

แนวทางการพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ อำเภोजุน จังหวัดพะเยา เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

นางสาวสิริพัฒน์ บุญใหญ่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการทางวัฒนธรรม (สหสาขาวิชา)

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2558

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT FOR SUSTAINABLE TOURISM OF VIENGLOR,
CHUN DISTRICT PHAYAO PROVINCE

Miss Siriphat Boonyai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Cultural Management

(Interdisciplinary Program)

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 2015

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

แนวทางการพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อ อำเภอลำดวน จังหวัด

พะเยา เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

โดย

นางสาวสิริพัฒน์ บุญใหญ่

สาขาวิชา

การจัดการทางวัฒนธรรม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ชุตินทรานนท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.พันธุ์มณี เกตะวันดี)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรรณิการ์ สุธีรัตนภิรมย์)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ดร.พรธรรม ธรรมวิมล)

สิริพัฒน์ บุญใหญ่ : แนวทางการพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ อำเภอลอง จังหวัดพะเยา เพื่อ
 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT FOR SUSTAINABLE
 TOURISM OF VIENGLOR, CHUN DISTRICT PHAYAO PROVINCE) อ.ที่
 ปรักษาวิทยานิพนธ์หลัก: รศ. ดร.ศุภกรณ์ ดิษฐพันธ์, 178 หน้า.

เมืองโบราณเวียงลอ มีโบราณสถานเป็นจำนวนมาก และโบราณสถานยังตั้งอยู่ในพื้นที่ที่
 ดงงามของพื้นที่การเกษตรและป่าไม้ รวมทั้งชุมชนที่มีประเพณีท้องถิ่นที่ดึงดูดการวิจัย แนวทางในการ
 พัฒนาและอนุรักษ์เมืองโบราณเวียงลอ อำเภอลอง จังหวัดพะเยา เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงมี
 วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเมืองโบราณเวียงลอ ตลอดจนทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอลอง
 และพื้นที่ใกล้เคียงเมืองโบราณเวียงลอ ที่แตกต่างจากเมืองโบราณอื่น อันจะทำให้อำเภอลองและเมือง
 โบราณเวียงลอเป็นเป้าหมายในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

โดยการวิจัยแบ่งวิธีการวิจัยออกเป็นสามส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง การเก็บข้อมูลสภาพปัจจุบัน
 เพื่อให้ทราบถึงทรัพยากรที่อยู่ในพื้นที่ รวมถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับแหล่ง ณ เวลา ปัจจุบัน ส่วนที่สอง
 เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และรวบรวมเอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ ผู้นำท้องถิ่น
 ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ตลอดจนผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง
 กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ คือ ผู้ประกอบการด้านที่พักอาศัย ส่วนที่สาม นำข้อมูลที่ได้มา
 วิเคราะห์และหารูปแบบการอนุรักษ์และพัฒนาที่เหมาะสมสำหรับเมืองโบราณเวียงลอ

แนวทางที่เหมาะสมสำหรับการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เมืองโบราณเวียงลอ เพื่อก่อให้เกิด
 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ การอนุรักษ์โบราณสถานให้อยู่ในสภาพที่พร้อมเป็นแหล่งเรียนรู้และ
 แหล่งท่องเที่ยว การสร้างองค์กรที่เข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อขับเคลื่อนงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด
 การมี สินค้าและบริการให้แก่นักท่องเที่ยว โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ศูนย์ข้อมูลเวียงลอซึ่งตั้งอยู่ที่ วัด
 ศรีปิงเมือง ศูนย์ข้อมูลแห่งนี้ จะเป็นศูนย์ที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโบราณสถานในเมือง
 โบราณเวียงลอ มีกรรมการหรือคณะทำงานที่เป็นผู้กำหนดแบบแผน รูปแบบการท่องเที่ยว
 ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เชื่อมโยงกระบวนการท่องเที่ยว แบ่งปันผลประโยชน์จาก
 นักท่องเที่ยวสู่ชุมชน และเป็นตัวกลางระหว่างนักท่องเที่ยวและประชาชนในชุมชน

สาขาวิชา การจัดการทางวัฒนธรรม

ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2558

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

5587224520 : MAJOR CULTURAL MANAGEMENT

KEYWORDS:

SIRIPHAT BOONYAI: GUIDELINES FOR THE DEVELOPMENT FOR SUSTAINABLE TOURISM OF VIENGLOR, CHUN DISTRICT PHAYAO PROVINCE. ADVISOR: ASSOC. PROF. SUPPAKORN DISATAPUNDHU, Ph.D., 178 pp.

There are many ruins in the ancient city of Wiang Lor. Wiang Lor, located in the picturesque area of farmland and forest as well as local communities that good traditions are still observed. There are also nearby attractions such as the non-hunting area which people can observe the peacocks in their natural habitat. All of these tourist attractions are distinctive and unique and can be used as a capital in the development of tourism.

The research in Guidelines for The development for Sustainable Tourism of ViengLor , Chun District Phayao Province, aims to study the important tourism resources in Amphur Chun . This will enable Amphur Chun and the ancient city of Wiang Lor become a main travel destination. The participation of the citizens in cultural heritage conservation, appropriate tourism resource management, and the appropriate tourism guidelines for the ancient city of Wiang Lor are included.

The research is divided into three parts: One. collect information in order to know the resources in the area including the current problems of the resources. Two. Collect data from interviews and documents from the relevant authorities . Interview the local leaders including the subdistrict headmen, the village headmen, the local stakeholder. Three. Analyze data and figure out the appropriate patterns of conservation and development of the ancient city of Wiang Lor.

The appropriate guideline for the development of the ancient city of Wiang Lor to induce sustainable tourism is the conservation of the ruins to be both a learning resource and a tourist attraction. Strong organizations in the community to operate the related tasks should be built including goods and services to the tourists at the information center of Wiang Lor located at Sri Ping Muang Temple.

Field of Study: Cultural Management Student's Signature

Academic Year: 2015 Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

“แนวทางในการพัฒนาและอนุรักษ์เมืองโบราณเวียงลอ อำเภोजุน จังหวัดพะเยา เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” เป็นงานวิจัยที่ผู้วิจัยมีความตั้งใจจะเข้าไปศึกษาเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน ด้วยโบราณสถานถูกปล่อยทิ้ง ทั้งที่สถานที่แห่งนี้ถูกใช้เป็นพื้นที่ดำเนินกิจกรรมต่างๆมากมาย มีการนำงบประมาณมาดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยใช้ชื่อโบราณสถาน เมืองโบราณเวียงลอ เป็นจุดขาย หากแต่การดำเนินการใดๆก็ตามไม่ได้ทำให้โบราณสถานได้รับการดูแลแต่อย่างใด ผู้วิจัยจึงได้นำเรื่องราวของเมืองโบราณแห่งนี้เข้าไปปรึกษากับ รองศาสตราจารย์ ดร. ศุภกรณ์ ดิษฐพันธ์ ซึ่งท่านได้ให้คำแนะนำเป็นอย่างดี รวมทั้งกรุณาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาให้กับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณ ประชาชนในชุมชนทั้งในตำบลเวียงลอ ตำบลหงส์หินที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งอำนวยความสะดวกเมื่อเข้าพื้นที่ หน่วยงานราชการ เช่น อำเภोजุน เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทับพญาลอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ เทศบาลตำบลเวียงลอ เทศบาลตำบลหงส์หิน ตลอดจนผู้นำท้องถิ่น อันได้แก่ กำนันและผู้ใหญ่บ้านในทุกตำบลและทุกหมู่บ้านที่ให้ความร่วมมือในการประสานกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และให้ข้อมูลที่สำคัญ ผู้ประกอบการในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการขนส่งและผู้ประกอบการด้านที่พัก และที่สำคัญ คือ กลุ่มอาสาสมัครในพื้นที่ อันได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม (อ.ส.ม.ศ.) ซึ่งเป็นอาสาสมัครที่มีใจรักในมรดกทางศิลปวัฒนธรรม เป็นกลุ่มที่เสริมแรงให้ผู้วิจัยอยากจะทำงานวิจัยให้สำเร็จเพื่อเป้าหมายที่ตั้งไว้ คือ โบราณสถานได้รับการดูแล และกลุ่มท่องเที่ยวเวียงลอ เป็นอีกกลุ่มของอาสาสมัครที่ทำงานเพื่อนำโบราณสถานมาก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว อันจะนำมาสู่การสร้างความร่วมมือกับชุมชนในการดูแลรักษาโบราณสถานในที่สุด

สุดท้ายผู้วิจัยต้องขอขอบพระคุณ คณาจารย์ในหลักสูตรการจัดการทางวัฒนธรรมทุกท่านที่ประสาทความรู้ เปิดโลกให้แก่ผู้วิจัยได้นำมุมมองด้านใหม่เข้ามาใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยหวังว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับโบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอได้ และเป็นแนวทางให้กับงานวิจัยที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตเกี่ยวกับเมืองโบราณเวียงลอ

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1	12
บทนำ.....	12
1.1ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	12
1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว.....	15
1.3 ประเด็นหลักของการศึกษา.....	16
1.4 สันนิษฐานของงานวิจัย	17
1.5 คำถามงานวิจัย.....	17
1.6 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	17
1.7 ขอบเขตการศึกษา.....	17
1.8 คำสำคัญ :.....	19
1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	19
บทที่ 2	20
แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	20
1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	21
<u>1.1 แนวคิดเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม</u>	21
ความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม(Cultural Heritage).....	21
ประเภทของมรดกทางศิลปวัฒนธรรม.....	22
<u>1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม</u>	22

ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape).....	22
<u>1.3 แนวคิดและทฤษฎีการอนุรักษ์เมืองเก่า.....</u>	24
ความหมายของเมืองเก่า.....	24
ประเภทของเมืองเก่า.....	24
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเมืองเก่า.....	25
<u>1.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน</u>	26
<u>1.5 แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน.....</u>	30
<u>1.6 แนวคิดและทฤษฎีการท่องเที่ยว.....</u>	33
ความหมายของการท่องเที่ยว.....	33
องค์ประกอบของการท่องเที่ยว.....	33
<u>1.7 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....</u>	34
หลักการสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	35
<u>1.8 การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม.....</u>	35
กฎบัตรระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม.....	35
<u>1.9 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ.....</u>	39
การบริหารและการจัดการ.....	39
การจัดการเชิงกลยุทธ์.....	41
การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์.....	42
2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	43
3. กรณีศึกษาการบริหารจัดการเมืองโบราณ โบราณสถาน	54
<u>3.1 กรณีศึกษา เมืองโบราณ เวียงกุมกาม.....</u>	54
<u>3.2 กรณีศึกษา แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร.....</u>	59
<u>3.3 กรณีศึกษา โบราณสถาน นครวัด.....</u>	63

3.4 กรณีศึกษา บุโรพุทโธ.....	68
บทที่ 3	73
วิธีการดำเนินงานวิจัย	73
ขั้นตอนการศึกษาวิจัย.....	73
แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา.....	73
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	73
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	76
การวิเคราะห์ข้อมูล	76
กรอบแนวคิดในการวิจัย	77
บทที่ 4	90
ประวัติความเป็นมาและความสำคัญของเมืองโบราณเวียงลอ	90
ข้อมูลทั่วไปของเมืองโบราณเวียงลอ	90
ประชาชนและชุมชนในเมืองโบราณเวียงลอ.....	93
การตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองโบราณเวียงลอ ในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ (Prehistoric Period) ..	93
การตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองโบราณเวียงลอ ในช่วงประวัติศาสตร์ (Historic Period).....	95
การศึกษาประวัติศาสตร์เวียงลอจากเอกสารทางประวัติศาสตร์	95
โบราณสถานสำคัญเมืองโบราณเวียงลอ.....	97
4. วัดร้างและโบราณสถานในเขตวัดที่ตั้งอยู่นอกกำแพงเวียงลอ	102
สรุปพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานในเมืองโบราณเวียงลอ	108
บทที่ 5	109
บทวิเคราะห์เมืองโบราณเวียงลอกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	109
1. วิเคราะห์สภาพที่ตั้ง.....	109
2. ทรัพยากรในเมืองโบราณเวียงลอและใกล้เคียง	113

2.1	มรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่จับต้องได้	113
2.2	มรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้	114
2.3	แหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นใกล้เคียงเมืองโบราณเวียงลอ	119
3.	คุณค่าโบราณสถาน ความตามกฎบัตรเบอร์รา.....	120
4.	ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโบราณสถาน ในเมืองโบราณเวียงลอ	121
5.	การดำเนินการเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอที่ผ่านมา	122
6.	การวิเคราะห์ จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณ เวียงลอ (SWOT ANALYSIS).....	123
7.	การวิเคราะห์กระบวนการจัดการของเมืองโบราณเวียงลอ (Management Process) โดยใช้กระบวนการ 4 กระบวนการคือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การชี้นำ (Leading) การควบคุม (Controll)	125
8.	การวิเคราะห์สถานะปัจจุบันของการบริหารจัดการเมืองโบราณเวียงลอ เมื่อเทียบกับแผน แม่บทอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ	134
9.	วิเคราะห์เมืองโบราณเวียงลอ ตามหลักการท่องเที่ยว	140
10.	การวิเคราะห์เมืองโบราณเวียงลอตามหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	142
บทที่ 6	144
สรุปผลการวิจัย	144
1.	กลุ่มเป้าหมายในการวางแผนการตลาดการท่องเที่ยวของเมืองโบราณเวียงลอ	146
2.	การสร้างอัตลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยว ของเมืองโบราณเวียงลอ ตลอดจนในอำเภอลอ	146
3.	พัฒนาโบราณสถานให้เหมาะสมสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยว	151
4.	การสื่อความหมายและผลิตภัณฑ์สำหรับของที่ระลึก.....	153
5.	รูปแบบการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว	154

6. แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมในการพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของ เมืองโบราณเวียงล่อ จากการศึกษาการบริหารจัดการของแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว ในรูปแบบที่แตกต่าง	155
ข้อเสนอแนะ	156
อภิปรายผล.....	157
ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป	158
ภาคผนวก.....	160
รายการอ้างอิง	173
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	178

บทที่ 1

บทนำ

1.1ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เวียงลอ ในความหมายของประชาชนในพื้นที่คือ เมืองของพระลอ ตามวรรณกรรมอันเป็นที่รู้จักกัน คือ ลิลิตพระลอ ซึ่งสันนิษฐานว่า แต่งขึ้นในช่วงอยุธยา เมื่อช่วงต้นรัตนโกสินทร์ มีการเคลื่อนย้ายผู้คนมาอาศัยยังบริเวณที่ตั้งของเมืองโบราณเวียงลอ ประชาชนเห็นโบราณสถานตั้งอยู่ก่อนแล้ว จึงได้ผูกเรื่องราวโบราณสถานเข้าไว้กับวรรณกรรม และนี่คือที่มาของชื่อ “เวียงลอ” เวียงหรือเมืองของพระลอนั่นเอง

เมืองโบราณเวียงลอตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันตกเฉียงใต้ของแอ่งที่ราบจุน - เทิง ภูมิประเทศทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำอิงไหลผ่านกลางเมือง ด้านทิศตะวันตกเป็นเทือกเขาตอยจิกจ้อง โดยมีลำน้ำอิงเก่ากั้นอยู่ ภายในเมืองโบราณเวียงลอมีโบราณสถานอยู่เป็นจำนวนมาก อยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลตำบลเวียงลอและเทศบาลตำบลหงส์หิน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอจุน ห่างจากอำเภอจุน เป็นระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร (ระยะทางตรง) โดยโบราณสถานส่วนใหญ่ตั้งอยู่ท่ามกลางพื้นที่การเกษตร มีบางส่วนอยู่ในเขตชุมชนบ้านเวียงลอหมู่ 11 ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่คือ บ้านล่อหมู่ 1 ตาลล่อ และ บ้านเวียงลอ หมู่ 11 ตำบลเวียงลอ บ้านพวงพยอม หมู่ 7 ตำบลหงส์หิน และบางส่วนอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนซึ่งมีโครงการจัดตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทับพญาลอ โดยเน้นเป็นแหล่งเรียนรู้ระบบนิเวศของนกยูงตามธรรมชาติ

เวียงลอประกอบไปด้วยองค์ประกอบของเมืองโบราณหรือเมืองเก่าที่ที่สมบูรณ์ กล่าวคือ มีกำแพงเมือง คูเมือง ตลอดจนระบบระบายน้ำ และมีโบราณสถานอีกเป็นจำนวนมาก เวียงลอจึงถือว่าเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูง ที่สามารถจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เมื่อเทียบกับเมืองโบราณในลักษณะเดียวกันเช่น เวียงกุมกามหรือเวียงท่ากาน ทำให้มีการสนับสนุนงบประมาณจากหลายภาคส่วนเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาเวียงลอให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในช่วงสิบปีที่ผ่านมา

จังหวัดพะเยาและกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนมีแนวคิดจะพัฒนาให้เมืองโบราณเวียงลอ เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ใน พ.ศ.2547 กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ได้อนุมัติงบประมาณให้องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงลอ และกรมศิลปากรโดยสำนักศิลปากรที่ 7 น่าน ได้ทำการขุดแต่งโบราณสถานภายในเขตเมืองโบราณเวียงลอจำนวน 16 วัด และขุดค้นทางโบราณคดี จำนวนรวม 19 หลุม ผลการขุดค้นพบว่ามีกำแพงเมืองโบราณเวียงลอที่ปรากฏในปัจจุบันสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 20-21 ซึ่งสอดคล้องกับสถาปัตยกรรมของโบราณสถานและโบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้นและขุดแต่งในปี พ.ศ. 2548-2549 จึงได้มีการบูรณะโบราณสถานบางส่วนเพื่อผ่านการศึกษาเรียบร้อยแล้ว นอกจากนี้ได้มีการอนุมัติงบประมาณส่วนหนึ่งเพื่อทำสะพานแขวนข้ามแม่น้ำอิง เพื่อเชื่อมโยงแหล่งโบราณสถานและสร้างถนนเข้าสู่แหล่ง

ในปี พ.ศ. 2554 กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน กลุ่ม 2 ได้จัดทำโครงการเพื่อพัฒนาเมืองโบราณและเวียงลอได้รับการคัดเลือกเป็นตัวแทนของเมืองโบราณในจังหวัดพะเยา เพื่อร่วมโครงการ มีการศึกษาศักยภาพของเมืองโบราณ และทำกิจกรรมเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์

ในปี พ.ศ. 2557 องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา ได้รับอนุมัติงบประมาณ เพื่อดำเนินการบูรณะวิหารวัดศรีปิงเมือง ปรับภูมิทัศน์บริเวณวัดศรีปิงเมือง บูรณะกุฏิวัดศรีปิงเมืองและกุฏิชะจาวเวียงลอ เป็นที่สนใจและได้รับงบประมาณเพื่อการขุดค้นและขุดแต่งโบราณสถานตั้งแต่ในช่วงปี พ.ศ. 2547 และโบราณสถานได้รับการบูรณะหลังการขุดแต่งในบางแห่ง แต่ด้วยมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง งบประมาณที่สนับสนุนเวียงลอกลับน้อยลง และเป็นเพียงการนำงบประมาณมาเพื่อทำกิจกรรมแล้วจบไปในแต่ละปีงบประมาณ หากแต่โบราณสถานกลับถูกทิ้งร้างและมีความเสี่ยงต่อการถูกบุกรุกทำลาย

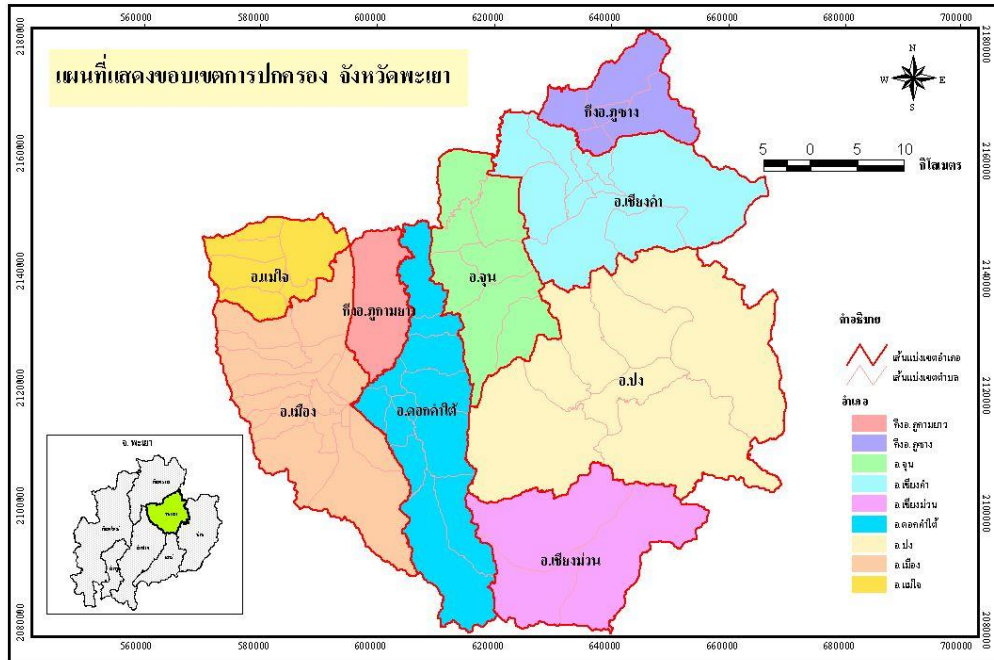
ปัจจุบันประชาชนอยู่ร่วมกับโบราณสถาน คล้ายตกอยู่ในความหวาดระแวง ด้วยปัจจัยต่างๆ เช่น โบราณสถานมีกฎหมายคุ้มครอง กำแพงเมือง คูเมือง โบราณ เป็นที่ราชพัสดุครอบครองกรรมสิทธิ์ไม่ได้ อีกทั้งประชาชนไม่เล็งเห็นประโยชน์ของการมีโบราณสถานในพื้นที่ตนเองหรือใกล้เคียง ทำให้เกิดการไถทำลายโบราณสถาน เพื่อต้องการที่ดินเพาะปลูก และทำเกษตรกรรม

โบราณสถานมากมาย รวมทั้งธรรมชาติที่งดงาม ตลอดจนพื้นที่ป่าและเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าเวียงลอมีทรัพยากรซึ่งเป็นทุนที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม จำเป็นต้องนำการท่องเที่ยวเข้ามาให้เกิดประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ และกระจายรายได้แก่ประชาชน การบริหารจัดการที่ดี และเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพของการท่องเที่ยว จะก่อให้เกิดรายได้แก่ประชาชนและจะนำมาสู่การตระหนักรู้ว่า โบราณสถานมีคุณค่าทางเศรษฐกิจที่ควรค่าจะได้รับการอนุรักษ์และรักษาไว้ ทั้งนี้กระบวนการบริหารจัดการนั้นต้องเริ่มต้นจากชุมชนก่อให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

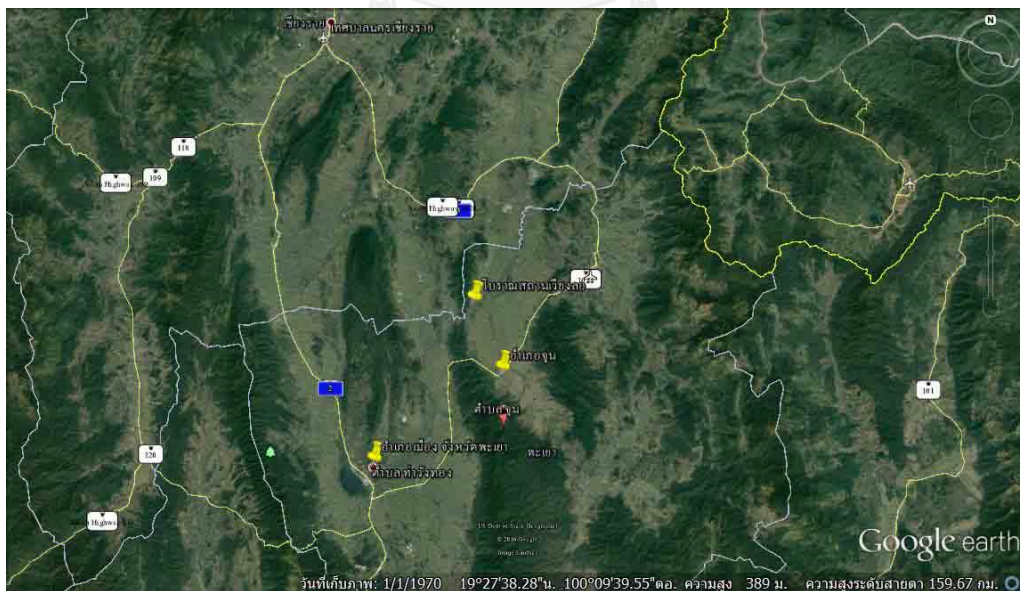
แม้การท่องเที่ยวจะนำมาสู่รายได้และเศรษฐกิจที่ดีให้แก่ชุมชน และอาจนำมาสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม แต่การท่องเที่ยวสามารถส่งผลกระทบต่อทั้งด้านลบและด้านบวก การบริหารจัดการทรัพยากรที่ถูกต้องและเหมาะสมเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้การท่องเที่ยวอันจะเกิดขึ้น ไม่ส่งผลกระทบต่อด้านลบ หรือแม้แต่หากหลีกเลี่ยงไม่ได้ จะมีแนวทางใดที่ประชาชนในชุมชนมีความสามารถรับมือกับสิ่งเหล่านี้ เพื่อให้การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ปัจจุบันเวียงลอมีนกท่องเที่ยวที่ขึ้นชมศึกษาแหล่งโบราณคดีและแหล่งโบราณสถานแฉะเวียงมา ประปรายด้วยโบราณสถานบางแห่งยังไม่ได้รับการบูรณะ รวมทั้งยังไม่มีระบบการจัดการด้านการท่องเที่ยวที่ดี ทำให้นักท่องเที่ยวยังไม่รู้จักและเดินทางมาท่องเที่ยวเวียงลอมามากนัก

การพัฒนาเวียงลอให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตของประชาชนเข้ามาใช้ เพื่อรักษาไว้ซึ่งโบราณสถานที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และต่อยอดสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ภายใต้การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการของชุมชน

แผนที่แสดงขอบเขตจังหวัดและอำเภอในจังหวัดพะเยา (องค์การบริหารส่วนตำบล, 2551)

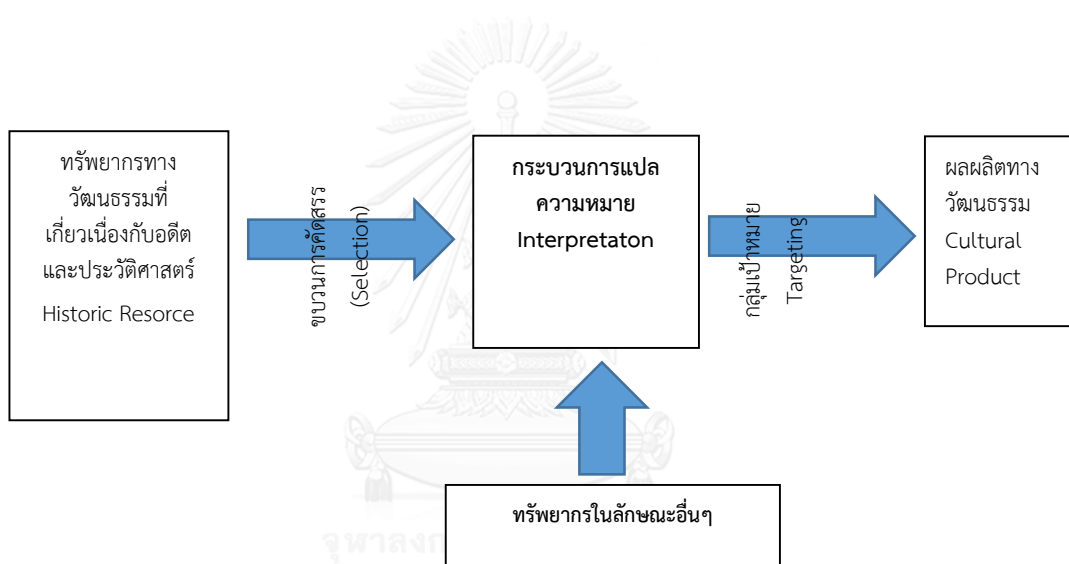

แผนที่แสดงตำแหน่งเมืองโบราณเวียงล่อ เมื่อเทียบกับตัวจังหวัดพะเยา และอำเภอจุน

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

รองศาสตราจารย์บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2558) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวว่า ประกอบด้วย ทรัพยากรท่องเที่ยว การตลาดท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยองค์ประกอบสำคัญ และก่อให้เกิดการท่องเที่ยว คือ ทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งต้องมีความน่าสนใจที่จะสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต้องการที่จะเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งเมืองโบราณ โบราณสถาน ที่มีคุณค่าทั้งทางด้านความงาม ประวัติศาสตร์และอื่นๆ นับว่าเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทหนึ่ง

ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนจันฐิติ (2552) ได้กล่าวถึง คุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ในฐานะ ทรัพยากรต้นทุน และการนำมรดกทางวัฒนธรรมมาผ่านกระบวนการคัดสรร สู่กระบวนการแปลความหมาย รวมทั้งการนำทรัพยากรในลักษณะอื่นๆเข้ามาร่วมด้วย ทำให้เกิดผลผลิตทางวัฒนธรรมขึ้นมา ตามแนวคิดด้านการผลิตสินค้าทางวัฒนธรรม จาก J.E.Tunbridge & G.J. Ashworth,1996

แผนผัง แนวคิดด้านการผลิตสินค้าทางวัฒนธรรม จาก J.E.Tunbridge & G.J. Ashworth,1996

จากเว็บไซต์สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ (โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2558) เล่มที่ 16 เรื่องที่ 3 การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ ประโยชน์ของโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้กล่าวว่า ประเทศต่างๆในทั่วโลก ได้หันมาให้ความสำคัญ และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะมรดกทางวัฒนธรรมเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ของประเทศ เป็นเกียรติและความภาคภูมิใจของประเทศอื่น ว่าเป็นประเทศที่มีอารยะ และส่วนหนึ่งเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ด้วยการจัดการโบราณสถาน และโบราณวัตถุ ให้เป็นธุรกิจอย่างหนึ่ง ที่เรียกว่า "การท่องเที่ยววัฒนธรรม" โดยการท่องเที่ยวได้ทำรายได้ให้แก่ท้องถิ่นที่มีมรดกวัฒนธรรม ตลอดจนประเทศชาติโดยส่วนรวมเป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะโลกาภิวัตน์ เปิดโลกให้คนในปัจจุบันใกล้ชิดและติดต่อกันสะดวก สินค้าอย่างอื่นสามารถจัดหาได้ไม่ยากเย็น แต่มีสิ่งของประเภทเดียวที่ไม่เหมือนกันก็คือ "มรดกวัฒนธรรม" ที่แสดงเอกลักษณ์ของแต่ละประเทศ จึงเป็น "สินค้า" ที่ดึงดูดคนให้เข้าไปเยี่ยมชม

โดยได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า “โบราณสถาน และโบราณวัตถุ เป็น "สินค้า" ที่มีคุณสมบัติล้ำเลิศกว่าสินค้าประเภทอื่นๆ เพราะเราจัดการให้คนจ่ายเงิน "ซื้อ" ความรู้อย่างเดียว เขาไม่ได้เอาตัวสินค้าไปด้วย ธุรกิจประเภทนี้จึงเป็นธุรกิจที่ทำรายได้เหนือกว่าธุรกิจประเภทอื่นๆ เพราะไม่ได้เบียดบังเอาโบราณสถาน และโบราณวัตถุ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมบัติของคนทุกคนในชาติไปขาย เอารายได้เป็นของตัวเอง อย่างธุรกิจค้าโบราณวัตถุที่ทำกันเป็นล่ำเป็นสัน ทั้งถูกกฎหมาย และผิดกฎหมาย อย่างทุกวันนี้ รายได้จากการท่องเที่ยววัฒนธรรมมาจากกิจกรรมหลายอย่าง ไม่ใช่ค่าเข้าชมอย่างเดียว แต่เป็นค่าอาหาร ค่าพาหนะเดินทาง ค่าที่พัก ค่าซื้อของที่ระลึก และค่าบริการต่างๆ ซึ่งรวมแล้ว นักท่องเที่ยวแต่ละคนจะต้องใช้จ่ายไม่น้อยเลย แต่ประเทศจึงระดมปรับปรุงโบราณสถาน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบอุทยานประวัติศาสตร์บ้าง หรือเป็นโบราณสถานโดดๆ บ้าง จนเกิดปัญหาขึ้นในหลายประเทศที่ดำเนินการไป โดยที่ยังไม่มีความพร้อม ทั้งด้านบุคลากร และงบประมาณ ตลอดจนหลักการ และแนวทาง เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ซึ่งต้องฝึกฝนเล่าเรียนให้เข้าใจก่อน ความไม่พร้อมทำให้โบราณสถานหลายแห่งกลายเป็นปัจจุบันสถานไปอย่างน่าเสียดาย”

กฎบัตรระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งได้รับการรับรองในที่ประชุม ICOMOS ครั้งที่ 12 ที่ประเทศเม็กซิโก เมื่อ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2542 ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่า สิ่งสำคัญในการท่องเที่ยวคือ การรักษาความเป็นของแท้ดั้งเดิมของมรดกทางวัฒนธรรม และการนำนักท่องเที่ยวให้มาเรียนรู้คุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม ทั้งนี้การวางแผนการท่องเที่ยว การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวควรมีส่วนร่วมของชุมชน และจำเป็นต้องสร้างผลตอบแทนให้แก่ชุมชนท้องถิ่น

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีการนำเมืองโบราณเวียงลอมาเป็นที่พำนักท่องเที่ยว หากแต่เป็นเพียงการนำชื่อ และความโดดเด่นของโบราณสถานมาเป็นจุดขาย มีการประชาสัมพันธ์อย่างแพร่หลาย ภาพลักษณ์ที่สวยงามสู่สายตาของประชาชน แต่ในพื้นที่จริงโบราณสถานกลับถูกทิ้งร้าง ทำให้ประชาชนที่เข้ามาท่องเที่ยวมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อโบราณสถาน และนี่เป็นปัญหาที่เกิดจากการขาดการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งขัดกับการหลักการของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เน้นให้ใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม และใช้ประโยชน์สูงสุด โดยนักท่องเที่ยวจะต้องตระหนักและเคารพในสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งมีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและทั่วถึงแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมไปถึงการมีส่วนสำคัญในการสร้างรายได้ในชุมชนและท้องถิ่น

1.3 ประเด็นหลักของการศึกษา

เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนภายในเวียงลอ มีความจำเป็นต้องศึกษาเพื่อหาแนวทางที่จะก่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาในพื้นที่ การมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจน โอกาสและอุปสรรค ที่อาจส่งผลกระทบต่อทั้งด้านบวกและด้านลบต่อการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานในเขตเวียงลอ เพื่อให้สามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางด้านการท่องเที่ยวควบคู่กับการอนุรักษ์โบราณให้คงซึ่งคุณค่า ทั้งนี้การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นจะสามารถเกิดขึ้นได้ ไม่ใช่หน้าที่ของหน่วยภาครัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หากแต่ต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชน และสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนว่าการพัฒนานั้นควรกระทำควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ ผ่านกระบวนการบริหารจัดการที่เหมาะสม ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากปัจจัยต่างๆ ณ ปัจจุบัน ผนวกกับการศึกษาเปรียบเทียบการอนุรักษ์และพัฒนาในแหล่งโบราณคดีและแหล่งโบราณสถานที่มีทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ จะทำให้ได้แนวทางที่เหมาะสมสำหรับการอนุรักษ์และ

พัฒนาเวียงลอ เพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและบริหารจัดการโดยชุมชนภายใต้การสนับสนุนและให้คำแนะนำของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

1.4 สันนิษฐานของงานวิจัย

เวียงลอ เป็นเมืองโบราณที่มีโบราณสถานในพื้นที่เป็นจำนวนมาก รวมทั้งมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่งดงาม เวียงลอจึงมีทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว ที่จะสามารถอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ การศึกษาสภาพแวดล้อม สถานะในปัจจุบัน และการศึกษาเปรียบเทียบกับ การอนุรักษ์และพัฒนาจากเมืองโบราณ โบราณสถานที่อยู่ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ จะทำให้ทราบถึงแนวทางที่จะสามารถนำมาอนุรักษ์และพัฒนาเวียงลอเพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้

1.5 คำถามงานวิจัย

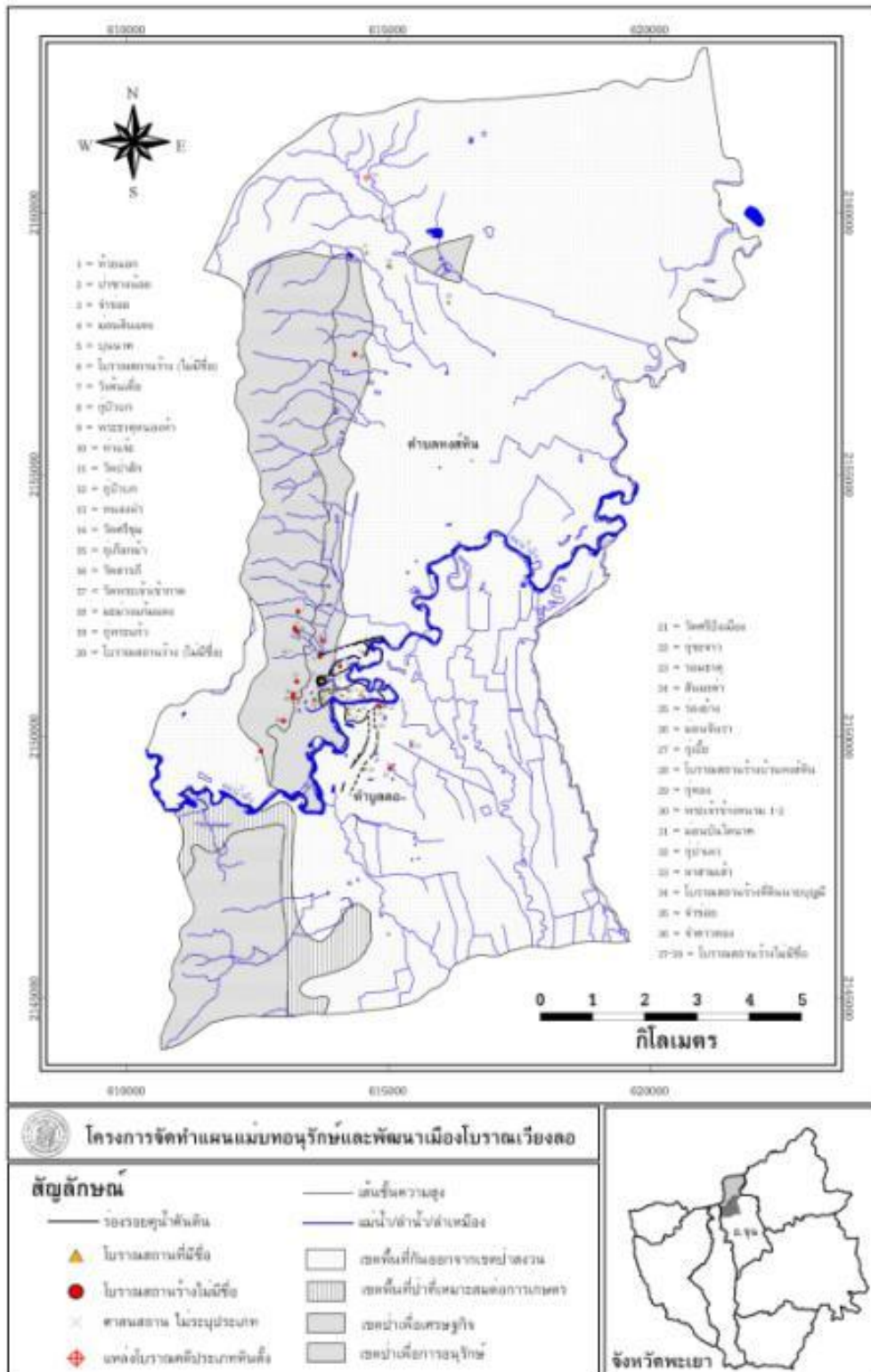
- 1) ภายในเวียงลอมีโบราณสถานสำคัญเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาที่ถูกต้องและเอื้อต่อการนำมาใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว การอนุรักษ์และพัฒนาที่เหมาะสมสำหรับโบราณสถานในเวียงลอคือแนวทางใด
- 2) การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องเกิดจากชุมชนและชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการ ภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการ ภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ จะมีการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และพัฒนาเวียงลอให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร

1.6 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาให้ทราบถึงทรัพยากรที่มีอยู่ในเวียงลอ ความสำคัญ ความเสี่ยง และความเป็นไปได้ในการนำมาใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว
- 2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรในเขตเวียงลอ
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับเวียงลอ

1.7 ขอบเขตการศึกษา

พื้นที่ศึกษาคือ พื้นที่ซึ่งมีโบราณสถานในเขตตำบลหงส์หินและตำบลเวียงลออำเภอจุน จังหวัดพะเยา รวมทั้งพื้นที่โบราณสถานในเขตจัดตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทับพญาลอ

แผนที่ เมืองโบราณเวียงล่อตามโครงการจัดทำแผนแม่บทอนุรักษ์พัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อ

1.8 คำสำคัญ :

การอนุรักษ์โบราณสถาน

การอนุรักษ์โบราณสถาน ตามระเบียบกรมศิลปากรฯ พ.ศ.2528 ได้ให้ความหมายไว้ว่า การอนุรักษ์ หมายความว่า การดูแล รักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้ และให้หมายรวมถึงการป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์ และการบูรณะด้วย และได้วางระเบียบว่าด้วยวิธีการและขั้นตอนการอนุรักษ์โบราณสถานไว้ด้วย

เมืองโบราณเวียงล่อ

เมืองโบราณเวียงล่อ เป็นเมืองโบราณที่สร้างขึ้นในช่วงสมัยล้านนา หากแต่จากการศึกษาทางโบราณคดีพบหลักฐานการอยู่อาศัยของมนุษย์ในบริเวณที่ตั้งมาแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จากการกำหนดอายุโดยการเปรียบเทียบได้ราว 1,500 ปีมาแล้ว นอกจากนี้ยังพบหลักฐานวัฒนธรรมทริภุญไชยในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 18-19 สำหรับชุมชนที่อยู่อาศัยในปัจจุบันเข้ามาตั้งชุมชนอยู่ในช่วงรัชกาลที่ 5

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือการท่องเที่ยวที่ไม่ใช่เป็นเพียงแค่การท่องเที่ยวขนาดเล็กหรือการตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche Tourism Segment) แต่เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่ต้องครอบคลุมถึงการตลาดโดยรวม ที่เรียกว่า การท่องเที่ยวแบบมวลชน” (Mass Tourism) โดยทั่วไปแล้วการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อความเสมอภาคระหว่างเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของคนทั้งในรุ่นปัจจุบันต่อไปจนถึงคนในอนาคต

1.9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) องค์ความรู้เกี่ยวกับทรัพยากรที่มีอยู่ในเวียงล่อ ความสำคัญ ความเสี่ยง และความเป็นไปได้ในการนำมาใช้ประโยชน์
- 2) ประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดแผนบริหารจัดการในเขตเวียงล่อ
- 3) ได้แนวทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับเวียงล่อ

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ อำเภोजุน จังหวัดพะเยา เพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แนวทางในการบริหารจัดการเพื่อนำทรัพยากรทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรมในเขตเมืองเวียงลอมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาท่องเที่ยวโดยเน้นให้ชุมชนเป็นหลักในการขับเคลื่อน ภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ อำเภोजุน จังหวัดพะเยา เพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แนวทางในการบริหารจัดการเพื่อนำทรัพยากรทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรมในเขตเมืองเวียงลอมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาท่องเที่ยวโดยเน้นให้ชุมชนเป็นหลักในการขับเคลื่อน ภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง กรณีสึกษาการจัดการเมืองโบราณ โบราณสถาน ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1. แนวคิดเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม
 - 1.2. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม
 - 1.3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองเก่า
 - 1.4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน
 - 1.5. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
 - 1.6. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
 - 1.7. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
2. กรณีสึกษาการบริหารจัดการเมืองโบราณ โบราณสถาน
 - 2.1. กรณีสึกษาการจัดการเมืองโบราณ เวียงกุมกาม
 - 2.2. กรณีสึกษาการจัดการแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร
 - 2.3. กรณีสึกษาการจัดการปราสาทนครวัด
 - 2.4. กรณีสึกษาการจัดการบุโรพุทโธ
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม

ความหมายของมรดกทางวัฒนธรรม(Cultural Heritage)

องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ

(United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization) หรือ องค์การ UNESCO ได้ให้คำจำกัดความและนิยามของมรดกทางวัฒนธรรม ไว้ในการประชุมสามัญที่จัดขึ้น ณ กรุงปารีส ในปี ค.ศ. 1972 (พ.ศ. 2515)

1. อนุสรณ์สถาน (monuments) ได้แก่ งานสถาปัตยกรรม ประติกรรมหรือจิตรกรรมส่วนประกอบหรือโครงสร้างของโบราณคดีธรรมชาติ จารึก ถ้ำที่อยู่อาศัย และร่องรอยซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์
2. กลุ่มอาคาร (groups of buildings) อันรวมไปถึงกลุ่มของอาคาร ไม่ว่าจะแยกจากกันหรือเชื่อมต่อกันโดยลักษณะทางสถาปัตยกรรม หรือโดยความสอดคล้องกลมกลืน หรือโดยสภาพทางภูมิทัศน์ซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะศาสตร์และวิทยาศาสตร์
3. แหล่งอันรวมไปถึงผลงานที่เกิดจากมนุษย์ (sites) หรือ ผลที่เกิดจากมนุษย์และธรรมชาติ และบริเวณอันรวมถึงแหล่งโบราณคดีซึ่งมีคุณค่าโดดเด่นในระดับสากลทางด้านประวัติศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ ชาติพันธุ์วิทยา หรือมานุษยวิทยา

ICOMOS Thailand หรือ คณะกรรมการโบราณสถานแห่งชาติว่าด้วยสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ หรือที่เรียกว่า “อโคโมสไทย” (อโคโมสไทย, 2554) ได้ให้ความหมาย ของ มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึงผลงานสร้างสรรค์ของชนในชาติที่เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันมีคุณค่า ที่ตกทอดมาจากรุ่นก่อนเป็นประจักษ์พยานของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์หมายรวมถึงสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น และระบบนิเวศซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าไม่สามารถหาทดแทนได้เป็นเครื่องหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของผู้คนในอดีตแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่โดดเด่นและเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและควรค่าแก่การสืบสานต่อไปในอนาคต

สรุป มรดกทางวัฒนธรรม นั้นหมายถึง สิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น มีความโดดเด่น สามารถเป็นประจักษ์พยานของพัฒนาการทางสังคม วัฒนธรรมของมนุษย์ โดยอาจมี เรียนรู้ แล้วตกทอดมายังคนรุ่นหลัง

ประเภทของมรดกทางศิลปวัฒนธรรม

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) หรือ United Nations Education, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) ได้แบ่งการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) คือมรดกทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้ทางกายภาพ โดยครอบคลุมทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้ และวัตถุเคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น โบราณวัตถุ โบราณสถาน
2. มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) หมายถึง ความรู้ ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือแนวปฏิบัติทุกรูปแบบ ทั้งที่เป็นสากลและของท้องถิ่น ที่ถูกสร้างขึ้น และถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ไม่ว่าจะด้วยวาจาหรือวิธีการอื่นใด ผ่านช่วงระยะเวลาหนึ่ง มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงได้โดยกระบวนการสั่งสมความรู้และการประยุกต์ใช้

1.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape)

จากเว็บไซต์ของยูเนสโก (2015) ได้ให้ความหมาย ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ไว้ว่า คือ แหล่งที่สะท้อนให้เห็นถึงเทคนิคเฉพาะการใช้ประโยชน์ที่ดินที่สามารถรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ หรืออีกนัยหนึ่งคือ ความสัมพันธ์ทางด้านจิตใจของชุมชน อันได้แก่ความเชื่อและประเพณีศิลปะและแบบดั้งเดิมที่รวบรวมความสัมพันธ์ทางจิตวิญญาณพิเศษของคนกับธรรมชาติ ที่จะเปิดเผยและรักษาความหลากหลายที่ดีของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสภาพแวดล้อมของพวกเขาเพื่อปกป้องชีวิตวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม

ศรีศักร วัลลิโภดม (2555) ได้ให้ความหมายว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรม คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม ซึ่งในบริบททางสังคม วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ ในอาณาบริเวณใดบริเวณหนึ่ง เช่น บริเวณป่าเขา ท้องทุ่ง หนองบึง แม่น้ำลำคลอง หรือปากอ่าวชายทะเล อันสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองของผู้คนในท้องถิ่น จนเป็นที่รู้จักร่วมกันและมีการกำหนดนามชื่อเป็นสถานที่ต่างๆให้เป็นที่รู้จักร่วมกัน ในลักษณะที่เป็นแผนภูมิหรือแผนที่เพื่อสื่อสารถึงกัน และอาจสร้างเป็นตำนานขึ้นมาอธิบายถึงความป็นมาและความหมายความสำคัญทางประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของสถานที่และท้องถิ่นนั้นๆ ดังนั้น ภูมิทัศน์วัฒนธรรม จึงประกอบด้วยองค์ประกอบในการศึกษาที่สำคัญคือ

1. ภูมิศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ (Cultural Landscape) ลักษณะของภูมิประเทศที่สำคัญในการตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองของมนุษย์ เช่น หุบ ที่ราบ ภูเขา หนองบึง เป็นต้น ซึ่งจะปรากฏเป็นชื่อสถานที่หรือชื่อบ้านนามเมือง เช่น สันทราย สันป่าตอง ชับจำปา มาบตาพุด ภูกระดึง ฯลฯ เป็นจุดเด่นที่สำคัญของชาวบ้านในท้องถิ่นหรือนักเดินทางที่เข้ามาในพื้นที่ อย่างเช่น แหลมสิงห์ ซึ่งมีโขดหินรูปคล้ายหัวสิงห์ (ปัจจุบันถูกฝรั่งเศสยิงเสียหายไปแล้ว) ตรงปากน้ำจันทบุรี เขาย้อย เขากี้ซึ่งมีรูปร่างแปลกตากว่าเขาภูอื่นที่เพชรบุรี
2. นิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology) หมายถึงพื้นที่เฉพาะซึ่งมนุษย์สร้างบ้านสร้างเมืองขึ้นเป็นท้องถิ่นต่างๆ แต่ละแห่งย่อมไม่เหมือนกัน นิเวศวัฒนธรรมในแต่ละแห่งนั้นมักเป็นการ

มองจากคนภายในที่มีต่อสภาพแวดล้อมอย่างละเอียด เห็นความหลากหลายทางชีวภาพ ความหลากหลายทางชาติพันธุ์หลายชุมชนในพื้นที่เดียวกัน จากนั้นมีการกำหนดหรือสร้าง เป็นองค์ความรู้ในการดำเนินชีวิต สร้างกติกาการอยู่ร่วมกัน สร้างประเพณี ความเชื่อในพื้นที่เดียวกัน

3. ชีวิตวัฒนธรรม (Way Of Life) หรือโครงสร้างที่อยู่ในชีวิตประจำวันอันเป็นวิถีชีวิตของผู้คน ในชุมชนเดียวกัน ซึ่งประกอบไปด้วยโครงสร้างสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น การเป็น เครือญาติ การเป็นกลุ่มทางสังคมต่างๆ

ดังนั้น การทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทาง ภูมิทัศน์วัฒนธรรม จึงต้องศึกษา สภาพแวดล้อมอดีตและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันจากปัจจัยต่างๆในวัฒนธรรมท้องถิ่น นั้นๆ ที่เชื่อมโยงกับชีวิตวัฒนธรรมของมนุษย์ในมิติต่างๆ

ดร. เกรียงไกร เกิดศิริ (2551) ได้สรุปความของคำว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่า “สภาพแวดล้อม รอบตัวมนุษย์ เป็นสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งการก่อสรุปลักษณ์ของสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมนั้น เป็นผลมาจากการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในสภาพแวดล้อมนั้น”

นวนัฐ โอศิริ (2551) ได้แบ่งภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ภูมิทัศน์โบราณคดี และประวัติศาสตร์ หมายถึง สภาพแวดล้อมที่มนุษย์ในอดีตสร้างขึ้น ปรากฏร่องรอยให้เป็นเป็นปัจจุบัน เช่น ชุมชนโบราณ แหล่งฝังศพ อุทยานประวัติศาสตร์ พระราชวัง และพระราชอุทยาน
2. ภูมิทัศน์พื้นถิ่น หมายถึง ภูมิทัศน์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ชนบทที่เป็นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทางพิธีกรรม
3. ภูมิทัศน์เกษตรกรรม หมายถึง ภูมิทัศน์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแหล่งผืนแผ่นดินและการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ เช่น นาข้าว เหมือง ฝาย
4. ภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ หมายถึง พื้นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนมาตั้งแต่อดีตและพัฒนา ต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน มีความเจริญในระดับสูงในด้านวัฒนธรรมมีการวางผังที่ชัดเจน มี สถาปัตยกรรม และภูมิทัศน์ที่ทรงคุณค่าทางความงามและประวัติศาสตร์

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม อาจสรุปได้ว่า คือ ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ สภาพแวดล้อมกับมนุษย์ ซึ่ง มนุษย์ได้คัดเลือกพื้นที่ซึ่งคิดว่าเหมาะสมกับการดำรงชีวิตของตนเอง มีการปรับเปลี่ยนตนเอง ชุมชน ให้ เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม แต่ถึงกระนั้น มนุษย์เองก็ได้สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาเพื่อเปลี่ยนแปลงบางอย่าง ในสภาพแวดล้อมให้ความเป็นอยู่ของตนเองดีขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2549) ได้กล่าวถึง แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม ไว้ดังนี้คือ

1. การดูแลรักษา (maintenance)
2. การรักษาให้คงสภาพ (Preservation)
3. การบูรณปฏิสังขรณ์ (Restoration)

4. การสร้างขึ้นมาใหม่ (Reconstruction)
5. การปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องใหม่ (Adaptation)
6. การพัฒนา และสร้างสรรค์ใหม่ (Development and Creation)

1.3 แนวคิดและทฤษฎีการอนุรักษ์เมืองเก่า

ความหมายของเมืองเก่า

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2554) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเมืองเก่า ได้แก่ กำแพงเมือง-คูเมือง ป้อม ประตู อาคาร สวนสาธารณะ กลุ่มอาคาร ถนน สะพาน และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งองค์ประกอบเมืองเหล่านี้ ทำให้ประชาชนได้ศึกษาวิวัฒนาการการตั้งถิ่นฐาน ของชนชาติในเรื่องต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและชัดเจนขึ้น ซึ่งเป็นความรู้และความภาคภูมิใจในความสามารถของบรรพบุรุษที่ได้สร้างมรดกทางวัฒนธรรมไว้แนวคิดและทฤษฎีการอนุรักษ์โบราณสถาน

นิยามเมืองเก่าตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่า พ.ศ.2546 ดังนี้

1. เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแห่งสืบต่อมาแต่กาลก่อน หรือมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่น หรือมีลักษณะจำเพาะของสมัยหนึ่งในประวัติศาสตร์
2. เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีรูปแบบผสมผสานสถาปัตยกรรมท้องถิ่นหรือมีลักษณะเป็นรูปแบบวิวัฒนาการทางสังคมที่สืบต่อมาในยุคต่าง ๆ
3. เมืองหรือบริเวณของเมืองที่เคยเป็นตัวเมืองดั้งเดิมในสมัยหนึ่ง
4. เมืองหรือบริเวณของเมืองซึ่งโดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือโดยอายุ หรือโดยลักษณะแห่งสถาปัตยกรรม หรือคุณค่าในทางศิลปะ โบราณคดี หรือประวัติศาสตร์

ประเภทของเมืองเก่า

คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า (2548) จัดประเภทเมืองเก่าเป็น 4 ประเภท คือ

1. เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแห่งสืบต่อมาแต่กาลก่อน และมีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือมีรูปแบบผสมผสานของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น หรือมีลักษณะของรูปแบบวิวัฒนาการทางสังคมที่สืบต่อมาของยุคต่างๆ หรือเคยเป็นตัวเมืองดั้งเดิมในสมัยหนึ่ง หรือโดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ หรือสถาปัตยกรรมซึ่งมีคุณค่าในทางศิลปะ โบราณคดี หรือประวัติศาสตร์ แต่ไม่พบหลักฐานทางกายภาพที่บ่งบอกถึงลักษณะอันเด่นชัดของโครงสร้างเมืองในอดีต ตัวอย่างของเมืองเก่าในประเภทนี้ ได้แก่ ร่องรอยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณ ซึ่งพบในประเทศไทยมากกว่า 1,208 แห่งและแหล่งโบราณคดีในชั้นดิน เป็นต้น

2. เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแห่งสืบต่อมาแต่กาลก่อน และมีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือมีรูปแบบผสมผสานของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น หรือมีลักษณะของรูปแบบวิวัฒนาการทางสังคมที่สืบต่อมาของยุคต่างๆ หรือเคยเป็นตัวเมืองดั้งเดิมในสมัยหนึ่ง หรือโดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือสถาปัตยกรรมซึ่งมีคุณค่าในทางศิลปะ โบราณคดี หรือประวัติศาสตร์ ที่ปรากฏหลักฐานทางกายภาพอันบ่งบอกถึงลักษณะอันเด่นชัดของโครงสร้างเมือง หรือโบราณวัตถุสถานในอดีต และปัจจุบันไม่มีผู้คนพักอาศัยหรือพักอาศัยอยู่น้อย มีลักษณะเป็นเมืองร้าง และได้รับการอนุรักษ์ไว้ในลักษณะอนุสรณ์สถาน หรืออุทยานประวัติศาสตร์ โดยกลายเป็นประโยชน์ใช้สอยเป็นแหล่งศึกษา หรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ต่างๆ ของกรมศิลปากร
3. เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแห่งสืบต่อมาแต่กาลก่อน และมีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือมีรูปแบบผสมผสานของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น หรือมีลักษณะของรูปแบบวิวัฒนาการทางสังคมที่สืบต่อมาของยุคต่างๆ หรือเคยเป็นตัวเมืองดั้งเดิมในสมัยหนึ่ง หรือโดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือสถาปัตยกรรมซึ่งมีคุณค่าในทางศิลปะ โบราณคดี หรือประวัติศาสตร์ ที่ปรากฏหลักฐานทางกายภาพอันบ่งบอกถึงลักษณะอันเด่นชัดของโครงสร้างเมือง หรือโบราณวัตถุสถานในอดีต และมีการใช้สอยในลักษณะของเมืองที่ยังมีชีวิตอย่างต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน ในลักษณะชุมชนเมืองขนาดเล็ก หรือเมืองที่มีได้เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการของจังหวัด ได้แก่ ย่านเมืองเก่า ย่านชุมชนเก่า เช่น เมืองนครชุม เมืองเชียงใหม่ เมืองกลาง เป็นต้น
4. เมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแห่งสืบต่อมาแต่กาลก่อน และมีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือมีรูปแบบผสมผสานของสถาปัตยกรรมท้องถิ่น หรือมีลักษณะของรูปแบบวิวัฒนาการทางสังคมที่สืบต่อมาของยุคต่างๆ หรือเคยเป็นตัวเมืองดั้งเดิมในสมัยหนึ่ง หรือโดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือสถาปัตยกรรมซึ่งมีคุณค่าในทางศิลปะ โบราณคดี หรือประวัติศาสตร์ ที่ปรากฏหลักฐานทางกายภาพที่บ่งบอกถึงลักษณะอันเด่นชัดของโครงสร้างเมืองหรือโบราณวัตถุสถานในอดีต และมีการใช้สอยในลักษณะของเมืองที่ยังมีชีวิตอย่างต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน ในลักษณะชุมชนเมืองขนาดใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการของจังหวัดที่มีจำนวนประชากรพักอาศัยเป็นจำนวนมาก เช่น บริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองเชียงใหม่ เมืองนครศรีธรรมราช เมืองสงขลา เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเมืองเก่า

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ (2550) ได้ให้หลักการของการพัฒนาเมืองเชิงอนุรักษ์ไว้ว่า เป็นการพัฒนาโดยแยกพื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจออกจากพื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ทางศิลปกรรมและธรรมชาติ แต่ยังคงแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมต่อของพื้นที่พัฒนาทั้งสองลักษณะ โดยให้เห็นการคลี่คลายที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลง

จากพื้นที่อนุรักษ์ไปสู่พื้นที่พัฒนาเชิงเศรษฐกิจ พื้นที่อนุรักษ์ต้องปรับปรุงให้องค์ประกอบของชุมชนเมือง เดิมปรากฏอย่างเด่นชัดทั้งรูปแบบอาคาร ผังบริเวณ สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศของทั้งพื้นที่ ส่วนพื้นที่ที่ พัฒนาเพื่อเศรษฐกิจต้องให้ห่างจากพื้นที่อนุรักษ์ ระยะห่างระหว่างสองพื้นที่ต้องขึ้นอยู่กับอัตราความ เจริญเติบโตของเมืองแต่ละเมือง ทั้งนี้ต้องไม่ให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจเข้ามารบกวนพื้นที่อนุรักษ์ ในพื้นที่ อนุรักษ์เมื่อได้รับการปรับปรุงจนอาคาร สถานที่ และสิ่งที่มีคุณค่าปรากฏจนเห็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ชัดเจนในระดับหนึ่งแล้ว จะต้องมีการจัดการปรับปรุงในรายละเอียดต่างๆ และจัดการเพื่อให้ได้บรรยากาศ ของพื้นที่ที่ได้รับการอนุรักษ์นั้น ในการปรับปรุงจะต้องระมัดระวังมิให้เน้นการตกแต่งมากเกินไปจนได้รับความรู้สึกแปลกแยก ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมเดิมหากเป็นเช่นนั้นจะไม่เรียกว่าการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ แต่จะเป็นการตกแต่งเมือง

ปีนรัชฎ์ กาญจนะจฤติ (2552) กล่าวว่า การจัดการวัฒนธรรม เป็นศาสตร์ที่รวมเรื่องของ การ อนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน การศึกษาศิลปวัฒนธรรม และการจัดการเข้าไว้ด้วยกัน ทั้งนี้เพราะว่า สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งที่สามารถนำมาใช้สนอง วัตถุประสงค์ต่างๆที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเพื่อเกิดผลตอบแทนตามวัตถุประสงค์นั้นๆได้

ICOMOS ได้มีการจัดประชุมขึ้น ที่ประเทศออสเตรีย ได้เกิดกฎบัตรบัวร์รา (Burra Charter) ขึ้นมาซึ่งเป็นกฎบัตรที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์แหล่งมรดกที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรม (Charter for places of cultural significance) ซึ่งมีใจความสำคัญคือ

1. มรดกทางสถานเป็นบริเวณหรือสถานที่ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรม ทั้งบริเวณพื้นที่ขนาดใหญ่ หรือบริเวณพื้นที่ขนาดเล็กเช่นรูปแบบ อาคารสิ่งก่อสร้าง ซึ่งมีคุณค่าต่อจิตใจของผู้คน เป็นสิ่งที่แสดงถึงคุณค่า พัฒนาการ และประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมที่สืบทอดกัน มาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง
2. กฎบัตรนี้ยังเกี่ยวพันถึงบริเวณสถานที่ที่สำคัญทางวัฒนธรรม ทั้งพื้นที่ขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ที่แสดงออกถึงคุณค่าพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของสังคมอันก่อให้เกิด คุณค่าทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีให้แก่พื้นที่ชุมชนด้วย
3. ในการอนุรักษ์จะต้องคำนึงถึงคุณค่าของมรดกสถานนั้นๆรวมถึงการระมัดระวังไม่ให้เกิด การเปลี่ยนแปลงโดยไม่จำเป็น หรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับสถานที่เหล่านั้นให้น้อย ที่สุดเท่าที่จะทำได้
4. ในการอนุรักษ์ให้ความสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้คนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น นั้นๆ ในฐานะที่เป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรม เป็นผู้ที่มีหน้าที่และสิทธิในการดำเนินการ จัดการแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างเต็มที่

1.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน

“โบราณสถาน” มีความหมายตามบัญญัติแห่ง พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 ว่า “อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดย

อายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย”

จากคำนิยามของกฎหมาย โบราณสถานจึงไม่ใช่เพียงสถาปัตยกรรมหรือแหล่งโบราณคดี แต่ได้หมายความถึงบริเวณที่ตั้งแห่งนั้นด้วย เหตุเพราะการดูแลเพียงสถาปัตยกรรมเพียงอย่างเดียว โดยละเลยพื้นที่ข้างเคียง อาจทำให้มีผลเสียต่อสถาปัตยกรรมตามที่ได้เช่นกัน เช่นการก่อสร้างประชิด การขุดเพื่อหาโบราณวัตถุในพื้นที่ใกล้เคียง ด้วยตระหนักในเรื่องภูมิทัศน์ กรมศิลปากรจึงได้มีประกาศกรมศิลปากรว่าด้วยการก่อสร้างอาคารในเขตอุทยานประวัติศาสตร์หรือพื้นที่ดูแลรับผิดชอบของกรมศิลปากรว่า ควรละเว้นระยะห่างจากโบราณสถานไม่น้อยกว่า 20 เมตร เพื่อป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดต่อโบราณสถานทั้งทางกายภาพและทางภูมิทัศน์ทางสายตา

การอนุรักษ์โบราณสถานมีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับ แต่สิ่งที่มีบทบาทสำคัญคือ กฎบัตรที่เกิดจากการประชุมและตกลงร่วมกันระหว่างประเทศต่างๆ กฎบัตรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถานที่สำคัญและเป็นหัวใจของหลักการอนุรักษ์ในปัจจุบัน ได้แก่

กฎบัตรเวนิซ (The Venice Charter 1964)

เป็นกฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่โบราณสถาน ซึ่งได้ให้ความหมายของ โบราณสถาน คือสถานที่ที่ประกอบไปเรื่องราวจากอดีตและสืบทอดจนถึงปัจจุบัน เป็นพยานหลักฐานของวัฒนธรรมอันเก่าแก่ที่เคยมีมา โบราณสถานจึงสื่อถึงวัฒนธรรมของมนุษย์ และถือว่าเป็นความรับผิดชอบร่วมกันว่า มนุษย์จะต้องมีการอนุรักษ์และรักษาโบราณสถานได้เพื่อให้สืบทอดต่อไปยังอนุชนรุ่นหลัง โดยคงไว้ซึ่งความเป็นของแท้ดั้งเดิม ซึ่งหลักการเบื้องต้นในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน ได้ถูกกำหนดขึ้นเป็นครั้งแรกในกฎบัตรเฮเธนส์ ใน ค.ศ.1931 (พ.ศ.2472) มีการจัดตั้ง ศูนย์ระหว่างประเทศว่าด้วยการศึกษาด้านอนุรักษ์และปฏิสังขรณ์มรดกทางวัฒนธรรม (ICCROM) ซึ่งได้มีการศึกษาวิเคราะห์มากขึ้นเกี่ยวกับปัญหาต่างๆเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน รวมทั้งได้ทบทวนกฎบัตรเพื่อทำการศึกษาหลักการที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดและขยายขอบเขตงานในกฎบัตรฉบับใหม่ และเมื่อมีประชุมระหว่างประเทศครั้งที่ 2 ของสถาปนิกและช่างผู้ปฏิบัติงานกับโบราณสถานระหว่างวันที่ 25-31 พฤษภาคม พ.ศ. 2507 (ค.ศ.1964) ที่ เมืองเวนิซ จึงได้ลงมติเห็นชอบร่วมกัน และเรียกว่า กฎบัตรเวนิซ เป็นกฎบัตรที่นักอนุรักษ์ใช้เป็นหลักร่วมกันในการดำเนินการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งสามารถสรุปความได้ดังนี้

คำจำกัดความ (สมาคมอิโคโมสไทย, 2558b)

ข้อ 1 แนวคิดเกี่ยวกับโบราณสถานมิได้ครอบคลุมแต่เพียงสิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมเท่านั้น หากรวมถึงบริเวณเมืองหรือชนบทซึ่งเป็นแหล่งที่เราพบหลักฐานของอารยธรรมไดอารยธรรมหนึ่ง หรือพัฒนาการที่สำคัญ หรือเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ คำจำกัดความนี้มีได้เจาะจงเฉพาะงานศิลปะที่ยิ่งใหญ่ หากหมายรวมถึงงานธรรมดาสามัญจากอดีต ที่ได้เพิ่มพูนความสำคัญในเชิงวัฒนธรรมตามกาลเวลาอีกด้วย

- ข้อ 2 การอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานจะต้องนำเอาวิทยาการและเทคนิคในทุกสาขาที่อาจนำมาใช้ในการศึกษาและคุ้มครองมรดกทางสถาปัตยกรรมมาใช้ในการดำเนินการ
- ข้อ 3 จุดมุ่งหมายในการอนุรักษ์และบูรณะโบราณสถานอยู่ที่การคุ้มครองโบราณสถานเหล่านั้นในความเป็นงานศิลปะไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าความเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์

การอนุรักษ์

- ข้อ 4 การอนุรักษ์นั้น โบราณสถานจำเอนจะต้องได้รับการดูแลรักษาอย่างถาวรเป็นพื้นฐาน
- ข้อ 5 การอนุรักษ์โบราณสถานจะดำเนินการสะดวกหากโบราณสถานนั้นสามารถสนองวัตถุประสงค์บางประการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมด้วย จึงควรสนับสนุนการใช้อยู่ในลักษณะนี้ แต่จะต้องไม่เปลี่ยนแปลงผัง บริเวณหรือการตกแต่งของอาคาร ความต้องการเปลี่ยนแปลงเพื่อการใช้อยู่ที่เปลี่ยนไปอาจได้รับอนุญาตให้กระทำได้ภายในขอบเขตขางตนนี้เท่านั้น
- ข้อ 6 การอนุรักษ์โบราณสถานหมายรวมถึงการสงวนรักษาบริเวณแหล่งที่ตั้งในขอบเขตที่เหมาะสมกับขนาดของ จะต้องเก็บรักษาไว้ จะยินยอมให้มีสิ่งปลูกสร้างใหม่ มีการรื้อทำลาย หรือมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขที่อาจเปลี่ยนความสัมพันธ์ของมวลและสีในแหล่งที่ตั้งโบราณสถานนั้นไม่ได้
- ข้อ 7 โบราณสถานไม่สามารถถูกแยกออกจากประวัติศาสตร์ ในส่วนที่โบราณสถานเองเป็นประจักษ์พยานและไม่สามารถแยกออกจากแหล่งที่ตั้งที่โบราณสถานนั้นถูกสร้างขึ้น จึงไม่อนุญาตให้มีการเคลื่อนย้ายโบราณสถาน ไม่ว่าจะเป็นการย้ายทั้งแหล่งหรือเพียงบางส่วน เว้นแต่เมื่อได้พิสูจน์แล้วด้วยเหตุผลที่สำคัญยิ่งในระดับชาติหรือนานาชาติ
- ข้อ 8 งานประติมากรรม งานจิตรกรรมหรือสิ่งตกแต่งซึ่งเป็นองค์ประกอบที่รวมเข้าเป็นโบราณสถาน จะถูกแยกออกจากโบราณสถานได้ ในกรณีที่เป็นวิธีเดียวเท่านั้นที่จะสงวนรักษาองค์ประกอบนั้นๆ ไว้ได้

การบูรณะ

- ข้อ 9 ขั้นตอนของการบูรณะเป็นการดำเนินการที่ต้องอาศัยความชำนาญเฉพาะสาขาวิชาโดยมุ่งที่จะสงวนรักษาและแสดงคุณค่าแห่งสุนทรียภาพและประวัติศาสตร์ของโบราณสถานรวมทั้งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเคารพต่อวัสดุดั้งเดิมและเอกสารที่เป็นของแท้ การบูรณะจะต้องหยุดทันที ณ จุดที่เราต้องคาดคะเนสันนิษฐาน ในกรณีที่มีความจำเป็นส่วนที่เพิ่มเติมเข้าไบนั้นจะต้องระบุให้ชัดเจน สามารถแยกออกได้จากองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเดิมของโบราณสถานและมีการประทับตราระบุเวลาที่ดำเนินการการบูรณะในกรณีใดๆ ก็ตามจะต้องมีการศึกษาทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์เกี่ยวกับโบราณสถานก่อนเสมอ
- ข้อ 10 ในกรณีที่เทคนิคที่ใช้มาดั้งเดิมไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ การเสริมความมั่นคงแข็งแรงของโบราณสถานอาจสัมฤทธิ์ผลได้โดยการใช้เทคนิคสมัยใหม่ในการอนุรักษ์และการก่อสร้าง ทั้งนี้ประสิทธิภาพของเทคนิคจะต้องมีข้อมูลทางวิชาการยืนยันและมีประสบการณ์การนำมาใช้เป็นเครื่องพิสูจน์
- ข้อ 11 จะต้องเคารพสิ่งก่อสร้างในทุกยุคสมัยของโบราณสถาน เพราะเอกภาพของรูปแบบเพียงยุคใดยุคหนึ่งไม่ใช่เป้าหมายของการบูรณะโบราณสถาน เมื่ออาคารประกอบด้วยการก่อสร้างของยุคต่างๆ ซ้อนทับกันไว้ การเปิดเผยให้เห็นชั้นส่วนล่างที่ซ่อนอยู่กระทำได้ในกรณีพิเศษเท่านั้น โดยมีข้อแม้ว่าชั้นที่รื้อออกไปนั้นมีสิ่งที่น่าสนใจอยู่เพียงเล็กน้อยและวัสดุส่วนล่างที่น่าเสนอจะต้องมีคุณค่าอย่างสูงทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีและสุนทรียภาพ และอยู่ในสภาพที่ดีพอที่จะ

ดำเนินการได้ การประเมินความสำคัญขององค์ประกอบที่เกี่ยวข้องและการตัดสินใจที่อาจเป็นการทำลายจะขึ้นอยู่กับผู้ที่รับผิดชอบการทำงานเพียงผู้เดียวมิได้

- ข้อ 12 การซ่อมแซมแทนที่ส่วนที่ขาดหายไปต้องมีความกลมกลืนกับสภาพโดยรวม แต่ในขณะเดียวกันจะต้องเห็นได้ถึงความแตกต่างไปจากส่วนดั้งเดิม เพื่อที่ว่าการบูรณะจะไม่สร้างหลักฐานทางด้านศิลปะหรือประวัติศาสตร์ที่เป็นเท็จ
- ข้อ 13 ไม่สามารถทำการต่อเติมใดได้ไว้ ยกเว้นแต่ส่วนที่ต่อเติมนั้นไม่มีผลกระทบต่อส่วนที่เป็นจุดสนใจของอาคารโบราณสถาน แหล่งที่ตั้งดั้งเดิมของโบราณสถาน สมดุลขององค์ประกอบ และความสัมพันธ์ของโบราณสถานนั้นต่อสิ่งแวดล้อม

แหล่งประวัติศาสตร์

- ข้อ 14 จะต้องดูแลแหล่งที่ตั้งของโบราณสถานเป็นพิเศษ เพื่อรักษาลักษณะที่กลมกลืนของโบราณสถานนั้นไว้ และเพื่อให้แน่ใจว่าแหล่งโบราณสถานนั้นมีความชัดเจนและได้รับการนำเสนอในสภาพที่เหมาะสม การอนุรักษ์และบูรณะที่ดำเนินการในแหล่งดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงหลักการต่างๆข้างต้นด้วย
- ข้อ 15 การขุดค้นโบราณสถาน ควรจะดำเนินการให้สอดคล้องกับมาตรฐานตามหลักวิชาการและข้อแนะนำที่กำหนดในหลักการระหว่างประเทศสำหรับการขุดค้นทางโบราณคดี ซึ่งยูเนสโกมีมติรับรองใน พ.ศ. 2499 จะต้องบำรุงรักษาซากโบราณสถานและจะต้องมีการมาตรการที่จำเป็นสำหรับการอนุรักษ์อย่างถาวร มีการปกป้องคุ้มครองรูปลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมและวัตถุที่ค้นพบ ยิ่งกว่านั้นจะต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะเอื้ออำนวยต่อการทำความเข้าใจโบราณสถานและนำเสนอโบราณสถานโดยไม่บิดเบือนความหมายใดๆอย่างใดก็ตามก่อนอื่นควรงดเว้นการปฏิสังขรณ์ นอกจากจะใช้วิธีการประกอบคืนสภาพ (อนัสติโลซิส) ซึ่งเป็นการนำชิ้นส่วนที่มีอยู่แต่กระจัดกระจายมาประกอบใหม่เท่านั้น วัสดุที่นำมาใช้ประสานชิ้นส่วนเข้าด้วยกันจะต้องแตกต่างจากวัสดุเดิมเสมอ และจะต้องใช้น้อยที่สุดเท่าที่จำเป็นต่อการอนุรักษ์โบราณสถาน และการทำให้รูปทรงของโบราณสถานกลับสู่สภาพเดิม

เอกสารสิ่งพิมพ์

- ข้อ 16 ในการดำเนินงานทุกด้านของการสงวนรักษา การบูรณะหรือการขุดค้นจะต้องมีการบันทึกข้อมูลอย่างชัดเจนในรูปแบบของรายงานการวิเคราะห์วิจารณ์ พร้อมกับผังรูปแบบลายเส้น และรูปถ่ายประกอบเสมอทุกขั้นตอนของการทำงานตั้งแต่ งานแผ้วถาง การเสริมความมั่นคงแข็งแรง การจัดองค์ประกอบใหม่ และการทำให้ผสมกลมกลืน ตลอดจนภาพลักษณ์ทั้งทางด้านเทคนิคและรูปทรงที่เห็นได้ในระหว่างการดำเนินงานจะต้องบันทึกรวบรวมไว้ ต้องเก็บบันทึกรายงานนี้ไว้ในหอจดหมายเหตุของสถาบันสาธารณะ ให้นักศึกษาวิจัยสามารถค้นคว้าได้ และการจัดพิมพ์เผยแพร่รายงานนี้ด้วย

กฎบัตรระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์เมืองและชุมชนเมืองประวัติศาสตร์

(Washington Charter 1987)

กฎบัตรวอชิงตัน เป็นอีกกฎบัตรหนึ่งในการอนุรักษ์เมืองเก่าและชุมชนเมืองที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน โดยให้ความสำคัญกับแหล่งที่ตั้งและสภาพแวดล้อมโบราณสถาน ซึ่งมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับโบราณสถาน จึงเป็นแนวคิดที่ใช้อนุรักษ์ครอบคลุมพื้นที่ชุมชนหรือย่านประวัติศาสตร์ ซึ่งพื้นที่เหล่านี้มักมีมิติทางวัฒนธรรมอยู่ด้วย โดยมีหลักดังนี้

- 1) การอนุรักษ์เมืองและชุมชน เมืองประวัติศาสตร์ ต้องเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการพัฒนา
ด้านอื่นๆในทุกระดับ เช่น การวางผังเมือง
- 2) คำนึงถึงความเป็นของแท้ดั้งเดิมของเมือง ชุมชนประวัติศาสตร์ และสงวนรักษา
องค์ประกอบที่แสดงถึงลักษณะทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ การวางผังเมือง การใช้ประโยชน์
พื้นที่ รูปลักษณ์อาคาร ความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมโดยรอบ
- 3) การวางแผนอนุรักษ์ ต้องอาศัยความร่วมมือกันจากหลากหลายสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น
โบราณคดี ประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม ฯลฯ รวมทั้งการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่
- 4) ประยุกต์การใช้สอยและกิจกรรมใหม่เข้ากับวิถีชีวิตประจำวัน ควรมีความกลมกลืนไม่ขัดแย้ง
กับลักษณะชุมชน
- 5) ต้องมีการควบคุมการจราจรภายในเมืองและวางผังกำหนดพื้นที่จอดรถ เพื่อป้องกันความ
เสียหายแก่สิ่งปลูกสร้างทางประวัติศาสตร์
- 6) แนวถนนทางหลวงสายหลัก ต้องไม่ผ่านเข้าไปในเขตพื้นที่ชุมชนเมืองประวัติศาสตร์
- 7) ชุมชนเมืองประวัติศาสตร์ต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองจากภัยธรรมชาติและสิ่งรบกวน
ต่างๆ เช่น มลภาวะ แร่สั่นสะเทือน

กฎบัตรเบอร์รา (The Australia ICOMOS charter for Places of Cultural Significance 1999)

กฎบัตรเบอร์รา เป็นอีกกฎบัตรหนึ่งที่ไม่ได้มองโบราณสถานเป็นเพียงสิ่งก่อสร้างเดี่ยวเท่านั้น แต่โบราณสถานจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่ออยู่ในบริบทต่างๆ ซึ่งการอนุรักษ์โบราณสถานจำเป็นรักษาบริบทโดยรวมโดยรอบโบราณสถานได้ด้วย ให้ความสำคัญกับสถานที่และแหล่งที่ตั้ง โดยกฎบัตรได้แบ่งคุณค่าของสถานที่ ออกเป็น 4 ด้าน คือ

- 1) คุณค่าทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Value)
- 2) คุณค่าทางประวัติศาสตร์ (Historic Value)
- 3) คุณค่าทางวิชาการ (Scientific Value)
- 4) คุณค่าทางสังคม (Society Value)

1.5 แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความหมายของการมีส่วนร่วม

องค์การสหประชาชาติ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาไว้ว่า คือ การเข้าร่วมกิจกรรมอย่างกระตือรือร้น และมีพลังประชาชนในระดับต่างๆ คือ

1. ในกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคม และการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

2. ในการเข้าร่วมปฏิบัติตามแผนการ หรือโครงการในรูปแบบต่างๆด้วยความสมัครใจ

ดร. อรทัย ก๊กผล (2552) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า คือ กระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่างๆเกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้ เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นโยบายต่อทุกฝ่าย โดยองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง มีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายรัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนทั่วไป โดยเน้นการสื่อสารสองทาง ทั้งช่องทางที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ไม่ใช่การทำครั้งเดียวจบและควรเกิดขึ้นตลอดโครงการ
2. เป้าหมายของการมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นตามกฎหมายหรือการทำให้ไม่มีความขัดแย้ง หากแต่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและเป็นวิธีการเพื่อทำให้การตัดสินใจของรัฐดีขึ้นและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

ทวิ หงส์วิวัฒน์ (2527) ได้กล่าวไว้ว่า การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตน ในการจัดการควบคุม การใช้ และการกระจายทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปแบบของการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตตน โดยภาครัฐจะต้องค้ำจุนอำนาจในการกำหนดการพัฒนาให้แก่ประชาชนได้มีโอกาส ในการแสดงความต้องการ แสวงหาทางเลือก หรือเสนอข้อเรียกร้องเพื่อปกป้องผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม และเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจของรัฐ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวสามารถทำได้ในหลายรูปแบบหลายระดับ

สถาบันพระปกเกล้า (2552) ได้สรุปไว้ในรายงาน เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในการกระบวนการนโยบายสาธารณะ ทั้งในด้านการให้และรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ การร่วมตัดสินใจ ทั้งในขั้นตอนการริเริ่มนโยบาย การจัดทำแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการปฏิบัติ การติดตามและประเมินผลตามนโยบายแผนงานโครงการหรือกิจกรรมนั้น

ศูนย์บริการประชาชน สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (2552) ได้สรุปหลักของการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิทธิของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ
2. ความสำเร็จของกระบวนการมีส่วนร่วมอยู่ที่ความสามารถในการจัดการให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง มีใจจัดให้เสร็จตามกฎหมายหรือไม่มีคนคัดค้านโครงการ เพราะการมี

ส่วนร่วมอย่างกว้างขวางนำมาซึ่งการเรียนรู้ ข้อตกลงร่วมกันและการตัดสินใจที่รอบคอบมากขึ้น

3. กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องเริ่มต้นตั้งแต่ระยะแรก มีการให้ข้อมูลกระตุ้นให้เกิดความคิดเห็นและให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนก่อนการตัดสินใจซึ่งมิใช่ก่อนไม่กี่วันหรือไม่ก็สัปดาห์
4. การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ต้องการให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง (Inclusive) ผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียควรมีโอกาสเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วม
5. การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีความละเอียดอ่อนและสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบต้องเป็นอย่างจริงจัง เปิดเผย ซื่อสัตย์ ปราศจากอคติ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน มีการสื่อสารสองทางอยู่ตลอดเวลา
6. การมีส่วนร่วมที่สร้างสรรค์ต้องเป็นการผสมผสานเทคนิคการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ นอกจากนั้นต้องตระหนักว่าการให้ข้อมูลข่าวสารและข้อเท็จจริงและการรับฟังความคิดเห็นเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของการปรึกษาหารือที่มีประสิทธิผล
7. การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการต่อเนื่องตั้งแต่การตระหนักในปัญหาจนจบโครงการ ฉะนั้นการมีส่วนร่วมมิใช่กิจกรรมที่ทำครั้งเดียวจบ สามารถทำซ้ำได้ ในหลากหลายรูปแบบ
8. ไม่มีแผนการมีส่วนร่วมใดที่เหมาะสมกับทุกประเด็นปัญหา และไม่มีเทคนิคการมีส่วนร่วมใดที่ใช้ได้ทุกสถานการณ์
9. การมีส่วนร่วมของประชาชนต้องเป็นไปอย่างมีความหมาย (Meaningful Public Participation) หมายถึงข้อคิดเห็นหรือความห่วงกังวลของประชาชนต้องได้รับการพิจารณาอย่างจริงจังในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจ

รายงานการศึกษา เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ของสถาบันพระปกเกล้า (2552) ได้แบ่งกระบวนการการมีส่วนร่วมได้ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 มีส่วนร่วมในการวางแผน ประกอบด้วยการรับรู้ เข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนและร่วมวางแผนกิจกรรม

ขั้นที่ 2 มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ/ดำเนินการ ประกอบด้วยการเกี่ยวข้องกับการดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ และการตัดสินใจ

ขั้นที่ 3 มีส่วนร่วมในการจัดสรรผลประโยชน์ เป็นการมีส่วนร่วมในการจัดสรรประโยชน์ หรือผลของกิจกรรมหรือผลของการตัดสินใจที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ 4 มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

1.6 แนวคิดและทฤษฎีการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยว

Tourism และ Tourist ตามพจนานุกรม Webster's Third New International Dictionary ให้ความหมายไว้ว่า Tourism หมายถึง การท่องเที่ยว การเดินทางเพื่อสำราญใจ การบริหารงานธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วน Tourist หมายถึง นักท่องเที่ยว ผู้ที่เดินทางจากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่ง เพื่อเฝ้หาความสุข การพักผ่อนหรือเพื่อความรู้ทางวัฒนธรรม แล้วกลับมา ณ จุดเริ่มต้น สำหรับประเทศไทย เริ่มใช้คำว่า “ท่องเที่ยว” แทนคำว่า “ไปเที่ยว” เมื่อ พ.ศ. 2479

องค์การสหประชาชาติได้มีการจัดประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างขึ้น ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี เมื่อปี พ.ศ. 2506 ไว้ว่า หมายถึงการเดินทางที่มีเงื่อนไข 3 อย่าง คือ

1. มีการเดินทาง (Travel) คือมีการวางแผนโดยสมัครใจจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง โดยใช้ยานพาหนะนำไปเป็นระยะทางไกลหรือระยะทางไกล
2. มีจุดหมายปลายทาง (Destination) คือ มีสถานที่ที่เลือกเดินทางไปเยือนและใช้ช่วงเวลาหนึ่ง ณ ที่นั้น
3. มีความมุ่งหมาย (Purpose) คือ มีความประสงค์ในการเดินทางที่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือไปอยู่ประจำ

องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

รองศาสตราจารย์บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2555) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการท่องเที่ยว ที่สำคัญมี 4 องค์ประกอบ คือ

1. ทรัพยากรท่องเที่ยว (Tourism Resources) ถือว่าเป็นองค์ประกอบแรกของการท่องเที่ยว เนื่องจากทรัพยากรท่องเที่ยวถือเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว หรือเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางไป ทรัพยากรท่องเที่ยวจึงต้องมีลักษณะที่สามารถดึงดูดหรือจูงใจนักท่องเที่ยว
2. การตลาดท่องเที่ยว (Tourism Marketing) เป็นองค์ประกอบที่สองของการท่องเที่ยว เพราะแม้ว่าทรัพยากรท่องเที่ยวจะสวยงามหรือดึงดูดเพียงใด ก็จำเป็นต้องนำตลาดเพื่อช่วยในการส่งเสริมและจูงใจให้นักท่องเที่ยวอยากเดินทางเข้าไปยังแหล่ง รวมทั้งกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวอยากเดินทาง
3. นักท่องเที่ยว (Tourist) เป็นองค์ประกอบที่สามของการท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวเป็นส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดการเดินทางและเกิดการท่องเที่ยว รวมทั้งก่อให้เกิดรายได้จากการการท่องเที่ยว จากการใช้จ่ายใช้สอยระหว่างการเดินทาง
4. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Industry) เป็นการทำธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ด้วยเมื่อนักท่องเที่ยวมีความต้องการเดินทาง นักท่องเที่ยวต้องการความสะดวกในทุกด้าน ตั้งแต่การขนส่ง ที่พัก อาหาร บริการนำเที่ยว ของที่ระลึก โดยส่วนใหญ่การค้าเงินธุรกิจมักลงทุนและ

ดำเนินการโดยเอกชน แต่ภาครัฐจะเป็นผู้ควบคุมให้ได้คุณภาพมาตรฐาน และออกนโยบายเพื่อส่งเสริมสนับสนุน

ตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 ได้ให้ความหมายของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวว่า “ อุตสาหกรรมท่องเที่ยวหมายถึงอุตสาหกรรมที่จัดให้มีหรือให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทั้งภายในและภายนอกราชอาณาจักร โดยมีค่าตอบแทนและหมายรวมถึง

1. ธุรกิจนำเที่ยว
2. ธุรกิจโรงแรมนักท่องเที่ยว
3. ธุรกิจภัตตาคาร สถานบริการและสถานที่ตากอากาศสำหรับนักท่องเที่ยว
4. ธุรกิจการขายของที่ระลึกหรือสินค้าสำหรับนักท่องเที่ยว
5. ธุรกิจกีฬาสำหรับนักท่องเที่ยว
6. การดำเนินงานนิทรรศการ งานแสดง งานออกร้าน การโฆษณา เผยแพร่หรือการดำเนินงานอื่นใด โดยมีมุ่งหมายเพื่อชักจูงหรือส่งเสริมให้มีการเดินทางท่องเที่ยว

1.7 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์การการท่องเที่ยวแห่งโลก (WTO) (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548) ได้อธิบายคำจำกัดความของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ไว้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะไม่ใช่เป็นเพียงแค่การท่องเที่ยวขนาดเล็ก หรือการตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche Tourism Segment) แต่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องครอบคลุมถึงการตลาดโดยรวม ที่เรียกว่า การท่องเที่ยวแบบมวลชน” (Mass Tourism) โดยทั่วไปแล้วการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญต่อความเสมอภาคระหว่างเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของคนทั้งในรุ่นปัจจุบันต่อไปจนถึงคนในอนาคต ดังนั้นหลักการและแนวคิดที่สำคัญของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีดังนี้

1. การท่องเที่ยวต้องตระหนักและใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายทางชีวภาพให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด
2. การเคารพในสังคมและวัฒนธรรม ประเพณีของประชาชนพื้นเมือง รวมไปถึงการรู้จักปรับตัวและเข้าใจถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม ประเพณีของแต่ละชุมชน
3. การสร้างความเจริญ มั่งคั่งทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรจะก่อให้เกิดการกระจายของรายได้อย่างเป็นธรรมและทั่วถึงแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว (Tourism Stakeholders) นอกจากนี้ ยังควรที่จะก่อให้เกิดการจ้างงานและการสร้างรายได้ให้กับชุมชน และท้องถิ่น รวมไปถึงการมีส่วนร่วมสำคัญในการสร้างรายได้ในท้องถิ่นด้วย

หลักการสำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย (2549) ได้

กล่าวถึงหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ว่า

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน
2. ความร่วมมือของกลุ่มต่างๆที่เกี่ยวข้อง
3. การสร้างโอกาสการจ้างงานที่มีคุณภาพ
4. การกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว
5. การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า เกิดประโยชน์สูงสุด
6. การวางแผนระยะยาว
7. ความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม
8. ความสอดคล้องกันระหว่างแผนการท่องเที่ยวและแผนพัฒนาในด้านต่างๆ
9. ความร่วมมือระหว่างผู้กำหนดนโยบายกับผู้ปฏิบัติ
10. การประสานความร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ
11. การประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว
12. การสร้างหลักเกณฑ์การประเมินผลกระทบ
13. การเน้นผลประโยชน์ชุมชน คุณค่าสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
14. การพัฒนาคน การศึกษาและหลักสูตรต่างๆ
15. การเสริมสร้างลักษณะเด่น อัตลักษณ์ของชุมชนและพื้นที่
16. การคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากร
17. การดำรงรักษาทรัพยากรมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
18. การทำการตลาดท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.8 การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

กฎบัตรระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

กฎบัตรระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้รับการรับรองในที่ประชุมครั้งที่ 12 ของ ICOMOS ซึ่งจัดขึ้นที่ประเทศเม็กซิโก ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2542 มุ่งเน้นให้เห็นถึงความสำคัญความสัมพันธ์ที่สมดุลระหว่างการท่องเที่ยวและมรดกทางวัฒนธรรม โดยมีหลักการสำคัญคือ

หลักการโดยย่อ (สมาคมอิโคมสไทย, 2558a)

1. เนื่องด้วยการท่องเที่ยว คือ หนทางหลักแห่งการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม การอนุรักษ์จะต้องสร้างโอกาสให้ทั้งประชาชนในท้องถิ่น และผู้มาเยือนได้มีประสบการณ์รับรู้ และเข้าใจในมรดกและวัฒนธรรมของชุมชนต่าง ๆ ที่หลากหลาย

1.1 มรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นประจักษ์พยานของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ได้มีบทบาทสำคัญในวิถีชีวิตร่วมสมัยที่สาธารณชนจะต้องเข้าถึง รับรู้ได้ การที่จะปกป้องคุ้มครองและอนุรักษ์หลักฐานทางกายภาพของโบราณสถานที่ยังคงอยู่ จิตวิญญาณขนบธรรมเนียมที่สืบทอดรวมทั้งบริบทที่เกี่ยวข้องในภาพรวมทั้งหมดได้นั้น จะต้องสร้างความเข้าใจและทำให้เกิดความตระหนักในคุณค่าความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมในกลุ่มประชาชนในท้องถิ่นและผู้มาเยือน ด้วยลักษณะที่มีความสมดุลและปรับใช้ตามสถานภาพที่เป็นอยู่

1.2 ลักษณะเฉพาะของทั้งมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม มีระดับของความสำคัญที่แตกต่างกัน ในขณะที่บางแหล่งมีคุณค่าความสำคัญอย่างยิ่งในระดับโลก ก็ยังมีแหล่งอื่น ๆ ที่มีคุณค่าเพียงในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับท้องถิ่น การสื่อความหมายต่าง ๆ จะต้องนำ เสนอถึงความแตกต่างของระดับความสำคัญนี้ แก่ประชาชนในท้องถิ่นและผู้มาเยือนด้วยวิธีการใช้สื่อรูปแบบการศึกษาและเทคโนโลยีในปัจจุบันที่มีความเหมาะสม

1.3 กิจกรรมการสื่อความหมายนี้จะต้องสนับสนุนให้สาธารณชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและให้ความร่วมมือช่วยเหลืออันจะส่งผลให้มรดกทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมดำรงอยู่สืบต่อไป

1.4 กิจกรรมการสื่อความหมาย ควรนำ เสนอความสำคัญของแหล่งโบราณสถาน วัฒนธรรม ประเพณีที่ปฏิบัติกันอยู่ ตั้งแต่อดีตในยุคสมัยต่าง ๆ และในท้องถิ่นภูมิภาคต่าง ๆ โดยไม่ละเลยถึงวัฒนธรรมและภาษาของชนกลุ่มน้อย ผู้มาเยือนควรได้รับข้อมูลของคุณค่าทางวัฒนธรรมที่แตกต่างอันเป็นตัวกำหนดลักษณะเฉพาะของมรดกทางวัฒนธรรมนั้น ๆ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างมรดกทางวัฒนธรรม และการท่องเที่ยว มีความเป็นไปได้ด้วยความรวดเร็วจนอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งทางคุณค่าขึ้น จึงควรมีการจัดการในรูปแบบที่ยั่งยืน เพื่อให้สืบทอดแก่คนในรุ่นต่อไป

2.1 โบราณสถานมีคุณค่าสำหรับทุกคนในฐานะพื้นฐานที่สำคัญของความหลากหลายทางวัฒนธรรมและพัฒนาการทางสังคม มาตรการในการปกป้องและอนุรักษ์ในระยะยาวของตัวโบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณีที่สืบทอดต่อมา และความผสมผสานกลมกลืนทางกายภาพกับสภาพแวดล้อมจะต้องถือเป็นส่วนสำคัญของนโยบายในการพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคม และการท่องเที่ยวของท้องถิ่น

2.2 โครงการและกิจกรรมการพัฒนาทางการท่องเที่ยว จะต้องนำ มาซึ่งผลลัพธ์ในทางบวกและก่อให้เกิดผลกระทบให้น้อยที่สุดต่อมรดกทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ในขณะที่พยายามสนองต่อความต้องการและความปรารถนาของผู้มาเยือน

2.3 การอนุรักษ์ การสื่อความหมาย และการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจในคุณค่าความสำคัญเฉพาะของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม พร้อมด้วยการศึกษาวิจัย

ค้นคว้าข้อมูลใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง ถือเป็นส่วนสำคัญของความเข้าใจและซาบซึ้งในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม

2.4 การอนุรักษ์ไว้ซึ่งความเป็นของแท้ดั้งเดิมของโบราณสถาน ถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นข้อแม้สำคัญที่ทำให้เกิดคุณค่าทางวัฒนธรรม

2.5 โครงการพัฒนาการท่องเที่ยว และการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ต้องมีการคำนึงถึงมิติทางด้านสุนทรียภาพ ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะแห่งความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทางสายตาในภาพรวมที่กว้างที่สุดของมรดกทางวัฒนธรรม ควรคิดถึงการใช้วัสดุในท้องถิ่นเป็นอันดับแรก และคำนึงถึงลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมในท้องถิ่น

2.6 การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ต้องผ่านกระบวนการการวางแผนการจัดการ ซึ่งคำนึงถึงคุณค่าของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม โดยจำกัดให้มีการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีคุณค่านั้นให้น้อยที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้คำนึงถึงผลกระทบของจำนวนของผู้มาเยือนที่มายังแหล่ง ความผสมกลมกลืน ความสมดุลของระบบนิเวศ การเข้าถึงและการคมนาคมขนส่ง สภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น หากระดับของการเปลี่ยนแปลงนั้นส่งผลให้เกิดผลกระทบจนไม่อาจจะยอมรับได้ ข้อเสนอในการพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น จะต้องได้รับการปรับแก้ไข

2.7 จะต้องมีการประเมินผล เพื่อให้ทราบถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว และการพัฒนา

3. การอนุรักษ์และการวางแผนการท่องเที่ยว จะต้องเป็นหลักประกันแห่งประสบการณ์ที่คุ้มค่า เป็นที่พึงพอใจ และสร้างความสุขแก่ผู้มาเยือน

3.1 การอนุรักษ์และการท่องเที่ยว ควรนำเสนอข้อมูลที่มีคุณภาพ ที่จะสร้างความเข้าใจในลักษณะที่สำคัญของแหล่งและความจำเป็นในการปกป้องคุ้มครองสงวนรักษาไว้ เพื่อให้ผู้มาเยี่ยมชมได้รับอรรถรสจากการท่องเที่ยวในแนวคิดและวิธีการที่เหมาะสม

3.2 ผู้มาเยือนควรได้รับอิสระในการเข้าชมตามที่ต้องการ แต่การกำหนดเส้นทางการเข้าชมก็อาจมีความจำเป็น เพื่อลดผลกระทบจากการเข้าชมนี้

3.3 การเคารพต่อสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และขนบธรรมเนียมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหนือธรรมชาติในแหล่งจะต้องถูกพิจารณาก่อนเป็นอันดับแรก ควรมีการกระตุ้น เตือนให้ผู้มาเยือน ทำ ตัวให้เจ้าบ้าน ยินดีต้อนรับ โดยให้ความเคารพต่อคุณค่าและวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ถอยห่างจากการค้าโบราณวัตถุที่ผิดกฎหมาย ทำ ตัวให้เจ้าบ้านรอคอยที่จะให้การต้อนรับอีกในครั้งต่อไป

3.4 การวางแผนกิจกรรมการท่องเที่ยว ควรจัดเตรียมความสะดวกสบาย ความปลอดภัย และสวัสดิการที่เหมาะสมแก่ผู้มาเยือน แต่จะต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อลักษณะที่สำคัญตลอดจนต่อสภาพแวดล้อมของแหล่ง

4. ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น ควรมีส่วนร่วมในการวางแผนการอนุรักษ์และจัดการการท่องเที่ยว

4.1 ต้องเคารพในสิทธิและความสนใจของชุมชนท้องถิ่น สำหรับแหล่งที่มีคุณค่าในระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่น โดยเจ้าของสถานที่และประชาชนในท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ด้วยการเปิดโอกาสให้เข้าร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการนโยบาย และขอบเขตของการดำเนินงาน ร่วมวางแผนอนุรักษ์ การจัดการการนำ เสนอ และการสื่อความหมาย ของมรดกทางวัฒนธรรมของตนในบริษัทของการท่องเที่ยว

4.2 ในขณะที่สำหรับมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าความสำคัญในระดับสูงเกินกว่าท้องถิ่น เราควรให้ความเคารพในความต้องการและความปรารถนาของชุมชนท้องถิ่น ในการจำกัดหรือจัดการการนำ เข้าไปสู่กิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ

5. กิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ต้องสร้างผลตอบแทนแก่ชุมชนท้องถิ่น

5.1 นโยบายการอนุรักษ์และการพัฒนาการท่องเที่ยว ต้องส่งเสริมมาตรการในการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้ทั่วถึง สมดุลทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่น ให้ช่วยยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เพื่อบรรเทาปัญหาความยากจน

5.2 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว ควรจะสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่มีการจัดสรรแบ่งปันอย่างเท่าเทียมไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิงภายในชุมชนท้องถิ่นในทุกระดับ ผ่านทางการศึกษาอบรมและการสร้างงานให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีอาชีพที่มั่นคง

5.3 ส่วนสำคัญของรายได้ที่มาจาก การเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ของการท่องเที่ยว จะต้องถูกนำกลับมาใช้ในการปกป้องคุ้มครอง ในการอนุรักษ์ และการเผยแพร่ นำ เสนอข้อมูลของแหล่ง ทั้งนี้ ให้ผู้มาเยือนได้รับรู้ถึงการนำ เารายได้จากการเข้าชมมาใช้ให้เป็นประโยชน์กับมรดกทางวัฒนธรรมนั้น ๆ ด้วย

5.4 จะต้องสนับสนุนให้มีการฝึกอบรมและสร้างงานภาคเอกชน ชุมชนโบราณสถานให้กับชุมชนท้องถิ่น เพื่อพัฒนาความรู้ของประชาชนในท้องถิ่นอันที่จะนำ เสนอและสื่อความหมายถึงสิ่งที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมของตน

5.5 โครงการการศึกษา และการสื่อความหมายคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนท้องถิ่นนั้นจะต้องเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของข้อมูลทางวิชาการของแหล่ง ที่มุ่งให้ประชาชนในท้องถิ่นที่รู้จักและเคารพในมรดกทางวัฒนธรรมของตน เพื่อที่จะให้มีความสนใจในการอนุรักษ์มรดกเหล่านั้นไว้ด้วยตนเอง

5.6 แผนการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว จะต้องให้ความสำคัญกับการให้ความรู้และการฝึกอบรมของนักการเมือง นักวางแผน นักวิจัย นักออกแบบ สถาปนิก ผู้ตีความมรดก

ทางวัฒนธรรม นักอนุรักษ์ และผู้บริหารที่รับผิดชอบด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ผู้ให้การสนับสนุนใน แต่ละฝ่าย ควรจะร่วมมือกันทำ ความเข้าใจกับปัญหาที่อาจเกิดขึ้น และช่วยกันคิดหาหนทางแก้ไข

6. การส่งเสริมการท่องเที่ยว ต้องปกป้อง และรักษาคุณค่าลักษณะเฉพาะของมรดกทั้งทาง ธรรมชาติและทางวัฒนธรรม

6.1 โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว ควรสร้างเป้าหมายที่เป็นจริง และให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ที่มีศักยภาพด้วยความรับผิดชอบเกี่ยวกับลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งและของชุมชนท้องถิ่นเจ้าของพื้นที่ เพื่อให้ผู้มาเยือนเหล่านี้ได้มีการวางตัวที่เหมาะสม

6.2 องค์กรของมรดกทางวัฒนธรรม จะต้องได้รับการคุ้มครองความเป็นของแท้ดั้งเดิม และได้รับการอำนวยความสะดวกในการเข้าชมที่ดีขึ้น ในขณะที่จำกัดปัจจัยการเปลี่ยนแปลงที่ควบคุมไม่ได้ให้เหลือน้อยที่สุด และหลีกเลี่ยงการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในสถานที่หนึ่งในจำนวนที่มากจนเกินไปในช่วงเวลาเดียวกัน

6.3 โปรแกรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ควรมุ่งให้เกิดการกระจายผลตอบแทนและบรรเทา ปัญหาจากสถานที่ที่มีชื่อเสียง ที่มีนักท่องเที่ยวมากเป็นจำนวนมาก โดยส่งเสริมให้ผู้มาเยือนได้ไปสัมผัสกับลักษณะเฉพาะของมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ที่หลากหลาย และกว้างขวางขึ้น ในภูมิภาคหรือท้องถิ่น

6.4 การส่งเสริมการผลิตและจำหน่ายผลผลิตศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น หรือผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่อาจช่วยก่อให้เกิดรายได้แก่ท้องถิ่น จะต้องอยู่บนพื้นฐานของความมีเหตุผลทางเศรษฐกิจชุมชน และรับประกันว่า บูรณาการทางวัฒนธรรม ความผสมกลมกลืนของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม จะไม่ถูกลดระดับลงไป

1.9 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

การบริหารและการจัดการ

ไซมอน (Simon, 1976อ้างถึงใน วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2545) กล่าวว่า “การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำให้สิ่งต่างๆ ได้รับการกระทำเป็นผลสำเร็จ กล่าวคือ ผู้บริหารมิใช่เป็นผู้ปฏิบัติ แต่เป็นผู้ใช้ศิลปะในการทำให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานจนสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว”

รุจิรุ ภู่อาระ (2545) กล่าวถึงการบริหารว่า เป็นเรื่องของการทำกิจกรรมโดยผู้บริหารและสมาชิกในองค์กรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้ทรัพยากร และเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด นักบริหารหลายคนจึงมีความคิดตรงกันว่า “การบริหารเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของคณะบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะที่แน่นอนในการทำงาน” บางคนเห็นว่าการบริหารเป็นศิลปะของการเป็นผู้นำผู้อื่นให้ทำงานตามวัตถุประสงค์ได้ และได้กล่าวถึงลักษณะเด่นที่เป็นสากลของการบริหารไว้ 9 ประเด็นคือ

1. การบริหารต้องมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย
2. การบริหารต้องอาศัยปัจจัยเป็นองค์ประกอบสำคัญ
3. การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน
4. การบริหารต้องมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการทางสังคม
5. การบริหารต้องเป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างกลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป
6. การบริหารต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจเพื่อให้การปฏิบัติตามภารกิจบรรลุวัตถุประสงค์
7. การบริหารเป็นการร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผล
8. การบริหารมีลักษณะเป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
9. การบริหารไม่มีตัวตน แต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

จากการที่กล่าวมา โดยสรุป “การบริหาร” คือศิลปะหรือวิธีการดำเนินการที่ทำงานหรือสิ่งต่างๆได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ นั่นคือ ผู้บริหารต้องอาศัยศิลปะ หรือว่ากระบวนการที่ดีเพื่อให้หมายความมาให้ผู้ปฏิบัติงานทำงานจนเป็นผลสำเร็จตรงตามจุดหมายขององค์การ โดยผู้บริหารไม่ใช่ผู้ปฏิบัติ แต่ผลสำเร็จออกมาตรงตามจุดหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจ

การจัดการ (Management) มีนักวิชาการให้ความหมายและคำจำกัดความได้แตกต่างกัน ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ (2545) กล่าวว่า “การจัดการ” (Management) จะเน้นการปฏิบัติการให้เป็นไปตามนโยบาย (แผนที่วางไว้) ซึ่งนิยมใช้ในการจัดการธุรกิจ (Business management) ส่วนคำว่า “ผู้จัดการ” (Manager) จะหมายถึงบุคคลในองค์กรซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบต่อกิจกรรมในการบริหารทรัพยากรและกิจการงานอื่นๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ขององค์กร

Robbins and DeCenzo, 2004; Certo, 2003 อ้างในศาสตราจารย์พิเศษ ดร.สาคร สุขศรีวงศ์, 2555) การจัดการ (Management) หมายถึง ขบวนการที่ทำให้งานกิจกรรมต่างๆสำเร็จลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลด้วยคนและทรัพยากรขององค์การ

bartol & Martin, 1998 อ้างในศาสตราจารย์พิเศษ ดร.สาคร สุขศรีวงศ์, 2555) การจัดการเป็นกระบวนการในการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรโดยการทำหน้าที่หลัก 4 ประการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การชี้นำ และการควบคุมองค์กร

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. สุขศรีวงศ์ (2555) ได้สรุปความหมายของการจัดการ หมายถึง การทำงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ผ่านกิจกรรมต่างๆทางการจัดการ ซึ่งรวมถึงกิจกรรมหลัก 4 ประการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การชี้นำและการควบคุมองค์กร

รองศาสตราจารย์สมคิด บางโม (2538) ได้กล่าวว่า การจัดการคือกระบวนการจัดองค์การและการใช้ทรัพยากรต่างๆให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า การจัดการจึงมีองค์ประกอบสำคัญคือ

๑. การจัดการเป็นศิลปะในการใช้คนทำงาน
๒. การจัดการต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐาน คือ คน เงิน และวัสดุอุปกรณ์

๓. การจัดการเป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล

จากความหมายข้างต้นโดยสรุป “การจัดการ” หมายถึง การดำเนินการเพื่อให้สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยผ่านกิจกรรมหลัก 4 ประการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การชี้นำ และการควบคุมองค์กร

โดยส่วนใหญ่แล้วมักจะใช้คำว่า การบริหารและการจัดการ ควบคู่กันไป คือ ผู้บริหารใช้ศิลปะในการดำเนินการให้ผู้ปฏิบัติงานดำเนินการผ่านกิจกรรมหลัก 4 ประการ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร

การจัดการเชิงกลยุทธ์

การจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นการวิเคราะห์ความเป็นไปของสภาพการณ์ ณ ปัจจุบันขององค์กร เพื่อวิเคราะห์โดยเครื่องมือต่างๆ เพื่อนำมาสู่การสร้างกลยุทธ์มาใช้ในการพัฒนาองค์กร โดยมุ่งเน้นให้เกิดความสำเร็จขององค์กร โดยการจัดการเชิงกลยุทธ์ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ได้แก่ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร การกำหนดพันธกิจและเป้าหมายขององค์กร การสร้างกลยุทธ์ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ตลอดจนการควบคุมและประเมิน

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร นับว่าเป็นขั้นตอนสำคัญในกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ เพื่อที่จะสามารถกำหนดพันธกิจ เป้าหมาย และกลยุทธ์ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพการณ์ขององค์กร โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร คือ การวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) ประกอบไปด้วย การวิเคราะห์องค์กรดังนี้

จุดแข็ง (Strength) หมายถึง ปัจจัยภายในองค์กรที่จะสามารถนำองค์กรให้สถานะได้เปรียบเมื่อเทียบกับองค์กรอื่นๆ

จุดอ่อน (Weakness) หมายถึง ปัจจัยภายในองค์กรที่อาจจะนำพาให้องค์กรตกอยู่ในสถานะเสียเปรียบ เมื่อเทียบกับองค์กรอื่นๆ

โอกาส (Opportunity) ปัจจัยจากภายนอกองค์กรที่จะส่งผลดีหรือเป็นประโยชน์หรือเอื้อประโยชน์ให้แก่องค์กร

อุปสรรค (Threat) หมายถึง ปัจจัยภายนอกองค์กรซึ่งอาจเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินกิจกรรมขององค์กร และอาจส่งผลในทางลบให้แก่องค์กร

2. การกำหนดพันธกิจและเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ เป็นการกำหนดกรอบ หน้าที่ขององค์กร ตลอดจนสิ่งที่องค์กรต้องดำเนินการ เป้าหมายที่องค์กรประสงค์จะไปให้ถึง โดยอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล และความเป็นจริงภายใต้สภาพแวดล้อมขององค์กร

3. การสร้างกลยุทธ์ หมายถึง การสร้างหรือกำหนดวิธีการที่จะนำพาองค์กรไปยังเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยการกำหนดกลยุทธ์ในทางการจัดการเชิงกลยุทธ์นั้นแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ กลยุทธ์ระดับองค์กร กลยุทธ์ระดับธุรกิจ กลยุทธ์ระดับหน้าที่องค์กร

กลยุทธ์ระดับองค์กร เป็นกลยุทธ์ที่กำหนดแนวทางการดำเนินงานในภาพรวมหรือโครงสร้างขององค์กร อันจะมีผลต่อความสำเร็จขององค์กร ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ทางเลือก คือ การขยายตัว การคงตัว และการหดตัว

กลยุทธ์ระดับธุรกิจ เป็นกลยุทธ์ที่แต่ละหน่วยธุรกิจภายในองค์กรเลือกที่จะใช้เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการแข่งขันและสอดคล้องกับกลยุทธ์ระดับองค์กร กลยุทธ์ระดับธุรกิจที่นิยมใช้โดยทั่วไป ได้แก่ กลยุทธ์การเป็นผู้นำด้านต้นทุน กลยุทธ์การสร้างแตกต่าง และกลยุทธ์มุ่งเฉพาะส่วน เป็นต้น

กลยุทธ์ระดับหน้าที่องค์กร เป็นกลยุทธ์ที่หน่วยงานต่างๆภายในองค์กรสร้างขึ้นเพื่อสนับสนุนกลยุทธ์ระดับธุรกิจขององค์กร เช่น การเงิน การผลิต การตลาด การวิจัยพัฒนา การบริการระบบสารสนเทศ การจัดส่งสินค้า เป็นต้น

4. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ เป็นการนำเอากลยุทธ์ไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสำเร็จขึ้น โดยต้องคำนึงถึง ปัจจัย 4 ประการ ได้แก่ การประสานสอดคล้องภายในองค์กร การเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำของผู้บริหาร และแรงจูงใจ

5. การควบคุมและประเมินผล เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ นั่นคือการควบคุมให้มีการนำกลยุทธ์ไปใช้อย่างเกิดประสิทธิภาพ ตลอดจนมีการประเมินผลการปฏิบัติการ เพื่อตรวจสอบว่ากลยุทธ์นั้นบรรลุผลมากน้อยเพียงใด และกลยุทธ์ที่ใช้มีข้อจำกัดหรือประสบปัญหาและอุปสรรคใดบ้างที่จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนหรือปรับปรุง

การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์

การวิเคราะห์เพื่อให้สามารถทราบถึงกลยุทธ์ที่จะนำมาใช้ในการบริหารจัดการ มีวิธีการวิเคราะห์ที่หลากหลาย ในที่นี้ขอยก การวิเคราะห์ 2 ลักษณะ คือ การวิเคราะห์ความน่าสนใจของอุตสาหกรรม (Five Force) และ แมทริกซ์การเจริญเติบโตส่วนแบ่งการตลาดของบิชีจี (BCG Growth – Share Matrix)

1. การวิเคราะห์ความน่าสนใจของอุตสาหกรรม (Five Force) เป็นแนวคิดในการวิเคราะห์ ของ ศ.ดร. ไมเคิล อี พอร์เตอร์ เป็นการวิเคราะห์การแข่งขันของอุตสาหกรรม โดยหากปัจจัยทั้ง 5 มีความเข้มแข็ง นั่นเป็นการแสดงว่า มีความแข่งขันสูง และโอกาสที่จะก่อให้เกิดกำไรหรือผลประกอบการที่ดีในอุตสาหกรรมเป็นไปได้ยาก แต่หากปัจจัยนั้นๆ มีความอ่อนแอ ถือว่าเป็นโอกาสอันดีต่อธุรกิจ ในอุตสาหกรรมนั้นๆ เนื่องจากธุรกิจสามารถทำอะไรได้มาก ปัจจัยที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่

1.1 ความรุนแรงของการแข่งขันในอุตสาหกรรม (Intensity of Rivalry) วิเคราะห์เกี่ยวกับคู่แข่งทั้งหมดที่มีอยู่ในธุรกิจเดียวกัน

1.2 อำนาจต่อรองของผู้ซื้อ (Bargaining Power of Buyers) วิเคราะห์เพื่อให้ทราบอำนาจการต่อรองของผู้บริโภคว่ามีมากน้อยเพียงใด

1.3 อำนาจต่อรองของผู้ขายปัจจัยการผลิต (Bargaining Power of Suppliers) วิเคราะห์เกี่ยวกับผู้ผลิตที่ขายวัตถุดิบต่าง ๆ ให้แก่องค์กรของเรา หากธุรกิจของเราต้องพึ่งพาผู้ผลิตสูง การทำธุรกิจจะมีความเสี่ยงของการประกอบธุรกิจมากขึ้น เพราะถ้าผู้ผลิตรายนั้นไม่สามารถส่งวัตถุดิบได้ไม่ว่าจะด้วยสาเหตุใด จะส่งผลกระทบต่อการค้าในธุรกิจ หรือว่า ขายส่งในราคาที่สูงอันมีผลต่อต้นทุนของเรา และเราไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ ก็ย่อมมีผลเสียต่อธุรกิจเช่นกัน

1.4 คู่แข่งหน้าใหม่ (New Entrants) เป็นการวิเคราะห์ว่าธุรกิจหรืออุตสาหกรรมดังกล่าว มีโอกาสเกิดผู้ประกอบการรายใหม่มากน้อยเพียงใด

1.5 ภัยคุกคามจากผลิตภัณฑ์ทดแทน (Threat of Substitute Product) วิเคราะห์ว่าสินค้าและบริการที่เป็นผลิตภัณฑ์ขององค์กรหรือบริษัทของเรา มีสินค้าและบริการอื่นเข้ามาทดแทน อันจะส่งผลกระทบต่อส่วนแบ่งการตลาด

2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

องค์การบริหารส่วนตำบล (2548) ได้จัดทำแผนแม่บทอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ เพื่อศึกษาโบราณสถานที่มีอยู่ภายในเวียงลอ ตลอดจน ความสำคัญและจัดทำแผนแม่บทที่ใช้สำหรับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ โดยผ่านการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนในตำบลเวียงลอมีกระบวนการขั้นตอนดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ ของพื้นที่ศึกษาจากหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่มีผู้รวบรวมหรือศึกษาไว้แล้ว ในทุกด้าน ทั้งในรูปแบบเอกสารสิ่งพิมพ์ ภาพถ่าย แผนที่ประเภทต่าง ๆ จากหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ส่วนราชการต่าง ๆ ในจังหวัดพะเยา องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นของจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา ห้องสมุด และผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่าง ๆ และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต
2. ศึกษาความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดีของเมืองโบราณเวียงลอต่อการพัฒนาการของเมืองพะเยา อาณาจักรล้านนาและอาณาจักรอื่น ๆ ใน ภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง
3. วิเคราะห์สภาพปัญหาของมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของพื้นที่โครงการ และศักยภาพต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ธรรมชาติและวัฒนธรรม
4. วิเคราะห์ความต้องการ ระบบสาธารณูปการ ระบบสาธารณูปโภค และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อตอบสนองการขยายตัวด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่
5. วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัดของพื้นที่ศึกษาในด้านต่าง ๆ ทั้งโดยปัจจัยภายนอกและภายในพื้นที่ด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ
6. วิเคราะห์ศักยภาพทรัพยากรท่องเที่ยวของพื้นที่ศึกษาเชื่อมโยงกับพื้นที่อื่น ๆ ในภูมิภาค
7. วิเคราะห์ความเป็นไปได้การการจัดทำเส้นทาง และแผนการท่องเที่ยวเชื่อมโยงเมืองโบราณเวียงลอกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในกลุ่มล้านนา
8. วิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติ ในพื้นที่
9. วิเคราะห์ผลกระทบจากนโยบายและแผนงานในระดับต่าง ๆ ที่มีต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ
10. นำผลการวิเคราะห์และประมวลผลในด้านต่าง ๆ มาบูรณาการร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงศักยภาพ โอกาส และข้อจำกัด ในแต่ละด้านของพื้นที่ จากนั้นจึงกำหนด ยุทธศาสตร์ วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และแนวคิดในการจัดทำแผนแม่บท

11. จัดทำแผนแม่บท โดยการนำเอายุทธศาสตร์ วิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย แนวคิดที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ประมวลผล มาจัดทำแผนแม่บท พร้อมทั้งกำหนดรูปแบบแผนงานและโครงการที่เกี่ยวข้อง

โดย แผนแม่บทที่เหมาะสมต่อการดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ มีลักษณะเป็นแผนเชิงบูรณาการ ครอบคลุมความต้องการของท้องถิ่นทั้งทางด้านกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจ แผนแม่บทฉบับนี้ใช้แนวคิดหลักในการดำเนินการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน และแนวคิดอื่นๆเพื่อให้แผนแม่บทสามารถเป็นไปได้ และได้รับการยอมรับจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยแนวคิดที่ใช้มีดังนี้

1. แนวคิดการผลักดันแผนแม่บท ฯ เพื่อให้ได้รับการปฏิบัติตามแผนยุทธศาสตร์จังหวัดพะเยา
2. แนวคิดในการศึกษา - สังเคราะห์เอกสาร ให้ทราบถึงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนแน่ชัดเกี่ยวกับเมืองโบราณเวียงลอ
3. แนวคิดในการศึกษา - อนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณสถาน - แหล่งประวัติศาสตร์
4. แนวคิดในการคุ้มครอง - ระวังป้องกันโบราณสถานจากการบุกรุกทำลาย
5. แนวคิดในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
6. แนวคิดในการกำหนดพื้นที่เป้าหมาย
 - 6.1 พื้นที่เป้าหมายโครงการ คือเมืองโบราณเวียงลอ ซึ่งมีขอบเขตคูเมือง - กำแพงเมือง ซึ่งถือเป็นพื้นที่หลักในการดำเนินการ เป็นบริเวณที่แสดงโครงสร้างผังเมืองชัดเจน มีกลุ่มโบราณสถานหนาแน่น
 - 6.2 พื้นที่เชื่อมโยงโครงการคือพื้นที่ๆ ถัดออกไป พบโบราณสถานจำนวนเล็กน้อย โบราณสถานกระจายตัวไม่หนาแน่นแต่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม
แผนผังหรือผังเมืองกับเมืองโบราณเวียงลอ
7. แนวคิดในการพิจารณาขดเขยที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในเขตโบราณสถาน
8. แนวคิดในการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน
9. แนวคิดในการควบคุมกิจการ/กิจกรรมในพื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่ต่อเนื่อง เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อโครงสร้างผังเมือง ภูมิทัศน์วัฒนธรรม
10. แนวคิดในการควบคุมอาคาร สิ่งก่อสร้าง โดยอาศัยการควบคุมความสูงของอาคารตามหลักการผังเมือง ตลอดจนรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับสิ่งก่อสร้างที่อยู่ใกล้โบราณสถาน
11. แนวคิดในการก่อสร้างศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวบริเวณสามแยกบ้านสันทราย สามแยกบ้านสันทราย ตั้งอยู่บนเส้นทางคมนาคมหลักคือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1126 ซึ่งเชื่อมระหว่างอำเภอป่าแดด จ.เชียงราย - อ.เชียงคำ จ.พะเยา และถนน รพช.สายที่ 7 ซึ่งเชื่อมต่อระหว่าง อ.เทิง จ.เชียงราย และ อ.จุน จ.พะเยา ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของชุมชน

- บ้านสันทราย - พวงพยอม ซึ่งเป็นชุมชนขนาดกลาง และตั้งอยู่บนเส้นทางที่สามารถเชื่อมโยงแหล่งโบราณสถานเวียงลอกกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นได้ จึงเป็นพื้นที่ๆ มีแนวโน้มว่าจะมีการขยายตัวอย่างมากในอนาคต จึงมีแนวคิดในการก่อสร้างศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวบริเวณสามแยกสันทรายขึ้น เพื่อเป็นศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวโบราณสถานเวียงลอกและเป็นสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP ของตำบลหงส์หิน
12. แนวคิดในการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณวัดพระธาตุหนองห้าให้เป็นศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวขนาดเล็ก โดยวัดพระธาตุหนองห้า ตั้งอยู่ติดทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1126 โดยมีแนวถนนลูกรังบดอัดเชื่อมระหว่างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1126 ผ่านวัดพระธาตุหนองห้าไปยังโบราณสถานเวียงลอกได้ ในอนาคตหากมีการก่อสร้างสะพานข้ามฝายล่อและปรับปรุงแนวถนนภายในเมืองให้สามารถใช้สัญจรได้ตลอดปีแล้ว เส้นทางนี้จะเป็นประตูเข้าสู่เมืองโบราณเวียงลอกที่สำคัญ จึงมีแนวคิดให้การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณวัดพระธาตุหนองห้าให้เป็นศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวขนาดเล็ก
13. แนวคิดในการใช้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดศรีปิงเมืองเป็นศูนย์ข้อมูลเวียงล่อ ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงล่อ ได้ก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์เพื่อจัดแสดงและเก็บรักษาโบราณวัตถุที่พบในเขตเมืองโบราณเวียงล่อ จึงมีแนวคิดให้อาคารพิพิธภัณฑ์ดังกล่าว เป็นศูนย์ข้อมูลในทุกด้านของเวียงล่อ มีห้องจัดแสดงความสำคัญเกี่ยวกับโบราณสถานโบราณวัตถุที่พบในเมืองโบราณเวียงล่อ มีห้องจัดแสดงเกี่ยวกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น และเป็นศูนย์บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของชุมชน
14. แนวคิดในการพัฒนาพื้นที่บริเวณสระน้ำวังเลียงเวียงเป็นสวนสาธารณะวังเลียงเวียง (หรือวังกิงเวียง, วังแจ่งเวียง) เป็นสระน้ำสาธารณะประโยชน์ ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองเวียงล่อด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ พื้นที่ใกล้เคียงมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม จากบริเวณนี้สามารถมองเห็นกัวป่าแดด กัวแก้ว คูเมือง - กำแพงเมือง เวียงล่อได้ชัดเจน นอกจากนี้ยังติดกับแม่น้ำอิงและเป็นท่าจอดเรือประมงพื้นบ้าน มีทิวทัศน์งดงาม จึงมีแนวคิดในการพัฒนาพื้นที่บริเวณสระน้ำวังเลียงเวียงเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทสวนสาธารณะและท่าเรือได้
15. แนวคิดในการก่อสร้างท่าเรือ - ท่าแพ บริเวณดงหอยเมืองโบราณเวียงล่อ มีแม่น้ำอิงเป็นแม่น้ำสายหลัก มีภูมิทัศน์งดงามเหมาะแก่การจัดทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ ปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงล่อ และผู้นำชุมชนในพื้นที่โครงการก่อสร้างแพ และวางแผนใช้พื้นที่บริเวณวัดศรีปิงเมืองเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวทางน้ำ โดยการก่อสร้างท่าจอดเรือ - แพ เพราะมีภูมิทัศน์ที่สวยงามและเป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ตามหลักการจึง นับเป็นสถานที่เหมาะสม
16. แนวคิดการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่และใกล้เคียงร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟู มรดกทางวัฒนธรรม และประเพณี ของท้องถิ่นประชาชนในเขตเมืองโบราณเวียงล่อ เป็นชาวล้านนา มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ปัจจุบันประเพณีหลายอย่างได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบแล้ว แต่ยังมีประเพณีส่วนหนึ่งที่ได้รับการฟื้นฟูและสืบทอดมา เช่น ประเพณีปู่จาวญาลอ ประเพณีเผาบาป (เผาพราหมณ์) ในเทศกาลยี่เป็ง ซึ่งนับเป็นจุดเด่นทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ จึงมีแนวคิดในการส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีเหล่านั้นรวมทั้งผลักดันให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ เพิ่มเติมในงานประเพณีเช่นการประกวดเล่าคำว จ้อย ซอ การประกวดภาพโบราณ การแข่งขันงานศิลปหัตถกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

17. แนวคิดในการอบรมเผยแพร่ความรู้และสร้างมัคคุเทศก์ในท้องถิ่น ประชาชนในท้องถิ่น เป็นผู้ใกล้ชิดกับแหล่งท่องเที่ยว มีความสามารถในการอธิบายวิถีชีวิต ภูมิปัญญาของท้องถิ่น ทั้งยังเป็นผู้ที่สามารถรักษาความปลอดภัย และอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยวได้ จึงมีแนวคิดในการส่งเสริมให้เกิดหน่วยบริการการท่องเที่ยวโดยประชาชนในท้องถิ่น ด้วยการอบรมเผยแพร่ความรู้เพิ่มเติมในด้านต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์โบราณคดี มาตรฐานการท่องเที่ยว ในรูปแบบมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และส่งเสริมให้หน่วยบริการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นมีความสามารถในการนำเสนอข้อมูลในระดับสากล เช่นเปิดให้มีการอบรมมัคคุเทศก์ภาษาต่างประเทศแก่ผู้สนใจ
18. แนวคิดในการประชาสัมพันธ์โบราณสถานเวียงล่อ เมืองโบราณเวียงล่อ เป็นพื้นที่ ๆ ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวหลากหลายด้าน ทั้งในแง่โบราณสถาน วัฒนธรรม วิถีชีวิต และธรรมชาติ จึงมีความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในอนาคต นั้นจึงต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้เมืองโบราณเวียงล่อเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวโดยสื่อประเภทต่าง ๆ
19. แนวคิดในการพัฒนาคุณภาพบุคลากรและการบริหารโครงการ
20. แนวคิดด้านระยะเวลาในการบริหารจัดการโครงการ

แผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ประกอบไปด้วยแผนงานด้านต่างๆดังนี้

1. แผนงานด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี เป็นการศึกษาค้นคว้าและเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเมืองโบราณเวียงล่ออย่างชัดเจน โดยมีการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีในเขตเมืองโบราณเวียงล่อนี้เพิ่มเติม ร่วมกับการศึกษาสังเคราะห์เอกสารประวัติศาสตร์ประเภทต่าง ๆ เช่นจารึกและตำนานพงศาวดาร รวมทั้งเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสังเคราะห์ประวัติศาสตร์ของเมืองโบราณเวียงล่อให้มีความชัดเจน
2. แผนงานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูบูรณะโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

แผนแม่บทด้านการฟื้นฟูบูรณะโบราณสถานเวียงล่อ ให้มีความสำคัญกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม รวมทั้งองค์ประกอบทางด้านผังเมือง โดยกำหนดแผนการดำเนินงานให้มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน โดยประกอบด้วยกิจกรรม คือ

 - 2.1 กิจกรรมการสำรวจขึ้นทะเบียนและกันขอบเขตโบราณสถาน
 - 2.2 กิจกรรมสำรวจเขียนแบบเพื่อการศึกษาและขุดแต่งโบราณสถาน
 - 2.3 กิจกรรมการขุดแต่งและฟื้นฟูบูรณะ
3. แผนงานด้านภูมิทัศน์เมืองโบราณและอาคารสิ่งก่อสร้าง

เป็นการปรับปรุงสภาพแวดล้อมใกล้เคียงโบราณสถานเพื่อให้โบราณสถานคงคุณค่าความเป็นของแท้ดั้งเดิม และมีความสวยงามเหมาะสม สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย โดยมีหลักการคือ

 - 3.1 คูเมือง - กำแพงเมือง และแนวคูน้ำ-พนังดิน การขุดลอกและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์เพื่อรักษาสภาพดั้งเดิม
 - 3.2 งานภูมิทัศน์แต่ละจุด คือการฟื้นฟูสภาพภูมิทัศน์บางส่วน เช่นการตัดไม้พุ่มเตี้ยที่บดบังโบราณสถานหรือทิวทัศน์ หรือการปลูกพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับหรือไม้ยืนต้นในตำแหน่งที่ทำให้เกิดมุมมองที่ดีแก่โบราณสถาน

3.3 พันธุ์ไม้ที่ปลูก ควรเน้นการใช้พันธุ์ไม้พื้นเมือง เพื่อง่ายต่อการดูแลรักษาและเพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณ

3.4 ในกรณีมีสิ่งก่อสร้างที่มีทัศนวิสัยจากตึกอยู่ใกล้โบราณสถาน หากจำเป็นต้องคงไว้ ควรพิจารณาใช้ต้นไม้หรือไม้พุ่มปลูกเพื่อบดบังสิ่งรบกวน

3.5 บริเวณแนวรั้วบ้านเรือนประชาชนในพื้นที่โครงการซึ่งส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นแปลงผักสวนครัว ควรคงไว้เพราะเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตตามวิถีแบบพอเพียงและสร้างความเป็นเอกลักษณ์ให้แก่ชุมชน แต่ควรมีการปรับแต่งเล็กน้อยเพื่อความสวยงามและเป็นระเบียบ

3.6 แนวรั้วบ้านเรือนประชาชนที่อยู่บนเส้นทางคมนาคมหลัก (รพช.7) และแนวถนนที่เข้าไปสู่โบราณสถานแต่ละแห่ง ควรมีการปลูกไม้ดอก ไม้ประดับ หรือทำแปลงผักสวนครัว ในกรณีที่เป็นรั้วไม้ ควรปรับให้มีความมั่นคงแข็งแรง รั้วคอนกรีตอาจฉาบด้วยปูนขาว หรือปลูกไม้เลื้อยและไม้พุ่มเตี้ยปกคลุม

3.7 การจัดทำป้ายข้อความ เครื่องหมาย สัญลักษณ์ เน้นการใช้วัสดุภายในท้องถิ่นที่ทนทาน ราคาไม่แพง ประชาชนในพื้นที่โครงการสามารถดูแลรักษาหรือซ่อมบำรุงเองได้ รูปแบบป้ายตามมาตรฐานของงานแต่ละส่วนเช่นป้ายโบราณสถานควรใช้แบบของกรมศิลปากร ป้ายบอกทางและป้ายแหล่งท่องเที่ยวใช้ตามมาตรฐานของกรมทางหลวงและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ควรมีทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษหรืออาจพิจารณาภาษาอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

3.8 สายไฟทั้งหมดในเขตโบราณสถาน ควรเดินไว้ใต้ดิน เพื่อไม่เป็นการบดบังทัศนียภาพแก่โบราณสถาน ในกรณีที่ต้องติดตั้งหลอดไฟในระดับสูง ควรออกแบบเสาไฟให้มีลักษณะศิลปะแบบล้านนา

3.9 การปรับปรุงถนนในเขตพื้นที่โครงการ จะต้องมีความกว้างของผิวจราจรที่เหมาะสม บริเวณเวียงล้อมฝั่งทิศเหนือของแม่น้ำอิงนั้น ประชาชนใช้พื้นที่ทำการเกษตร จึงต้องออกแบบถนนให้รองรับกับการขนถ่ายสินค้าเกษตรกรรมด้วย

3.10 การปรับปรุงทางเท้าหรือทางเข้าชมโบราณสถาน ควรมีความกว้างสมควรกับประมาณนักท่องเที่ยวที่จะใช้สัญจร และควรใช้วัสดุที่กลมกลืนกับโบราณสถานเช่น อิฐ หรือในบางกรณีอาจพิจารณาใช้ คอนกรีต หินคลุกหรือวัสดุอื่น ๆ ตามความเหมาะสมของพื้นที่ แต่ควรมีการออกแบบตกแต่งให้กลมกลืนกับโบราณสถาน

3.11 การออกแบบปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ และสิ่งอำนวยความสะดวกในเขตพื้นที่โครงการ ต้องสอดคล้องกับแนวความคิดในการพัฒนาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และการใช้สอยในปัจจุบัน

3.12 การออกแบบถนน สะพาน ฝายและท่อลอด ต้องมีมาตรการตรวจสอบระดับความปลอดภัยให้ได้มาตรฐานและต้องไม่ส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพ โครงสร้างของโบราณสถานและต้องอยู่ในระดับไม่ส่งผลกระทบต่อมาตรฐานแก่สิ่งแวดล้อมแต่ละประเภทรวมทั้งการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่โครงการ

3.13 ควรขอความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่โครงการในการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตโบราณสถานอย่างเข้มงวด

4. แผนงานด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน

เป็นการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินใกล้เคียงโบราณสถานให้มีความเหมาะสม ทั้งยังไม่ก่อให้เกิดมลภาวะทางสายตาเมื่อมีกิจกรรมที่ไม่เหมาะสมเกิดขึ้นใกล้เคียงโบราณสถาน ปัญหาการใช้

ที่ดินของชุมชนในบริเวณนี้ คือการถมคูเมือง การบูรณการก่อสร้างบ้านเรือน บนแนวกำแพงเมือง การสร้างบ้านเรือนติดเขตโบราณสถาน ส่วนบริเวณเมืองโบราณเวียงลอฝั่งเหนือของแม่น้ำอิงนั้นทั้งหมดเป็นพื้นที่เกษตรกรรม แต่มีการออกเอกสารรับรองการทำประโยชน์ (นส.3 ก) ให้แก่ราษฎรที่ขออนุญาตโบราณสถานด้วย รักษาพื้นที่ป่าสงวน ป่าต้นลำธาร พื้นที่ชุ่มน้ำ แม่น้ำ ลำคลองธรรมชาติเพื่อรักษาคุณภาพระบบนิเวศน์ รวมทั้งการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานและสภาพแวดล้อมให้เป็นธรรมชาติ มีความสวยงามและมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสมกับความต้องการในปัจจุบัน

5. แผนงานด้านการคมนาคมขนส่ง ระบบสาธารณูปโภคและ สาธารณูปการ

เป็นการออกแบบก่อสร้างและปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการในเขตพื้นที่โครงการ ได้คำนึงถึงการรักษาโครงสร้างผังเมืองโบราณและความมั่นคงของโบราณสถานเป็นหลัก ส่วนสิ่งก่อสร้างอื่นๆ นั้น ได้พิจารณาถึงการเชื่อมโยงระหว่างและท่องเที่ยวในแต่ละแหล่ง มาตรฐานการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานเพื่อการท่องเที่ยวและประชาชนในพื้นที่โครงการสามารถใช้ประโยชน์ได้ โดยก่อสร้างหรือปรับปรุงเส้นทางสัญจรทางบกเท่าที่จำเป็นตามสภาพปัญหาและลักษณะการใช้งานของพื้นที่นั้น ๆ โดยจำแนกเป็นกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ดังนี้

5.1 กิจกรรมพัฒนาเส้นทางคมนาคมและจัดระบบสัญจรทางบก

5.2 กิจกรรมพัฒนาเส้นทางคมนาคมและจัดระบบสัญจรทางน้ำ

5.3 กิจกรรมก่อสร้างโครงข่ายระบบไฟฟ้าและโทรคมนาคม งานระบบไฟฟ้าและโทรศัพท์ในพื้นที่โครงการ ปัจจุบันเป็นการเดินสายลอยบนเสา โดยระบบ

5.4 กิจกรรมก่อสร้างระบบประปาและน้ำใช้

5.5 กิจกรรมระบบกำจัดน้ำเสียและขยะ

6. แผนงานด้านบริการวิชาการและส่งเสริมการท่องเที่ยว มีหลักการคือ

6.1 แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ทั้งโบราณสถาน ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น จะต้องได้รับการพัฒนาให้สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจน

6.2 ระบบสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทต่าง ๆ ในพื้นที่ต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาให้ได้มาตรฐาน

6.3 ในการจัดทำแผนการท่องเที่ยวเพื่อนำเสนอ ควรจำแนกแหล่งท่องเที่ยวออกเป็นประเภทต่าง ๆ จัดลำดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแหล่งและ กำหนดรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้ชัดเจน เพื่อง่ายต่อการจัดเส้นทางท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ

6.4 ปัจจุบันภายในพื้นที่โครงการ มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่มีความสำคัญในระดับท้องถิ่นและจังหวัด คือประเพณีปู่จ้าวญาณอล ซึ่งได้รับการบรรจุไว้ในปฏิทินการท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยา จึงเป็นกิจกรรมที่ควรได้รับการส่งเสริมให้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง แต่ควรมีการพัฒนา รูปแบบและเรื่องราวที่น่าสนใจให้มีการสื่อความหมายได้มากขึ้น โดยอาจมีการใช้สื่อต่าง ๆ เช่น แสง สี เสียง (Light and Sound) ในการนำเสนอข้อมูลเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวเข้าใจ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์โบราณคดีของเมืองโบราณเวียงลอได้ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่อาจนำมาพัฒนาเพิ่มเติมได้ในระยะต่อไปเช่น ประเพณีเผาไม้บาป หรืออาจสร้างกิจกรรมใหม่ขึ้นตามฤดูกาลเช่น เทศกาลแข่งเรือลุ่มน้ำอิง เทศกาลดอกเครือออนบาน เป็นต้น

6.5 ควรจัดให้มีการอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ให้แก่ชุมชนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น

6.5.1 การอบรมเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจแก่ชุมชนเรื่องการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม ให้ตระหนักในคุณค่าทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติ รวมทั้งให้ความรู้เรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวทั้งทางบวกและทางลบ

6.5.2 ฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น โดยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งจากภายนอกและผู้ทรงคุณวุฒิประจำชุมชน เพื่อให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคนิคการนันทนาการ การปฐมพยาบาล การบริการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐาน เป็นต้น

6.5.3 อบรมผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น พนักงานต้อนรับ ร้านอาหาร เจ้าของบ้านพักโฮมสเตย์ กลุ่มเรือ กลุ่มรถรับจ้าง ผู้ประกอบการสินค้าและของที่ระลึก เพื่อให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการบริการการท่องเที่ยว และความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว การคำนวณต้นทุนและระบบบัญชี รวมทั้งควรจัดให้มีการศึกษาดูงานในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนที่ประสบความสำเร็จด้านบริหารจัดการการท่องเที่ยวเช่นชุมชนบ้านแม่กำปอง เชียงใหม่ เมืองปายแม่ฮ่องสอน หรือที่บ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น

6.5.4 ควรมีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมให้เกิดการจัดกิจกรรมเคลื่อนไหวในพื้นที่เป็นระยะๆ เช่นส่งเสริมให้มีการใช้พื้นที่ในการทำกิจกรรมประเภทต่าง ๆ เช่น การทัศนศึกษาดูงาน การจัดแรลลี่ การจัดแข่งเรือ เทศกาลเกี่ยวข้าวเกษตรอินทรีย์ เทศกาลล่าปลาคว่ำลุ่มน้ำอิง หรือ การเข้าค่ายของกลุ่มเยาวชนระดับต่าง ๆ ในเขตจังหวัดพะเยาและใกล้เคียง เป็นต้น

7. แผนงานด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

เป็นแผนที่เน้นให้ประชาชนในเขตพื้นที่โครงการ ซึ่งเป็นกลุ่มคนในวัฒนธรรมล้านนา และมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นทั้งในส่วนของภาษาพูด ภาษาเขียน การละเล่น ประเพณี พิธีกรรมและวรรณกรรมท้องถิ่น สามารถรักษาวัฒนธรรมไว้ให้ได้

การจัดทำแผนแม่บทในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ ให้เป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต จึงให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นประเภทต่าง ๆ ให้ดำรงอยู่และมีการสืบทอด ไปยังกลุ่มเยาวชนและประชาชนในพื้นที่ ทั้งเพื่อประโยชน์ในการรักษาภูมิปัญญาและสร้างเสริมความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น โดยประกอบด้วยกิจกรรม และโครงการ เช่น การเรียนรู้และสืบทอดอักษรธรรมล้านนา โดยใช้ชีวิตเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยภิกษุสงฆ์และผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการสืบทอด เรียนรู้และแลกเปลี่ยน โดยผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น และการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น เช่นการประกวดบอกไฟดอก การประกวดเล่าคำว การประกวดฟ้อนเล็บ – กลองสะบัดไชย

8. แผนงานด้านเศรษฐกิจและสังคม

การจัดทำแผนแม่บทอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานเวียงลอนี้ มีเป้าหมายสำคัญคือการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานที่ทรงคุณค่านี้ให้มีความมั่นคงแข็งแรง และสามารถก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจให้แก่ชุมชน ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เช่น การรวมกลุ่มกันทางสังคมเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น รายได้จากประกอบกิจกรรมสนับสนุนการท่องเที่ยว กิจกรรมบริการ และการ

สร้างอาชีพจากการผลิตสินค้ารองรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งยังทำให้เกิดโครงข่ายการบริการต่อเนื่องแก่ชุมชนโดยรอบอีกด้วย

ประชาชนในพื้นที่โครงการ ส่วนใหญ่มีอาชีพการเกษตร มีความสามารถในการด้านการถนอมอาหารประเภทต่าง ๆ ที่เป็นผลผลิตจากการประกอบอาชีพในชีวิตประจำวัน เช่นการดองผัก การทำปลาร้า ปลาสาม นอกจากนี้ยังมีความสามารถในด้านงานหัตถกรรมเช่นการจักสาน การสานยอทอแห ซึ่งมีรูปแบบเหมาะสมกับการใช้ในชีวิตประจำวัน ส่วนงานทอผ้าและเครื่องปั้นดินเผา นั้น ปัจจุบันไม่มีการผลิตในพื้นที่แต่ยังคงมีผู้สืบทอดอยู่ในชุมชน นอกจากนี้ยังมีความสามารถในงานบริการเช่นการนวดแผนโบราณ โดยผ่านการอบรมจากสมาคมแพทย์แผนไทยและพัฒนาชุมชน

9. แผนงานอำนวยการและบริหารโครงการ

โครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ เป็นโครงการขนาดใหญ่ แผนงานพัฒนาต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นประกอบด้วยงานจากหลายสาขาวิชาชีพ และเกี่ยวพันกับหลายหน่วยงาน การจะดำเนินโครงการให้ประสบผลสำเร็จนั้น จะต้องมีการบูรณาการในแต่ละสาขาที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมเป็นคณะที่ปรึกษา และคณะทำงาน และจำเป็นต้องมีความชัดเจนในด้านหน่วยงานดำเนินการด้านการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ

จักรวิดา จันทนวารังกูร (2554) ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเวียงลอ เรื่อง การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์โบราณสถานเวียงลอ จังหวัดพะเยา ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น จากภาพถ่ายทางอากาศ เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของทางน้ำอิง ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ข้อมูลประวัติศาสตร์ของเวียงลอ ความสำคัญ สภาพโบราณสถาน ณ ปัจจุบัน และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับโบราณสถาน โดยการเก็บข้อมูลภาคสนามและการสัมภาษณ์ เพื่อวางแผนการแก้ไขปัญหาการป้องกันน้ำท่วมโบราณสถาน การกัดเซาะตลิ่งและกำแพงเมือง คูเมือง ตลอดจนความเสี่ยงที่เกิดขึ้นกับโบราณสถาน แล้วนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์โบราณสถานในเขตเวียงลอและการปรับภูมิทัศน์ภายในเขตเวียงลอ

คณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร (2527) ได้จัดทำคู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางด้านกายภาพประเภทวัด เล่มที่ 2 วัดในภาคเหนือ โดยมีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นที่ปรึกษา วัดอุประสงค์เพื่อเป็นแนวทางให้วัดในพื้นที่บริเวณภาคเหนือ โดยเฉพาะภาคเหนือตอนบน โดยการศึกษาได้ใช้วิธีการสำรวจทางกายภาพด้วยภาพถ่าย ภาพร่าง ประกอบกับเอกสารวิชาการด้านต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยการวิจัยได้ข้อสรุปข้อเสนอแนะ ในสาระสำคัญ คือ การจัดกลุ่มกิจกรรมในผังบริเวณ การใช้ที่ดินและจัดเส้นทางสัญจร และการบริการทุกประเภท รวมทั้งการบริการเพื่อการท่องเที่ยวในประเด็นที่เกี่ยวกับผังบริเวณ การเสนอแนะการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมให้เหมาะสมกับการพัฒนาผังบริเวณ และเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอย รวมทั้งเสนอแนะให้ใช้แรงงานและวัสดุท้องถิ่นในการผลิต

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ร่วมกับ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2549) จัดทำหนังสือ แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยได้รวบรวมความหมายของ คำว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรม การแบ่งประเภทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม คุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรม และการจัดการภูมิทัศน์ โดยได้พูดถึง แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรม อันได้แก่

1. การดูแลรักษา (Maintenance)
2. การรักษาให้คงสภาพ (Preservation)

3. การบูรณปฏิสังขรณ์ (Restoration)
4. การสร้างขึ้นมาใหม่ (Reconstruction)
5. การปรับเปลี่ยนให้สอยใหม่ (Adaptation)
6. การพัฒนาและสร้างสรรค์ใหม่ (Development and Creation)

รวมทั้งศึกษาแนวทางและขั้นตอนในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม การเก็บข้อมูล เป็นการจัดเก็บข้อมูลทางพื้นที่ ทั้งในแง่ของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ภูมิประเทศ ที่ตั้งของพื้นที่ ความเชื่อมโยงของพื้นที่กับพื้นที่อื่นๆ เป็นต้น โดยข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม “สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ” “สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมหรือ มรดกทางวัฒนธรรม เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับคนและข้อมูลด้านต่างๆของพื้นที่ แล้วลำดับถัดมาจะต้องจัดเก็บ ข้อมูลประเภท คุณค่า (Value) ที่มีอยู่ภายในพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์หา “ความสำคัญ” (Significance) ของพื้นที่ โดยคุณค่าแบ่งออกเป็น

1. คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ หรือความงดงาม (Aesthetic Value)
2. คุณค่าด้านเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น (Rarity and Uniqueness Value)
3. คุณค่าด้านจิตวิญญาณของชุมชน (Spiritual Value)
4. คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ (Historic Value)
5. คุณค่าด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Value)
6. คุณค่าทางสังคม (Social Value)
7. คุณค่าด้านเศรษฐกิจ (Economic Value)
8. คุณค่าด้านอรรถประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน (Contemporary Functional Value)
9. คุณค่าด้านการศึกษา (Economic Value)
10. คุณค่าด้านอื่นๆ (Others)

นอกจากนี้ยังศึกษาบทบาทของหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม และนำเสนอ กรณีศึกษาการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศ ขั้นตอนในการดำเนินการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

1. ชุมชนทำการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมภายในชุมชนเพื่อหาข้อดีที่ต้องทำการอนุรักษ์ และข้อด้อยที่ต้องการปรับปรุง เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับการจัดการที่จะเกิดขึ้น
2. ชุมชนสร้างความเข้าใจร่วมกันวางแนวทางการปฏิบัติงาน
3. ตั้งคณะทำงานเฉพาะจากการคัดสรรบุคคลที่เหมาะสมในชุมชนด้วยความสมัครใจ
4. คณะกรรมการดำเนินการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมรวบรวมข้อมูลเพื่อเขียนแผนการจัดการ
5. เสนอแผนต่อชุมชนเพื่อทำประชาพิจารณ์
6. คณะทำงานปรับแผนตามข้อเสนอแนะของชุมชน และเผยแพร่แผนงานให้ทราบ
7. นำเสนอแผนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมต่อสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่คาดว่าจะสามารถให้การสนับสนุนโครงการได้

8. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติรับรองแผนฯและส่งกลับไปยังคณะกรรมการฯผ่านหน่วยงานระดับจังหวัด
9. คณะกรรมการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมรับแผนฯกลับไปปฏิบัติ
10. การประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการทำงาน

สถาบันพระปกเกล้า (2553) ได้ศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทเรียนการใช้สิทธิ และมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ โดยการจัดให้ประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมเสนอแนะเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ และเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ แนวทาง วิธีการ รวมทั้งกระบวนการนโยบายสาธารณะ และการพิจารณาร่างกฎหมายของประชาชน โดยการยกย่องพระราชบัญญัติว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ โดยได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีประสิทธิผล เงื่อนไขของการมีส่วนร่วมของประชาชน กระบวนการมีส่วนร่วม ลำดับขั้นตอนการมีส่วนร่วม ปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะที่ผ่านมาในอดีตของไทย กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในนโยบายสาธารณะทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ และร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน

ศูนย์บริการประชาชน สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (2552) จัดทำคู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) ขึ้น ประกอบไปด้วย ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548 บทนำที่กล่าวถึงความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หลักการสำคัญที่ควรยึดถือเพื่อความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของประชาชน การบริหารจัดการและขั้นตอนการวางแผนการมีส่วนร่วม ส่วนที่สองจะกล่าวถึงเทคนิคการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบต่างๆ และส่วนที่สามจะกล่าวถึง หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วม การเสนอแนวทางการประยุกต์เทคนิคการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารโครงการ โดยเฉพาะในขั้นของการริเริ่มหรือพัฒนาโครงการ และกรณีตัวอย่างของโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชนรวมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้น

รองศาสตราจารย์บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2558) ได้เขียนหนังสือ “การจัดการด้านการตลาดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยให้ความหมายของการท่องเที่ยว องค์ประกอบของการท่องเที่ยว อันได้แก่ทรัพยากรท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว การตลาดท่องเที่ยว และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดย อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 6 ธุรกิจท่องเที่ยว ที่สำคัญ คือ ธุรกิจการขนส่ง ธุรกิจที่พักแรม ธุรกิจอาหารและบันเทิง ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ธุรกิจไมซ์ และธุรกิจการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์สถานการณ์ทางการตลาดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ให้ความเข้าใจถึงวิธีการวางแผนการตลาดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อธิบายแนวทางการปฏิบัติตามแผนการตลาดอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ตลอดจนบอกขั้นตอนการประเมินผลแผนการตลาดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง (2547) ศึกษา “เส้นทางท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมเชิงประวัติศาสตร์ โดยใช้กรณีศึกษา สถาปัตยกรรมที่จังหวัดเชียงใหม่ วัตถุประสงค์เพื่อ สร้างข้อเสนอให้เกิดเส้นทางสถาปัตยกรรมเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นการเพิ่มช่องทางทางการตลาดให้กับการท่องเที่ยวและ

การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทางสถาปัตยกรรมโดยสร้างระบบข้อมูลความรู้ให้เกิดประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว

ณัฐพงษ์ สายพวงแก้ว (2554) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการพื้นที่เมืองเก่าเวียงกุมกามโดย การมีส่วนร่วมของชุมชน วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการในพื้นที่เมืองเก่าเวียงกุมกามของภาครัฐ และภาคชุมชน สอง วิเคราะห์บทบาทหน้าที่ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการ และสาม ปัญหาและปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการ โดยผลการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการเมืองเก่าเวียงกุมกามนั้น ยังไม่มีรูปแบบการบูรณาการที่สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การทำงานของแต่ละหน่วยงานยังคงเป็นแบบแยกส่วน โดย โบราณสถานอยู่ในการกำกับดูแลของกรมศิลปากร ในส่วนของ โครงสร้างพื้นฐานอยู่ในความดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำหรับภาคประชาชนหรือชุมชนมีการ รวมกลุ่มเป็นชมรม หากแต่ยังไม่ไม่บทบาทที่ชัดเจนและมากพอในการบริหารจัดการ

กษมา เตรียมพิทักษ์ (2554) ศึกษา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟูการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในอำเภอ ปายในการฟื้นฟูและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อเสนอแนวทางในการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเน้นให้เห็นภาพความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟูการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอำเภอ ปาย ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความต้องการการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบต่อสังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการผูกร้อยแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตเข้าด้วยกัน และสร้าง ความตระหนักให้กับนักท่องเที่ยวในเรื่องการอนุรักษ์

ปรัชมาศ ลัญชานนท์ (2554) ศึกษา การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการ จัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมไปถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม เป็นการศึกษาที่เน้นการท่องเที่ยวโดยใช้ประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นจุดขาย ผนวกกับโบราณสถานที่มีอยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่ ทำให้เกิดการมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างโบราณสถานและวิถีชีวิต ในปัจจุบันจะสามารถเกื้อหนุนซึ่งกันและกันได้ ผลการศึกษาพบว่า การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มี ประสิทธิภาพและส่งผลต่อการดำรงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรม คือ การจัดการแบบไม่เป็นทางการผ่าน กลไกทางสังคม โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องคือ คนในชุมชน โดยกระบวนการและขั้นตอนประกอบไปด้วย การริเริ่ม โดยชุมชน การวางแผน การปฏิบัติและการประเมินผล สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วม คือ ความศรัทธาในศาสนา ปัจจัยทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ และปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างคนใน ชุมชน

วริศรา บุญสมเกียรติ (2555) ศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัด นครศรีธรรมราช : วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร วัดธาตุน้อยและโบราณสถานวัดโมคลาน โดย วัตถุประสงค์ในการศึกษา นั้น เพื่อศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละด้าน เช่น ด้านกายภาพ การคุณค่าและความดึงดูดใจ ด้านสิ่ง อำนวยความสะดวก ด้านมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ด้านการบริหารจัดการ และผลกระทบเชิงลบ โดยพบว่า วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพมาก สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิง

วัฒนธรรมได้ โดยการพัฒนาต้องเป็นการพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ภาครัฐ ภาคเอกชน อย่างมีระบบและแบบแผน

ปรัชญาพร พัฒนผล (2554) ศึกษาการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมแม่น้ำเพชรบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำในแม่น้ำเพชรบุรี และศึกษาความคิดเห็นและความต้องการมีส่วนร่วมของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวต่อการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว โดยผลการศึกษาพบว่าตัวแทนชุมชนเห็นด้วยและพร้อมให้การสนับสนุนการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรม เนื่องจากจะช่วยให้ชุมชนเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น คนในชุมชนเกิดความรู้สึกรักภาคภูมิใจในตนเอง และยังก่อให้เกิดการกระจายรายได้ภายในชุมชนได้อีกด้วย แต่ทั้งนี้ตัวแทนชุมชนยังมีความเห็นเพิ่มเติมว่าการท่องเที่ยวอาจจะส่งผลกระทบต่อในแง่ของมลภาวะทางเสียงและขยะ ซึ่งขั้นตอนการวางแผนและการพัฒนาตลอดจนการบริหารจัดการในทุกชั้นชุมชนมีความต้องการจะเข้าไปมีส่วนร่วม โดยรูปแบบของการท่องเที่ยวควรเป็นการท่องเที่ยววัฒนธรรม โดยรวมแหล่งทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สำคัญเข้าด้วยกัน เช่น งานศิลปะ งานช่างแขนงต่างๆ งานสถาปัตยกรรม วิถีชีวิต ประเพณี เป็นต้น

3. กรณีศึกษาการบริหารจัดการเมืองโบราณ โบราณสถาน

3.1 กรณีศึกษา เมืองโบราณ เวียงกุมกาม

ประวัติและความสำคัญ

เวียงกุมกาม เป็นเมืองโบราณที่พญามังราย (พ่อขุนเม็งราย) ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1829 โดยให้ขุดคูเวียงทั้ง 4 ด้านเพื่อไขน้ำแม่ปิงให้ขังไว้ในคูเวียง โบราณสถานที่ปรากฏอยู่ในเวียงกุมกาม และใกล้เคียง จากการสำรวจพบว่ามีอยู่ 20 แห่ง ทั้งที่เป็นซากโบราณสถาน และเป็นวัดที่มีพระสงฆ์อยู่ แต่ละแห่งอยู่กระจัดกระจายกัน มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 21-22

ปัจจุบันเวียงกุมกาม อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองเชียงใหม่ ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 4 กิโลเมตร ตาม ถนนเชียงใหม่-ลำพูน ตั้งอยู่ในเขตตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี ใกล้ฝั่งแม่น้ำปิงด้านทิศตะวันออก การเดินทางเข้าทางตุ้ยามหนองหอยและตรงมาจนทะเลแยกเกาะกลางปากกล้วยตรงต่อไปจนถึงตุ้ยามเจดีย์เหลี่ยม

กระทั่งปี พ.ศ. 2527 ซากเมืองโบราณที่ถูกตะกอนดินทับถมได้ปรากฏขึ้นมาครั้งแรก ในสนามกีฬาโรงเรียนวัดช้างค้ำ เมื่อมีการต่อเติมอาคารเรียน ได้ค้นพบฐานเจดีย์อิฐโบราณเป็นจุดแรกที่ทำให้รู้ว่าพื้นที่บริเวณนี้แต่เดิมเคยเป็นที่ตั้ง "นครเวียงกุมกาม"

ด้วยเวียงกุมกามตั้งอยู่ในทำเลลานตะพักลุ่มต่ำ ทำให้เกิดการท่วมของแม่น้ำปิงบ่อยครั้ง และในที่สุดเมื่อแม่น้ำปิงเปลี่ยนทิศ สันนิษฐานว่าอาจเกิดน้ำท่วมใหญ่ ทำให้ผู้คนได้ย้ายออกไปสร้างชุมชนยังบริเวณอื่น รวมทั้ง พญามังรายได้ทรงสร้างเมืองใหม่ หรือเวียงเชียงใหม่ขึ้น ในปี 1839 ทำให้เวียงกุมกามกลายเป็นเมืองร้างไปในที่สุดและซากศาสนสถานได้ถูกทับถมหนามากกว่า 1-2 เมตร เมื่อได้รับการค้นพบ จึงได้ชื่อว่า นครใต้พิภพ

เมื่อมีการขุดค้นและขุดแต่งทางโบราณคดี มีการขุดพบศิลาจารึกหินทรายแดง 5 แผ่นด้วยกัน จารึกอักษรเป็นภาษามอญและสุโขทัย จากนั้นจึงได้มีการสำรวจโดยดาวเทียม พบว่ายังมี

วัดที่จมอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงอีกกว่า 42 แห่ง ทางกรมศิลปากรจึงได้ขุดค้นขึ้นมาทั้งหมด 27 แห่ง ส่วนที่เหลือไม่สามารถขุดค้นต่อได้เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ป่าและสวนของชาวบ้าน

เวียงกุมกามได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆเข้าสู่พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นจุดประสงค์สำคัญของการสนับสนุนงบประมาณ คือ ความต้องการให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการแหล่งโบราณสถานและจัดการด้านการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง โดยอยู่ภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานจากภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ณ ปัจจุบัน เวียงกุมกามมีศูนย์ข้อมูลที่ทำให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีและโบราณสถานในเขตเวียงกุมกาม ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ หากแต่การดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวนั้น ชุมชนและชาวบ้านเป็นหลักในการบริหารจัดการ เช่น จัดบริการรถรางและรถม้า เพื่อพานักท่องเที่ยวชมโบราณสถานเวียงกุมกามจำนวน 10 แห่ง ได้แก่ วัดเจดีย์เหลี่ยม วัดธาตุน้อย วัดช้างค้ำ วัดธาตุน้อย วัดพระเจ้าองค์ดำ กู่ป่าด้อม วัดปู่เปี้ย วัดหนานช้าง และวัดอীগัง ใช้เวลานำชมประมาณ 45 นาที ค่าบริการรถม้า 200 บาท รถรางคนละ 15 บาท หรือเหมาคัน 1 – 10 คน คันละ 300 บาท 11 – 15 คน คันละ 350 บาท 16 – 20 คน คันละ 400 บาท (เทศบาลตำบลท่าวังตาล, 2558) นอกจากนี้ยังรับจัดกิจกรรมเลี้ยงขันโตกและสาธิตภูมิปัญญาพื้นบ้านบริเวณเวียงกุมกาม

การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวของเมืองโบราณเวียงกุมกาม

1. มีการเวนคืนที่ดินที่พบว่าเป็นที่ตั้งของโบราณสถานซึ่งขณะอยู่ในการครอบครองกรรมสิทธิ์ของประชาชนและเอกชน
2. กรมศิลปากรเข้ามาศึกษา อนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานในเขตเมืองโบราณเวียงกุมกาม
3. กรมศิลปากรสร้างศูนย์ข้อมูลเมืองโบราณเวียงกุมกาม และอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อให้สามารถนำชมแก่นักท่องเที่ยวได้
4. ชุมชนรวมกลุ่มเพื่อเข้ามาบริหารจัดการการท่องเที่ยว ได้แก่ การนำชมโดยรถราง ร้านค้าในบริเวณศูนย์ข้อมูล ตลอดจนจุดต่างๆที่รถรางจอด
5. มีการนำองค์ความรู้เกี่ยวกับเมืองโบราณเวียงกุมกามมาทำผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นของที่ระลึก
6. มีการใช้สถานที่เมืองโบราณเวียงกุมกามในการจัดกิจกรรม งานสัมมนา การประชุมในระดับประเทศและระดับจังหวัด ทำให้เมืองโบราณเวียงกุมกามเป็นที่รู้จักของคนไทย
7. เวียงกุมกาม ได้รับการสร้างและผูกเรื่องราวให้เป็น “นครใต้พิภพ” ซึ่งทำให้เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งคนไทยและต่างประเทศ

ความสำเร็จ

เมืองโบราณเวียงกุมกามเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว ทั้งจากกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เน้นศึกษาดูงานและนักท่องเที่ยวทั่วไป ด้วยทำเลที่ตั้งเมืองโบราณเวียงกุมกามอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่ ณ ปัจจุบัน เมืองโบราณเวียงกุมกามเป็นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งที่คนพูดติดปากว่า มา เชียงใหม่ ต้องมาเที่ยว เมืองโบราณเวียงกุมกาม “นครใต้พิภพ” สักครั้งหนึ่ง

นอกจากนี้ เมืองโบราณเวียงกุมกามยังเป็นแหล่งศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะบูรณาการงานและการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ได้รับการตอบรับมาก ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวมาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก

บทเรียนที่ได้จากการศึกษา

1. การพัฒนาเมืองโบราณเวียงกุมกาม ถูกกำหนดเป็นนโยบายระดับประเทศ ทำให้ทุกหน่วยงานนำงบประมาณตามภารกิจหน้าที่ของหน่วยงานตนเองมาลงยังพื้นที่เมืองโบราณเวียงกุมกาม
2. มีการสานประโยชน์ระหว่างผู้ใช้ประโยชน์ในพื้นที่และหน่วยงานภาครัฐ ทำให้กรมศิลปากรสามารถเข้าไปดำเนินการศึกษาตามกระบวนการได้ และผู้ครอบครองพื้นที่ได้รับประโยชน์เช่นกัน
3. กรมศิลปากรนำงบประมาณมาเพื่อดำเนินการศึกษาและพัฒนาโบราณสถานภายในเมืองโบราณเวียงกุมกาม รวมทั้งจัดตั้งศูนย์ข้อมูล
4. ชุมชนมีความเข้มแข็งในระดับหนึ่ง ซึ่งสามารถจะนำทรัพยากรที่หน่วยงานภาครัฐสนับสนุนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านการท่องเที่ยว และมีการจัดการบริหารงานในระดับชุมชน โดยหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนและช่วยเหลือ
5. เวียงกุมกาม ได้รับการสร้างและผูกเรื่องราวให้เป็น “นครใต้พิภพ” ซึ่งทำให้เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งคนไทยและต่างประเทศ
6. เวียงกุมกาม มีทำเลตั้งอยู่ไม่ไกลจาก ตัวเมืองเชียงใหม่ คือห่างประมาณ 4 กิโลเมตร ซึ่งเป็นเมืองท่องเที่ยวสำคัญ
7. เวียงกุมกามได้รับการประชาสัมพันธ์อย่างมากมาจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน
8. เวียงกุมกามถูกใช้เป็นสถานที่จัดกิจกรรมสำคัญในระดับประเทศและระดับจังหวัด ทำให้ประชาชนเกิดความสนใจอยากมาท่องเที่ยว

ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการรางนำชม

ตัวอย่างโบราณสถานภายในเวียงกุมกาม

ศูนย์ข้อมูลเวียงกุมกาม

ประชาชนในชุมชนได้รับการอบรมให้เป็นไกด์นำชมโบราณสถาน

3.2 กรณีศึกษา แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร

ประวัติและความสำคัญ

แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร ถูกค้นพบโดยบังเอิญ โดยนายวิมล อุบล จากการขุดปรับหน้าดินเพื่อทำการเกษตรกรรม เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2546 จากนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลหนองราชวัตรได้แจ้งเรื่องไปยังสำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี ว่ามีการขุดพบโบราณวัตถุ ซึ่งผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี ขณะนั้น คือ นายเขมชาติ เทพไชย พร้อมด้วย นางสาวสุภมาศ ดวงสกุล นักโบราณคดี ได้เข้าไปตรวจสอบโบราณวัตถุ และได้ดำเนินการขุดค้นศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2546-2547

ผลการศึกษาทางโบราณคดี พบว่าแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรเป็นแหล่งโบราณคดีประเภทหลุมฝังศพ โดยจากการศึกษาโบราณวัตถุที่พบร่วมกับโครงกระดูก อันได้แก่ เครื่องมือหิน ภาชนะดินเผา เป็นต้น พบว่ามีการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ใน สองยุคสมัย กล่าวคือ สมัยที่หนึ่ง เป็นชั้นฝังศพมีโบราณวัตถุที่ฝังร่วมกับโครงกระดูกเช่น ขวานหินกะเทาะ ขวานหินขัด กำไลหิน และภาชนะดินเผา โดยเฉพาะภาชนะดินเผาประเภท ขาหม้อสามขา ทำให้สามารถกำหนดอายุโดยเทียบเคียงกับแหล่งโบราณคดีบ้านเก่า จ.กาญจนบุรี ที่เคยมีการกำหนดอายุไว้แล้วว่าอยู่ใน สมัยหินใหม่ อายุราว 4,000 - 3,500 ปีมาแล้ว โดยชุมชนที่เข้ามาอยู่อาศัยที่นี้เริ่มทำการเพาะปลูกมาตั้งแต่แรกเนื่องจากได้พบเมล็ดข้าวปะปนในเศษภาชนะดินเผาของสมัยนี้ด้วย สมัยที่สอง เป็นชั้นฝังศพเช่นกันโบราณวัตถุที่พบร่วมกับโครงกระดูก คล้ายคลึงกับสมัยที่หนึ่ง แต่มีข้อสังเกตคือ สมัยที่สองจะนิยมใช้ขวานหินขัดมากกว่าหินกะเทาะ และเริ่มพบขวานหินขัดแบบมีบ่าด้วย รูปแบบหม้อสามขาที่หลากหลายมากขึ้น หากแต่ไม่พบหลักฐานที่ผลิตจากโลหะ จึงกำหนดอายุสมัยที่สองอยู่ในสมัยหินใหม่ตอนปลาย ราว 3,500-2,500 ปีมาแล้ว

รูปแบบหม้อสามขาในสมัยแรกของแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากที่บ้านเก่า และแหล่งอื่นๆ ในไทย โดยมีขาอ้วนป้อมคล้ายคลึงกับที่พบในวัฒนธรรมลุงชานของจีน อีกทั้งในสมัยที่สองยังได้พบว่ามีการพัฒนาารูปแบบภาชนะหม้อสามขาให้หลากหลายมากขึ้น โดยในสมัยที่สองมีการพบหม้อสามขารูปแบบเดียวกับที่แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรจัดเป็นแหล่งโบราณคดียุคหินใหม่ ที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดสุพรรณบุรี

การดำเนินการ

1. สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี ขุดค้นทางโบราณคดี เพื่อให้ทราบความสำคัญของแหล่งและอัตลักษณ์ของแหล่งโบราณคดีตลอดจนอายุ ยุคสมัยทางโบราณคดี
2. การขุดค้นทางโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี ได้นำโครงการเครือข่ายมรดกทางศิลปวัฒนธรรมเข้ามาสนับสนุนการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน กล่าวคือ สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี องค์การบริหารส่วนตำบลหนองราชวัตร ชุมชนและประชาชน ภายใต้แนวคิด “ชุมชนร่วมรัฐในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งโบราณคดี” ซึ่งทำให้มีการวางแผนในการดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาาร่วมกันระหว่างหน่วยงาน องค์กร ประชาชน และสามารถที่จะจัดซื้อที่ดินอันเป็นที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีได้ ซึ่งถือว่าเป็นการต่างตอบแทนระหว่างเจ้าของที่ดินและกลุ่มบุคคลที่ต้องการเข้ามาพัฒนาแหล่งโบราณคดี โดยใช้เงินที่ได้จากการทอดผ้าป่าสามัคคี ไม่ได้ใช้งบประมาณของภาครัฐแต่อย่างใด

บทเรียนที่ได้จากการศึกษา

1. การศึกษาแหล่งโบราณคดี เพื่อให้ทราบถึงความสำคัญของแหล่ง เป็นสิ่งสำคัญ ที่จะนำผู้คนที่หันมาให้ความสำคัญกับแหล่งโบราณคดี โดยเฉพาะแหล่งโบราณคดีที่เป็นแหล่งสำคัญในการศึกษาแต่

ละยุคสมัย หรือแหล่งโบราณคดีที่มีอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากแหล่งโบราณคดีแห่งอื่น เป็นองค์ความรู้ที่อยู่คู่กับแหล่งโบราณคดี

2. การอนุรักษ์และพัฒนาเริ่มต้นจากชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้การมีส่วนร่วมมีมาก รวมทั้งความร่วมมือเป็นไปได้ด้วยดี จนสามารถหาทางออกเกี่ยวกับที่ดินอันเป็นที่ตั้งของแหล่งโบราณคดีได้ ซึ่งแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย มักจะมีปัญหาเกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ของที่ดิน ด้วยกฎหมายที่เกี่ยวข้องไม่ได้กล่าวไว้ว่า ที่ดินนั้นจะตกเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐ เพียงแต่กฎหมายห้ามไม่ให้มีการบุกรุกทำโบราณสถาน ซึ่งทำให้ผู้ครอบครองกรรมสิทธิ์ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากที่ดินได้ โดยมีการประชุมร่วมระหว่างสำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี องค์การบริหารส่วนตำบลหนองราชวัตร เจ้าของที่ดินและผู้เกี่ยวข้อง จนมีข้อสรุปว่าเจ้าของที่ดินยินยอมขายที่ดินให้เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยใช้เงินจากการทอดผ้าป่า

3. นโยบายและผู้นำมีผลโดยตรงต่อการวางแผนและดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนา เนื่องจากเมื่อมีการเปลี่ยนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองราชวัตร ซึ่งมีวิสัยทัศน์และการจัดลำดับความสำคัญในการดำเนินงานภายในเขตพื้นที่เปลี่ยนไปจากนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองราชวัตรคนเดิม การบริหารจัดการแหล่งโบราณคดีหนองราชวัตรจึงเกิดปัญหาขึ้น ปัจจุบัน สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี ยังคงดำเนินการศึกษาแหล่งโบราณคดีรวมทั้งดูแลบริการจัดการเพียงลำพัง

การขุดค้นทางโบราณคดีที่แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร

การฝังศพที่แหล่งโบราณคดีหนองราชวัตร

การประชุมร่วมระหว่างองค์กรต่างๆที่เป็นคณะทำงาน

กลุ่มศึกษาดูงานเยี่ยมชมแหล่งโบราณคดี

3.3 กรณีศึกษา โบราณสถาน นครวัด

ความสำคัญ

นครวัดเป็นแหล่งโบราณคดีที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพื้นที่ครอบคลุม 400 ตารางกิโลเมตร เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรเขมรโบราณในช่วงคริสตวรรษที่ 9 – 15 มีโบราณสถานสำคัญ ได้แก่ ปราสาทนครวัด ปราสาทบายน ปราสาทพระขรรค์ ปราสาทตาพรหม เป็นต้น ภายในนครวัดมีผู้อยู่อาศัยที่สืบเชื้อสายมาแต่ครั้งสมัยนครวัดกระจายอยู่ทั่วไป โดยประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตร โดยเฉพาะการทำนาปลูกข้าว

นครวัดได้รับการประกาศเป็นมรดกโลก ในปี 2535 ด้วยลักษณะอันโดดเด่น (Criterion) สี่ประการ คือ

- (i) เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์
- (ii) เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนา ศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือบนพื้นที่ใดๆ ของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม
- (iii) เป็นสิ่งที่ยืนยันถึงหลักฐานของวัฒนธรรมหรืออารยธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันหรือว่าที่สาบสูญไปแล้ว
- (iv) เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของประเภทของสิ่งก่อสร้างอันเป็นตัวแทนของการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรม ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ (Unesco : <http://whc.unesco.org/en/list/668>)

การดำเนินการ

1. จัดตั้งองค์กรขึ้นมาดูแลแบบเบ็ดเสร็จภายในจังหวัดเสียมราฐ ที่รู้จักกันในนาม อัสปรา (APSARA : Authority for the protection of the site and the management of the Angkor Region) เมื่อปี พ.ศ. 2537 โดยภายใต้คำแนะนำเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานของ ICC-Angkor (International Coordinating Committee for the Safeguarding and Development of the historic site of Angkor) ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีหน่วยงานและนักวิชาการ มูลนิธิจากหลากหลายประเทศเสนอตัวเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาและบูรณะโบราณสถานโดยผ่านหน่วยงานที่ชื่อ อัสปรา ส่วนใหญ่นักวิชาการมุ่งเน้นการศึกษาทางโบราณคดี สถาปัตยกรรมและกระบวนการบูรณะโบราณสถาน

การบริหารจัดการโดยองค์กรที่ชื่อว่าอัสปรา ได้ออกกฎหมายเพื่อเข้ามาดูแลโบราณสถาน มีการจัดโซนนิ่ง เพื่อปกป้องทั้งธรรมชาติและมรดกทางศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ การใช้ประโยชน์พื้นที่ การอนุรักษ์โบราณสถาน สาธารณูปโภคต่างๆ รวมไปถึงการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว อัสปราทำหน้าที่เป็น CEO ของเสียมราฐ ดูแลในทุกระดับ โดยเกี่ยวกับการบริการให้แก่ท่องเที่ยวที่เสียมเรียบมีศูนย์มัคคุเทศก์ที่เป็นของรัฐบาล มัคคุเทศก์มีความหลากหลายภาษา เช่น อังกฤษ จีน ไทย ญี่ปุ่น ฯลฯ นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวโดยผ่านบริษัททัวร์ ต้อง ใช้มัคคุเทศก์ของรัฐบาล ซึ่งมีข้อดีคือ ข้อมูลที่ตรงกัน การเก็บเงินค่าเข้าชมที่ เป็นมาตรฐานราคาเดียวกัน มีทั้งแบบ ทั่ววันเดียว ทั่วสามวัน

ตัวห้าวัน คือสามารถเข้าชมโบราณสถานที่ไหนก็ได้ภายในระยะเวลาที่กำหนดในตัว มีเจ้าหน้าที่ตรวจตัวอยู่บริเวณทางเข้าของสถานที่ท่องเที่ยว

2. การนำจุดเด่นของนครวัดเผยแพร่ออกสู่สายตาของคนทั่วโลก ในรูปแบบต่างๆ ด้วยนครวัดได้รับการยกย่องเป็นสิ่งมหัศจรรย์หนึ่งในเจ็ดของโลก และเป็นมรดกโลก ทำให้นครวัดเป็นเป้าหมายแห่งการเดินทางของนักท่องเที่ยวทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในปี 2001 ภาพยนตร์ฮอลลีวู้ดเรื่อง "Tomb Raider" และดาราสาว"แอนเจลิน่า โจลี" ทำให้นครวัดถูกปกคลุมอยู่ในแผนที่การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก จากสถิติ มีจำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางมานครวัด เพิ่มขึ้นจาก 60,000 คน ในปี 1999 เป็น 250,000 คน ในปี 2001 และคาดว่าปีนี้จะพุ่งขึ้นสู่ 2.5 ล้านคน โดยขณะที่นายธง คง รัฐมนตรีกระทรวงท่องเที่ยวกัมพูชา ตั้งเป้าจำนวนนักท่องเที่ยวไว้ที่ 6 ล้านคนต่อปี ภายในปี 2020 (มติชนออนไลน์, 2554)

3. อนุรักษ์โบราณสถานโดยใช้หลักการอนุรักษ์ตามกฎบัตรเวนิซ และกฎบัตรต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน คือ การอนุรักษ์โบราณสถานเป็นกระบวนการอนุรักษ์และศึกษาไปพร้อมๆกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โดยเน้นรักษาความเป็นของแท้ดั้งเดิมของโบราณสถานไว้ให้ได้มากที่สุด

ความสำเร็จ

นครวัดประสบผลสำเร็จในการอนุรักษ์และทำให้โบราณสถานที่มีสภาพปรักหักพัง กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวต้องการเดินทางมาเยือน โดยประเทศกัมพูชาใช้ยุทธศาสตร์การนำเสนอครวัดให้เป็นแหล่งศึกษาทางโบราณคดี สถาปัตยกรรมแก่นักวิชาการจากนานาชาติ โดยผ่านองค์กรกลางของประเทศกัมพูชาที่ชื่อว่า อัสสรา ผนวกกับความสำคัญในฐานะหนึ่งในสิ่งมหัศจรรย์ของโลกและมรดกโลก อีกทั้งการสร้างภาพยนตร์ฮอลลีวู้ดโดยใช้ นครวัดเป็นสถานที่สำคัญในการเดินเรื่อง ยิ่งเพิ่มความน่าสนใจ และใคร่จะเดินทางมาเยือนของคนทั่วโลก นครวัดจึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้แก่ประเทศกัมพูชาเป็นอย่างมาก

บทเรียนที่ได้จากการศึกษา

นครวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้แก่ประเทศกัมพูชาเป็นอย่างมาก หากแต่การท่องเที่ยวที่มากมายอันถาโถมเข้ามาสู่นครวัด ไม่เป็นเพียงผลประโยชน์ แต่ยังเป็นโทษแก่โบราณสถาน องค์กรยูเนสโก ได้เตือนประเทศกัมพูชาถึงความเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วของนครวัด อันเกิดจากการรับนักท่องเที่ยวที่มากมาย ทำให้ ณ ปัจจุบันมีแนวคิดจะจำกัดนักท่องเที่ยวเข้าชม รอบละไม่เกินหนึ่งร้อยคน และจัดโซนนิ่ง ตลอดจนนำเสนอ การท่องเที่ยวอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและโบราณสถาน เช่น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวชุมชนรอบข้างโบราณสถาน เป็นต้น โดยมีการปรับเปลี่ยนหัวใจของการอนุรักษ์นครวัด ให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น คือ

1. การอนุรักษ์ต้องทำโดยประชาชนกัมพูชาและเพื่อประชาชนกัมพูชา
2. การดำเนินการใดๆในนครวัดต้องมีการศึกษาวิจัยให้ทราบถึงผลกระทบต่อโบราณสถานก่อน
3. ต้องรักษาความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และเศรษฐกิจและสังคม โดยมีส่วนร่วมของชุมชน

การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์เพื่อการท่องเที่ยวของนครวัด

1. มีหน่วยงานกลางที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่โดยตรงในทุกๆด้าน คือ องค์กร ที่ชื่อว่า อัสสรา
2. ประเทศกัมพูชา ได้รับความช่วยเหลือด้านวิชาการในการศึกษาทางโบราณคดี และการอนุรักษ์โบราณสถาน จากประเทศต่างๆ โดยนำเสนอนครวัดเป็นแหล่งศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์

โบราณสถาน ประเทศกัมพูชาจึงไม่มีปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานในส่วนนี้

3. การอนุรักษ์เน้นอนุรักษ์เพื่อรักษาสภาพความเป็นของแท้ดั้งเดิมของโบราณสถาน ทำให้นครวัดยังคงเสน่ห์และมนต์ขลังของกาลเวลา
4. นครวัดได้รับการยอมรับและยกย่องว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ของโลกและเป็นมรดกโลก
5. นครวัดถูกใช้เป็นสถานที่ถ่ายทำภาพยนตร์ระดับโลก ทำให้นครวัดเป็นที่รู้จักทั่วไป

ผลกระทบด้านลบที่ได้จากการท่องเที่ยวและการปรับเปลี่ยนเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1. โบราณสถานทรุดตัวและทรุดโทรมอย่างรวดเร็วจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากเกินไป การอนุรักษ์โบราณสถานไม่เพียงอนุรักษ์ให้คงคุณค่า แต่ต้องตระหนักและแก้ปัญหาความทรุดโทรมที่เกิดจากการท่องเที่ยว
2. เดิมการจำหน่ายของที่ระลึกมีมากมายไม่ได้รับการดูแลจัดการให้เป็นระบบ ทำให้เกิดภาพไม่สวยงามและบดบังโบราณสถาน จึงมีการจัดระเบียบร้านค้าของที่ระลึกให้อยู่ในโซนที่ไม่บดบังและส่งผลกระทบต่อโบราณสถาน
3. โบราณสถานทรุดโทรมจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาก ทำให้มีแนวคิดจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวต่อรอบที่จะเข้าชมโบราณสถาน หากแต่นโยบายด้านการท่องเที่ยวยังคงเน้นจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากขึ้นทุกที มากกว่านักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ
4. แต่เดิมการท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ดูแลและให้สัมปทานแก่บริษัทเอกชน ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการจัดการผลประโยชน์จากนครวัด ซึ่งในระยะหลังได้มีการปรับเปลี่ยน โดยเน้นให้ชุมชนรอบข้างโบราณสถานได้มีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยวด้วย เช่น การรับสมัครประชาชนในชุมชนให้เข้ามาทำงานกับองค์กรอุปสรร่า ตลอดทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนใกล้เคียงโบราณสถาน ตลอดจนสนับสนุนประชาชนทำโรงแรมหรือโฮมสเตย์ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเพื่อกระจายรายได้สู่ชุมชน

ความโดดเด่นของสถาปัตยกรรมและความเป็นมรดกโลกทำให้นครวัดเป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ

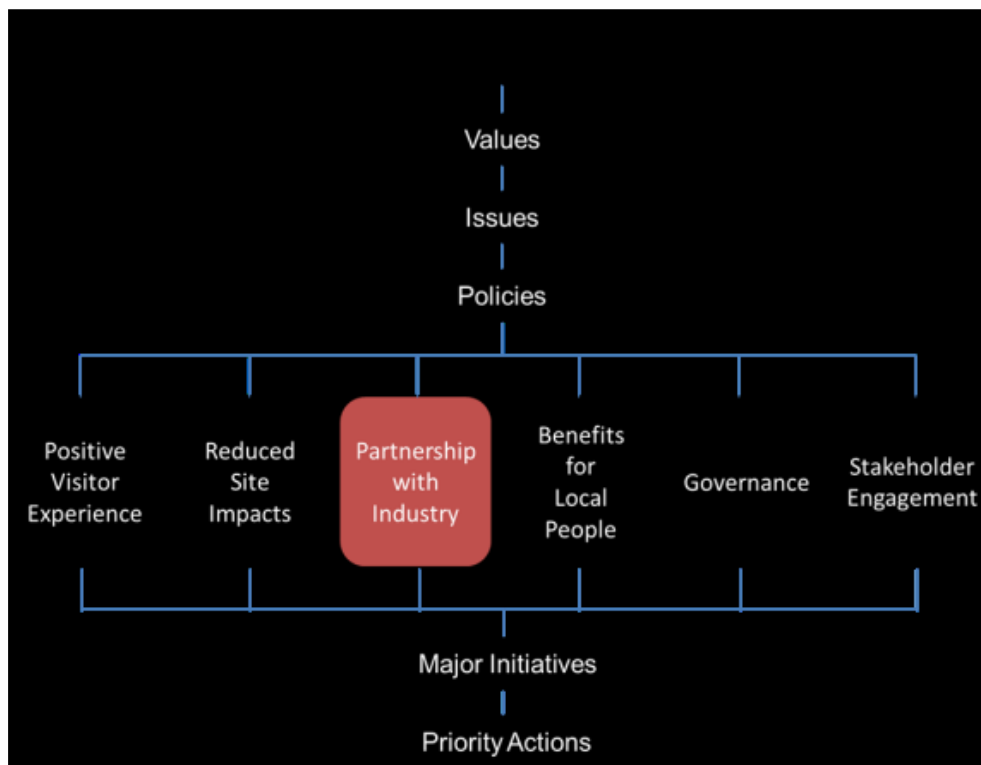
กิจกรรมเพิ่มเติมนอกจากโบราณสถาน เสริมให้แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจและน่าท่องเที่ยวมากขึ้น

มีศูนย์ข้อมูลประจำแต่ละแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ

มาตรการจัดระเบียบการเข้าชมโบราณสถาน เพื่อให้เกิดระเบียบ และคุ้มครองโบราณสถานจากความเสียหายจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากเกินไป

แผนผังการจัดการการท่องเที่ยวของนครวัด (H.E. Dr.SOK AN, 2012)

3.4 กรณีศึกษา บุโรพุทโธ

ความสำคัญ

บุโรพุทโธตั้งอยู่ใจกลางเกาะชวา อินโดนีเซีย อยู่ห่างจากเมืองยอกยาการ์ตา (Yogyakarta) ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 40 กิโลเมตร สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 14 ในสมัยของกษัตริย์ราชวงศ์ไศเรนทรา ชื่อ กษัตริย์ Samaratngga ผู้เป็นพุทธมามกะ ซึ่งธิดาของพระองค์ คือ Pramudawardhani ผู้ที่ภายหลังได้อภิเษกกับกษัตริย์ของ Sanjaya ผู้นับถือฮินดู ได้มีการสร้างและต่อเติมในภายหลัง ทำให้บุโรพุทโธมีลักษณะผสมผสานของศาสนาทั้งสองศาสนา

บุโรพุทโธได้รับการปล่อยร้าง ด้วยอินโดนีเซียในสมัยหลังมีชาวมุสลิมเข้ามาอาศัยอยู่ในช่วง ค.ศ. 1907 – 1911 กองทหารจากประเทศเนเธอร์แลนด์ได้เข้าครอบครองพื้นที่ จึงได้มีการบูรณะบุโรพุทโธขึ้น โดยผู้รับผิดชอบ คือ Teodor Van Erp การบูรณะเป็นการเน้นโครงสร้างให้มีความแข็งแรง แต่ยังคงรักษารูปแบบดั้งเดิมไว้ได้

หกสิบปีหลังจากการบูรณะครั้งแรก บุโรพุทโธเกิดความเสียหาย รัฐบาลอินโดนีเซียจึงมีนโยบายจะซ่อมใหญ่อีกครั้ง ในครั้งนี้ใช้งบประมาณสนับสนุนจาก ยูเนสโก (Unesco) โดยใช้ระยะเวลาบูรณะ ระหว่าง ค.ศ. 1973 – 1983 การบูรณะใช้วิธีการอนัสติโลซิส คือ การทำผังหินทุกชิ้นและให้สัญลักษณ์ก่อนนำลงมาซ่อม ทำความสะอาด มีการเสริมความมั่นคงโดยซ่อนโครงสร้างไว้ภายใน จากนั้น

จึงนำหินเข้ามาเรียงกลับในตำแหน่งเดิม ซึ่งเป็นการหลักการอนุรักษ์ของโบราณสถานที่สร้างจากหิน โดยทั่วไป

กลุ่มโบราณสถาน บุโรพุทโธได้รับขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกในการประชุม คณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญครั้งที่ 15 ที่เมืองคาร์เทจ ประเทศตูนิเซีย ภายใต้ชื่อ "กลุ่มวัดบรมพุทโธ" เมื่อปี พ.ศ. 2534 ด้วยข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

- (i) - เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์
- (ii) - เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลยิ่ง ผลักดันให้เกิดการพัฒนาสืบต่อมาในด้านการออกแบบทางสถาปัตยกรรม อนุสรณ์สถาน ประติมากรรม สวน และภูมิทัศน์ ตลอดจนการพัฒนา ศิลปกรรมที่เกี่ยวข้อง หรือการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ ซึ่งได้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือบนพื้นที่ใดๆ ของโลกซึ่งทรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม
- (iv) - เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของประเภทของสิ่งก่อสร้างอันเป็นตัวแทนของการพัฒนาทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรม ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ (Unesco : <http://whc.unesco.org/en/list/592>)

บุโรพุทโธ เป็นโบราณสถานอีกแห่งหนึ่งที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวทั่วโลกเดินทางมายังอินโดนีเซีย เพื่อมาชื่นชมโบราณสถานแห่งนี้ และทำรายได้มากมายให้แก่อินโดนีเซีย

การดำเนินงาน

1. การอนุรักษ์บุโรพุทโธ เน้นอนุรักษ์เสริมความมั่นคง ให้กับโบราณสถานและยังคงรักษา ความเป็นของแท้ดั้งเดิมของรูปแบบ งานศิลปกรรมที่ติดอยู่กับโบราณสถาน
2. มีพิพิธภัณฑ์บุโรพุทโธ ที่มีโบราณวัตถุจากการบูรณะบุโรพุทโธ ตลอดทั้งเรื่องราว เกี่ยวกับการอนุรักษ์ รวมทั้งเรื่องราวประวัติ และเรื่องราวเกี่ยวกับงานศิลปกรรม ความ เชื่อที่ปรากฏอยู่บนโบราณสถาน เพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว
3. บุโรพุทโธ เป็นศาสนสถานขนาดใหญ่ และนับว่าเป็นพุทธศาสนสถานที่ใหญ่ที่สุดในโลก รองจาก นครวัด มีศิลปกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชน
4. บุโรพุทโธได้รับการยอมรับในฐานะมรดกโลก ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยที่กระตุ้นให้คนทั่วโลก ต้องการเดินทางมาเยือน
5. การท่องเที่ยวบุโรพุทโธ มีการนำงานศิลปกรรมต่างๆบนโบราณสถาน มาสร้างสรรค์เป็นของที่ระลึก จำหน่ายให้นักท่องเที่ยว
6. แม้บุโรพุทโธ ไม่มีหน่วยงานที่ก่อตั้งมาดูแลโดยตรง เช่นกับนครวัด แต่ อยู่ภายใต้การกำกับของหน่วยงานภาครัฐ คล้ายๆกรมศิลปากรในประเทศไทย คือ กรมโบราณคดีแห่งชาติ (National Archeology Department of Indonesia)
7. แม้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นมุสลิม แต่ให้การยอมรับศาสนสถานของศาสนาอื่น โดยมีผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและธุรกิจให้กับนักท่องเที่ยว เป็นการกระจายรายได้แก่ชุมชน ทำให้ไม่เกิดภาพการรุกรทำลายโบราณสถาน

ผลสำเร็จ

บุโรพุทโธ เป็นตัวอย่างของการที่ศาสนสถานอื่นอยู่ร่วมกับชุมชนชาวมุสลิม ซึ่งมีหลักคำสอนไม่ให้สร้าง และเคารพรูปเคารพได้ กล่าวคือ เป็นศาสนสถานในศาสนาพุทธ นิกายมหายาน ที่สามารถดำรงอยู่ในสังคมมุสลิมได้ โดยไม่มีการบุกรุกทำลายโบราณสถาน ทั้งนี้เกิดจากการธุรกิจการท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทำให้ชุมชนให้เสียงได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวด้วย บุโรพุทโธ จึงไม่ได้ถูกมองว่าเป็นศาสนสถาน แต่คือทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ ซึ่งคนในชุมชนสมควรเฝ้าระวังและดูแลรักษา

บุโรพุทโธ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากในแต่ละปี สร้างรายได้แก่ประเทศอินโดนีเซียและชุมชนใกล้เคียงโบราณสถาน เป็นหนึ่งในการนำการท่องเที่ยวที่มีการกระจายผลประโยชน์ลงสู่ชุมชน ทำให้ชุมชนที่แม้จะมีความขัดแย้งทางความเชื่อกับโบราณสถาน แต่ก็ยังมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน

บทเรียนที่ได้จากการศึกษา

1. บุโรพุทโธ ได้รับการบูรณะ โดยเน้นการเสริมความมั่นคง และรักษาสภาพความเป็นของแท้ดั้งเดิมไว้ ทำให้เรายังจะพบศิลปกรรมดั้งเดิมของโบราณสถานไว้อย่างมากมาย
2. บุโรพุทโธ มีการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ที่นำเสนอเรื่องราวประวัติศาสตร์ ตลอดจนขั้นตอนการบูรณะโบราณสถาน นำโบราณวัตถุที่ได้จากการศึกษาทางโบราณคดีมาจัดแสดง ทำให้ความน่าสนใจให้กับโบราณสถาน
3. บุโรพุทโธ มีการสร้างสรรค์ต่อยอดโดยนำองค์ความรู้ งานศิลปกรรมที่ปรากฏอยู่บนโบราณสถานมาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว
4. บุโรพุทโธ เป็นศาสนสถานในศาสนาพุทธ ที่ตั้งอยู่ในชุมชนมุสลิม ซึ่งมีความเชื่อ ห้ามเคารพสักการะรูปเคารพ จะเห็นได้มีตัวอย่าง พุทธสถานในพุทธ ถูกทำลายโดยมุสลิมในพื้นที่อื่นๆ หากแต่ในชุมชนมุสลิมที่รายล้อมโบราณสถานบุโรพุทโธกลับไม่เป็นเช่นนั้น เนื่องด้วยชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ดังนั้นหากเราสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ดี และสามารถให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้ ชุมชนจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์

โบราณสถานบุโรพุทโธ

สภาพปัจจุบันของบุโรพุทโธ

พระธยานิพุทธ (Copyright: © UNESCO Author: Giovanni Boccardi)

ภาพระหว่างการอนุรักษ์

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

ขั้นตอนการศึกษาวิจัย

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดและทฤษฎีการบริหารแนวคิดเกี่ยวกับบรรดกทางวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์เมืองเก่า แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตลอดจนการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เป้าหมาย
2. ศึกษาประวัติ ความเป็นมาความสำคัญและ สภาพปัจจุบัน ของโบราณสถานในเขตเวียงล่อ ตลอดจนความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทิศนคติ แนวความคิดและมุมมองของประชาชนต่อโบราณสถาน
3. ศึกษาแผนแม่บทและแผนงานโครงการที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของหน่วยงานทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาชน
4. ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่
5. ศึกษาการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอื่นๆที่น่าจะเหมาะสมสำหรับการบริหารจัดการของเมืองโบราณเวียงล่อ
6. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา และนำมาสู่การระดมความคิดเห็นว่าวางแผนการบริหารจัดการเพื่อการท่องเที่ยว โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

1. ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและเก็บข้อมูลภาคสนาม จากการสังเกต และการสัมภาษณ์ และตลอดจนการประชุมร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง
2. ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี แผนแม่บท เอกสารทางราชการ ตำรา หนังสือ วารสาร งานวิจัย แผนผัง แผนที่ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง และเป็นจริงที่สุดในการนำมาวิเคราะห์ เพื่อให้ทราบถึงทัศนคติที่ผู้เกี่ยวข้องมีต่อโบราณสถาน ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นกับโบราณสถานและการท่องเที่ยวในเมืองโบราณเวียงล่อ ผู้วิจัยจึงเน้นใช้การสัมภาษณ์และการสังเกต เป็นหลักในการศึกษา โดยมีการจัดเตรียมคำถาม

เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์ตอบ นอกจากนี้เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่มต่างๆ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการสนทนากลุ่มย่อยมีความจำเป็น เพราะการสัมภาษณ์ตัวต่อตัว จะได้เพียงความคิด ทักษะคิดของผู้สัมภาษณ์เท่านั้น แต่หากมีการสนทนากับคนแต่ละกลุ่มเข้ามาร่วมวงเสวนา อาจเกิดข้อตกลงที่ได้รับการยอมรับระหว่างกัน

1. **การสังเกต (Observation)** โดยใช้ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
การใช้วิธีการสังเกต มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการข้อมูลที่เป็นนัยยะด้านทัศนคติ โดยผู้รู้จะทราบได้จากพฤติกรรม การแสดงออก ซึ่งจะไม่ปรากฏให้เห็นจากการสัมภาษณ์ ซึ่งมักจะเป็นทางการ และมักจะแสดงออกในทางที่เป็นบวกเป็นส่วนใหญ่ โดยการสังเกตจะใช้เป็นวิธีเสริมในการสัมภาษณ์ ตลอดจนการร่วมกิจกรรมกับชุมชน และการประชุมเสวนาต่างๆ
2. **การสัมภาษณ์รายบุคคล (Community Interview)** เป็นการพูดคุยโดยให้ตอบคำถามตามที่ได้จัดเตรียมไว้ มีการสังเกตพฤติกรรมและทัศนคติของผู้ถูกสัมภาษณ์ไปในตัวด้วย ซึ่งเป้าหมายในการสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม หลัก ได้แก่
 - 2.1 ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่มีโบราณสถานอยู่ในที่ครอบครองกรรมสิทธิ์ หรือที่ใช้ประโยชน์
การสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่มีโบราณสถานอยู่ในที่ครอบครองหรือที่ใช้ประโยชน์ มีวัตถุประสงค์หลัก คือ ต้องการทราบทัศนคติที่คนกลุ่มนี้มีต่อโบราณสถาน และการมีส่วนเกี่ยวข้องกับโบราณสถาน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับโบราณสถาน ตลอดจนความต้องการหากต้องมีการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน
 - 2.2 ประชาชนผู้เป็นผู้นำท้องถิ่น
การสัมภาษณ์ประชาชนผู้เป็นผู้นำท้องถิ่น อันได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะทำให้เราทราบทัศนคติของผู้นำต่อโบราณสถาน เนื่องจาก ประชาชนนับถือ และมักจะเดินตามผู้นำเป็นสำคัญ ทำให้ทราบแนวโน้มของการวางแผนงาน/กิจกรรมที่อาจจะเกี่ยวข้องกับโบราณสถาน
 - 2.3 หน่วยงานราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่
เนื่องจากการดำเนินการใดๆเกี่ยวกับโบราณสถาน ณ อดีตและปัจจุบัน ผู้ที่มีบทบาทมากที่สุด คือ หน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากเกี่ยวข้องกับงบประมาณ และเป็นผู้ถือและบังคับใช้กฎหมาย การสัมภาษณ์บุคลากรของหน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงจำเป็นเพื่อให้ทราบ แผนงาน/กิจกรรมที่ผ่านมา ตลอดจนแผนงาน/กิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

2.4 ผู้ประกอบการเกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยว เพื่อให้ทราบสถานะเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในปัจจุบันของอำเภอจุนและเมืองโบราณเวียงลอ

3. การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เป็นการจัดกลุ่มย่อยเพื่อเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน โดย แบ่งกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มที่ 2 กลุ่มท่องเที่ยวเวียงลอ และกลุ่มที่ 3 เป็นการเสวนาผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ ผู้ที่ใช้ประโยชน์ใกล้เคียงโบราณสถาน โดยมี ตัวแทนผู้นำชุมชนเป็นผู้ร่วมสังเกตการณ์

กลุ่มเป้าหมายที่สัมภาษณ์	วัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล
1. เจ้าหน้าที่ บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อทราบวิสัยทัศน์ ทศนคติ ที่มีต่อเมืองโบราณเวียงลอ 2. โครงการ/กิจกรรมที่เคยดำเนินการที่ผ่านมา 3. โครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินการในอนาคต 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสัมภาษณ์รายบุคคล 2. การสนทนากลุ่มย่อย 3. การสังเกต
2. ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อทราบวิสัยทัศน์ ทศนคติ ที่มีต่อเมืองโบราณเวียงลอ 2. โครงการ/กิจกรรมที่เคยดำเนินการที่ผ่านมา 3. โครงการ/กิจกรรมที่จะดำเนินการในอนาคต 4. ปัญหาในการอนุรักษ์และพัฒนาตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา 5. ความต้องการในการอนุรักษ์และพัฒนา 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสัมภาษณ์รายบุคคล 2. การสนทนากลุ่มย่อย 3. การสังเกต
3. ผู้ประกอบที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทศนคติของโบราณเวียงลอในฐานะแหล่งท่องเที่ยว 2. สถานะเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในปัจจุบันของอำเภอจุนและเมืองโบราณเวียงลอ 3. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในอำเภอจุน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสัมภาษณ์รายบุคคล 2. การสังเกต
4. ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีที่ดินใช้ประโยชน์อยู่ใกล้เคียงโบราณสถาน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทศนคติต่อการมีโบราณสถานอยู่ใกล้ที่ดินใช้ประโยชน์ 2. การมีส่วนร่วมในการดูแลโบราณสถาน 3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและเมืองโบราณเวียงลอ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสัมภาษณ์รายบุคคล 2. การสนทนากลุ่มย่อย 3. การสังเกต

กลุ่มเป้าหมายที่สัมภาษณ์	วัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล
	4. ความต้องการหากเกิดการท่องเที่ยวในเมืองโบราณเวียงลอ	

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การศึกษาและวิจัยเอกสาร งานวิจัยและแผนแม่บท ตลอดจนแผนงาน/โครงการของหน่วยงานต่างๆ จากแหล่งต่างๆ เช่น หอสมุด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น เทศบาลตำบลเวียงลอ เทศบาลตำบลหงส์หิน องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทับพญาลอ
2. การศึกษาแหล่งทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยการสัมภาษณ์และการสำรวจภาคสนาม
3. การสัมภาษณ์เพื่อทราบถึงทัศนคติ ตลอดจนมุมมองของประชาชนต่อโบราณสถานและการท่องเที่ยวโดยมีกลุ่มเป้าหมายดังนี้
 - 3.1 ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่มีโบราณสถานอยู่ในที่ครอบครองกรรมสิทธิ์หรือที่ทำกิน
 - 3.2 ประชาชนผู้เป็นผู้นำท้องถิ่น
 - 3.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่
4. การสัมภาษณ์เพื่อทราบถึงแผนงาน/โครงการของหน่วยงานภาครัฐ ที่จะดำเนินการในท้องถิ่น ตลอดจนมุมมองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยว
5. ออกแบบสอบถามและสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลสถานะการท่องเที่ยวจากผู้ประกอบการธุรกิจด้านการท่องเที่ยวในอำเภอจุน
6. ประชุมหารือร่วมกับผู้นำชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติม
7. ศึกษาการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอื่นที่จะสามารถนำมาปรับใช้กับโบราณสถานเวียงลอได้

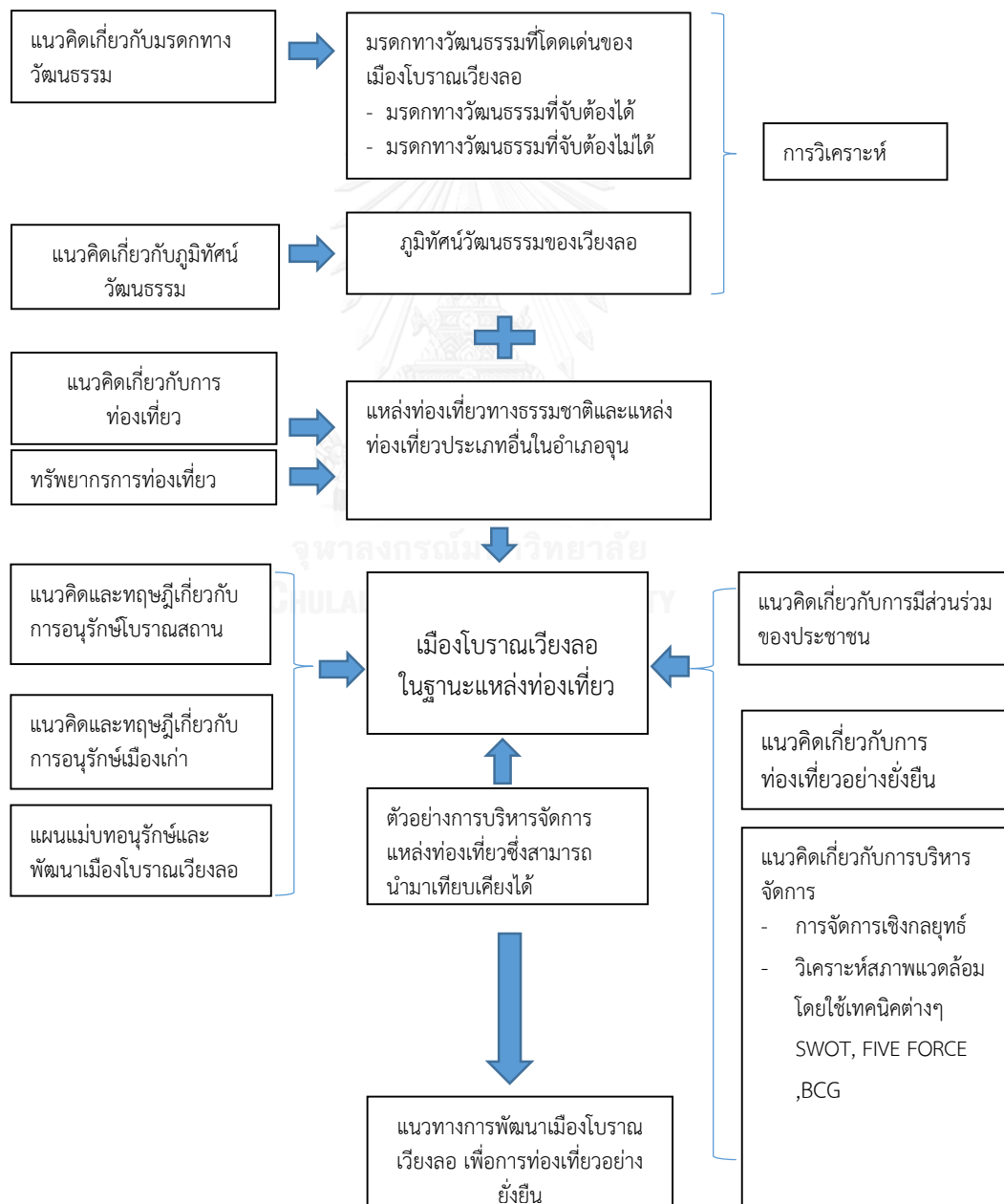
การวิเคราะห์ข้อมูล

การนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลเพื่อนำมาสู่กระบวนการวิเคราะห์นั้น จะใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ให้สามารถเห็นถึงข้อดีข้อด้อยของข้อมูล เช่น แผนการอนุรักษ์โบราณสถาน สอดคล้องกับกฎบัตรเวนิซหรือไม่เป็นต้น สถานะการท่องเที่ยว ณ ปัจจุบันของเวียงลอ เมื่อเปรียบเทียบกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆที่ประสบผลสำเร็จ ตลอดจนแนวทางที่จะสามารถทำให้เมืองโบราณเวียงลอพัฒนาตามแนวการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นั้นมีการตรวจสอบข้อมูลในลักษณะการตรวจสอบแบบสามเส้า ยกตัวอย่างเช่น ตรวจสอบจากบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์เดียวกัน เวลาเดียวกัน ตรวจสอบจากเอกสารที่กล่าวอ้างอิง เป็นต้น

จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ผ่านกระบวนการบริหารจัดการ เพื่อให้ทราบแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาและอนุรักษ์เมืองโบราณเวียงล่อ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

สรุปผลการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบสัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ข้อมูลทั่วไป

1. ที่อยู่

ความเกี่ยวข้องกับโบราณสถาน

- มีโบราณสถานอยู่ในที่ทำประโยชน์ของตนเอง
- โบราณสถานอยู่ในที่ทำประโยชน์ของครอบครัวหรือญาติ
- เคยร่วมอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน

1. ผลเสียที่เกิดจากการมีโบราณสถานในพื้นที่ทำประโยชน์
2. ผลดีที่เกิดจากการมีโบราณสถานอยู่ในพื้นที่ทำประโยชน์
3. โบราณสถานควรได้รับการอนุรักษ์หรือไม่
4. เคยมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์หรือไม่
5. คิดว่าโบราณสถานสามารถพัฒนาและนำไปสู่การท่องเที่ยวได้หรือไม่
6. คิดว่าการท่องเที่ยวจะช่วยให้เศรษฐกิจของตนเองและชุมชนดีขึ้นหรือไม่
7. หากเกิดกระบวนการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมด้วยหรือไม่
8. คิดว่าโบราณสถานควรได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างไรเพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ผลการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ข้อมูลทั่วไป ที่อยู่

ผู้รับการสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่เป็นประชาชนที่มีบ้านเรือนอยู่ในเขตตำบลเวียงลอม มีบางส่วนเป็นอยู่ในเขตตำบลหงส์หิน จำนวน 35 คน โดยผู้แบ่งเป็นผู้ที่อยู่ในเขตตำบลเวียงลอม คิดเป็นร้อยละ 77 และ อยู่ในเขตตำบลหงส์หิน คิดเป็นร้อยละ 23 กล่าวคือ ประชาชนส่วนใหญ่มีที่พักอาศัยอยู่ในตำบลเวียงลอม หากแต่มีพื้นที่ทำประโยชน์อยู่ในเขตตำบลหงส์หิน

ความเกี่ยวข้องกับโบราณสถาน

การสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเกี่ยวข้องกับโบราณสถาน เน้น สัมภาษณ์ผู้ใช้ประโยชน์ที่ดิน ติดต่อหรือต่อเนื่องกับโบราณสถานเป็นหลัก ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 100 เคยร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน

1. ผลเสียที่เกิดจากการมีโบราณสถานในพื้นที่ทำประโยชน์
ผลการสัมภาษณ์ ร้อยละ 100 คิดเห็นตรงกันว่า ไม่มีผลเสียที่เกิดจากการมีโบราณสถานในพื้นที่ทำประโยชน์แต่อย่างใด
2. ผลดีที่เกิดจากการมีโบราณสถานอยู่ในพื้นที่ทำประโยชน์
ผลการสัมภาษณ์ที่สำคัญคือ
 - เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชม
 - สร้างความภูมิใจให้กับคนในตำบลที่มีโบราณสถาน ซึ่งที่อื่นไม่มี
3. โบราณสถานควรได้รับการอนุรักษ์หรือไม่
ผลการสัมภาษณ์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เห็นตรงกันคิดเป็นร้อยละ 100 ว่าโบราณสถานสมควรได้รับการอนุรักษ์
4. คิดว่าโบราณสถานสามารถพัฒนาและนำไปสู่การท่องเที่ยวได้หรือไม่
ผลการสัมภาษณ์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เห็นตรงกันคิดเป็นร้อยละ 100 ว่าโบราณสถานสามารถนำมาพัฒนาและนำไปสู่การท่องเที่ยวได้ ดังเห็นได้จาก ตัวอย่างที่เวียงกุมกามที่จังหวัดเชียงใหม่ และอุทยานประวัติศาสตร์อยุธยา
5. คิดว่าการท่องเที่ยวจะช่วยให้เศรษฐกิจของตนเองและชุมชนดีขึ้นหรือไม่
ผลการสัมภาษณ์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เห็นตรงกันคิดเป็นร้อยละ 100 ว่า การท่องเที่ยวจะช่วยให้เศรษฐกิจของตนเองและชุมชนดีขึ้น โดยมีรายได้ที่เกิดจากการให้บริการนักท่องเที่ยว เช่น การพานักท่องเที่ยวเที่ยวโบราณสถาน การขายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรให้แก่นักท่องเที่ยว และการขายอาหาร ผลิตภัณฑ์โอท็อปให้แก่นักท่องเที่ยว
6. หากเกิดกระบวนการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมด้วยหรือไม่
ผลการสัมภาษณ์ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เห็นตรงกันว่า หากเกิดกระบวนการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะเข้าร่วมมามีส่วนร่วมด้วย หากแต่มีข้อแม้ที่เป็นนัยยะสำคัญจาก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ

- ชาวบ้านช่วยได้เท่าที่ทำได้ คือ ออกแรง และให้ความร่วมมือ แต่ชาวบ้านไม่สามารถจะช่วยในส่วนที่ต้องออกเป็นเงิน
- การพัฒนาโบราณสถาน องค์ประกอบส่วนท้องถิ่นควรเป็นหน่วยงานที่เป็นหลักในการดูแล เพราะอยู่ใกล้ชิดกับโบราณสถานที่สุด กรมศิลปากรมาช่วยเป็นครั้งคราว
- การดูแลโบราณสถาน ชาวบ้านช่วยดูแลอยู่แล้ว ตามกำลังที่มีอยู่ หากแต่ ชาวบ้านมีข้อจำกัดเรื่องต้องทำมาหากิน ทำให้ไม่สามารถดูแลได้อย่างเต็มที่ ทำให้โบราณสถานดูรกร้างไม่สะอาด หากมีหน่วยงานไหนอุดหนุนอุปกรณ์ลงมาเช่น น้ำมันเชื้อเพลิง และยาฆ่าหญ้า ชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงก็จะสามารถช่วยดูแลได้ดียิ่งขึ้น

7. คิดว่าโบราณสถานควรได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างไรเพื่อก่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

- มีคนดูแลทำความสะอาดเป็นประจำ
- โบราณสถานต้องสะอาด ไม่มีหญ้าขึ้นรก
- โบราณสถานควรต่อเติมให้เห็นเป็นรูปร่างที่สมบูรณ์
- มีการปรับภูมิทัศน์โดยรอบ ปลุกต้นไม้และดอกไม้
- มีถนนและไฟฟ้าเข้าถึงโบราณสถาน
- มีคนพานักท่องเที่ยวเที่ยวชมโบราณสถาน
- มีของที่ระลึกขายให้นักท่องเที่ยว

แบบสัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลผู้ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ประเภทของธุรกิจ

- ที่พัก โรงแรม โฮมสเตย์
- บริษัทนำเที่ยว มัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- พาหนะขนส่ง
- ร้านอาหาร

ชื่อ/สถานที่ตั้ง

สถานการณ์เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจในปัจจุบัน

- จำนวนผู้ใช้บริการต่อเดือน/ปี
- รายได้ต่อเดือนหรือต่อปีประเภทของผู้ใช้บริการ
 - ประชาชนในพื้นที่
 - นักธุรกิจ ข้าราชการ พ่อค้า
 - นักท่องเที่ยว

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยว

1. นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ มาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวใดของอำเภอจุน
2. นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นคน
 - คนไทย
 - คนต่างชาติ โปรตุเกส
3. คิดว่าโบราณสถานในเวียงลอสามารถพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวได้หรือไม่
4. หากสามารถพัฒนาโบราณสถานในเวียงลอเพื่อการท่องเที่ยวได้ จะทำให้รายได้ในการประกอบธุรกิจเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด
5. คิดว่าปัจจัยใดที่จะสามารถทำให้สามารถพัฒนาโบราณสถานเวียงลอเพื่อการท่องเที่ยวได้สำเร็จ
6. คิดเห็นอย่างไรกับคำว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ผลการเก็บข้อมูลผู้ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ประเภทของธุรกิจ

จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น มีธุรกิจที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่น่าสนใจเพียง ประเภท ที่พัก โรงแรม โฮมสเตย์ นอกนั้นเน้นการบริการคนในชุมชนเป็นหลัก จึงสัมภาษณ์เพียงกลุ่มธุรกิจที่พัก โรงแรม และโฮมสเตย์ โดยการสัมภาษณ์คิดเป็นร้อยละ 80 ของจำนวนผู้ประกอบการกลุ่มธุรกิจที่พัก โรงแรมและโฮมสเตย์ที่ให้บริการในอำเภอจุน

ชื่อ/สถานที่ตั้ง

1. บ้านพักริมทางรีสอร์ท เลขที่ 9 หมู่ 5 ตำบลล่อ
2. ใบทองโฮม เลขที่ 335 หมู่ 9 ตำบลห้วยข้าวกล้า
3. ภูจินดารีสอร์ท เลขที่ 119 หมู่ 9 ตำบลห้วยข้าวกล้า
4. ลานนาเฮ้าส์ เลขที่ 134 หมู่ 1 ตำบลห้วยข้าวกล้า
5. ภูซาวบ้านพัก ตำบลห้วยข้าวกล้า
6. ภูริโฮม เลขที่ 139 หมู่ 9 ตำบลห้วยข้าวกล้า
7. บ้านสวนรีสอร์ท เลขที่ 76 หมู่ 9 ตำบลห้วยข้าวกล้า
8. สวีทโฮม เลขที่ 69 หมู่ 10 ตำบลห้วยข้าวกล้า

สถานการณ์เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจในปัจจุบัน

สถานการณ์เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจในปัจจุบัน เป็นหัวข้อที่ผู้ประกอบการขอไม่ให้ข้อมูล
ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยว

1. นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ มาท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวใดของอำเภอจุน

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ พบว่าร้อยละ 90 ให้ข้อมูลว่า อำเภอจุนไม่มีแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่มาพัก เพราะอำเภอจุนเป็นจุดแวะพักระหว่างทางของการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น อันได้แก่ จังหวัดเชียงราย อำเภอเชียงคำ วนอุทยานภูชี้ฟ้า อุทยานแห่งชาติภูสิงห์ อุทยานแห่งชาติภูซาง

2. นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นคน
 - คนไทย
 - คนต่างชาติ โปรตุเกส

จากข้อมูลพบว่า ผู้เข้าพักมีชาวต่างชาติไม่มากนัก ในบางปีไม่มีชาวต่างประเทศมาพักเลยด้วยซ้ำ ส่วนใหญ่เป็นส่วนคนไทย และผู้ที่มาพักส่วนใหญ่ไม่ใช่นักท่องเที่ยว แต่เป็นผู้ที่มาทำงาน ประกอบอาชีพ และคนในพื้นที่ที่มาพักรายชั่วโมง

3. คิดว่าโบราณสถานในเวียงลอสามารถพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวได้หรือไม่

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการที่รู้จักและเคยเดินทางมายังเมืองโบราณเวียงลอ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 20 คิดว่าโบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอสามารถที่จะพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวได้ โดย ควรมีการปรับปรุงทัศนียภาพ และประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป

4. หากสามารถพัฒนาโบราณสถานในเวียงลอเพื่อการท่องเที่ยวได้ จะทำให้รายได้ในการประกอบธุรกิจเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด

จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ คิดว่าหากสามารถพัฒนาโบราณสถานในเวียงลอให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ จะทำให้รายได้ในการประกอบธุรกิจเพิ่มมากขึ้น โดยอาจจะมีย่านนักท่องเที่ยวมาแวะพักและใช้เวลาอยู่ในอำเภอจุนมากขึ้น รวมทั้งมีย่านนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังอำเภอจุนเพื่อท่องเที่ยวเมืองโบราณเวียงลอโดยตรง ทั้งนี้จะต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักแก่ประชาชนทั่วไป โดยผู้ประกอบการร้อยละ 100 ยินดีให้ความช่วยเหลือในการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับเมืองโบราณเวียงลอ เช่น ยินดีให้ฝากแผ่นพับประชาสัมพันธ์ รวมทั้งแนะนำให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวภายในเมืองโบราณเวียงลอ ซึ่งผู้ประกอบการจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับเมืองโบราณเวียงลอในระดับหนึ่ง หากแต่ส่วนหนึ่งคิดว่าคงไม่มีผลต่อการประกอบการถ้าการท่องเที่ยวนั้นเป็นแบบไป-กลับ

5. คิดว่าปัจจัยใดที่จะสามารถทำให้สามารถพัฒนาโบราณสถานเวียงลอเพื่อการท่องเที่ยวได้สำเร็จ

- มีการปรับภูมิทัศน์ให้สวยงาม
- สามารถเข้าไปเที่ยวชมได้โดยง่าย มีรถและพาหนะเข้าถึงโบราณสถานได้
- มีกิจกรรมที่น่าสนใจให้คนอยากมาเที่ยวชม เช่น การแสดง แสง สี เสียง
- มีการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักทั่วไป
- มีการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวพักอำเภอจุน เช่น กิจกรรมล่องแพน้ำอิง

6. คิดเห็นอย่างไรกับคำว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

- สร้างประโยชน์ให้กับคนในชุมชนได้
- ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลและได้รับผลประโยชน์ด้วย
- หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ตั้งต้นให้ และให้ประชาชนเป็นคนดูแลต่อ เช่น ปรับภูมิทัศน์ให้โบราณสถานน่าท่องเที่ยว
- ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์จากโบราณสถานได้
- เป็นการผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและโบราณสถาน
- ท่องเที่ยวเชิงเกษตร ธรรมชาติ เช่น เดินป่า ล่องแม่น้ำชมธรรมชาติ

แบบสัมภาษณ์สำหรับเก็บข้อมูลข้าราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่
ข้อมูลทั่วไป
หน่วยงาน

- หน่วยงานราชการ
 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
 ผู้ปกครองส่วนท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน)

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณเวียงลอ

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับโบราณสถานเวียงลอในปัจจุบัน
2. โครงการ/กิจกรรมที่หน่วยงานเคยดำเนินการเกี่ยวกับโบราณสถานในเวียงลอ
3. แผนงาน/โครงการที่ดำเนินการในอนาคตเกี่ยวกับโบราณสถานเวียงลอ
4. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานเวียงลอในปัจจุบัน
5. ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโบราณสถานเวียงลอในปัจจุบัน
6. ปัจจัยที่จะสามารถทำให้สามารถอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานเวียงลอเพื่อการท่องเที่ยวได้สำเร็จ
7. คิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับคำว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ข้อมูลทั่วไป และหน่วยงาน

หน่วยงานราชการที่เลือกเข้าไปสัมภาษณ์ มีทั้งหน่วยงานส่วนกลาง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้นำชุมชน ได้แก่

1. นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา
2. ผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา
3. รองผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา
4. นักโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน
5. นายกเทศมนตรีตำบลเวียงลอ
6. รองนายกเทศมนตรีตำบลหงส์หิน
7. หัวหน้าฝ่ายโยธา เทศบาลตำบลเวียงลอ
8. ตัวแทนฝ่ายการศึกษา เทศบาลตำบลเวียงลอ
9. ตัวแทนฝ่ายการศึกษา เทศบาลตำบลหงส์หิน
10. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 และ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 10 ตำบลเวียงลอ
11. กำนันตำบลเวียงลอ
12. กำนันตำบลหงส์หิน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับโบราณสถานเวียงลอในปัจจุบัน

- เวียงลอเป็นโบราณสถานที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้

- เวียงล่อเป็นเมืองโบราณที่สำคัญในระดับท้องถิ่น ควรเริ่มต้นการอนุรักษ์และพัฒนาในระดับท้องถิ่น
- เวียงล่อเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวที่จะสามารถนำคนเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดพะเยาเพิ่มขึ้นได้
- ปัจจุบันเวียงล่อ ถูกปล่อยทิ้ง มีหญ้า วัชพืชขึ้นรก ไม่สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ต้องได้รับการดูแลให้ดีขึ้นกว่านี้
- เวียงล่อไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน ก็อยู่ไกล มีเพียงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งผู้นำมีแนวคิดในเรื่องการพัฒนาเวียงล่อแตกต่างกันระหว่างเทศบาลตำบลหงส์หิน และตำบลเวียงล่อ ทำให้เวียงล่อถูกปล่อยทิ้ง มีหญ้าวัชพืชขึ้นปกคลุม ผู้มาท่องเที่ยวต่างผิดหวังกับสิ่งที่เห็น
- เวียงล่อเป็นแหล่งเรียนรู้ ที่จะทำให้คนในชุมชนรักท้องถิ่นและบ้านเกิด
- โบราณสถานขาดการดูแล ควรมีการบูรณะโบราณสถานที่ยังไม่ได้รับการบูรณะให้เรียบร้อย
- ชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดความร่วมมือกันในการอนุรักษ์และพัฒนา ซึ่งการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้บริหาร
- โบราณสถานเวียงล่อ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเคารพสักการะของคนอำเภอจุน และคนจังหวัดพะเยา อยากเห็นการอนุรักษ์ให้เหมือนเดิม โดยไม่มีต่อเติมเปลี่ยนแปลง แต่เน้นให้มีความมั่นคง แข็งแรง

โครงการ/กิจกรรมที่หน่วยงานเคยดำเนินการเกี่ยวกับโบราณสถานในเวียงล่อ

1. สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน

- ขุดแต่งและขุดค้นทางโบราณคดี โบราณสถานในเมืองโบราณเวียงล่อ ในปี 2547
- ร่วมกับ อ.สมศ. ศึกษาค้นคว้าความสะอาดโบราณสถานในช่วงเทศกาลหรือวันสำคัญ
- เฝ้าระวังเกี่ยวกับการบุกรุกทำลายโบราณสถาน
- ดำเนินการโครงการบูรณะพระธาตุ(เจดีย์)ศรีปิงเมือง ด้วยโบราณสถานได้รับ

ผลกระทบจากแผ่นดินไหว

- ร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่น เช่น เทศบาลตำบลเวียงล่อ องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา บูรณะและปรับภูมิทัศน์โบราณสถานในเมืองโบราณเวียงล่อ

2. เทศบาลตำบลเวียงล่อ

- พ.ศ. 2549 องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงล่อ ได้รับงบประมาณอุดหนุนเพื่อ

ดำเนินการโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อระยะที่ 2 ในวงเงินงบประมาณ 16,000,000 บาท โดยดำเนินกิจกรรม/แผนงานดังนี้

1. บูรณะและปรับสภาพภูมิทัศน์ 4 แห่ง ได้แก่ กู่พระแก้ว กู่พระเจ้าเข้ากาด กู่มะม่วงแก้วแดง และกู่สารภี
2. ก่อสร้างอาคารศูนย์ศึกษาข้อมูลบริเวณวัดศรีปิงเมือง
3. ปรับปรุงถนนดินลูกรังภายในเขตโบราณสถาน จำนวน 3 ช่วง คือ ตั้งแต่ กู่พระแก้ว กู่พระเจ้าเข้ากาดและกู่มะม่วงแก้วแดง
4. ก่อสร้างถนน คสม. ภายในเขตโบราณสถาน จำนวน 3 ช่วง คือ กู่พระแก้ว กู่พระเจ้าเข้ากาดและกู่มะม่วงแก้วแดง

5. ก่อสร้างห้องสุขา จำนวน 2 หลัง
6. ก่อสร้างลานจอดรถบริเวณศูนย์ศึกษาข้อมูลเวียงลอ
7. ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณศูนย์ข้อมูลเวียงลอพร้อมก่อสร้างทางเดินรอบอาคารศูนย์ข้อมูล
8. จัดทำแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเวียงลอ
9. สร้างสะพานแขวนข้ามแม่น้ำอิงเชื่อมโบราณสถานเวียงลอ 2 ฝั่ง

- พ.ศ. 2555 อบรมมัคคุเทศก์น้อย

- พ.ศ. 2558 ทำถนนคอนกรีตเพื่อเพิ่มความสะดวกในการสัญจรถนนข้างวัดศรีปิงเมือง นอกจากนี้เทศบาลตำบลเวียงลอ ร่วมกับอำเภอจุนจัดงานไหว้สาพญาลอในทุกปี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมทั้งประเพณีขึ้นธาตุ ไหว้สาธาตุศรีเมืองปิง

3. องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา

- พ.ศ. 2555 องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา อนุมัติงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์วัดศรีปิงเมือง ประกอบด้วยงานก่อสร้างลานกิจกรรม งานก่อสร้างทางเดินทางเท้า งานติดตั้งไฟฟ้าและปรับภูมิทัศน์ รวมทั้งงานก่อสร้างแท่นประดิษฐานองค์พญาลอพร้อมองค์พญาลอ ก่อสร้างกำแพงอิฐโดยรอบ

- พ.ศ. 2557 จัดสรรงบประมาณเพื่อบูรณะโบราณสถานใกล้วัดศรีปิงเมือง

แผนงาน/โครงการที่ดำเนินการในอนาคตเกี่ยวกับโบราณสถานเวียงลอ

1. สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน

- ขึ้นทะเบียนโบราณสถานในเขตเมืองโบราณเวียงลอ
- จัดทำรูปแบบการบูรณะและปรับภูมิทัศน์โบราณสถาน
- ร่วมกับหน่วยงานทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นๆอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน รวมทั้งจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถาน
- ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องปรับปรุงแผนแม่บท และจัดทำแผนปฏิบัติการเกี่ยวกับการอนุรักษ์บูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน

2. จังหวัดพะเยา

อุดหนุนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานในเวียงลอ เช่น กรมศิลปากร กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เทศบาลตำบลเวียงลอ เทศบาลตำบลหงส์หิน เพื่อพัฒนาเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ประจำจังหวัดพะเยา

3. เทศบาลตำบลเวียงลอ

- ปรับปรุงภูมิทัศน์โบราณสถานในเขตเทศบาลตำบลเวียงลอ
- ซ่อมแซมสะพานแขวนข้ามแม่น้ำอิงเพื่อเชื่อมโยงโบราณสถานในเขตเวียงลอและหงส์หิน
- อบรมมัคคุเทศก์เพื่อนำชมโบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอ
- ปรับปรุงศูนย์ศึกษาข้อมูลเวียงลอ

- สร้างแพเพื่อเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลสงกรานต์ บริเวณหาดทรายขาว

4. เทศบาลตำบลหงส์หิน

- ร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น จังหวัดพะเยา สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา บูรณะและปรับปรุงภูมิทัศน์โบราณสถานในเขตตำบลหงส์หิน
- จัดบุคลากรทำความสะอาดโบราณสถานในทุกเดือน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานเวียงลอในปัจจุบัน

- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการอนุรักษ์โดยเฉพาะ
- โบราณสถานอยู่ในเขตการปกครองขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 2 แห่ง คือ เทศบาลตำบลเวียงลอ และเทศบาลตำบลหงส์หิน ซึ่งมีนโยบายต่างกัน และต่างคนต่างทำ
- งบประมาณที่ลงมาในพื้นที่มีไม่เพียงพอในการอนุรักษ์และพัฒนา
- แม้วางค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะนำบุคลากรเข้าไปทำความสะอาดโบราณสถานอย่างสม่ำเสมอ แต่ก็ยังไม่เพียงพอ สมควรให้มีหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งตั้งงบประมาณดูแล ทำความสะอาดโบราณสถานโดยตรง
- โบราณสถานรกร้าง ยังไม่เหมาะสมสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยว ต้องมีการดูแลให้สะอาด และไม่มีคนนำชมแนะนำโบราณสถาน
- การพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นเพียงการจัดกิจกรรม ซึ่งในบางกิจกรรมใช้งบประมาณจำนวนมาก แต่ไม่ส่งผลอะไรต่อการพัฒนาโบราณสถาน นักท่องเที่ยวเข้ามาใกล้พบแต่โบราณสถานที่ยังรกร้าง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโบราณสถานเวียงลอในปัจจุบัน

- อำเภอจุนเป็นแค่เมืองผ่าน ไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว
- ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์เปิดตัวเมืองโบราณเวียงลอให้เป็นที่รู้จัก
- โบราณสถานยังการพัฒนาและสร้างให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว
- ไม่มีกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว
- การเข้าถึงโบราณสถานเป็นไปได้ยากและลำบาก
- ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวโบราณสถานเวียงลอในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ มาในรูปแบบศึกษาดูงาน เช่น นักเรียน นักศึกษา และช่วงที่มีนักท่องเที่ยวมากที่สุดคือ ช่วงสงกรานต์ซึ่งมีการจัดประเพณีไหว้สาพญาลอ ผู้มาท่องเที่ยวส่วนใหญ่ติดตามคนในชุมชนที่ไปทำงานต่างจังหวัดมาท่องเที่ยวในช่วงกลับบ้านเทศกาลสงกรานต์
- ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวประปราย หากอนุรักษ์และพัฒนา รวมทั้งประชาสัมพันธ์ จะมีนักท่องเที่ยวมากขึ้น

ปัจจัยที่จะสามารถทำให้สามารถอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานเวียงลอเพื่อการท่องเที่ยวได้สำเร็จ

- การอนุรักษ์และพัฒนาต้องเกิดจากความร่วมมือของชุมชนและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
- กรมศิลปากรควรเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงให้แก่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างใกล้ชิดเกี่ยวกับการบูรณะโบราณสถาน
- ศูนย์ข้อมูลศึกษาเวียงลอ ต้องมีเจ้าหน้าที่ดูแลอยู่ประจำ เพื่อให้บริการข้อมูลและแนะนำแก่นักท่องเที่ยว

- โบราณสถานต้องได้รับการดูแลให้สะอาด มีไถ่หรือมีคฤหบดีแนะนำ นำชมเกี่ยวกับประวัติ
ความสำคัญของโบราณสถาน
- มีพาหนะเช่น รถจักรยานยนต์ จักรยานให้บริการแก่นักท่องเที่ยว
- โบราณสถานได้รับการอนุรักษ์ บูรณะและปรับปรุงทัศนียภาพทั้งหมด มีการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว
ใกล้เคียงกับโบราณสถาน
- การอนุรักษ์โบราณสถานควรให้คงสภาพเดิม ไม่ควรเปลี่ยนแปลงสภาพ
- วางระบบการท่องเที่ยว โดยการวางแผนร่วมกันระหว่างชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
และหน่วยงานอื่นๆ นำงบประมาณเข้ามาช่วยในระยะแรกเกี่ยวกับการปรับปรุงทางด้านกายภาพ สร้างให้
โบราณสถานมีแรงดึงดูดนักท่องเที่ยว

คิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับคำว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

- การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือการท่องเที่ยวที่เกิดจากชุมชน สอดคล้องกับสภาพชุมชน ใช้
ทรัพยากรในชุมชนหลายอย่างเข้าด้วยกันเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น วิถีชีวิต ผนวกกับโบราณสถาน
- เป็นระบบที่เกิดความสมดุลระหว่างนักท่องเที่ยว ชุมชนและโบราณสถาน
- การที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นระยะ และมีรายได้หมุนเวียนในธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
- ประชาชน และเยาวชนต้องมีความรู้ มีความรักและหวงแหนโบราณสถาน
- เริ่มต้นที่คน สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวให้กับชุมชน ให้ประชาชนเป็นเจ้าของที่ดี
รวมพลังกันร่วมกับวางแผน ทำงานร่วมกัน
- ผู้บริการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 2 แห่ง ต้องพูดคุยวางแผนร่วมกัน สร้างความ
ร่วมมือกับผู้นำ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมควรให้มีองค์กรหลักเข้ามาดูแล เป็นที่ปรึกษาและวางแผน
ให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 2 แห่ง

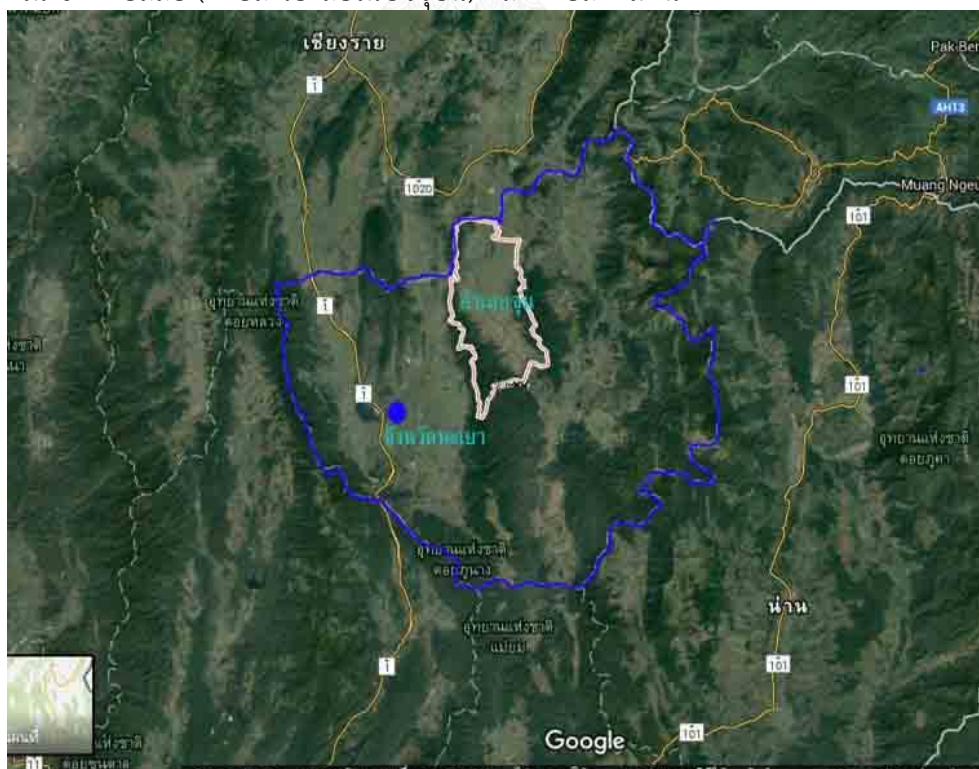
บทที่ 4

ประวัติความเป็นมาและความสำคัญของเมืองโบราณเวียงลอ

ข้อมูลทั่วไปของเมืองโบราณเวียงลอ

เมืองโบราณเวียงลอ เป็นเมืองที่มีผังเมืองรูปร่างไม่สม่ำเสมอ เหตุผลอาจมาจากสภาพภูมิประเทศที่ตั้งของตัวเมืองเป็นที่ราบลุ่มระหว่างเขา ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บ่อยครั้ง ทำให้รูปแบบผังเมืองมีการเปลี่ยนแปลงตามแต่สภาพพื้นที่ในแต่ละช่วงเวลา โดยสังเกตจากมีการขุดคลองน้ำเพื่อบริหารจัดการน้ำภายในเมืองขึ้นหลายสาย จากการศึกษาเมืองโบราณโดยยึดกำแพงเมือง คูเมืองเป็นหลักนั้น เมืองโบราณเวียงลอมีขนาดส่วนกว้าง-ยาว ที่สุด มีขนาด 750 x 1,250 เมตร มีแม่น้ำอิง(ใหม่)ไหลผ่านกลางเมือง และมีแม่น้ำอิงเก่า (ฮ่องซิด) ไหลผ่านตัวเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ซึ่งลำน้ำอิงเก่าและอิงใหม่ไหลไปบรรจบกับแม่น้ำอิงใหม่ที่บริเวณด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมือง

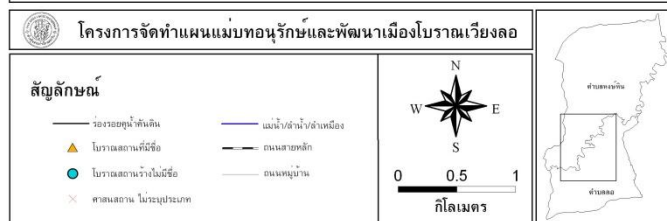
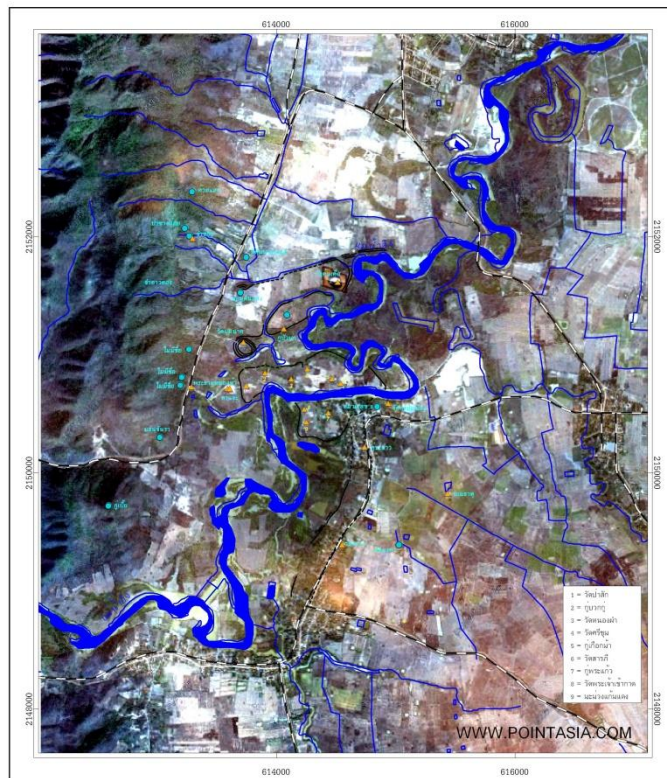
เมืองโบราณเวียงลอ เดิมตั้งอยู่ในตำบลล่อ เมื่อมีการก่อตั้งตำบลหงส์หินขึ้นในปี พ.ศ. 2519 โดยแบ่งพื้นที่บางส่วน โดยใช้แม่น้ำอิงเป็นเส้นแบ่ง เมืองโบราณเวียงลอจึงถูกแบ่งแยกมีพื้นที่อยู่ทั้งในเขตตำบลล่อ (ตำบลเวียงลอในปัจจุบัน) และตำบลหงส์หิน

แผนที่แสดงภูมิประเทศและตำแหน่งของอำเภอจุน

ตำแหน่งโบราณสถานสำคัญในเมืองโบราณเวียงลอ

แสดงสภาพภูมิประเทศและกลุ่มโบราณสถานในเขต ตำบลเวียงลอ และตำบลหงส์หิน (องค์การบริหารส่วนตำบลล่อ, 2551)

ประชาชนและชุมชนในเมืองโบราณเวียงลอ

จากการศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่า ได้ข้อมูลว่าประชาชนที่อยู่อาศัยในบริเวณเมืองโบราณเวียงลอ ณ ปัจจุบัน เป็นกลุ่มประชาชนที่เข้ามาอยู่อาศัยเมื่อราวรัชกาลที่ 5 ส่วนใหญ่เป็นคนไทยวน ย้ายถิ่นมาจากเมืองน่าน เมืองแพร่ พะเยา เทิง เชียงของ ด้วยเหตุผล บริเวณเมืองโบราณเวียงลอ เป็นที่ราบลุ่มที่กว้างใหญ่ ในความเป็นจริง หุ่นล่อนั้นกว้างกินพื้นที่เข้าไปยังบางส่วนของอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา และบางส่วนของจังหวัดเชียงราย โดยจะเห็นว่าสินค้าที่สำคัญของชุมชนบริเวณนี้คือ ข้าว และข้าวอินทรีย์ของหุ่นล่อเป็นข้าวที่มีคุณภาพได้รับการยอมรับโดยทั่วไป

เดิมบริเวณเมืองโบราณเวียงล่อตั้งอยู่ในเขตตำบลล่อ แต่เมื่อ พ.ศ. 2519 ได้มีการก่อตั้ง ตำบลหงส์หินขึ้น โดยใช้แม่น้ำอิง(ใหม่) เป็นเขตแบ่ง เมืองโบราณเวียงล่อจึงถูกแบ่งอยู่ในการปกครองของสองตำบล ปัจจุบันคือ ตำบลหงส์หินและตำบลเวียงล่อ เมืองครุฑปกครองส่วนท้องถิ่นดูแล คือ เทศบาลตำบลหงส์หินและเทศบาลตำบลเวียงล่อ ซึ่งส่วนใหญ่เมืองโบราณเวียงล่อในเขตตำบลหงส์หิน การใช้ประโยชน์ในปัจจุบันคือ เป็นพื้นที่การเกษตร ต่อเนื่องกับพื้นที่ก่อตั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทับพญาล่อ หากแต่ประชาชนที่ใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณนี้มีบ้านเรือนอยู่อาศัยในเขตตำบลเวียงล่อเป็นส่วนใหญ่

การตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองโบราณเวียงล่อ ในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ (Prehistoric Period)

จากการขุดค้นทางโบราณคดี ในปี 2547 บริเวณหลุมขุดค้นคูเมือง - กำแพงเมือง หลุมที่ 5 ใต้แนวกำแพงเมืองโบราณเวียงล่อทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ห่างจากวัดมะม่วงแก้วแดง (โบราณสถานหมายเลข 2) ไปทางทิศตะวันตกประมาณ 100 เมตร มีการขุดค้นหลักฐานทางโบราณคดีในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ โดยพบหลุมฝังศพที่มีการฝังศพครั้งที่ 1 (นอนหงายเหยียดยาว) จำนวน 3 โครง คือ

โครงกระดูกหมายเลข 2 พบบริเวณผนังด้านทิศเหนือของหลุมขุดค้น ลักษณะโครงกระดูกวางตัวนอนหงายเหยียดยาว หันศีรษะไปทางทิศตะวันออก แขนทั้ง 2 ข้างสวมกำไลสำริดลักษณะเป็นวงกลมแบนซ้อนกันประมาณ 15-20 วง บริเวณลำตัวด้านขวาพบเครื่องมือเหล็กคล้ายใบหอกจำนวน 2 ชิ้น เครื่องมือเหล็กปลายแหลมคล้ายอาวุธและเครื่องมือเหล็กไม่ทราบประเภทการใช้งานวางเรียงในแนวยาวจากบริเวณส่วนไหล่ด้านขวาไปยังสะโพกด้านขวา บริเวณช่วงเชิงกรานพบเครื่องมือเหล็กไม่ทราบประเภทการใช้งานจำนวน 2 ชิ้น ลักษณะคล้ายถูกทำให้หักออกจากกันฝังรวมอยู่ด้วย ใกล้กับตำแหน่งเชิงกรานพบกำไลสำริดทรงกลมถูกหักออกเป็น 2 ชิ้น วางอยู่ บริเวณปลายเท้าซึ่งหันไปทางทิศตะวันตกพบกลุ่มภาชนะดินเผาหลายชิ้นวางอยู่ในตำแหน่งประมาณด้านขวาของโครง โครงกระดูกนี้มีลักษณะเปื่อยยุ่ย ไม่พบหลักฐานส่วนศีรษะ ไหล่ และท่อนขา ห่างจากเชิงกรานของโครงกระดูกหมายเลข 1 ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 0.5 เมตร พบชิ้นส่วนเครื่องมือเหล็กไม่ทราบประเภทจำนวน 1 ชิ้น และอาวุธเหล็กคล้ายหอกจำนวนหนึ่ง

โครงกระดูกหมายเลข 3 อยู่ในตำแหน่งห่างจากโครงกระดูกหมายเลข 2 ไปทางทิศใต้ประมาณ 1.20 เมตร ลักษณะโครงกระดูกวางตัวนอนหงายเหยียดยาว หันศีรษะไปทางทิศตะวันออก บริเวณลำตัวด้านขวาพบเครื่องมือเหล็กประเภทหอก วางแนบชิดกับลำตัวช่วงไหล่ บริเวณไหล่ด้านซ้าย-อกด้านซ้าย พบ

กลุ่มลูกปัดแก้วสีเหลืองกระจายตัวอยู่จำนวนมากกว่า 20 เม็ด บริเวณปลายเท้าซึ่งหันไปทางทิศตะวันตก พบกลุ่มภาชนะดินเผาหลายชิ้นก่อกวางอยู่ในตำแหน่งด้านขวาของโครง โครงกระดูกนี้มีลักษณะเพื่อย่อย ไม่พบหลักฐานส่วนศีรษะ ไหล่ และท่อนขา

โครงกระดูกหมายเลข 4 พบห่างจากช่วงเข่าด้านขวาของโครงกระดูกหมายเลข 2 ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 0.6 เมตร ตำแหน่งที่พบติดกับแนวผนังหลุมขุดค้น จึงพบเพียงส่วนกะโหลกศีรษะส่วนบนสุดด้านซ้าย สภาพค่อนข้างผุ แตกราน แต่ยังคงรูปทรงของกะโหลกไว้ ใต้กะโหลกพบแฉดินเผา 1 ชิ้น ส่วนโบราณวัตถุที่พบใกล้เคียงซึ่งน่าจะเกี่ยวข้องกับสิ่งของที่ฝังร่วมกับโครงกระดูกนี้คือแฉดินเผาจำนวน 6 ชิ้น และกลุ่มเศษภาชนะดินเผาซึ่งพบในตำแหน่งห่างจากกะโหลกของโครงหมายเลข 4 ไปทางทิศใต้ประมาณ 0.40 เมตร และอยู่ในตำแหน่งห่างจากปลายเท้าของโครงกระดูกหมายเลข 1 ประมาณ 0.60 เมตร จากการศึกษารูปแบบภาชนะดินเผาพบว่า เป็นภาชนะเนื้อดินเผาทรงกรวยก้นสอบ ปากกว้าง ขอบปากโค้งเข้าด้านในเล็กน้อย ขอบปากมน ขนาดค่อนข้างใหญ่ รัศมีขอบปากประมาณ 25 เซนติเมตร

นอกจากนี้ยังพบชิ้นส่วนกระดูกมนุษย์เผาไฟ (โครงกระดูกหมายเลข 1) เป็นการฝังศพครั้งที่ 2 (Secondary burial) โดยพบชิ้นส่วนกระดูกหน้าแข้ง กระดูกฟัน และเศษกระดูกไม่สามารถจำแนกส่วนได้บรรจุอยู่ในภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา จากการศึกษาชั้นดินพบว่ามีกระดูกดินจากระดับพื้นดินร่วมสมัยกับการก่อสร้างกำแพงเมืองเวียงลอกลงไปฝังภาชนะดินเผาบรรจุกระดูกมนุษย์ดังกล่าว โดยระดับที่ฝังภาชนะอยู่ลึกกว่าระดับพื้นดินร่วมสมัยกับการก่อสร้างและการใช้งานกำแพงเมืองเวียงลอประมาณ 80 เซนติเมตร โดยพบว่าเนื้อภาชนะดินเผาบรรจุกระดูกพบแนวอิฐเรียงเป็นวงกลม ลักษณะวางปิดรอบภาชนะ (องค์การบริหารส่วนตำบลล่อ, 2548)

กำไลสำริดและเครื่องมือเหล็ก
พบฝังร่วมกับโครงกระดูก
หมายเลข 3

กำไลสำริด เครื่องมือและอาวุธเหล็ก (หอก) ที่พบฝังร่วมกับโครงกระดูกหมายเลข 3

เครื่องมือและอาวุธเหล็ก(หอก) ที่พบฝังร่วมกับโครงกระดูก หมายเลข 2

การตั้งถิ่นฐานในเขตเมืองโบราณเวียงลอ ในช่วงประวัติศาสตร์ (Historic Period)

การศึกษาประวัติศาสตร์เวียงลอจากเอกสารทางประวัติศาสตร์

เมืองโบราณเวียงลอไม่พบหลักฐานที่ระบุถึงช่วงเวลาในการสร้างชัดเจน และไม่พบพงศาวดารที่กล่าวถึงการสร้างเมือง การกำหนดช่วงเวลาในการสร้างจึงเป็นการสันนิษฐานเทียบเคียงกับเอกสารที่กล่าวถึงเมืองลอ ในพงศาวดารฉบับต่างๆ เช่น พงศาวดารโยนกได้กล่าวถึงการสร้างเมืองพะเยาว่า ขุนจอมธรรมสร้างเมืองพะเยา เมืองพะเยามี 36 พันนา ครอบคลุมไปถึงเมืองเทิงต่อแดนเมืองเชียงของ อันน่าจะหมายรวมถึงเวียงลอด้วย เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ซึ่งกล่าวถึง นอกจากนี้ยังมีการระบุว่า ในปี พ.ศ.1669 ขุนเจืองยกทัพไปช่วยขุนชินผู้เป็นลุงรบกับทัพแก้วที่ยกมาตีเมืองหิรัญนครเงินยางเชียงแสนนั้นได้ ปรากฏชื่อ “เวียงลอ” ในบัญชีรายชื่อเมืองขึ้นของเมืองพะเยาที่ขุนเจืองเกณฑ์ไปรบแก่ที่เมืองหิรัญนครเงินยางเชียงแสน “...ขุนเจืองได้ทราบความตามลักษณะพระราชสาส์นดังนั้นแล้ว จึงให้เกณฑ์พลเมืองพะเยา และหัวเมืองขึ้นทั้งปวงคือ เมืองพร้าว เมืองลอ เมืองเทิง เมืองเชียงแลง เมืองคอบ เมืองกาบ เมืองงาว เมืองออย เมืองพราน เมืองแจ้เลียง เชียงแจ้ เชียงต่อ เชียงช้าง แจ้ขอด หนองขวาง แจ้หลวง แจ้เทียน แจ้ลุ่ม แจ้หม่ม เมืองวัง ลีรวิกรมคนได้ 133,000 คน ช้างเครื่อง 700 ม้า 3,000 ก็ออกตั้งทัพชัยประชุมพล ณ ตำบลดอนไชยเบื้องตะวันตกหนองหาง แล้วยกกองทัพไปเมืองควี้ เมืองเชียงต้ง เชียงช้าง ไปถึงเมืองหิรัญนครเงินยาง ได้เข้าพจญทัพแก้วแตกพ่ายไป...”

พงศาวดารเมืองน่าน ฉบับวัดพระเกิด ได้กล่าวไว้ว่า พ.ศ.1984 พระเจ้าติโลกราชเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ได้ยกทัพไปตีเมืองน่าน เพื่อต้องการให้เมืองน่าน สงเกือเป็นส่วยให้แก่เชียงใหม่ โดยการทำสงครามได้เกณฑ์ไพร่พลจากหัวเมืองล้านนาตะวันออกอันประกอบไปด้วย “หมื่นแพงพระยาวทิวพลไปกับขุนช้าง บ่เท่าแต่นั้น ขุนต่างเมืองให้หมื่นเซริงตางาม 1 หมื่นยี่ลกกินลอ 1 หมื่นอ้อย 1 หมื่นแซ่พราน 1 หมื่นงาวกาว 1” อย่างไรก็ตามพื้นเมืองน่านและราชวงศ์ปกครอง และพื้นเมืองน่านฉบับวัดพระเกิดได้ให้

รายละเอียดเพิ่มเติมว่ากองทัพของพระเจ้าติโลกราชที่ยกมา มีเจ้าล่อเป็นหัวหน้าโดยยกทัพมาทางเมืองล่อ เมืองปง เมืองควัน ลงมาทางตีนดอยยาวเข้าตีเมืองน่านได้สำเร็จ เมืองแพร่และเมืองน่านจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

นอกจากนี้ศิลาจารึกเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์สำคัญ ที่บ่งบอกถึงความสำคัญของเมืองพะเยา โดยที่เวียงล่อมีบทบาทเป็นเมืองหน้าด่านภายใต้อำนาจทางการเมืองของเมืองพะเยาและเชียงใหม่ เวียงล่อมีขุนนางบรรดาศักดิ์ “หมื่นล่อ” เป็นผู้กำกับดูแล และศิลาจารึกที่สำคัญได้แก่

จารึก ขร.63 (จารึกวัดดุสิตตาราม) จารึกขึ้นใน พ.ศ.2039 ค้นพบบริเวณทุ่งนาในเขตอำเภอจุน ได้กล่าวว่า มหาเถรมงคลปัญญาสร้างวัดดุสิตตารามถวายแก่เจ้าหัวแสนญาณกัลยาผู้ครองเมืองพะเยา ขอความในจารึกนอกจากการระบุถึงการสร้างวัดและได้รับมอบพระพุทธรูปทองคำจากเจ้าหัวแสนญาณกัลยาแล้ว ยังระบุถึง “หมื่นล่อมงคล” ขุนนางผู้กินเมืองล่อและรายนามผู้รับรู้ในการสร้างวัด

ศิลาจารึก พย.8 กล่าวว่า หมื่อล่อเทพศรีจุฬามณีสร้างวัดป่าใหม่ถวายแก่พระเป็นเจ้าทั้ง 2 พระองค์ คือพระเมืองแก้วซึ่งครองราชย์ในเมืองเชียงใหม่ในขณะนั้นและพระราชมารดา

จารึก พย.28 (จารึกหมื่นล่อมงคล) ระบุว่า พ.ศ.2044 หมื่นล่อมงคลกินเมืองล่อ ร่วมกับมหาเถร มธุรสเจ้า เจ้าอาวาสวัดป่าใหม่สร้างเจดีย์ขึ้นเพื่อบรรจุพระสรีระธาตุ 312,029 องค์ และพระพุทธรูป 1,730 องค์ ในศิลาจารึกหลักนี้ยังระบุถึงรายนามของวัดสำคัญซึ่งคงตั้งอยู่ในเขตเวียงล่อคือวัดป่าน้อย วัดศรีชุม วัดขอบแจ่ง วัดป่าหลวง วัดศรีเกิดและวัดป่าใหม่หรือมหานวาราม

เมื่อ พ.ศ.2101 เมืองเชียงใหม่ ตกเป็นเมืองขึ้นของหงสาวดี พระเจ้าบุเรงนองโปรดให้พระเมกุฎิสุทธิวงศ์เชื้อสายราชวงศ์มังรายครองเมืองเชียงใหม่และทำหน้าที่กำกับดูแลหัวเมืองของล้านนา ในครั้งนั้น พระไชยเชษฐาธิราชแห่งล้านช้างยกทัพมาตีเมืองเชียงแสน พระเมกุฎิสุทธิวงศ์จึงยกทัพหลวงไปเชียงแสน พระไชยเชษฐาธิราชจึงยกทัพกลับล้านช้าง พระเมกุฎิสุทธิวงศ์จึงยกทัพเสด็จพระราชดำเนินกลับเชียงใหม่ โดยใช้เส้นทางผ่านเมืองเทิง - กาดตู - เวียงล่อ - ชั่วเช่า - พะเยา - แพร่ - ลำปาง ตามลำดับจนถึงเชียงใหม่

ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 22-23 ศูนย์กลางการปกครองของพม่าในดินแดนล้านนาเปลี่ยนไปอยู่ที่ เชียงแสน โดยผู้ปกครองเมืองเชียงแสนได้รับอำนาจให้กำกับดูแลเมืองแพร่ น่าน พะเยา ลำปาง เมืองฝาง เมืองสาดและเชียงของ ส่วนหัวเมืองขนาดเล็กหลายเมืองรวมทั้งเมืองเทิง - พะเยา และเวียงล่อไม่มีผู้ปกครอง ใน พ.ศ.2199 เจ้าหลวงเมืองแพนผู้ครองเมืองเชียงรายจึงแต่งตั้งให้แมน 5 คนพี่น้องไปกินเมืองพะเยา เมืองพาน เมืองเทิง เมืองสลาวและเมืองล่อโดยขึ้นตรงกับเมืองเชียงราย

พ.ศ.2317 พระเจ้ากรุงธนบุรี ร่วมกับพระยาจำบ้านและพระยาภาวิไล ขับไล่พม่าออกจากเมือง เชียงใหม่ แพร่ น่านและนครลำปางสำเร็จ ส่วนเมืองเชียงแสน เชียงราย เมืองเทิงและเมืองล่อ ยังคงมีพม่าตั้งมั่นอยู่ และเมื่อพ.ศ.2322 พระเจ้ากรุงธนบุรี โปรดฯให้เจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์ยกทัพมาตรวจราชการทางเมืองแพร่ เมืองน่าน และเมืองนครลำปาง ข้าหลวงไทยที่มาด้วยพากันข่มเหงราษฎร พระยาภาวิไลจึงฆ่าเสีย พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงมีท้องตราให้พระยาภาวิไลเข้าเฝ้า และโปรดให้ทำราชการแก่โทษ โดยยกกองทัพไปตีเมืองล่อ เมืองเทิง และกวาดต้อนผู้คนไปถวายยังกรุงธนบุรี เมืองล่อจึงถูกทิ้งร้างแต่นั้นมา

พ.ศ.2443 เมืองล่อ เมืองจุน เมืองเทิง นครน่าน เชียงของ อยู่ภายใต้เขตการปกครอง "นครน่านเหนือ" และในปี พ.ศ.2459 ได้เลิกการปกครองบริเวณนครน่านเหนือและได้ยุบเมืองล่อ เมืองจุนเป็นตำบลขึ้นอยู่ในเขตการปกครองของมณฑลพายัพเหนือ

วันที่ 24 สิงหาคม 2506 กระทรวงมหาดไทยได้ยกฐานะตำบลล่อ ตำบลจุนขึ้นเป็นกิ่งอำเภอจุน โดยอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย ต่อมาวันที่ 12 กรกฎาคม 2508 ได้ยกฐานะ

จากกิ่งอำเภอจุนเป็น "อำเภอจุน" อยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดเชียงราย จนถึงวันที่ 28 สิงหาคม 2520 ได้ยกฐานะอำเภอเมืองพะเยาขึ้นเป็นจังหวัด และให้อำเภอจุนขึ้นอยู่กับ การปกครองของจังหวัดพะเยา (ปกครองอำเภอจุน ,2557)

โบราณสถานสำคัญเมืองโบราณเวียงลอ

1. กำแพงเมือง คูน้ำคันดิน

เมืองโบราณเวียงลอ เป็นเมืองโบราณที่มีรูปผังเมืองไม่สมมาตร ขนาดของเมืองวัดจากส่วนกว้าง-ยาว ที่สุด มีขนาด ประมาณ 750 x 1,250 เมตร มีแม่น้ำอิง(ใหม่)ไหลผ่านกลางเมือง และมีแม่น้ำอิงเก่า (ฮ่องซิด) ไหลผ่านตัวเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ลักษณะกำแพงเมือง คูเมือง เมืองโบราณเวียงลอ เป็นกำแพงดิน แต่จากการขุดค้นทางโบราณคดีพบว่ามีการใช้อิฐก่อเป็นเอ็นยึดในบางจุด เมื่อพิจารณาจากภูมิประเทศในปัจจุบัน สามารถแบ่งเมืองโบราณเวียงลอออกได้เป็น 2 ส่วน คือเมืองโบราณเวียงลอบริเวณฝั่งใต้และฝั่งเหนือของแม่น้ำอิง

1.1 เมืองโบราณเวียงลอฝั่งใต้ของแม่น้ำอิง ปัจจุบันเป็นพื้นที่ของหมู่ที่ 1 และหมู่ 11 ตำบลเวียงลอ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา กำแพงเมืองโบราณเวียงลอส่วนนี้ เริ่มจากริมแม่น้ำอิง บริเวณด้านทิศเหนือของวัดศรีปิงเมือง วางตัวทอดยาวไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ จากนั้นวกอ้อมขึ้นทางด้านทิศเหนือไปจนจรดแม่น้ำอิง รวมความยาวของแนวกำแพงส่วนนี้ประมาณ 1,100 เมตร ลักษณะเป็นกำแพงอิฐก่อครอบแกนดินไว้ภายใน ฐานกำแพง สภาพปัจจุบันกำแพงกว้างประมาณ 8-12 เมตร แนวกำแพงสูงประมาณ 1-2 เมตร มีคูเมืองขนานขนาดกว้างประมาณ 7-8 เมตร ลึกจากระดับพื้นดินปัจจุบันประมาณ 2-3 เมตร

1.2 เมืองโบราณเวียงลอฝั่งเหนือของแม่น้ำอิง ปัจจุบันเป็นพื้นที่ของหมู่ที่ 7 ตำบลหงส์หิน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา กำแพงเมืองในส่วนนี้มีความยาวของเส้นรอบวงโดยรวมประมาณ 1,600 เมตร พบทั้งกำแพงดินและกำแพงก่ออิฐ อย่างไรก็ตามจากการขุดแต่งวัดร้างและศึกษาร่องรอยของแนวคันดินและกำแพงอิฐที่ปรากฏในเมืองโบราณฝั่งนี้

หลักฐานขุดค้นศึกษา พบว่าแนวกำแพงเวียงลอ สมัยที่ 2 ก่อสร้างทับคูเมืองสมัยที่ 1

การขุดค้นแสดงถึงการก่อสร้างเอ็นโยงยึดผนังกำแพงเมืองจากอิฐ (สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน, 2547c)

2. แนวคันดินกั้นน้ำ

นอกจากกำแพงเมือง คูเมืองแล้ว จากการศึกษาพบว่าบริเวณนอกเมืองโบราณเวียงลอทางด้าน ตะวันตกเฉียงเหนือหรือในตำแหน่งที่ราบเชิงดอยจิกจ้องฝั่งตะวันตกของแม่น้ำอิง(เก่า) และบริเวณด้าน ทิศใต้ของเมืองโบราณเวียงลอ (บ้านล่อ - ร่องย่าง) มีแนวคูน้ำคันดิน ซึ่งถูกขุดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวคันกั้น น้ำ ไม่ให้ฤดูน้ำหลากมีน้ำไหลล้นเข้าสู่ตัวเมือง หากแต่ แนวคูน้ำคันดินเหล่านี้ ยังเป็นส่วนหนึ่งของการ บริหารจัดการภายในเมืองเวียงลออีกด้วย ปัจจุบันยังพบคูน้ำคันดินในลักษณะนี้จำนวน 5 แนว คือ

1. **แนวที่ 1** เป็นแนวคันดินก่อนออกจากแนวผนังด้านทิศเหนือของคันดินกำแพงเมืองชั้นที่ 3 ของวัดพระธาตุนานาค ทอดตัวไปทางทิศเหนือผ่านเนินเขาซึ่งเป็นที่ตั้งของโบราณสถานวัด ม่อนดินแดง (ธาตุดินแดง) และยาวต่อเนื่องไปอีกประมาณ 120 เมตร จึงวกกลับไปด้านทิศ ตะวันออกเป็นคันดินด้านทิศเหนือของกลุ่มโบราณสถานวังตันเตื่อ
2. **แนวที่ 2** อยู่ห่างจากแนวที่ 1 ไปทางทิศตะวันออกประมาณ 80 เมตร เป็นแนวคันดิน ที่วางตัวต่อเนื่องจากคันดินกำแพงเมือง ชั้นที่ 3 ของวัดพระธาตุนานาค ทอดตัวไปทางทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือ เลียบด้านตะวันตกของกลุ่มโบราณสถานกุ่มบัวบก จากนั้นเลียบฝั่งแม่น้ำ อิง(เก่า) ไปทางทิศเหนือเป็นแนวคันดินด้านทิศตะวันออกของกลุ่มโบราณสถานวังตันเตื่อ
3. **แนวที่ 3** วางตัวต่อเนื่องจากมุมด้านตะวันออกเฉียงเหนือของแนวคันดินบริเวณมุมด้าน ตะวันตกเฉียงเหนือของกลุ่มโบราณสถานวังตันเตื่อ เลียบริมฝั่งแม่น้ำอิงไปทางทิศตะวันออก ปัจจุบันแนวคันดินส่วนนี้มีควมยาวประมาณ 40-50 เมตร เนื่องจากส่วนใหญ่ถูกแม่น้ำอิง เเซาะทำลายไป
4. **แนวที่ 4** อยู่ด้านทิศใต้ของบ้านล่อ แนวคันดินนี้ต่อเนื่องกับแนวกำแพงเมืองเวียงลอด้านทิศ ตะวันตกเฉียงใต้ใกล้วัดมะม่วงแก้มแดง มีลักษณะเป็นคันดิน 2 ชั้น ชั้นในกว้างประมาณ 4- 6 เมตร สูงตั้งแต่ 0.5- 2 เมตร แนวคันดินชั้นนอกมีลักษณะลาดเอียงลงสู่แม่น้ำอิง

ระหว่างคันดินทั้ง 2 ชั้นมีคูน้ำขนาดกว้างประมาณ 12-15 เมตร อยู่กลาง โดยในขณะที่สำรวจพบว่ามีน้ำขังอยู่บางช่วง บางช่วงถูกไถปรับเป็นพื้นที่เกษตร และบางช่วงยังคงสภาพสมบูรณ์โดยเฉพาะในเขตสวนสักด้านทิศใต้ของบ้านล่อและด้านตะวันตกของสถานีอนามัย บ้านร่องย่าง ยังคงเห็นลักษณะความเป็นคันดิน - คูน้ำชัดเจน

5. แนวที่ 5 แนวคันดินส่วนนี้ มีถนน รพช.สายที่ 7 สร้างทับตลอดแนว เริ่มต้นตั้งแต่องค์ชาวบ้านบ้านร่องย่างจนถึงบ้านล่อ โดยยังปรากฏร่องคูขนาดเล็กขนานกับแนวถนนอยู่บางช่วง ระหว่างคันดินแนวที่ 4 และ 5 นั้น มีร่องน้ำขนาดเล็กหลายเส้น ร่องน้ำดังกล่าวบางร่องเชื่อมต่อระหว่างคันดินทั้ง 2 แนว

แนวคันดินรอบวัดพระธาตุบุษนาค

แนวคันดินและคูน้ำที่เชื่อมจากวัดพระธาตุบุษนาคไปยังธาตุต้นแดง

3. โบราณสถานที่ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมือง คูเมือง เวียงล่อ

โบราณสถานในเขตกำแพงเมืองคูเมือง เวียงล่อ มีจำนวน 10 แห่ง ที่สำคัญ ดังนี้

3.1 วัดพระเจ้าเข้ากาด ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมืองโบราณเวียงล่อในเขตหมู่ 1 ตำบลเวียงล่อ การขุดแต่งใน พ.ศ.2547 พบหลักฐานกลุ่มอาคารประกอบด้วยวิหาร อุโบสถและบ่อน้ำ ภายในบริเวณโบราณสถานวัดพระเจ้าเข้ากาดได้ขึ้นส่วนและพระพุทธรูปหินทรายจำนวนมาก(สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน, 2547a)

3.2 กู่พระแก้ว ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของวัดพระเจ้าเข้ากาด การขุดแต่งใน พ.ศ.2547 พบสิ่งก่อสร้างภายในวัด ประกอบด้วยเจดีย์ประธาน วิหารขนาดใหญ่ อุโบสถ เจดีย์ราย กำแพงแก้วและซุ้มประตูโขง โดยมีเจดีย์ประธานและวิหารเป็นแกนกลางของแผนผังวัด มีอุโบสถอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ จากการขุดแต่งพบชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคากระเบื้องขอ จำนวนมาก ลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นวิหารโถง ที่ส่วนท้ายวิหารจะมีผนังก่ออิฐปิดส่วนที่ตั้งพระประธาน และน่าจะมีลักษณะเป็นวิหารขนาดใหญ่ กว้าง 3 ห้อง ยาวประมาณ 6 ห้อง นอกจากนี้ยังพบโบราณวัตถุ เช่น พระพิมพ์ยอดขุนพลเมืองพะเยา ชิ้นส่วนอิฐมีจารึกและเครื่องถ้วยจากแหล่งเตาล้านนาและเครื่องถ้วยจีน สันนิษฐานอายุสมัยอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 – 22 (สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน, 2547b)

3.3 โบราณสถานหมายเลข 2 (วัดมะม่วงแก้มแดง) ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของวัดกู่พระแก้ว การขุดค้นทางโบราณคดี ในปี พ.ศ.2547 พบฐานโบราณสถาน ประเภท จากการขุดแต่งคือชิ้นส่วนพระพุทธรูปหิน

ทราย เครื่องถ้วยล้านนาและเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง จึงสันนิษฐานว่าน่าจะสร้างและใช้งานอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22

โบราณสถานวัดมะม่วงแก้มแดง

3.4 วัดร้างบริเวณศาลหลักเมือง ตั้งอยู่ห่างจากวัดพระแก้วไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ 200 เมตร ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของสำนักสงฆ์ศาลหลักเมือง ข้อมูลจากคำบอกเล่าระบุว่าเดิมบริเวณนี้มีเนินโบราณสถานแต่ได้ถูกบุกกรุกทำลายอย่างต่อเนื่องจนไม่ปรากฏหลักฐานบนผิวดินในปัจจุบัน

3.5 วัดเวียงป่าสัก ตั้งอยู่ใกล้กำแพงเมือง คูเมือง ส่วนที่ 1 จากการขุดแต่งใน พ.ศ.2547 พบว่าวิหารวัดเวียงป่าสัก เป็นวิหารที่มีผังสี่เหลี่ยมย่อเก็จด้านหน้า 2 ชั้น ด้านหลัง 1 ชั้น และพบหลักฐานการก่อสร้าง 2 สมัย การก่อสร้างทับซ้อนกันอย่างน้อย 2 สมัย โดยสมัยแรก วิหารมีแผนผังอยู่ในรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีบันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออก สถาปัตยกรรมส่วนฐานของวิหารในยุคนี้มีลักษณะเป็นชุกฐานปัทม์ ไม่พบร่องรอย ไม่พบร่องรอยการประดับส่วนท้องไม้ การขยายวิหารครั้งที่ 2 เป็นการขยายพื้นที่ส่วนหน้าของวิหารให้ยืดยาวออกไปทางทิศตะวันออก โดยการยกเก็จชั้นที่ 1 และ 2 เพิ่มขึ้น รวมการก่อผนังอิฐเพิ่มพื้นที่ความกว้างบริเวณโถงประธาน ทำให้แผนผังของวิหารในยุคนี้มีลักษณะเป็นย่อเก็จด้านหน้า 2 ชั้น ด้านหลัง 1 ชั้น โดยยังคงฐานชุกชีไว้ ณ ตำแหน่งเดิมและก่ออิฐเชื่อมระหว่างเสาซุ้มโขงพระเจ้าและผนังทั้ง 2 ด้าน ทำให้ฐานชุกชีในยุคนี้เพิ่มขนาดขึ้นจนเต็มพื้นที่ยกเก็จด้านหลัง โบราณวัตถุสำคัญที่พบจากการขุดแต่งคือชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทราย และชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจากแหล่งเตาล้านนาและเครื่องถ้วยจีน กำหนดอายุจากโบราณวัตถุและลักษณะสถาปัตยกรรมของโบราณสถานสมัยที่ 2 พบว่าวัดเวียงป่าสักนี้มีอายุการใช้งานอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 (สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน, 2547g)

3.6 กู่บววกู่ ตั้งอยู่ใกล้บริเวณกำแพงเมือง คูเมือง ส่วนที่ 3 ตั้งอยู่ห่างจากวัดเวียงป่าสักไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 100 เมตร โบราณสถานกู่บววกู่เป็นกลุ่มโบราณสถาน ประกอบด้วยเจดีย์ วิหาร อุโบสถและกำแพงวัด การขุดแต่งบริเวณอุโบสถและวิหารได้พบการก่อสร้างทับซ้อนและการขยายพื้นที่การใช้งานของโบราณสถานอย่างน้อย 2 ครั้ง โดยการขุดตรวจบริเวณวิหารพบหลักฐานโคลน

พระพุทธรูปทรงเครื่องอยู่ใต้พื้นปฐิฐของวิหารในสมัยที่ 2 โบราณวัตถุสำคัญที่พบจากการขุดแต่งคือ ชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทราย จารึกบนก้อนอิฐชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจากแหล่งเตาล้านนาและเครื่องถ้วยจีน กำหนดอายุจากโคลนพระพุทธรูปทรงเครื่องที่พบใต้พื้นวิหารยุคที่ 2 และรูปแบบตัวอักษรที่จารึกบนก้อนอิฐปูพื้นวิหารยุคที่ 2 สันนิษฐานว่าโบราณสถานกุ่มวกกุ่มนี้มีอายุการก่อสร้างและใช้งานอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-23

3.7 กุ่มหนองผำ ตั้งอยู่ใกล้บริเวณกำแพงเมือง คูเมือง ส่วนที่ 3 ห่างจากกุ่มวกกุ่มไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 100 เมตร ลักษณะเป็นสิ่งก่อสร้างฝั่งสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีร่องรอยการปฏิสังขรณ์ไม่ต่ำกว่า 3 ครั้ง นอกจากนั้นยังพบเจดีย์หรือกุ่มขนาดเล็กและอาคารทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าด้วย โบราณวัตถุสำคัญที่พบจากการขุดแต่งคือชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทรายจำนวนมาก ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจากแหล่งเตาล้านนา ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนและลูกปัดคาร์เนเลียน กำหนดอายุจากรูปแบบจารึกบนก้อนอิฐและศิลปกรรมของพระพุทธรูปที่พบ หลักฐานจากจารึกบนฐานพระพุทธรูปหลายชิ้นที่พบ กล่าวถึงการสร้างพระพุทธรูปดังกล่าวเพื่อถวายเป็นพุทธรูปบูชาแก่พระศาสนา โบราณสถานแห่งนี้มีอายุการใช้งานอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 – ปลายพุทธศตวรรษที่ 23

นอกจากนี้ยังมีคำบอกเล่าของประชาชนในพื้นที่ ว่ามีการพบโครงกระดูกและชิ้นส่วนเครื่องใช้สำริดที่บริเวณส่วนกลาง - ท้ายสิ่งก่อสร้าง จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าสิ่งก่อสร้างดังกล่าวน่าจะสร้างขึ้นเพื่อบรรจุหรือประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญหรืออาจเป็นที่บรรจุอัฐิของบุคคลสำคัญทางศาสนา โดยข้อสันนิษฐานนี้อาจเชื่อมโยงได้กับจารึกบนก้อนอิฐโบราณวัตถุพิเศษหมายเลข 041 จารึกด้วยอักษรฝักขาม ความว่า “ดินนางหมื่น” ซึ่งมีความหมายถึงนางผู้เป็นภรรยาของผู้มีบรรดาศักดิ์เป็น “หมื่น” ตามหลักฐานจากศิลาจารึกที่มีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 พบว่าเป็นบรรดาศักดิ์ของผู้ปกครองเมืองล่อ (สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน, 2547a)

3.8 วัดศรีชุม ตั้งอยู่ใกล้บริเวณกำแพงเมือง คูเมือง โบราณสถานภายในวัดศรีชุมเป็นกลุ่มโบราณสถานซึ่งมีขนาดใหญ่ จากการขุดแต่งใน พ.ศ.2547 พบหลักฐานเจดีย์ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส วิหาร อุโบสถ อาคารจำนวน 4 หลัง แนวกำแพงแก้ว แนวกำแพงวัด ซุ้มประตูโขงและบ่อน้ำ โบราณวัตถุสำคัญที่พบจากการขุดแต่งคือพระแก้วขนาดเล็กลักษณะประติมากรรมคล้ายพระแก้วมรกต ชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทราย จารึกบนก้อนอิฐ ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจากแหล่งเตาล้านนาและเครื่องถ้วยจีน กำหนดอายุจากโบราณวัตถุและรูปแบบสถาปัตยกรรม โบราณสถานแห่งนี้มีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 (สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน, 2547d)

3.9 กุ่มเกือกม้า ตั้งอยู่ห่างจากวัดศรีชุมไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 200 เมตร ผลการขุดแต่งใน พ.ศ.2547 พบหลักฐานวิหารในผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาด 9.20 x 19.30 เมตร วางตัวตามแนวแกนทิศตะวันออกเฉียง - ตะวันตก วิหารหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีบันไดทางขึ้นวางตำแหน่งอยู่ตรงกลางอาคาร หลังคาน่าจะมุงด้วยกระเบื้องขอ เนื่องจากพบจากการขุดแต่งเป็นจำนวนมาก โบราณวัตถุสำคัญที่พบจากการขุดแต่งคือชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทราย ชิ้นส่วนพระพุทธรูปสำริด พระพิมพ์ปรกโพธิ์ ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจากแหล่งเตาล้านนาและเครื่องถ้วยจีน จากหลักฐานที่พบอาจกำหนดอายุโบราณสถานแห่งนี้ได้ว่าน่าจะมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 (สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน, 2547b)

3.10 วัดสารภี จากการขุดแต่งใน พ.ศ.2547 โบราณสถานเป็นวิหารในผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าหันหน้าลงทางทิศใต้ ขนาด 11.70 x 25.40 เมตร วางตัวตามแนวแกนทิศเหนือ - ใต้ หันด้านหน้าออกทางทิศใต้ลงสู่แม่น้ำอิง (ใหม่) มีบันไดทางขึ้นด้านหน้า อยู่บริเวณตอนกลาง พื้นบนวิหารสันนิษฐานว่าน่าจะมีปูด้วยอิฐ พบส่วนฐานชุกชีประดิษฐานพระประธานที่ส่วนท้ายวิหาร ทางด้านขวามือของพระประธานมีลักษณะของแนวก่ออิฐบนพื้นวิหารสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นแนวอาสนะสงฆ์ ฐานวิหารก่อด้วยอิฐมีลักษณะเป็นชุกฐาน

ปัทม์ ส่วนด้านหลังมีการก่ออิฐเป็นมุขขนาดเล็กยื่นออกไปจำนวน 2 มุข โดยก่ออิฐเป็นฐานบัวคว่ำ หลังคา
คองเป็นหลังคาเครื่องไม้มุงกระเบื้อง เพราะจากการขุดแต่งได้พบชิ้นส่วนกระเบื้องมุงหลังคาแผ่นเรียบ
(กระเบื้องขอ) จำนวนมาก ลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นวิหารโถง ที่ส่วนท้ายวิหารจะมีผนังก่ออิฐ
ปิดส่วนที่ตั้งพระประธาน ผนังด้านข้างน่าจะมีการก่ออิฐ และน่าจะมีลักษณะเป็นวิหารขนาดกว้าง 3 ห้อง
ยาวประมาณ 5-7 ห้อง ตามลักษณะของสถาปัตยกรรมประเภทนี้โบราณวัตถุสำคัญที่พบจากการขุดแต่ง
คือชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทราย จารึกบนก้อนอิฐชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจากแหล่งเตาล้านนาและเครื่องถ้วยจีน
กำหนดอายุจากโบราณวัตถุและรูปแบบสถาปัตยกรรม โบราณสถานแห่งนี้ น่าจะมีอายุอยู่ในช่วงพุทธ
ศตวรรษที่ 21-22 (สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน, 2547f)

4. วัดร้างและโบราณสถานในเขตวัดที่ตั้งอยู่นอกกำแพงเวียงล่อ

4.1 **วัดศรีปิงเมือง** ตั้งอยู่ห่างจากแนวกำแพงเมืองไปทางทิศตะวันออกประมาณ 150 เมตร
โบราณสถานสำคัญของวัดนี้คือเจดีย์ทรงระฆังขนาดใหญ่ เดิมมีร่องรอยฐานวิหารอยู่ด้านตะวันออกแต่
ปัจจุบันได้ถูกสร้างวิหารใหม่ครอบทับ กรมศิลปากรได้ทำการบูรณะเจดีย์องค์นี้ในราว พ.ศ.2536 และ
บูรณะซ่อมแซมอีกครั้งเนื่องจากได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติ ในปี พ.ศ. 2557 ปัจจุบันเป็นวัดประจำ
หมู่บ้านล่อและมีพระสงฆ์จำพรรษาอยู่ และยังเป็นที่ตั้งของศูนย์ศึกษาข้อมูลเวียงล่อ

วัดศรีปิงเมือง

4.2 **ลอมธาตุ** ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ห่างจากวัดศรีปิง
เมืองไปทางทิศใต้ประมาณ 400 เมตรการขุดแต่งใน พ.ศ.2547 พบเฉพาะชุดฐานขององค์เจดีย์ซึ่งมี
ลักษณะเป็นฐานปัทม์ 8 เหลี่ยม โบราณวัตถุสำคัญที่พบจากการขุดแต่งคือชิ้นส่วนพระพิมพ์ ชิ้นส่วน
เครื่องถ้วยจากแหล่งเตาล้านนาและประเทศจีน

4.3 กู่ชะจาว ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ห่างจากวัดศรีปิง เมืองไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 350 เมตร พบฐานเจดีย์ในผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส และพบร่องรอยฐานอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้าตั้งอยู่ด้านทิศเหนือ สันนิษฐานว่าเป็นส่วนฐานของวิหาร โบราณวัตถุสำคัญที่พบจากการขุดแต่งคือชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทราย ตึกตารูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าและชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจากแหล่งเตาล้านนา กำหนดอายุจากโบราณวัตถุและรูปแบบสถาปัตยกรรม โบราณสถานแห่งนี้ น่าจะมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 (สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน, 2547e)

4.4 โบราณสถานหมายเลข 3-5 (วัดท่าแฉะ) ตั้งอยู่นอกเขตคู – กำแพงด้านทิศตะวันตก ห่างจากวัดเวียงป่าสักไปทางทิศตะวันตกประมาณ 200 เมตร ผลการขุดแต่งใน พ.ศ.2547 พบหลักฐานเจดีย์ประธาน และวิหารในผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันหน้าไปทางทิศตะวันออก นอกจากนั้นยังพบอาคารมีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้นประทับนั่งภายใน กำแพงแก้วและกำแพงวัด โบราณวัตถุสำคัญที่พบจากการขุดแต่งคือชิ้นส่วนพระพุทธรูปหินทราย ชิ้นส่วนเศียรพระพุทธรูปสำริดปิดทอง เทวรูปสำริดสตรีปิดทองอิทธิพลศิลปะเขมรแบบบายน ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจากแหล่งเตาล้านนาและเครื่องถ้วยจีน กำหนดอายุจากโบราณวัตถุและรูปแบบสถาปัตยกรรม โบราณสถานแห่งนี้ น่าจะมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 (สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน, 2547h)

4.5 โบราณสถานวัดพระธาตุหนองห้า ตั้งอยู่นอกเขตคู – กำแพงด้านทิศตะวันตก ห่างจากกลุ่มโบราณสถานวัดท่าแฉะไปทางทิศตะวันตกประมาณ 200 เมตร พระธาตุหนองห้า เป็นเจดีย์ศิลปะล้านนา กรมศิลปากรได้ทำการบูรณะใน พ.ศ.2539 ส่วนใน พ.ศ.2547 ได้ทำการสำรวจเพิ่มเติมพบฐานวิหารขนาดใหญ่ด้านทิศตะวันออกของเจดีย์ประธาน

พระธาตุหนองห้า

4.6 กลุ่มโบราณสถานด้านทิศตะวันตกของวัดพระธาตุหนองห้า1 ตั้งอยู่ห่างจากเจดีย์ประธานวัดพระธาตุหนองห้าไปทางทิศตะวันตกประมาณ 30 โดยอยู่ด้านตะวันตกของทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1126 พบเนินโบราณสถานประกอบด้วยซากเจดีย์และวิหารขนาดใหญ่ วางตัว

ในแนวตะวันออก - ตะวันตก ปัจจุบันโบราณสถานถูกบุกรุกทำลายมาก ไม่ปรากฏรูปแบบสถาปัตยกรรมชัดเจน

4.7 โบราณสถานด้านทิศตะวันตกของวัดพระธาตุหนองห้า 2 ตั้งอยู่ห่างจากโบราณสถานด้านทิศตะวันตกของพระธาตุหนองห้า 1 ไปทางทิศใต้ประมาณ 80 เมตร ปรากฏแนวอิฐลักษณะคล้ายพื้นอาคารและแนวกำแพงสั้น ๆ กระจายอยู่เป็นบริเวณกว้างประมาณ 30 เมตร บางบริเวณมีอาคารที่พังสลายก่อสร้างทับ สันนิษฐานว่าเป็นกลุ่มอาคารเดียวกับโบราณสถานด้านทิศตะวันตกของพระธาตุหนองห้า 1

4.8 วัดพระธาตุบุษนาค ตั้งอยู่นอกเขตคู - กำแพงเมืองด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ โดยอยู่ห่างจากกลุ่มโบราณสถานหมายเลข 3-5 ไปทางทิศเหนือ 300 เมตร การขุดแต่งใน พ.ศ.2547 พบกลุ่มโบราณสถานประกอบด้วยเจดีย์ศิลปะล้านนา วิหาร แนวกำแพงวัดและบันไดนาคซึ่งวางตัวไปทางทิศตะวันออกอันเป็นตำแหน่งของแม่น้ำอิง(เก่า)กำหนดอายุจากโบราณวัตถุและรูปแบบสถาปัตยกรรม โบราณสถานแห่งนี้จะมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21-22 โบราณสถานกลุ่มนี้ตั้งอยู่บนเนินเขาและมีหลักฐานการขุดคู - คันดินขนาดใหญ่ล้อมรอบ 3 ชั้น (สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน, 2547c)

พระธาตุหนองห้า

4.9 กลุ่มโบราณสถานกุ่มบัวบก ตั้งอยู่นอกกำแพงเมือง คูเมือง ไปทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ห่างจากโบราณสถานกุ่มบัวบก ไปทางทิศเหนือประมาณ 300 เมตร พบเนินโบราณสถานจำนวน 4 เนินครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 13,000 ตารางเมตร

4.10 โบราณสถานไม่มีชื่อด้านทิศเหนือของกุ่มบัวบก ตั้งอยู่ห่างจากกลุ่มโบราณสถานกุ่มบัวบกไปทางทิศเหนือประมาณ 80-100 เมตร พบฐานวิหารและเจดีย์ในสภาพปรักหักพัง เป็นเนินดินสูงประมาณ 2-3 เมตร องค์เจดีย์และฐานชุกชีวิหารมีร่องรอยถูกปลอกบขุด

4.11 กลุ่มโบราณสถานวังตันเตื่อ ตั้งอยู่นอกกำแพงเมือง คูเมืองไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ลักษณะเป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ ประกอบด้วยเจดีย์ วิหารขนาดใหญ่ และ

เนินโบราณสถานใกล้เคียงอีก 7 เนิน พบร่องรอยการลักลอบขุดบริเวณองค์เจดีย์และฐานชุกชีวิหารเป็นหลุมขนาดใหญ่

กลุ่มโบราณสถานวังตันเตื่อ

4.12 โบราณสถานม่อนจันลา ตั้งอยู่ห่างจากบนเนินเขาด้านทิศตะวันออกของดอยจิกจ้อง ในตำแหน่งใกล้กั้วป่าแดด ห่างจากโบราณสถานวัดบุณนาคไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 1 กิโลเมตร พบฐานเจดีย์ในผังสี่เหลี่ยมขนาดกว้างยาวประมาณ 3 เมตร มีแนวกำแพงก่ออิฐล้อมรอบพื้นที่โดยรอบพบเศษกระเบื้องมุงหลังคาดินเผา

โบราณสถานม่อนจันลา

4.13 โบราณสถานดอยกู่เปี้ย ตั้งอยู่ริมถนนสายเทิง - ป่าแดด โดยตั้งอยู่บนดอย
 กว้างเห็นอ่าวทางฝั่งทิศใต้ของถนน พบฐานเจดีย์ก่ออิฐในผังสี่เหลี่ยมขนาดกว้างยาวประมาณ 3 เมตร
 สูงประมาณ 0.8-1 เมตร คงสภาพเฉพาะส่วนฐานเพียง จากที่ตั้งของโบราณสถานกู่เปี้ย มองเห็น
 ชุมชนในตำบลจุนและตำบลเวียงล่อ ถือได้ว่าเป็นจุดชมวิวที่สวยงามแห่งหนึ่ง

โบราณสถานดอยกู่เปี้ย

ภาพวิว ทิวทัศน์เมื่อมองจากโบราณสถานดอยกู่เปี้ย

4.14 โบราณสถานจำคาวตอง ตั้งอยู่ห่างจากโบราณสถานป่าซางกลางไปทางทิศใต้ประมาณ 800 เมตร บริเวณที่ลาดเชิงเขาด้านตะวันออกของดอยจิกจ้อง โบราณสถานถูกล้อมรอบเขตปรากฏเศษอิฐกระจายเป็นบริเวณกว้าง มีร่องรอยฐานอาคารก่ออิฐหน้ากระดานปรากฏอยู่ ขนาดกว้างประมาณ 6 เมตร ยาวประมาณ 15 เมตร สูง 0.5-0.8 เมตร

4.15 หินสามเส้า ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของหมู่ 11 ตำบลหงส์หิน สภาพพื้นที่ทั่วไปเป็นเนินเขาสูงประมาณ 10 เมตร จากระดับพื้นดินโดยรอบ เนินเขานี้ตั้งอยู่บนเส้นทางแยกระหว่างบ้านสักกลอ – บ้านเกียงหนองข่วงและบ้านแม่ลอยไร่ อำเภอเทิง ลักษณะเป็นก้อนหินขนาดใหญ่ 3 ก้อน สูงประมาณ 1.2-1.5 เมตร ตั้งเรียงกันอยู่ในผัง 3 เหลี่ยมด้านเท่า ความยาวของแต่ละด้านประมาณ 3 เมตร ที่ฐานของหินแต่ละก้อนมีก้อนหินขนาดยาวประมาณ 0.5-0.7 เมตร วางคั่นอยู่ กลางเส้ามีร่องรอยการล้อมรอบขุด ยังไม่พบหลักฐานแสดงถึงหน้าที่การใช้งาน

4.16 กู่ป่าเผว อยู่ในเขตการปกครองของ หมู่ 11 ตำบลหงส์หิน โบราณสถานถูกล้อมรอบขุดจนไม่เหลือแนวสถาปัตยกรรมบนผิวดิน พบเพียงร่องรอยกองอิฐและเศษกระเบื้องดินเผากระจายอยู่ในรัศมีประมาณ 15-17 เมตร

4.17 กู่พระเจ้าช้างหนาม 1 อยู่ในเขตการปกครองของ หมู่ 8 ตำบลหงส์หิน พบแนวสิ่งก่อสร้างก่ออิฐแบบหน้ากระดานในผังสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดกว้างประมาณ 15 เมตร ยาวประมาณ 30 เมตร บนเนินโบราณสถานพบเศษอิฐและเศษกระเบื้องดินเผาหนาแน่น

4.18 ม่อนบันไดนาค อยู่ในเขตการปกครองของ หมู่ 8 ตำบลหงส์หิน โดยอยู่ห่างจากกู่พระเจ้าช้างหนามไปทางอ่างเก็บน้ำป่าเมียงประมาณ 1.5 กิโลเมตร โบราณสถานตั้งอยู่บนยอดดอยเตี้ย ๆ มีแนวหินก่อเรียงลักษณะคล้ายแนวกำแพงล้อมรอบ ด้านทิศตะวันออกของเนินมีแนวก่ออิฐยาว ประมาณ 52 เมตร ลาดลงสู่บริเวณปลายเนิน ลักษณะคล้ายบันได กลางเนินมีร่องรอยสิ่งก่อสร้างก่อด้วยอิฐ มีร่องรอยถูกล้อมรอบขุดจนเหลือเพียงส่วนฐานหน้ากระดานและร่องรอยอิฐปูพื้นรอบ

ๆ เล็กน้อย ขนาดอาคารกว้างประมาณ 6 เมตร พบร่องรอยอิฐในผังสามเหลี่ยมมุมมนและอิฐกลมเจาะรู ตรงกลาง สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นอิฐที่ใช้ก่อสร้างส่วนยอดในผังกลมของเจดีย์

4.19 โบราณสถานในสำนักสงฆ์ไผ่สีทอง อยู่ในเขตการปกครองของ หมู่ 12 ตำบล หงส์หิน โบราณสถานถูกก่อครอบด้วยอิฐอัดแรงในยุคปัจจุบัน ทำให้ไม่สามารถทราบขนาดและรูปแบบ สถาปัตยกรรมเดิม โบราณวัตถุที่พบคือเศษอิฐและฐานเสาหินทราย 2-3 ชั้น

4.20 โบราณสถานร้างในสำนักสงฆ์ทุ่งทอง อยู่ในเขตการปกครองของ หมู่ 13 ตำบลหงส์หิน เดิมไม่ปรากฏหลักฐานอาคารโบราณสถานบนผิวดิน แต่ราว พ.ศ.2549 สำนักสงฆ์ทุ่งทองได้เริ่มก่อสร้างเจดีย์ มีการขุดพบฐาน อาคารโบราณสถาน พบแนวก่ออิฐลักษณะคล้ายฐานชุกชีและฐานเสาหินทราย จากลักษณะที่ปรากฏสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นส่วนของฐานวิหารหรืออุโบสถ วางตัวหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ปัจจุบันสำนักสงฆ์ได้ย้ายตำแหน่งเจดีย์ที่จะสร้างใหม่ไปอยู่ด้านทิศใต้ของฐาน โบราณสถาน

สรุปพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานในเมืองโบราณเวียงลอ

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร โบราณสถานและหลักฐานทางโบราณคดี สามารถสรุปพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานและการใช้พื้นที่ของมนุษย์ในเวียงลอได้ดังนี้ คือ

1. การอยู่อาศัยของมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยขุดพบโครงกระดูกมนุษย์ในหลุมขุดค้นบริเวณกำแพงเมือง และเครื่องอุทิศแสดงถึงพิธีกรรมการฝังศพ อันได้แก่ เครื่องมือเหล็กและกำไลสำริด สามารถกำหนดอายุด้วยวิธีการเปรียบเทียบได้ราว 1,500 ปีมาแล้ว
2. วัฒนธรรมทวารวดี โดยพบหลักฐานชิ้นส่วนพระพิมพ์ดินเผาจากการขุดแต่งวัดพระธาตุขุนนาค วัดพระแก้วและลอมธาตุ เป็นชิ้นส่วนพระพิมพ์พุทธคยาอิทธิพลศิลปะทวารวดีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 17-18 และชิ้นส่วนภาชนะดินเผาในวัฒนธรรมทวารวดีตอนปลายอายุราวปลายพุทธศตวรรษที่ 18-19
3. อาณาจักรล้านนา เป็นช่วงเวลาของการสร้างคูเมือง - กำแพงเมือง และวัดวาอารามจำนวนมาก หลักฐานจากศิลาจารึกที่พบในเขตเมืองนี้บ่งบอกถึงความรุ่งเรืองทางพุทธศาสนาและความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเวียงลอ - พะเยาและศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนาที่เมืองเชียงใหม่ ช่วงเวลานี้เมืองเวียงลอมีพัฒนาการสูงสุด มีระบบการวางผังเมืองและระบบชลประทานเพื่อการเกษตร มีการสร้างคูเมือง - กำแพงเมือง วัดวาอาราม และแนวพำนักดินคูน้ำคันดิน กั้นน้ำใช้ในระบบชลประทานเพื่อการเกษตรและป้องกันน้ำท่วมในเขตศาสนสถานและพื้นที่เกษตรกรรม การอยู่อาศัยน่าจะต่อเนื่องจนกระทั่งถึงราวพุทธศตวรรษที่ 24 และเมื่อมีสงคราม อาจเป็นไปได้ว่าประชาชนได้ถูกพระเจ้ากาวิละนำทัพมาตีและกวาดต้อนผู้คน ทำให้เมืองโบราณเวียงลอถูกทิ้งร้างลง เป็นเวลากว่า 100 ปี
4. สมัยรัตนโกสินทร์ ในช่วงรัชกาลที่ 5 เมืองเวียงลอกลับมามีชีวิตอีกครั้ง ด้วยทำเลเป็นที่ราบลุ่มน้ำที่กว้างใหญ่ เหมาะสำหรับการเกษตร จึงทำให้ประชาชนตามหัวเมืองต่าง ๆ เช่นเมืองน่าน เมืองแพร่ พะเยา เติง เชียงของ ย้ายเข้ามาอยู่อาศัย ซึ่งก็คือประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองโบราณเวียงลอในปัจจุบัน

บทที่ 5

บทวิเคราะห์เมืองโบราณเวียงลอกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

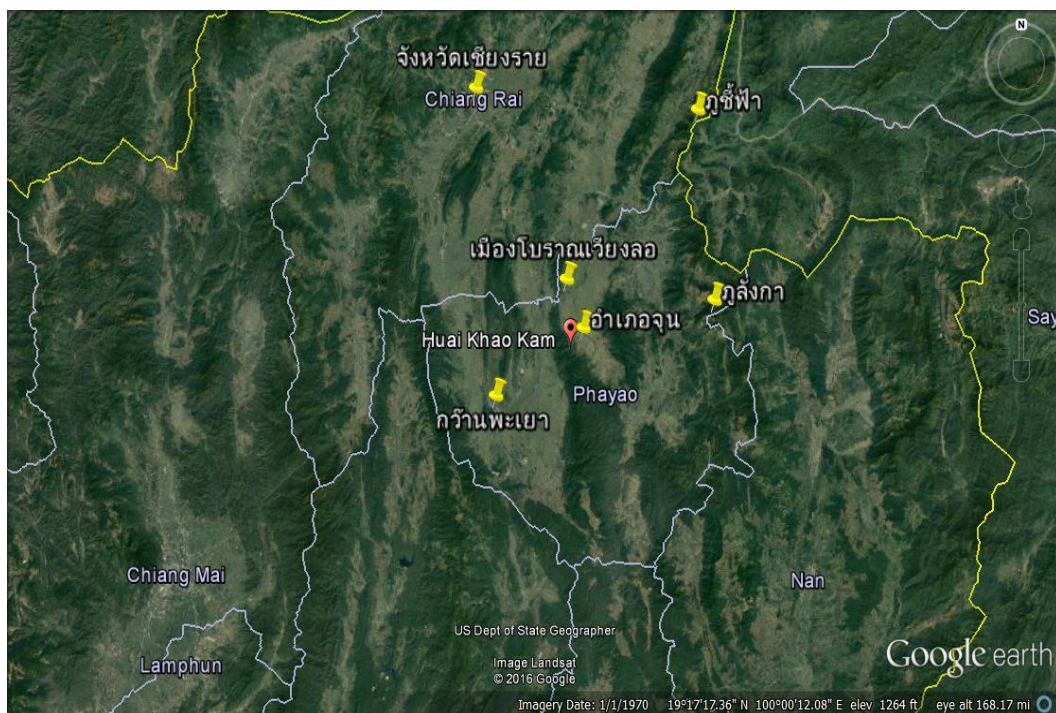
จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี กฎบัตร วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่เมืองโบราณเวียงลอ และพื้นที่ต่อเนื่อง ตลอดจนการสัมภาษณ์ บุคลากรทั้งภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบเกี่ยวกับภาคบริการการท่องเที่ยว รวมไปถึงประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาและอนุรักษ์เมืองโบราณเวียงลอ โดยใช้เครื่องมือคือ กฎบัตรและกฎหมายเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณ โบราณสถาน รวมไปถึงแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ดังนี้

1. วิเคราะห์สภาพที่ตั้ง

เมืองโบราณเวียงลอ ตั้งอยู่อำเภอจุน จังหวัดพะเยา เป็นเมืองโบราณในกลุ่มแม่น้ำอิง อยู่ในแอ่งที่ราบจุน - เทิง แอ่งที่ราบจุน - เทิง เป็นที่ราบลุ่มที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีลำน้ำไหลผ่านหลายสาย เช่น น้ำจุน น้ำแม่ทะลาย ห้วยร่องซุ่นและห้วยจั่ว โดยมีลำน้ำสายหลักของที่ราบจุน - เทิง คือ แม่น้ำอิง มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาผีปันน้ำทางทิศตะวันตกของอำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา โบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอถูกแม่น้ำอิงแบ่งแยกออกเป็นสองส่วน กล่าวคือ ส่วนหนึ่งตั้งอยู่ในเขตตำบลเวียงลอ และอีกส่วนหนึ่งตั้งอยู่ในเขตตำบลหงส์หิน ตัวเมืองโบราณเวียงลอตั้งอยู่ในทำเลที่เป็นทางผ่านไปยังเมืองสำคัญมาแต่อดีต คือ จังหวัดพะเยา จังหวัดเชียงราย แม้แต่ปัจจุบัน อำเภอจุน รวมทั้งเมืองโบราณเวียงลอ ก็ยังคงสภาพเป็นเมืองผ่านอยู่เช่นเดิม และเมื่อหากวิเคราะห์ถึงข้อดีข้อเสียของการเป็นเมืองผ่านแล้ว จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการที่พักนั้น แม้นักท่องเที่ยวจะไม่ได้ตั้งใจหรือมีเจตนาจะมาท่องเที่ยวหรือแวะอำเภอจุนหรือเมืองโบราณเวียงลอโดยตั้งใจ แต่ด้วยความเป็นเมืองผ่านและเป็นจุดแวะพัก ถือว่าเป็นโอกาสที่น่าสนใจ ที่ในอนาคตหากมีการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอในฐานะแหล่งท่องเที่ยว อาจจะปรับเปลี่ยนนักท่องเที่ยวหรือผู้คนที่เพียงแวะผ่านมา เป็นนักท่องเที่ยวที่ต้องการท่องเที่ยวและเยี่ยมชมเมืองโบราณแห่งนี้ก็เป็นได้

เมืองโบราณเวียงลอ แม้จะตั้งอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางการปกครองและแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดพะเยา หากแต่จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการด้านที่พักอาศัยได้ข้อมูลที่น่าสนใจคือ ผู้เข้ามาใช้บริการที่พักในอำเภอจุน นอกจากเป็นผู้มาทำงานในอำเภอจุน คนอำเภอจุนที่มาพักชั่วคราวแล้ว ยังมีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางไปยังจังหวัดเชียงราย และแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น วนอุทยานภูลังกา วนอุทยานภูชี้ฟ้า มาแวะพัก ด้วยตำแหน่งที่ในจุดที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาไกลและเหนื่อยจากการเดินทาง ประกอบกับเมื่อมาถึงอำเภอจุน จะเป็นเวลาพลบค่ำพอดี ผืนทิวทัศน์ สถานที่พักในแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ นั้น ไม่เพียงพออีกประการหนึ่ง จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งสอบถามเกี่ยวกับ

สถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอจุน หากแต่ส่วนใหญ่ผู้ประกอบการให้ข้อมูลว่า อำเภอจุนไม่มีแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากไม่รู้จักรัก ไม่เคยเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังเมืองโบราณเวียงลอ หากแต่เมื่อสอบถามถึงการสนับสนุนการให้ข้อมูลเกี่ยวกับเมืองโบราณเวียงลอในอนาคต ผู้ประกอบการทุกแห่งมีความเต็มใจในการร่วมประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว

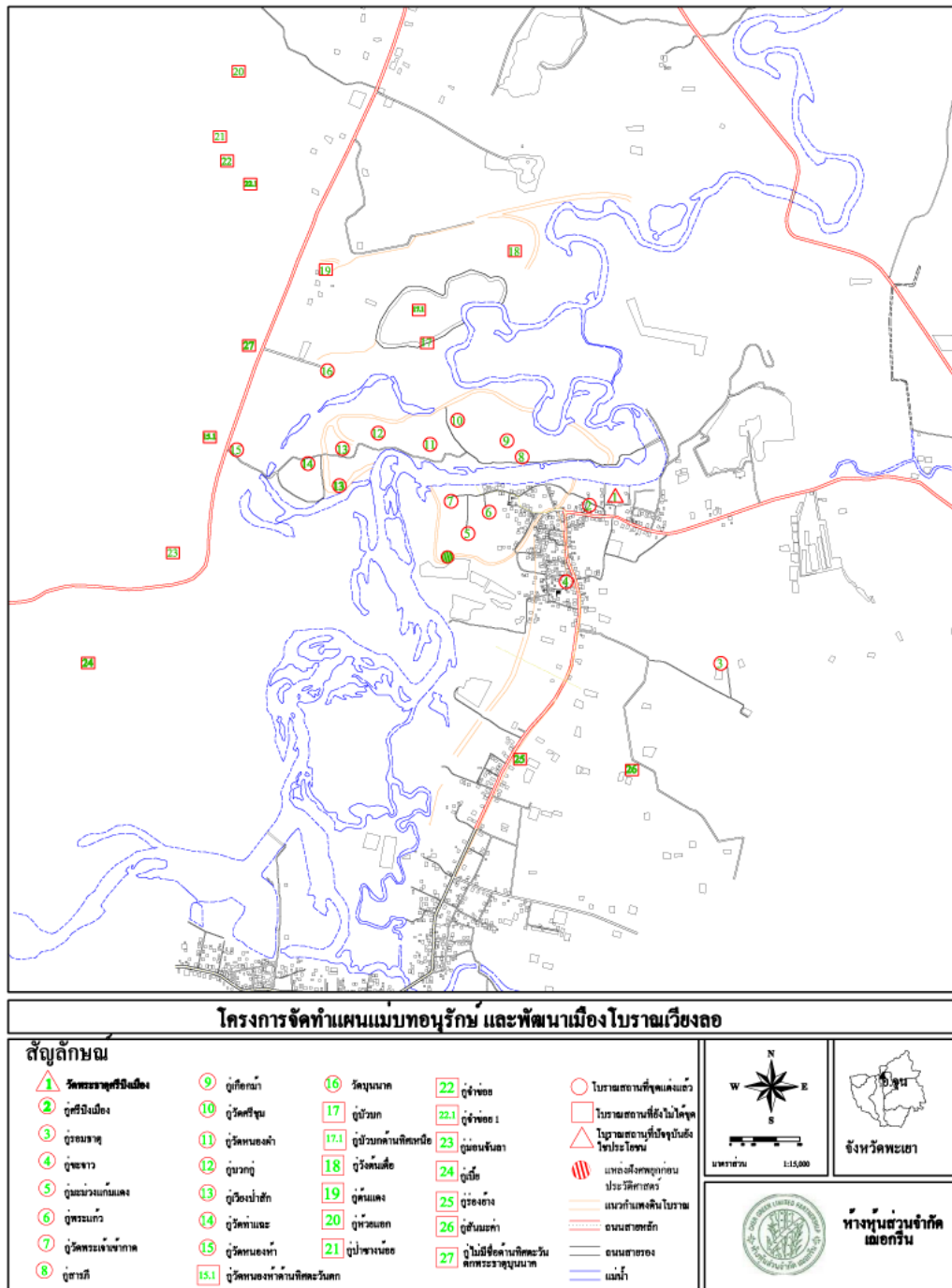

แหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่เป็นจุดหมายของนักท่องเที่ยวซึ่งแวะพักที่อำเภอจุน (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากนี้ โบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอ สามารถแบ่งตามสภาพที่ตั้ง ได้ 4 ลักษณะ คือ

1. โบราณสถานที่อยู่ภายในวัด ได้แก่ โบราณสถานที่อยู่ในวัดศรีจอมปิง ตำบลเวียงลอ และวัดพระธาตุนานาค ตำบลหงส์หิน เป็นโบราณสถานที่ถือได้ว่าได้รับการดูแล ดีที่สุด ด้วยวัดถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ประชาชนให้ความเคารพ
2. โบราณสถานที่ตั้งอยู่ท่ามกลางที่อยู่อาศัย โบราณสถานประเภทนี้ส่วนใหญ่ตั้งอยู่เขตตำบลเวียงลอ ภายในบ้านหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 11 ลักษณะโดยทั่วไปคือ มีการปลูกอาคารที่อยู่อาศัยประชิดโบราณสถาน หากแต่ปัจจุบันโบราณสถานประเภทนี้ ส่วนใหญ่ได้รับการอนุรักษ์และเสริมความมั่นคงเป็นที่เรียบร้อยแล้ว
3. โบราณสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรม เป็นโบราณสถานส่วนใหญ่ในเมืองโบราณเวียงลอ โบราณสถานประเภทนี้มีทั้งในพื้นที่การปกครองของตำบลหงส์หินและตำบลเวียงลอ จะพบว่าปัญหาหลักของโบราณสถานประเภทนี้คือ ความชื้น เนื่องจากรอบข้างโบราณสถานคือพื้นที่ทำการเกษตร หรือที่นา โดยโบราณสถานบางแห่งมีการปลูกพืช

โบราณสถานที่ตั้งอยู่ในแหล่งที่ตั้งที่แตกต่างกันทั้ง 4 ประเภท มีปัญหาที่พบแตกต่างกันออกไป หากแต่ปัญหาหลัก คือ ขาดการดูแลทำความสะอาด และการบุกรุกทำลายโบราณสถาน ซึ่งความถี่และปริมาณของปัญหาขึ้นอยู่กับสถานที่ตั้ง กล่าวคือ โบราณสถานที่อยู่ภายในวัดและเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทับพญาลอ มีการบุกรุกทำลายน้อยกว่า โบราณสถานในแหล่งที่ตั้งประเภทอื่น ด้วยมีผู้ดูแลพื้นที่ตั้ง

โบราณสถานชัดเจน และถือว่าเป็นที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันของประชาชนชน และโบราณสถานที่มีโอกาสเสี่ยงในการถูกบุกรุกทำลายมากที่สุด คือ โบราณที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เกษตรกรรม พบว่าที่ผ่านมามีการร้องเรียนเกี่ยวกับการบุกรุกทำลายโบราณสถานมากที่สุด และโบราณสถานที่ตั้งอยู่บนเขาก็มีโอกาสเสี่ยงจะเสียหายจากการขุดทำลายเพื่อหาโบราณวัตถุ สำหรับโบราณสถานที่อยู่ในชุมชน ซึ่งมีการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนขึ้นประชิด แม้จะไม่มีมีการบุกรุกทำลายโบราณสถาน หากแต่ทำให้โบราณสถานมีภูมิทัศน์ที่ขาดความสวยงามและสง่างาม

นอกจากนี้แล้ว ปัญหาที่พบจากที่ตั้งของโบราณสถาน ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ โบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอ ถูกแบ่งแยกอยู่ในท้องที่ปกครองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2 แห่ง ซึ่งมีนโยบายเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานแตกต่างกัน ดังจะเห็นได้ว่า โบราณสถานในเขตเทศบาลตำบลเวียงลอ ส่วนใหญ่ได้รับการบูรณะเป็นที่เรียบร้อยแล้ว หากแต่โบราณสถานที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลหงส์หินนั้นก็ยังไม่ได้รับการบูรณะ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 2 แห่ง ยังมีการให้ความสำคัญและจัดลำดับการจัดสรรงบประมาณให้กับงานมรดกทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่ทำให้เมืองโบราณเวียงลอไม่สามารถจะพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหานี้ จังหวัดพะเยาจึงได้แต่งตั้งคณะ

2. ทรัพยากรในเมืองโบราณเวียงลอและใกล้เคียง

2.1 มรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่จับต้องได้

เมืองโบราณเวียงลอ มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ซึ่งสามารถเป็นแหล่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวได้ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

2.1.1 ความเป็นเมืองเก่า เมืองโบราณเวียงลอ เป็นเมืองเก่าที่มีความครบถ้วนด้วยองค์ประกอบ กล่าวคือ มีการวางผังเมือง มีกำแพงเมือง ในลักษณะคูน้ำคันดิน มีการจัดการระบบน้ำภายในเมือง มีโบราณสถานซึ่งมีเอกลักษณ์ของช่วงเวลาแห่งการก่อตั้งเมือง แม้ว่าเมืองโบราณเวียงลอจะไม่ได้สืบทอดวัฒนธรรมมาถึงปัจจุบัน หากแต่เมืองโบราณเวียงลอเป็นตัวอย่างของการพัฒนาการอยู่อาศัยของมนุษย์ ซึ่งพบหลักฐานตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนเข้ามาสู่สมัยประวัติศาสตร์

2.1.2 ภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยภายในเมืองแสดงถึงภูมิปัญญาของการเลือกทำเลที่ตั้งโดยพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำอิง มีการวางผังเมือง การจัดการระบบบริหารจัดการน้ำภายในเมือง โดยนอกจากคูน้ำรอบเมืองแล้ว ยังพบว่ามีการขุดคูและคลองเชื่อมต่ออีกหลายสาย ด้วยสภาพเมืองโบราณเวียงลอ ตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำ แม้จะมีผลดีต่อการเกษตรซึ่งล้าน้ำพัดพาตะกอน ทำให้พื้นที่เหมาะสมสำหรับเพาะปลูก หากแต่ปัญหาน้ำท่วมและน้ำป่าไหลบ่าก็ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินและชุมชนได้เช่นกัน การบริหารจัดการน้ำจึงถือเป็นสิ่งสำคัญของเมืองในเขตลุ่มน้ำ นั้นแสดงถึง ภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม ของชุมชน หากแต่ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ณ ปัจจุบัน สภาพแวดล้อมที่ล้อมรอบโบราณสถาน มีความเปลี่ยนแปลงไป ด้วยศาสนสถานในชุมชนโบราณ ส่วนใหญ่กลายเป็น สิ่งก่อสร้างร้าง ซึ่งไม่ได้

ใช้ประโยชน์ในพิธีกรรม มีเพียงโบราณสถานบางแห่ง เช่นเจดีย์ ภายในวัดศรีปิงเมือง ซึ่งประชาชนยังคงใช้ประโยชน์ในทางพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ โบราณสถานมีบริบทที่แตกต่างไปจากอดีต ส่วนหนึ่งตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชน บ้านเรือนที่อยู่อาศัยของประชาชน อีกส่วนหนึ่งอยู่ท่ามกลางพื้นที่ทำการเกษตร คือ ทุ่งนา ด้วยบริบทที่แตกต่าง การใช้ประโยชน์โบราณสถานจึงแตกต่างกัน

2.1.3 โบราณสถาน ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดความเป็นเมืองเก่า เวียงลอมมีโบราณสถานเป็นจำนวนมาก มีลักษณะแตกต่างกันทั้งประวัติศาสตร์ รูปแบบทางสถาปัตยกรรม ทำให้เกิดความหลากหลายในการเที่ยวชม และอาจเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่สามารถแบ่งแยกประเภทของนักท่องเที่ยวได้ด้วย กล่าวคือ

- 2.1.3.1 โบราณสถานที่ยังคงอยู่ในวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบัน ได้แก่ โบราณสถานที่ตั้งอยู่ภายในวัด และประชาชนยังใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอยู่ เหมาะสำหรับผู้ต้องการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีควบคู่ไปกับการเที่ยวชมและเรียนรู้โบราณสถาน
- 2.1.3.2 โบราณสถานที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนหรือในท้องที่การเกษตร เหมาะสำหรับผู้สนใจศึกษาธรรมชาติ วิถีชีวิตและโบราณสถานที่สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย ไม่ลำบากมาก
- 2.1.3.3 โบราณสถานที่ตั้งอยู่บนเนินเขา เป็นโบราณสถานที่เหมาะสำหรับผู้ต้องการท่องเที่ยวแบบผจญภัยเล็กน้อย หากแต่สามารถสัมผัสธรรมชาติ สัตว์ป่า ทิวทัศน์ รวมทั้งโบราณสถานไปพร้อมๆกัน

2.2 มรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

มรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ นับว่าเป็นทรัพยากรสำคัญของชุมชนอันเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณเวียงลอมในปัจจุบัน ซึ่งมีความหลากหลายทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีเฉพาะถิ่น ตลอดจนนิทาน เรื่องเล่าต่างๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถนำมาผูกเรื่อง สร้างเรื่องให้การท่องเที่ยวโบราณสถาน มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น และส่วนใหญ่นิทานและเรื่องเล่าจะเชื่อมโยงเข้ากับสถานที่ที่มีอยู่จริงในปัจจุบัน ในพื้นที่ตำบลเวียงลอม และตำบลหงส์หินมีความเชื่อ เรื่องเล่า และนิทานที่น่าสนใจดังนี้

2.2.1 เรื่องเล่า อันเป็นที่มาของชื่อ เวียงลอม จากการศึกษาพบว่า กลุ่มคนที่อยู่อาศัยบริเวณเมืองโบราณเวียงลอมในปัจจุบัน ได้เข้ามาอยู่ในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ และพบว่าที่ตั้งมีสิ่งก่อสร้าง ที่แสดงถึงความเป็นเมืองมาก่อน แต่ด้วยไม่ทราบความเป็นไปเป็นมา จึงได้ผูกเรื่องว่า เมืองแห่งนี้คือ เมือง สรวง ของพระลอ หรือ เรียกว่า เวียงลอม อันคู่กับ เมืองสรอง ที่ อำเภอสรอง จังหวัดแพร่ ตามนิทานที่กลุ่มต้นคุณเคย คือ วรรณกรรม ลิลิตพระลอ ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่สันนิษฐานว่า แต่งขึ้นในสมัยอยุธยา เป็นเรื่อง ไศกนาฏกรรม ความรักระหว่าง พระลอ พระเพื่อน พระแพง มีเรื่องย่อดังนี้

มีเมืองซึ่งมีที่ตั้งอยู่ทางเหนือ คือ เมืองสรวง และเมืองสรอง ซึ่งเป็นอริและศัตรูกัน โดยกษัตริย์ครองเมืองสรวง พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า พระลอ พระองค์ทรงมีสิริโฉมงดงาม เป็นที่เลื่องลือ ในเวลาเดียวกัน เมืองสรองปกครองโดยกษัตริย์ทรงพระนามว่า พิชัยพิษณุกร ซึ่งทรงมีพระราชธิดาอยู่ 2 พระองค์ พระองค์ที่ พระนามว่า พระเพื่อน พระองค์น้องพระนามว่า พระแพง พระเพื่อนและพระแพง ทรงหลงใหล

และต้องพระทัยในพระล่อ ตั้งแต่ยังไม่พบพัทตร์ ได้ทรงให้ ปู่เจ้าสมิงพราย ให้ทำเสน่ห์ให้ พระล่อ ทรงหลงเสน่ห์พระเพื่อนและพระแพง แต่ด้วยพระเจ้าย่าของพระเพื่อน พระแพง ทรงเกลียดชังเมืองสรวง ทรงขัดขวางจนในที่สุด เกิดโคกนาฏกรรม พระล่อ พระเพื่อน พระแพง ถูกธนู ลั่นพระชนม์ทั้งสามพระองค์

2.2.2 นิทานหงส์หิน พื้นที่โบราณสถานภายในเมืองโบราณเวียงล่อ ตั้งอยู่ในสองตำบล กล่าวคือ ตำบลเวียงล่อ และตำบลหงส์หิน โดยมีแม่น้ำอิงเป็นเส้นแบ่งทั้งสองตำบล โดยตำบลหงส์หินมีนิทาน (มุขปาฐะ) ที่เล่าสืบต่อกันมา และเชื่อมโยงกับสถานที่ต่างๆในอำเภอจุน จังหวัดพะเยา รวมทั้งอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ในนิทานหงส์หินได้เชื่อมโยงสถานที่ต่างๆในนิทานไว้กับหมู่บ้าน สถานที่ต่างๆในตำบลหงส์หินและตำบลเวียงล่อ อันเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณเวียงล่อ จึงเป็นวรรณกรรมที่จะสร้างความน่าสนใจให้แก่การท่องเที่ยวเมืองโบราณได้อีกประการหนึ่ง

นิทานเจ้าหงส์หินเป็นเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ ท้องเรื่องดำเนินอยู่ในประเทศอินเดีย มีเรื่องย่อว่า มียักษ์ตนหนึ่ง มาลักเอาแม่เจ้าเมืองปารา (พาราณสี) ไปเสีย เจ้าเมืองปารานี้ มีมเหสี 7 คน คนสุดท้ายชื่อนางวิมาลา ไทรหลงว่านายว่าราชโอรสของนาง คือ เจ้าหงส์หินเป็นหน่อเนื้อพระพุทธเจ้า

ยามเมื่อนางวิมาลาคลอดเจ้าหงส์หิน มเหสีทั้ง 6 แอบเอาลูกหมาดำไปเปลี่ยน โยนเจ้าหงส์หินลงใต้ถุน พระอินทร์เสด็จลงมาจับเจ้าหงส์หินขึ้นไปให้นางสุชาดาเลี้ยงบนสวรรค์ เจ้าเมืองปาราเข้าใจว่านางวิมาลาคลอดลูกเป็นหมาดำ จึงไล่ นางกับหมาดำออกจากเมือง นางก็ไปอาศัยตายายอยู่ที่อุทยานสวนดอกไม้

เมื่อเจ้าหงส์หินอายุ 16 ปี จึงลงมาหาแม่ที่อุทยานสวนดอกไม้ พระอินทร์เสกหินเป็นหงส์และให้ดาบสิริกรรชัยไว้ป้องกันตัว เมื่อเจอแม่แล้ว ก็ออกตามหาพ่อ ระหว่างทางพบกับราชโอรสมเหสีทั้ง 6 ทั้ง 2 ฝ่ายต่างก็ไม่รู้จักกัน ได้ทำกันแข่งเล่นสะบ้า ปรากฏว่าเจ้าหงส์หินเป็นฝ่ายชนะทุกครั้ง

ราชโอรสทั้ง 6 โกรธแค้น จึงออกอุบายล่อเจ้าหงส์หินไปให้ยักษ์จับกิน ยักษ์ตนนี้จะออกจากดงตาลมาดักกินเหยื่ออาทิตย์ละครั้ง เจ้าหงส์หินไม่รู้ความลับดังกล่าว เมื่อเล่นสะบ้าเสร็จก็เดินกลับอุทยานสวนดอกไม้ ผ่านดงตาลที่ยักษ์ดักรอ เจ้าหงส์หินฆ่ายักษ์ตายด้วยดาบสิริกรรชัยที่ได้มาจากพระอินทร์

เมื่อโอรสทั้ง 6 เห็นยักษ์ตาย ก็ไปบอกเจ้าเมืองปาราว่าพวกตนได้ฆ่ายักษ์ตายแล้ว โดยให้ทองคำเจ้าหงส์หินไว้จำนวนหนึ่ง เพื่อเป็นค่าปิดปาก ไม่ให้ไปบอกใครว่าเจ้าหงส์หินเป็นคนฆ่า

เจ้าเมืองปาราได้จัดงานเลี้ยงรับขวัญ และใช้ให้โอรสทั้ง 6 ไปตามหาแม่ของตนที่ถูกยักษ์ลักพาตัวไป โอรสทั้ง 6 ก็จัดทัพมารั้งรอที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ไม่กล้าข้ามไปตามหาแม่เฒ่าที่เมืองยักษ์ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำคงคา กระทั่งเจ้าหงส์หินตามทัพมาเจอ โอรสทั้ง 6 จึงจำใจให้ไปรับแม่เฒ่ากลับมา

ว่ากันว่าบ้านเมืองในเมืองยักษ์นั้นใช้ใบทองทำหลังคา พอใบทองแห้งก็ย้ายที่อยู่เสียครั้งหนึ่ง ระหว่างรอนแรม เจ้าหงส์หินผ่านเมือง 3 เมือง ได้ภรรยา 3 คน ชื่อนางมุขวดี นางจุลกันทา และนางศรีกันทา กระทั่งมาถึงเมืองที่ 4 จึงพบแม่เฒ่า

เมื่อทั้ง 2 รู้ว่าเป็นย่ากับหลาน เจ้าหงส์หินก็ทำลายข้าวของในบ้านยักษ์จนหมด ทูบทำลายหม้อข้าวยักษ์ทุกบ้าน แล้วจึงพาแม่เฒ่าหนีออกมา ระหว่างทางกลับมาเจอยักษ์ เจ้าหงส์หินจึงฆ่าตายหมด แล้วพาแม่เฒ่าข้ามแม่น้ำคงคาไปยังที่ตั้งทัพ ให้เมียทั้ง 3 รอริมฝั่งแม่น้ำ ไม่ข้ามมาด้วย

ข้ามน้ำมาถึงที่ตั้งทัพ ราชโอรส 6 คน ก็ออกอุบายฆ่าเจ้าหงส์หินตาย และนำแม่เฒ่ากลับเมืองปารา ระหว่างนั้นเมียทั้ง 3 ก็ข้ามแม่น้ำมาเห็นเพียงศพเจ้าหงส์หินก็รำไห่ พระอินทร์ลงมาชุบชีวิตเจ้าหงส์หินทั้งหมดจึงเดินทางกลับอุทยานสวนดอกไม้

ฝ่ายเมืองปารา ได้ทำพิธีเฉลิมฉลองแม่เฒ่า งานมีหลายวันหลายคืนติดต่อกัน ระหว่างงาน แม่เฒ่าขึ้นไปยืนมองหาเจ้าหงส์หินจากบนประตูเมือง กระทั่งวันสุดท้ายเจ้าหงส์หินจึงพานางทั้ง 3 มาเที่ยวในงานในเมือง แม่เฒ่าเห็นจึงพาไปพบเจ้าเมืองปารา เล่าความจริงให้ฟังทั้งหมด เจ้าเมืองจึงไปรับนางวิมาลากับดา

ยายและหมาคำมาอยู่ในเมือง พร้อมทั้งไล่แม่ลูกทั้ง 6 ออกจากเมือง สุดท้ายจึงถูกแผ่นดินสูบ โดยชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับสถานที่ในนิทาน คือ

1. เมืองปารา หรือพาราณสี คือ บ้านหงส์หิน บางทีว่าคือเมืองล่อ
2. สถานที่เจ้าหงส์หินเล่นสะบ้ากับราชโอรสทั้ง 6 อยู่ที่บ้านเกียงหนองข่วง ตำบลแม่ลอย อำเภอกะเทิง จังหวัดเชียงราย ปัจจุบันเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ เรียกว่า หนองข่วง
3. สถานที่เจ้าหงส์หินฆ่ายักษ์ตาย คือ สำนักสงฆ์ดงป่าตาล หมู่ 7 ตำบลเวียงล่อ อำเภอลำปาง จังหวัดพะเยา ปัจจุบันเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่
4. อุทยานสวนดอกไม้ คือ วัดสันป่าสัก หมู่ 2 ตำบลห้วยข้าวกล้า อำเภอลำปาง จังหวัดพะเยา
5. เมืองยักษ์ที่ลักพาแม่เต๋ามาไป ลุงมูล ชันทะภู สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเมืองลำปาง
6. สถานที่ซึ่งราชโอรสกับมารดาทั้ง 12 คน โดนแผ่นดินสูบ คือ บ้านแผ่นดินทอง หมู่ 9 (เดิมชื่อบ้านแผ่นดินแหง) ตำบลห้วยยางขาม อำเภอลำปาง จังหวัดพะเยา สภาพเป็นร่องน้ำ เชื่อมต่อกันไปยังแม่น้ำจุน คาดว่าอาจเป็นคูน้ำคันดินเมืองโบราณ ชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ยังรู้จักเรื่องเจ้าหงส์หินเป็นอย่างดี มีการถ่ายทอดกันมาไม่ขาดระยะ กระทั่งเด็ก ๆ ยังบอกเล่าว่า เจ้าหงส์หินเป็นใคร และแผ่นดินสูบใครไป
7. แม่น้ำคงคา ส่วนมากเชื่อกันว่าเป็นแม่น้ำอิง บางคนก็บอกว่าเป็นแม่น้ำโขง เพราะเป็นแม่น้ำใหญ่ (องค์การบริหารส่วนตำบลล่อ, 2548)

2.2.3 ขนบธรรมเนียม ประเพณีสำคัญของชุมชน

นอกจากโบราณสถานแล้ว ขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่นก็เป็นส่วนหนึ่งที่สามารถจะนำมาผูกโยงเพื่อส่งเสริมให้เกิดความน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต้องการที่จะเข้ามาท่องเที่ยวโบราณสถานเวียงล่อ มากยิ่งขึ้น โดยอาจมีการทำปฏิทินประเพณีสำคัญในชุมชนเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวโบราณสถาน โดยประเพณีสำคัญที่ยังคงดำรงและสืบทอดในชุมชนได้แก่

2.2.3.1 ประเพณีไหว้สาพญาล่อ

เป็นประเพณีหนึ่งที่เกิดขึ้นจากความต้องการสร้างเอกลักษณ์ให้กับชุมชนและอำเภอลำปาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบวงสรวงบรรพบุรุษที่สร้างและดูแลโบราณสถานเวียงล่อ นายมนัส เวียงล่อ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 11 ให้สัมภาษณ์ว่า เมื่อประมาณ พ.ศ. 2524 ขณะที่ชาวบ้านร่วมกันพัฒนาวัดศรีปิงเมือง ได้มีการพบเทวรูปสำริดขนาดเล็ก 1 องค์ โดยชาวบ้านเชื่อกันว่า เทวรูปองค์นี้คือรูปเคารพของพญาล่อ ในปี พ.ศ.2525 ชาวบ้านจึงได้หล่อรูปเคารพพญาล่อขึ้น โดยใช้เทวรูปที่พบเป็นแบบ ปัจจุบันรูปหล่อพญาล่อตั้งไว้หน้าวัดศรีปิงเมือง นอกจากนี้ยังมีธรรมเนียมปฏิบัติคือ มีการแสดงแสงสีเสียงเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองโบราณเวียงล่อ ประเพณีไหว้สาพญาล่อกำหนดจัดทุกวันที่ 9 เมษายน ของทุกปี ซึ่งประเพณีไหว้สาพญาล่อนั้นจัดในระยะเวลาใกล้เคียงกับประเพณีสงกรานต์ เป้าหมายหลักของการจัดงานคือ ญาติลูกหลานของคนในชุมชนที่ไปทำงานต่างถิ่น ตลอดจนบุคคลที่เป็นนักท่องเที่ยวผู้ติดตามมา

ในช่วงเวลาที่มีการจัดประเพณีไหว้สาพญาล่อ และประเพณีสงกรานต์นั้น เป็นช่วงเวลาที่การท่องเที่ยวโบราณสถานในเวียงล่อมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากที่สุด

ประชาชนทั้งอำเภอจุมมาร่วมประเพณีไหว้สาพญาลอ

2.2.3.2 ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุศรีปังเมือง

ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุศรีปังเมือง เป็นงานเก่าแก่ของชุมชน จัดขึ้นในวันวิสาขบูชา หรือวันแปดเป็ง ของทางเหนือ จุดประสงค์เพื่อสงฆ์น้ำสักการะพระธาตุศรีปังเมือง โดยในตอนเช้าจะมีพิธีทำบุญตักบาตร และสงฆ์น้ำพระธาตุ ในตอนบ่ายจะมีการจิบอกไฟ (จุดบั้งไฟ) โดยมีความเชื่อว่าจะทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพราะจะเข้าสู่ฤดูทำนาในเดือนถัดไป นอกจากนี้ยังมีการแข่งขันจุดบั้งไฟหรือที่เรียกเป็นภาษาพื้นเมืองว่า จิบอกไฟ สำหรับในช่วงเย็นจะทำพิธีเวียนเทียน

พระธาตุศรีปังเมือง

2.2.3.5 ประเพณียี่เป็งและประเพณีตั้งธรรมหลวงเดือนยี่เหนื่อ (พศจิกายน)

พิธีตั้งธรรมหลวง เป็นพิธีกรรมในพุทธศาสนา ในภาคเหนือมักจัดขึ้นในเทศกาลลอยกระทง (ยี่เป็ง) เนื้อหาของพิธีกรรมคือการเทศน์มหาชาติและอื่น ๆ มีจุดประสงค์เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษรวมถึงตนเองในชาตินี้และชาติหน้า โดยความน่าสนใจของประเพณีตั้งธรรมหลวงที่บ้านเวียงลอ คือ นอกจากมีการเทศน์มหาชาติแล้วในช่วงกลางคืนจะมีการปล่อยโคม จุดประทัด ส่วนชาวบ้านจะจุดประทัดหรือผางพะตีตในวัดเพื่อเป็นพุทธบูชา นอกจากนี้ยังมีพิธีเผาไม้เผาบาบ และลอยกระทงในวันแรม 1 ค่ำ อีกด้วย

การอ่านธรรมในพิธีตั้งธรรมหลวงจะมี 2 วัน คือ วันขึ้น 14 ค่ำและวันขึ้น 15 ค่ำ ซึ่งใน พ.ศ.2550 นี้ตรงกับวันที่ 23 -24 พฤศจิกายน ในเช้าของแต่ละวัน จะมีการทำบุญตักบาตร หลังจากนั้นภิกษุก็จะอ่านธรรมเรื่อยไปกระทั่งเย็น การอ่านธรรมของทั้ง 2 วันนั้น มีความผิดแผกต่างกันไป โดยวันที่ 24 พฤศจิกายน ถือเป็นวันเทศน์ใหญ่

การตั้งธรรมหลวงนี้ มีพิธีที่สำคัญอีกพิธีหนึ่ง คือ พิธีเผา “ไม้เผาบาบ” หรือ “เผาพราหมณ์” โดยใช้ไม้หอมชนิดใดก็ได้ มีขนาดยาวประมาณ 1 วาของแต่ละคน มัดกรวยใส่ดอกไม้และเทียนไว้ที่ปลายไม้ เมื่อไปวัด ชาวบ้านจะนำไม้เผาบาบไปรวมกันไว้เป็นกอง เมื่อพระภิกษุอ่านชาดกถึงตอนที่ชุกตาย หรือจบนครกัณฑ์ ก็จะจุดไฟเผาไม้เผาบาบ โดยเชื่อว่าเป็นการชำระบาปที่ทำมาทั้งหมดในรอบปีและทำให้จิตใจผ่องใส

2.3 แหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นใกล้เคียงเมืองโบราณเวียงลอ

เมืองโบราณเวียงลอไม่ได้ตั้งอยู่โดดเดี่ยวหรือว่าตั้งอยู่ในชุมชนเหมือนกันเมืองโบราณเวียงกุมกาม หากแต่รอบๆและใกล้เคียงยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ซึ่งจะสนับสนุนส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวอยากจะเดินทางมาท่องเที่ยวยังบริเวณนี้ ในพื้นที่ตั้งโบราณสถานเวียงลอนั้น มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นที่อยู่ใกล้เคียง ได้แก่

- 2.3.1 แหล่งผลิตข้าวอินทรีย์ รายล้อมเมืองโบราณเวียงลอ เป็นพื้นที่ราบ ซึ่งเป็นพื้นที่ทำการเกษตร และพืชหลักคือ ข้าวหอมมะลิ ข้าวหอมมะลิถือว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นชื่อของอำเภอจุน และพื้นที่นาในอำเภอจุน เป็นแหล่งที่ผลิตข้าวหอมมะลินทรีย์ที่มีชื่อเสียง พื้นที่นาที่รายล้อมโบราณสถานถือว่าเป็นเสน่ห์ของเมืองโบราณเวียงลอที่แตกต่างจากเมืองโบราณแห่งอื่น
- 2.3.2 เขตห้ามล่าสัตว์ป่าห้วยหลวง ใกล้เคียงเมืองโบราณเวียงลอ รายล้อมไปด้วยป่าเขา ซึ่งมีความสมบูรณ์ และกำลังมีการจัดตั้งเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าห้วยหลวง โดยสัตว์ป่าที่อยู่ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าห้วยหลวงที่เป็นที่รู้จัก คือ นกยูง ซึ่งอาศัยอยู่ตามธรรมชาติ โดยเฉพาะบริเวณบ้านกัวแก้ว มีการปรับปรุงพื้นที่ ให้เป็นข่วงนกยูง กล่าวคือ มีการปลูกถั่วและพืชผลให้กับนกยูงในช่วงที่ป่าไม่มีสภาพแล้ง และไม่มีอาหารสำหรับนกยูง เพื่อให้ประชาชนได้เข้าไปชื่นชม สังเกตและศึกษาพฤติกรรม ความสวยงามของนกยูง นอกจากนี้ ภายในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าห้วยหลวง ยังเป็นที่ตั้งของโบราณสถานที่ตั้งอยู่บนเนินเขา การเดินทางเพื่อขึ้นไปศึกษาและท่องเที่ยวโบราณสถานที่ตั้งอยู่บนเขา อาจจะได้พบและสังเกตพฤติกรรมของนกยูงไปด้วยในตัว

- 2.3.3 ฟาร์มม้า นับว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และสามารถที่จะพัฒนาต่อยอดได้ หากแต่ ปัจจุบันยังไม่เป็นที่รู้จักของคนในพื้นที่ จุดเด่นของฟาร์มม้าแห่งนี้ คือ มีทำเลที่ตั้งที่เข้าถึงได้ง่าย ภูมิทัศน์ภายในฟาร์มสวยงาม และที่สำคัญคือ ฟาร์มแห่งนี้มีการเพาะพันธุ์ม้า ซึ่งเคยได้รับรางวัลในการประกวดแข่งขันม้าประเภทมาราธอน ในกีฬาแห่งประเทศไทย ทำให้มีนักกีฬาและผู้สนใจกีฬาขี่ม้า มาฝึกฝนและพักผ่อนที่ฟาร์มม้าแห่งนี้อย่างต่อเนื่อง และในอนาคตฟาร์มแห่งนี้มีโครงการจะพัฒนาที่พักภายในฟาร์ม ตลอดจนหลักสูตรการเรียน การสอนขี่ม้า รวมทั้งการนำม้ามาใช้เพื่อให้บริการแก่ผู้ต้องการจะท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และวัฒนธรรมในเมืองโบราณเวียงลอ ซึ่งต้องมีการประสานงานและเชื่อมโยงกันอย่างมีประสิทธิภาพ

3. คุณค่าโบราณสถาน ความตามกฎบัตรเบอร์ธา

3.1 คุณค่าทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Value)

โบราณสถานภายในเมืองโบราณเวียงลอ โบราณสถานส่วนใหญ่เป็นโบราณสถานร้าง และส่วนใหญ่หักทลายลงเหลือเพียงบริเวณส่วนฐาน มีเจดีย์ที่บ่งบอกถึงลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรม คือ พระธาตุวัดศรีปิงเมือง และพระธาตุหนองห้า นอกจากนี้โบราณวัตถุที่ขุดพบในพื้นที่เมืองโบราณเวียงลอ ยังถือเป็นงานศิลปะที่โดดเด่นของศิลปะในช่วงเวลานั้น

3.2 คุณค่าทางประวัติศาสตร์ (Historic Value)

เมืองโบราณเวียงลอ มีการขุดค้นพบโครงกระดูกของมนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ตลอดจนหลักฐานทางโบราณคดีในช่วงทริภุชเวศย์และล้านนา นับว่าเป็นเมืองที่มีพัฒนาการอยู่อาศัยที่น่าสนใจ มีการอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่อง และในปัจจุบัน กำแพงเมือง คูเมือง ของเมืองโบราณเวียงลอยังคงปรากฏอยู่ในบางช่วง ทำให้เมืองโบราณเวียงลอเป็นกรณีศึกษา พัฒนาการอยู่อาศัยและก่อตั้งเมืองที่โดดเด่นเลยทีเดียว

3.3 คุณค่าทางวิชาการ (Scientific Value)

เมืองโบราณเวียงลอ มีภูมิปัญญาในการตั้งเมือง รวมทั้งการบริหารจัดการน้ำ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่หากศึกษา จะสามารถนำองค์ความรู้เหล่านี้มาใช้ประโยชน์ได้ นอกจากนี้ ชุมชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่ ณ ปัจจุบัน ยังเป็นเกษตรกรที่ปลูกข้าว และทำเกษตรอินทรีย์ที่ใหญ่แห่งหนึ่งของอำเภอจุน จึงมีองค์ความรู้เกี่ยวกับการปรับตัวในการทำการเกษตรที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งเช่นกัน

3.4 คุณค่าทางสังคม (Society Value)

แม้ว่าโบราณสถานและชุมชนที่อยู่อาศัยในเมืองโบราณเวียงลอ จะเป็นกลุ่มคนคนละกลุ่ม และไม่ได้เชื่อมโยงกันทางด้านประวัติศาสตร์ แต่มีสิ่งหนึ่งที่กลุ่มคนสองกลุ่มเหมือนกันคือ ความเชื่อทางพุทธศาสนา กลุ่มคนทั้งสองนับถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน ทำให้ โบราณสถานส่วนใหญ่ได้รับการดูแลจากชุมชน จะมีบ้างที่ถูกทำลายด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือจากบุคคลที่ย้ายเข้ามาอยู่ในภายหลัง แต่ถือว่า โบราณสถานได้รับการดูแลเป็นอย่างดีในระดับหนึ่ง ด้วยถือว่าคือ ศาสนสถานในพุทธศาสนานั้นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระธาตุหรือเจดีย์ที่มีความเชื่อว่าเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระธาตุเจ้า เช่น พระธาตุที่วัดศรีจอมปิง โดยมีประเพณีไหว้สาพระธาตุศรีปิงเมืองในทุกปี

4. ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโบราณสถาน ในเมืองโบราณเวียงลอ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 กลุ่มบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสุ่มตัวอย่าง สัมภาษณ์ในทุกกลุ่ม/ฝ่ายของหน่วยงาน อันได้แก่ บุคลากรในเทศบาลตำบลเวียงลอ และเทศบาลตำบลหงส์หิน และกลุ่มที่ 2 ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยมีพื้นที่ใช้ประโยชน์ใกล้เคียงโบราณสถาน สามารถสรุปมุมมองเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโบราณสถานได้ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างที่ 1 มองว่า ชุมชนและโบราณสถานมีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง คือ ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน เช่น การทำความสะอาดโบราณสถานในวันสำคัญ แต่ยังไม่เพียงพอ ทำให้โบราณสถานจึงอยู่ในสภาพทรุด มีหญ้าปกคลุม เกิดกรณีไถทำลายโบราณสถานบางแห่งในเวลาที่ผ่านไป

กลุ่มตัวอย่างที่ 2 มองว่า ประชาชนมีส่วนช่วยดูแลโบราณสถานเป็นอย่างมากแล้ว (ตามความสามารถที่ประชาชนมี) รวมทั้งชุมชนมีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์และพัฒนา หากแต่ประชาชนต้องใส่ใจปัญหาปากท้อง และครอบครัวก่อน เป็นอันดับแรก ทำให้ไม่มีเวลาดูแลใส่ใจโบราณสถานตลอดเวลา และการดูแลโบราณสถานจำเป็นต้องใช้งบประมาณ ประชาชนจึงไม่สามารถดูแลโบราณสถานได้อย่างเต็มที่

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ซึ่งมีนัยยะสำคัญอีกประการเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโบราณสถาน คือ กลุ่มตัวอย่างที่ 2 ทุกคน มีทัศนคติที่ดีต่อการมีโบราณสถานในพื้นที่ทำประโยชน์หรือใกล้เคียงพื้นที่ทำประโยชน์ของตนเอง และทุกคนเห็นควรว่า โบราณสถานสมควรได้รับการอนุรักษ์และพัฒนา และประชาชนในชุมชนมีความพร้อมและเต็มใจให้ความร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ในปี 2556 ได้มีประชาชนบางคนที่อยู่ใกล้เคียงโบราณสถานทำการไถทำลายโบราณสถาน คือ โบราณสถานต้นมะเดื่อ และสำนักศิลปะการที่ 7 น่าน ได้รับการแจ้งจากประชาชนในพื้นที่ และเข้าไปประจับเหตุและดำเนินการตามกฎหมาย การแจ้งเหตุในลักษณะนี้เป็นสิ่งยืนยันว่า ประชาชนเห็นความสำคัญของโบราณสถาน

สำหรับความสัมพันธ์ของชุมชนกับโบราณสถานในฐานะแหล่งท่องเที่ยววนั้น ไม่ว่าจะในส่วนของผู้นำชุมชน หรือประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คิดเห็นตรงกันว่า หากพัฒนาโบราณสถานให้มีนักท่องเที่ยวมา

ท่องเที่ยวได้ จะเกิดผลดีกับเศรษฐกิจของชุมชน แม้ในปัจจุบันจะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเชียงใหม่โบราณ เวียงลอประปราย แต่ชุมชน ประชาชนยังไม่สามารถได้รับผลประโยชน์ใดๆจากแหล่งท่องเที่ยวเลย ซึ่งตามกฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้กล่าวถึงหลักการที่เกี่ยวข้องกับชุมชนไว้ว่า ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น ควรมีส่วนร่วมในการวางแผนการอนุรักษ์และจัดการการท่องเที่ยว และ กิจกรรมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ต้องสร้างผลตอบแทนแก่ชุมชนท้องถิ่น จำเป็นต้องมีกระบวนการบริหารจัดการให้มีกิจกรรมที่สามารถนำประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมไม่ว่าในแง่การอนุรักษ์ หรือว่าการท่องเที่ยว และที่สำคัญชุมชนต้องได้รับประโยชน์หรือผลตอบแทน ไม่ว่าจะเป็นทางการ เศรษฐกิจ สังคม

5. การดำเนินการเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอปะผ่านมา

ในปี พ.ศ. 2547 นางสาวเรืองวรรณ บัวนุช รองผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา ได้เสนอรับการสนับสนุนโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอปะ เป็นโครงการเร่งด่วนต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อจัดคณะรัฐมนตรีสัญจรมายังจังหวัดพะเยา ในครั้งนั้นคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติในหลักการ การดำเนินการเป็นไปด้วยความร่วมมือระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงลอปะและสำนักศิลปากรที่ 7 น่าน โดยโครงการ/แผนงานแรก ระยะแรกที่ดำเนินการ คือ การขุดค้น ขุดแต่งโบราณสถาน จำนวน 16 แห่ง ขุดค้นศึกษา กำแพงเมือง คูเมือง จำนวน 8 หลุม และขุดค้นเพื่อศึกษาชั้นวัฒนธรรมการอยู่อาศัยในเขตเมืองโบราณเวียงลอปะและบริเวณใกล้เคียงจำนวน 19 หลุม

ในปี พ.ศ. 2549 องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงลอปะ ได้รับงบประมาณอุดหนุนเพื่อดำเนินการโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอปะระยะที่ 2 ในวงเงินงบประมาณ 16,000,000 บาท โดยดำเนินกิจกรรม/แผนงานดังนี้

4. บูรณะและปรับสภาพภูมิทัศน์ 4 แห่ง ได้แก่ กู่พระแก้ว กู่พระเจ้าเข้ากาด กู่มะม่วงแก้มแดง และกู่สารภี
5. ก่อสร้างอาคารศูนย์ศึกษาข้อมูลบริเวณวัดศรีปิงเมือง
6. ปรับปรุงถนนดินลูกรังภายในเขตโบราณสถาน จำนวน 3 ช่วง คือ ตั้งแต่ กู่พระแก้ว กู่พระเจ้าเข้ากาดและกู่มะม่วงแก้มแดง
7. ก่อสร้างถนน คสม. ภายในเขตโบราณสถาน จำนวน 3 ช่วง คือ กู่พระแก้ว กู่พระเจ้าเข้ากาดและกู่มะม่วงแก้มแดง
8. ก่อสร้างห้องสุขา จำนวน 2 หลัง
9. ก่อสร้างลานจอดรถบริเวณศูนย์ศึกษาข้อมูลเวียงลอปะ
10. ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณศูนย์ข้อมูลเวียงลอปะพร้อมก่อสร้างทางเดินรอบอาคารศูนย์ข้อมูล
11. จัดทำแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเวียงลอปะ
12. สร้างสะพานแขวนข้ามแม่น้ำอิงเชื่อมโบราณสถานเวียงลอปะ 2 ฝั่ง

ในปี พ.ศ. 2555 องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา อนุมัติงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์วัดศรีปิงเมือง

1. งานก่อสร้างลานกิจกรรม ก่อสร้างทางเดินทางเท้า งานติดตั้งไฟฟ้าและปรับปรุงภูมิทัศน์
2. งานก่อสร้างแท่นประดิษฐานองค์พญาลอพร้อมองค์พญาลอ
3. ก่อสร้างกำแพงอิฐโดยรอบ

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพะเยา ดำเนินการจัดทำโครงการจัดแสดงศูนย์ข้อมูลเวียงลอ เพื่อจัดหาอุปกรณ์ ประเภท ตู้โชว์ แท่นจัดแสดงและแท่นประดิษฐานพระพุทธรูป พร้อมทั้งติดตั้งเครื่องบันทึกภาพและระบบดีจิตอล และเครื่องฉายโปรเจ็คเตอร์ พร้อมจอ และชุดเครื่องเสียง (ลำโพงติดผนัง)

ปี 2557 องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา อนุมัติงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณสถานเวียงลอ โดยมีกิจกรรม/แผนงานดังนี้

1. ก่อสร้างโรงกลองโบราณ
2. บูรณะและปรับปรุงภูมิทัศน์โบราณสถานกุฏิวัดศรีปิงเมืองและกุฎชะจาว
3. บูรณะพระวิหารวัดศรีปิงเมือง
4. ก่อสร้างลานกิจกรรมบริเวณพระวิหารวัดศรีปิงเมือง

พ.ศ. 2557 สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน ดำเนินการโครงการบูรณะพระธาตุ(เจดีย์)ศรีปิงเมือง ด้วยโบราณสถานได้รับผลกระทบจากแผ่นดินไหว

และด้วยที่ผ่านมา โบราณสถานประสบปัญหาไม้วัชพืชขึ้นปกคลุม ทำให้ไม่สามารถศึกษาหรือเที่ยวชมโบราณสถานได้ สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน จึงได้หารือร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ตลอดจนประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียซึ่งมีพื้นที่ต่อเนื่องหรือติดกับโบราณสถาน และได้ข้อสรุปร่วมกันว่า

1. ประชาชนที่ใช้ประโยชน์ใกล้เคียงโบราณสถานจะรับอาสาเป็นผู้ดูแลและทำความสะอาดโบราณสถาน
2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ เทศบาลตำบลเวียงลอ และเทศบาลตำบลหงส์หินจะสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ทำความสะอาด เช่น น้ำมันเชื้อเพลิง และยากำจัดวัชพืช

6. การวิเคราะห์ จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ (SWOT ANALYSIS)

จุดเด่นหรือจุดแข็ง (Strengths) เมืองโบราณเวียงลอ เป็นเมืองโบราณที่มีลักษณะของเมืองเก่าอันเด่นชัด คือ มีคูน้ำคันดินกำแพงเมือง ซึ่งแสดงถึงความเป็นเมืองหรือนครรัฐ มีโบราณสถานภายในเมือง และพื้นที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก โดยรวมกลุ่มและอยู่ไม่ไกลกัน สามารถเดิน ปั่นจักรยาน ขี่จักรยานยนต์เที่ยวชมได้ นอกจากนี้แล้วที่ตั้งของเมืองโบราณเวียงลอมีแม่น้ำอิงไหลผ่านกลางเมือง ทำให้เมืองโบราณเวียงลอมีสภาพภูมิทัศน์ที่สวยงาม เป็นความกลมกลืนของธรรมชาติและวัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิตของผู้คนในลุ่มน้ำอิง การทำประมง การทำการเกษตรอินทรีย์ อีกทั้งในชุมชนที่อยู่อาศัยใกล้เคียงโบราณสถานยังมีขนบธรรมเนียม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ให้ผู้นิยมด้านวัฒนธรรมได้เข้ามาศึกษา และจากการสัมภาษณ์ประชาชนในชุมชน ส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อโบราณสถาน และเห็นตรงกันว่า

โบราณสถานควรได้รับการอนุรักษ์และพัฒนา ตลอดจนหากมีการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมอันเกี่ยวข้องกับอนุรักษ์และพัฒนาส่วนใหญ่ยินดีให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ นอกจากนี้แล้ว ในอำเภอจุนเองยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ใกล้เคียงเมืองโบราณเวียงล่อ คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงล่อ อันมีจุดขายคือ นกยูงที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทางธรรมชาติกับวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

จุดด้อยหรือจุดอ่อน (Weaknesses) โบราณสถานส่วนใหญ่เป็นโบราณสถานก่ออิฐ ที่พังทลายลงและเหลือเพียงส่วนฐานเตี้ยๆ ตามหลักการอนุรักษ์แล้วไม่สามารถเติมต่อให้โบราณสถานเต็มสมบูรณ์แบบได้ ด้วยไม่มีหลักฐานทางโบราณคดียืนยัน การสื่อความหมายและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโบราณสถานจึงมีความจำเป็นมาก เพื่อไม่ให้โบราณสถานเป็นเพียงกองอิฐ นอกจากนี้โบราณสถานที่ตั้งอยู่ในทำเลแตกต่างกัน ยังมีความเสี่ยงในการถูกทำลาย เสียหายด้วยปัจจัยแตกต่างกัน คือ โบราณสถานที่อยู่บนเขา มีโอกาสถูกขุดทำลายเพื่อหาโบราณวัตถุ โบราณวัตถุที่ตั้งอยู่ใกล้ชุมชน มักมีสิ่งก่อสร้างสมัยใหม่ปลูก ก่อสร้างประชิด ทำให้ขาดความสง่างาม โบราณสถานที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ทำการเกษตร ได้รับความชื้นจากพื้นที่ทำเกษตรมาก ทำให้มีหญ้าวัชพืชปกคลุม รวมทั้งโบราณสถานมีความเสี่ยงจากความชื้น ด้วยวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างคืออิฐ ซึ่งหากได้รับความชื้นสลับกับแห้งไปเรื่อยๆจะทำให้แตกร้าวได้ง่าย และหากมีความชื้นมาก อิฐอาจเปื่อยยุ่ยได้อีกเช่นกัน

นอกจากนี้ ที่ตั้งของเมืองโบราณเวียงล่ออยู่ในตำแหน่งที่ห่างไกลจากศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของจังหวัดพะเยา คือ ตั้งอยู่ในอำเภอจุน และไม่ได้ตั้งอยู่ถนนสายหลัก ทำให้เมืองโบราณเวียงล่อ ไม่ใช่ทางผ่าน แต่ต้องรู้จักและมีความต้องการจะเดินทางมาโดยตั้งใจ หากแต่อำเภอจุนเป็นทางผ่านไปยังจังหวัดเชียงรายและแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ คือ วนอุทยานแห่งชาติภูชี้ฟ้า วนอุทยานภูลังกา อุทยานแห่งชาติภูซาง ทำให้เมืองโบราณเวียงล่อที่อยู่ห่างจากอำเภอจุนประมาณ 15 กิโลเมตร ก็สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ หากมีจุดดึงดูดที่สำคัญ

โอกาส (Opportunities) เมืองโบราณเวียงล่อได้รับความสนใจจากผู้บริหารระดับจังหวัดที่ต้องการพัฒนาให้เป็นอุทยานและแหล่งเรียนรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ โดยจังหวัดพะเยาได้มีคำสั่งจังหวัดพะเยาที่ 2194/2557 เรื่องแต่งตั้งคณะที่ปรึกษาและคณะกรรมการเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานในเขตเมืองเวียงล่อ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ซึ่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยาได้มีการตั้งงบประมาณไว้เพื่อบูรณะและปรับปรุงทัศนียภาพโบราณสถานทั้งระยะสั้นและระยะยาว นอกจากนี้ด้วยความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน นายมนัส เวียงล่อได้ร่วมกับประชาชนขอพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการพัฒนาลุ่มน้ำอิง ตลอดทั้งโบราณสถานในเขตเมืองโบราณเวียงล่อ ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความกระตือรือร้นในการจัดทำแผนงาน/โครงการและจัดสรรงบประมาณมาลงในพื้นที่

อุปสรรค (Threats) ด้วยโบราณสถานในเมืองโบราณเวียงล่ออยู่ในเขตความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสองแห่ง คือ เทศบาลตำบลเวียงล่อ และเทศบาลตำบลหงส์หิน ซึ่งหน่วยงานทั้งสองนั้น มีการค่าน้ำหนักในการดำเนินงานด้านต่างๆไม่เท่ากัน เทศบาลตำบลเวียงล่อ มีการขอรับงบประมาณเพื่อบูรณะและดูแลโบราณสถาน หากแต่เทศบาลตำบลหงส์หินไม่มี ทำให้โบราณสถานได้รับ

การดูแลไม่เท่ากันหรือไม่เหมือนกัน กล่าวคือ โบราณสถานในส่วนของตำบลเวียงลอมีผู้ดูแลทำความสะอาด แต่โบราณสถานฝั่งหงส์หินกลับยังไม่ได้รับการบูรณะและไม่มีผู้ดูแลหลัก เป็นเพียงประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงทำความสะอาดและดูแลในบางครั้ง ทำให้เมื่อ โบราณสถานมีหญ้าปกคลุม จากการสัมภาษณ์ทั้งบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้ข้อมูลตรงกันว่า ปัญหาหลักของโบราณสถาน คือ โบราณสถานไม่มีผู้ดูแล ทำให้มีหญ้าและวัชพืชปกคลุม เมื่อนักท่องเที่ยวมาชมโบราณสถาน จะรู้สึกไม่ดีและบางครั้งมองว่าประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงไม่ยอมดูแลโบราณสถาน

นอกจากนี้ หน่วยงานต่างๆที่เข้ามาใช้พื้นที่เมืองโบราณเวียงลอทำกิจกรรม/โครงการ เป็นเพียงการเข้ามาโดยฉาบฉวย เช่น นำป้ายนิทรรศการมาขอติดตั้งในศูนย์ข้อมูลซึ่งมีป้ายนิทรรศการอยู่แล้ว หรือการจัดการแสดง แสง สี เสียง และประชาสัมพันธ์แหล่งโบราณสถานภายในเมืองโบราณเวียงลอ โดยใช้งบประมาณมาก และจบไปเพียงไม่กี่วัน ผลคือ มีนักท่องเที่ยวเข้ามาและไม่พบภาพโบราณสถานดังที่โฆษณา ทำให้เกิดความรู้สึกผิดหวัง และส่งผลให้ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเวียงลอเป็นไปในทางลบมากกว่าบวก

7. การวิเคราะห์กระบวนการจัดการของเมืองโบราณเวียงลอ (Management Process) โดยใช้กระบวนการ 4 กระบวนการคือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การชี้นำ (Leading) การควบคุม (Controll)

7.1 การวางแผน (Planning)

การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอนั้น จากการดำเนินการที่ผ่านมาพบว่า เมื่อปี พ.ศ. 2549 องค์กรบริหารส่วนตำบลเวียงลอ หรือเทศบาลตำบลเวียงลอในปัจจุบัน ได้ว่าจ้างที่ปรึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทเพื่ออนุรักษ์และพัฒนา เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ จากการศึกษาแผนแม่บทฉบับนี้ ถือได้ว่ามีกำหนดแผนงาน/กิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับดำเนินการในทุกด้านภายในเมืองโบราณเวียงลอ ซึ่งแผนแม่บทฉบับนี้ผ่านการประชาพิจารณ์จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นที่เรียบร้อยแล้ว หากแต่ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ขาดการกระตุ้นให้หน่วยงาน/องค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ตามแผนแม่บท ตั้งงบประมาณและดำเนินการให้เป็นไปตามที่แผนแม่บทกำหนด

วิเคราะห์แผนแม่บทในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ

แผนแม่บท เป็นผลการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ โดยกำหนดแผนงาน/โครงการ ในด้านต่างๆ ตลอดทั้งหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบ เมื่อวิเคราะห์แผนงานในแต่ละด้านโดยอาศัยหลักและทฤษฎี จะพบว่า แผนแม่บทมี ยุทธศาสตร์ จำนวน 3 ยุทธศาสตร์ แต่ละยุทธศาสตร์มีกลยุทธ์หรือแผนงานที่เกี่ยวข้อง รายละเอียดดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การเพิ่มมูลค่าฐานเศรษฐกิจเดิม

เป็นยุทธศาสตร์ที่เน้นการศึกษา เพื่อสร้างมาตรฐานเกี่ยวกับความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ โบราณคดีของพื้นที่เมืองโบราณเวียงลอ ตลอดจนการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โดยยึดหลักความเป็นของแท้ดั้งเดิม ตามหลักฐานข้อมูลที่ได้จากการศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : ยุทธศาสตร์ด้านผังพื้นที่และสภาพแวดล้อม

เป็นยุทธศาสตร์ที่เน้นการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินให้สอดคล้อง และกลมกลืน ตลอดจนไม่ทำลายความเป็นของแท้ดั้งเดิมของโบราณสถาน การปรับภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม ล้อมรอบโบราณสถาน รวมไปถึงการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอื่นกับเมืองโบราณเวียงล่อทั้งระดับจังหวัด และระดับภูมิภาค

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : ยุทธศาสตร์ด้านสังคมและชุมชน

เป็นยุทธศาสตร์ที่เน้นการทำงานร่วมกับสังคมและชุมชนใกล้เคียง โบราณสถาน ให้ประชาชนมีความรักและตระหนักถึงความสำคัญของโบราณสถาน

ยุทธศาสตร์ที่ 1 : เพิ่มมูลค่าฐานเศรษฐกิจเดิม ประกอบด้วยแผนงาน

- แผนงานด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี
- แผนงานด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูบูรณะโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 2 : ยุทธศาสตร์ด้านผังพื้นที่และสภาพแวดล้อม ประกอบด้วยแผนงาน

- แผนงานด้านภูมิทัศน์เมืองโบราณและอาคารสิ่งก่อสร้าง
- แผนงานด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน
- แผนงานด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : ยุทธศาสตร์ด้านสังคมและชุมชน ประกอบด้วยแผนงาน

- แผนงานด้านบริการวิชาการและส่งเสริมการท่องเที่ยว
- แผนงานด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
- แผนงานด้านเศรษฐกิจและสังคม
- แผนงานอำนวยการและบริหารโครงการ

เมื่อวิเคราะห์ แผนแม่บทอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อ โดยนำหลักการและแนวทางการอนุรักษ์เมืองเก่า การอนุรักษ์โบราณสถานและภูมิทัศน์วัฒนธรรมตามกฎหมายต่างๆใช้ในการพิจารณา แล้วพบว่า แผนแม่บทอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อ เป็นแผนแม่บทที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และเป็นไปตามหลักการ กล่าวคือ การวางแผนโดยใช้ผลการศึกษาเป็นฐานการจัดทำแผน โดยเมื่อวิเคราะห์แผนในแต่ละด้าน และเมื่อพิจารณาแผนในแต่ละด้าน เป็นแผน/กิจกรรม/โครงการ ที่สามารถทำให้เป็นจริงได้ หากแต่แผนแม่บทไม่ได้ระบุระยะเวลาแล้วเสร็จ และยังไม่มีการผลักดันให้แต่ละหน่วยงาน นำแผนงาน/โครงการในแผนแม่บทไปใช้ปฏิบัติ

นอกจากแผนแม่บทแล้ว จากการสอบถามหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการวางแผนงานในภารกิจ หน้าที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับ การอนุรักษ์และพัฒนาเวียงล่อแล้ว พบว่า มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อโดยตรง แบ่งออกเป็น หน่วยงานส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค จากการสัมภาษณ์ นายบวรเวช รุ่งรุจี ขณะ ดำรงตำแหน่ง อธิบดีกรมศิลปากร ได้ขอคิดเกี่ยวกับ เมืองโบราณเวียงล่อว่า เมืองโบราณเวียงล่อสามารถพัฒนาเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ได้ หากแต่ควรเป็นแนวคิดและ ผู้ดำเนินการคือท้องถิ่น เนื่องจากกรมศิลปากรไม่ได้มีแนวคิดในการประกาศอุทยานประวัติศาสตร์เพิ่มเติม จากในปัจจุบัน ทำให้สามารถมองแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อ ว่าต้องเป็นเรื่อง การบริหารจัดการของส่วนภูมิภาค หน่วยงานส่วนกลาง จะเป็นเพียงที่ปรึกษาทางด้านวิชาการเท่านั้น ดังนั้นการบริหารจัดการเมืองโบราณเวียงล่อจึงมีแนวโน้มว่าจะต้องให้ความสำคัญกับท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ท้องถิ่นจะต้องเป็นผู้จัดหางบประมาณในการดำเนินการ โดยอาจขอความช่วยเหลือหรือร่วมมือกับหน่วยงานส่วนกลางในบางส่วน ท้องถิ่นจะต้องเป็นผู้บริหารจัดการด้วยตนเอง และจากการดำเนินการที่ผ่านมา พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและกลุ่มประชาชนในชุมชนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการ

ผลักดันให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อ เช่น เทศบาลตำบลเวียงล่อ (องค์การบริหารส่วนตำบลล่อ ในขณะนั้น) ได้จัดทำแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อ องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา จัดสรรงบประมาณเพื่อบูรณะและปรับปรุงภูมิทัศน์โบราณสถาน เป็นต้น แต่ถึงแม้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะให้ความสำคัญในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อ หากแต่ด้วยระเบียบกฎหมาย ก็เป็นอุปสรรคในการดำเนินการ จะเห็นได้ว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถดำเนินการบูรณะโบราณสถานได้โดยพลการ จำเป็นต้องได้รับอนุญาตรูปแบบและวิธีดำเนินการจากอธิบดีกรมศิลปากร ดังนั้นวิธีการที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ บูรณะโบราณสถาน คือ การตั้งงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกรมศิลปากร เป็นผู้สนับสนุนเรื่องรูปแบบเพื่อการบูรณะ สำหรับแนวทางในการบริหารจัดการนั้น มีแนวทางชัดเจนว่า เมืองโบราณเวียงล่อ จะเป็นอุทยานประวัติศาสตร์ที่เกิดจากท้องถิ่นเต็มตัว

ในการด้านอนุรักษ์โบราณสถานซึ่งเป็นสิ่งแรกที่ควรจะทำดำเนินการเพื่อสร้างให้ โบราณสถานในเมืองโบราณเวียงล่อสามารถใช้ประโยชน์ในฐานะแหล่งท่องเที่ยวได้นั้น มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง คือ สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน สังกัด กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งมีภารกิจในการอนุรักษ์โบราณสถาน โดยจากการสอบถามแผนงานทำงานของสำนักศิลปากรที่ 7 น่าน พบว่า ได้มีการวางแผนจะเข้ามาดำเนินการสำรวจและขึ้นทะเบียนโบราณสถานในเมืองโบราณเวียงล่อ เพื่อป้องกันโบราณสถานถูกบุกรุกทำลาย และในขณะเดียวกัน สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน เป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดทำรูปแบบเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งในขณะที่กำลังดำเนินการจัดทำรูปแบบเพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานบางแห่งที่ได้รับการขุดแต่งและศึกษาแล้ว และได้ส่งของงบประมาณปี 2559 ไปยังกรมศิลปากร หากแต่ไม่ได้รับงบประมาณ ซึ่งอาจจะมีการเสนอของบเพื่อการบูรณะในปีถัดๆไป

จากการสัมภาษณ์นายไกรสิน อุ๋นใจจินต์ นักโบราณคดีชำนาญพิเศษ รักษาการณผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ 7 น่าน ซึ่งเป็นหน่วยงานส่วนกลางในภูมิภาคของกรมศิลปากร ที่ดูแลรับผิดชอบเขตพื้นที่จังหวัดพะเยา ให้ข้อมูลว่า เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2559 นายอนันต์ ชูโชติ อธิบดีกรมศิลปากร ได้ประชุมหารือร่วมกับ นายศุภชัย เอี่ยมสุวรรณ ผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา ได้ข้อสรุปร่วมกันว่า ควรมีการปรับปรุงแผนแม่บทให้เป็นปัจจุบัน และให้หน่วยงานที่ปรากฏบทบาทหน้าที่ในแผนแม่บทจัดทำแผนปฏิบัติการทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยจังหวัดพะเยามีแผนจะอนุรักษ์และพัฒนาให้เมืองโบราณเวียงล่อเป็นอุทยานประวัติศาสตร์

และเมื่อพิจารณาแผนงานของหน่วยงานอื่นพบว่า หน่วยงานที่มีแผนงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน พบว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา หน่วยงานที่ตั้งงบประมาณเพื่ออนุรักษ์โบราณสถานมากที่สุด คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา โดยตั้งงบประมาณบูรณะโบราณสถานและปรับปรุงภูมิทัศน์โบราณสถานในปี งบประมาณ 2557 และจากการสอบถามยังพบว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา มีแผนงานที่ดำเนินการบูรณะโบราณสถานในเขตตำบลหงส์หิน รวมทั้งปรับปรุงภูมิทัศน์โบราณสถานทั้งในเขตตำบลหงส์หินและตำบลเวียงล่อ ทั้งนี้เกิดจากการผลักดันของ อาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม (อส.มศ.) และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา ในส่วนที่ดูแลรับผิดชอบอำเภอจุน

นอกจากนี้ ในปี 2557 สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน ได้จัดประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วางแผนการอนุรักษ์โบราณสถานเบื้องต้นร่วมกัน จุดมุ่งหมาย คือ การพัฒนาให้โบราณสถานสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยการมีการปักหมุดร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชนว่า ภายในเขตหมุดจะไม่มีกรบุกรุกเข้าไปทำกิจกรรมใดที่อันจะมีผลต่อโบราณสถาน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ เทศบาลตำบลเวียงล่อและเทศบาลตำบลหงส์หินจะ

สนับสนุนวัสดุและอุปกรณ์ให้แก่ประชาชนเพื่อใช้ในการถากถางทำความสะอาดโบราณสถาน เพื่อให้โบราณสถานมีความสะอาดและนักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปเยี่ยมชมได้

สำหรับแผนงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวภายในเมืองโบราณเวียงลอนั้น มีองค์กรและหน่วยงานที่มีแผนงานเกี่ยวข้องอยู่ 2 หน่วยงาน/องค์กรคือ หนึ่ง เทศบาลตำบลเวียงลอม โดยเทศบาลตำบลเวียงลอม มีแผนการจัดทำแฟริมน้ำให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลสงกรานต์ในทุกปี หากแต่รายได้ที่เกิดจากการให้บริการนั้นเป็นรายได้ที่จัดเก็บเข้าสำนักงานเทศบาลตำบลเวียงลอม ไม่ได้กระจายสู่ประชาชนแต่อย่างใด และ สอง กลุ่มท่องเที่ยวเวียงลอม เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้น เพื่อผลักดันและเป็นแกนในการพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองโบราณเวียงลอม โดยกลุ่มท่องเที่ยวเวียงลอม มีแผนจะนำจักรยาน ตลอดทั้งวางแผนการท่องเที่ยวทั้งทางบกและทางน้ำ ในเขตเมืองโบราณเวียงลอม หากแต่ ณ ปัจจุบัน การรวมกลุ่มยังเป็นแบบหลวมๆ และยังไม่มีการบริหารจัดการที่ชัดเจน

เมื่อพิจารณา สามารถสรุป การวางแผนอันเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนา เมืองโบราณเวียงลอม พบว่า การดำเนินงานตามแผนนั้น เป็นไปอย่างล่าช้า หากแต่การให้ความสำคัญกับการนำประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม นั้น ถือได้ว่าเป็นแผนงานที่จะส่งผลดีในอนาคต เนื่องจากการดำเนินงานของประชาชนไม่ถูกพันกับงบประมาณ และประชาชนได้เข้าร่วมดูแลโบราณสถานด้วยตนเอง จะทำให้เกิดความตระหนักในคุณค่าและรักโบราณสถาน ซึ่งนับเป็นกลยุทธ์จะสามารถทำให้อุทธรศาสตร์ทั้ง 3 ยุทธรศาสตร์ ชับเคลื่อนไปได้อย่างช้าๆ

นอกจากแผนแม่บทแผนแม่บทอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอมแล้ว ประชาชนในพื้นที่ตำบลเวียงลอม โดยการนำของนายมนัส เวียงลอม ประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำตำบลเวียงลอม ได้ขอพระราชทานโครงการ 3 โครงการ ดังนี้ โครงการขุดลอกแม่น้ำอิง โครงการแก้มลิง และโครงการก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำอิงขนานกับฝายลอม ซึ่งทั้งสามโครงการนั้นมีความเกี่ยวข้องกับโบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอมโดยตรง เพราะหากว่ามีการปรับปรุงระบบบริหารจัดการน้ำ มีการขุดลอกแม่น้ำอิง ซึ่งขณะนี้ได้ดำเนินการไปบางส่วนแล้ว มีการสร้างแก้มลิง จะส่งผลให้ โบราณสถานไม่ถูกแม่น้ำอิงไหลบ่าเข้าท่วมอีก โบราณสถานจะสามารถพัฒนาและใช้งานได้ตลอดทั้งปี ซึ่งโครงการทั้ง 3 โครงการนั้นมี คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นผู้กำกับและติดตามผล โดยในส่วนของโครงการบริหารจัดการน้ำนั้น กรมชลประทานได้นำเข้าแผนและดำเนินการไปแล้วบางส่วน ในส่วนของ การบูรณะโบราณสถานนั้น สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน จะดำเนินการสำรวจและขึ้นทะเบียน ตลอดจนจัดทำรูปแบบเพื่อการบูรณะและปรับปรุงภูมิทัศน์ สำหรับแหล่งงบประมาณนั้น อาจได้มาจาก 2 แหล่ง คือ กรมศิลปากร และ องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา

ข้อบกพร่องของการวางแผน อันเกี่ยวเนื่องกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอม คือ ไม่มีการประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแผนแม่บท ทำให้การทำงานไม่เป็นไปตามกระบวนการขั้นตอนที่ควรจะเป็น จะเห็นได้ว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีส่วนของการประชาสัมพันธ์มากเกินไปโดยใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก หากแต่ ในส่วนของการดูแลอนุรักษ์โบราณสถานกลับไม่มี ทำให้เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมเมืองโบราณเวียงลอม ได้พบกับสภาพโบราณสถานที่ถูกปกคลุมไปด้วยหญ้าและวัชพืช โบราณสถานยังมีความเสี่ยงในการถูกบุกรุกทำลาย ถูกน้ำจากแม่น้ำอิงเข้าท่วมซึ่งในช่วงฤดูฝน วิธีการแก้ไขปัญหาคือ ต้องทำงานแบบบูรณาการ นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาร่วมประชุมและหาแนวทางร่วมกัน รวมทั้งร่วมกันทำงานโดยใช้ทั้งงบประมาณและบุคลากรร่วมกัน ยกตัวอย่างเช่น การหาระบบป้องกันน้ำท่วมโบราณสถาน อาจใช้ผู้เชี่ยวชาญจากทั้งกรมศิลปากรและกรมชลประทานทำงานร่วมกันเป็นต้น

นอกจากนี้ แผนงานควรกำหนดระยะเวลาแล้วเสร็จและมีแผนปฏิบัติการ ตลอดจนรูปแบบ งบประมาณการ ที่พร้อมสำหรับการจัดตั้งงบประมาณของหน่วยงานภาครัฐ และที่สำคัญควรมีองค์กรที่คอย

ติดตามให้หน่วยงานทุกหน่วยงานปฏิบัติภารกิจในความรับผิดชอบของตนในกรอบหน้าที่และระยะเวลาที่ ถูกกำหนดไว้ เช่น สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน มีหน้าที่รับผิดชอบจัดทำแบบเพื่อการบูรณะและปรับปรุงมิทซ์น์ เพื่อจะนำมาขอจัดตั้งงบประมาณ ซึ่งอาจจะขอจากกรมศิลปากรเองหรือ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา เป็นผู้ตั้งงบประมาณก็ตาม รูปแบบเพื่อการบูรณะควรจะทำแล้วเสร็จ ตามกรอบเวลา และทันต่อการดำเนินการในขั้นตอนต่อไป เป็นต้น

7.2 การจัดองค์กร (Organizing)

ตามแผนแม่บทอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ ได้วางรูปแบบการจัดองค์กรที่จะเข้า บริหารจัดการเมืองโบราณเวียงลอไว้ โดย กำหนดให้ คณะกรรมการอำนวยการโครงการ อนุรักษ์และ พัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ เป็นองค์กรที่ดูแลการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ โดยตรง ซึ่ง องค์กรนี้ขึ้นตรงกับคณะรัฐมนตรีโดยตรง แต่ด้วยแผนแม่บทยังไม่มีคำแนะนำเพื่อให้คณะรัฐมนตรี เห็นชอบ แผนแม่บทจึงขาดซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ที่จะให้หน่วยงาน/องค์กรนำไปยึดถือและปฏิบัติ และยังไม่ มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุดนี้ รวมทั้งคณะกรรมการชุดอื่น ๆ ใกล้เคียงเนื่องกับคณะกรรมการชุดนี้ขึ้น หากแต่ไม่ มีการระบุที่มาของบุคลากร และไม่มีหน่วยงานที่เป็นผู้ประสานงานและก่อตั้งองค์กรนี้ขึ้นมา ทำให้ ณ ปัจจุบัน การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอไม่มีองค์กรที่ดูแลโดยตรงแต่อย่างใด

สำหรับองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ และการท่องเที่ยว เวียงลอนั้น มีองค์กรที่น่าสนใจอยู่ จำนวน 2 องค์กร คือ

1. คณะกรรมการเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานในเขตเมืองเวียงลอ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน นำเสนอให้ผู้ว่าราชการจังหวัด พะเยาเป็นผู้แต่งตั้ง เพื่อเป็นองค์กรหลักที่ดูแลเรื่องนโยบายของการอนุรักษ์และพัฒนาเมือง โบราณเวียงลอ หากแต่นับแต่มีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุดนี้ขึ้น คณะกรรมการชุดนี้ยังไม่เคยมี การประชุมและปฏิบัติงานในภารกิจ บทบาทหน้าที่ของตนเองแต่อย่างใด ด้วยคณะที่ปรึกษาและ คณะกรรมการชุดนี้ส่วนใหญ่
2. เป็นข้าราชการประจำที่มีภารกิจ หน้าที่ตามตำแหน่งงานของตนเองอยู่แล้ว

นอกจากนี้ด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน มีแผนงานในอนาคตจะดำเนินการขึ้นทะเบียนโบราณสถานในเขตเมืองโบราณเวียงลอ เพื่อป้องกันการบุกรุกทำลาย ซึ่งในพื้นที่เอง สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน ได้ทำงานเครือข่ายโดยมีอาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษาบรรดาศิลปวัฒนธรรม (อสมศ.) เป็นแกนนำในพื้นที่ มีการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลโบราณสถานให้แก่ชุมชน รวมทั้งร่วมกับชุมชนปึกหมุดซึ่งเป็นมติของประชาชนกำหนดขอบเขตโบราณสถาน เป็นสัญญาใจว่าภายในเขตหมุด ประชาชนจะไม่รื้อถอนโบราณสถาน เพื่อรอการดำเนินการตามกระบวนการของทางราชการ

เมื่อวิเคราะห์การจัดองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอแล้ว พอสรุปได้ว่า

การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดองค์กร ด้วย องค์กรที่เกี่ยวข้อง ไม่ได้ทำงานเพื่อผลักดันเมืองโบราณเวียงลอโดยตรง ซึ่งแตกต่างจาก นครวัด ซึ่งเป็นกรณีศึกษานครวัด มีองค์กรที่เรียกว่า อปสรา ที่มีบุคลากรทำงานเต็มเวลา เพื่อบริหารจัดการเกี่ยวกับโบราณสถาน และการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ทำให้การบริหารจัดการเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยองค์กรที่จะสามารถเข้ามาดำเนินการเอกชน อปสรา ต้องมีทั้งอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย และมีช่องทางงบประมาณเพื่อใช้ในการดำเนินการ และสามารถมีอำนาจผลักดันให้หน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้เป็นไปตามแผนแม่บทได้ กล่าวคือ หากพิจารณาจากองค์กรที่มีอยู่ใน ปัจจุบัน คือ คณะกรรมการเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานในเขตเมืองเวียงลอ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา จะเป็นผู้ดูแลด้านนโยบาย และผลักดันด้านงบประมาณ กระตุ้นการทำงานของหน่วยงานในพื้นที่ ด้วยผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา เป็นผู้สามารถจะดำเนินการให้เกิดขึ้นได้ หากแต่ ณ ปัจจุบัน หน่วยงานที่ทำงานในฐานะเลขานุการของคณะกรรมการชุดนี้ ยังขาดศักยภาพในการขับเคลื่อนองค์กรแห่งนี้

และกลุ่มท่องเที่ยวเวียงลอ เป็นกลุ่มที่ทำงานอยู่ในพื้นที่ จะทำหน้าที่ดูแลโบราณสถาน และสร้างกระบวนการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งแจ้งรายงานปัญหาที่เกิดขึ้นไปยังคณะกรรมการเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานเมืองโบราณเวียงลอฯ หากแต่องค์กรทั้งสององค์กรนี้สามารถขับเคลื่อนตัวเองได้ แม้จะไม่มีองค์กรที่ตั้งขึ้นมาดูแลเมืองโบราณเวียงลอ การอนุรักษ์และพัฒนา ก็ยังคงสามารถดำเนินการได้ ตามสภาพแห่งความพร้อมของงบประมาณและชุมชน

7.3 การชี้แนะ (Leading)

การอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานภายในเมืองโบราณเวียงลอ เมื่อวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พบว่า ประชาชนนอกจากมีทัศนคติที่ดีต่อโบราณสถาน รวมทั้งเห็นตรงกันว่า การอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานภายในเมืองโบราณเวียงลอนั้นเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลดีกับประชาชนในอนาคต ทั้งนี้เกิดจากการที่ประชาชนได้รับข่าวสารเกี่ยวกับผลดีของการพัฒนาแหล่งโบราณสถานเป็นแหล่งท่องเที่ยว นั่นคือ ประชาชนมองว่า หากโบราณสถานได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาจนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้แล้ว เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามายังหมู่บ้านมากขึ้น ประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการ

ขายสินค้าและการบริการให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแรงจูงใจให้ประชาชนอยากจะเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน

การท่องเที่ยว เป็นการนำโบราณสถานมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และเป็นความคาดหวังที่ประชาชนมีต่อโบราณสถาน ทั้งนี้ความคาดหวังมีมากขึ้น เมื่อมีงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆเข้ามาลงยังพื้นที่เมืองโบราณเวียงลอ และส่วนใหญ่หน่วยงานต่างๆเข้ามามีกระตุ่นให้ประชาชนเห็นถึงประโยชน์ของการท่องเที่ยว โดยส่วนหนึ่งมีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเมืองโบราณเวียงลอออกไปสู่บุคคลภายนอก หากแต่ว่าการประชาสัมพันธ์กลับไม่ได้ส่งผลดี ตรงกันข้ามกลับนำผลเสียมาสู่การท่องเที่ยวเมืองโบราณเวียงลอ กล่าวคือ เมื่อมีการประชาสัมพันธ์มีกลุ่มนักท่องเที่ยวบางส่วนเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังเมืองโบราณสถานเวียงลอ ในสภาพที่โบราณสถานไม่พร้อมสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดความผิดหวัง และผู้ที่รับรู้ปัญหานี้ที่ดีที่สุดคือประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ ทำให้ประชาชนเกิดความไม่มั่นใจในระบบการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ที่ปล่อยปะโบราณสถานจากที่ประชาชนเคยให้ความร่วมมือในการดูแลโบราณสถานก็กลับลดน้อยถอยลง อีกทั้งวิถีชีวิตของประชาชนเองต้องให้ความสำคัญกับปัญหาเศรษฐกิจเป็นอันดับแรก ผลที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือ โบราณสถานไม่ได้รับการดูแลใส่ใจ

แต่จากการสัมภาษณ์ประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงโบราณสถาน ณ ปัจจุบัน ทุกคนยังมีความต้องการที่จะเห็นการท่องเที่ยวเกิดขึ้นภายในบริเวณเมืองโบราณเวียงลอ ทั้งนี้เนื่องจาก ในชุมชนยังมีกลุ่มคนและผู้นำที่เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์โบราณสถานในฐานะหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์และการนำโบราณสถานมาใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยว นั่นคือ กลุ่ม อส.มศ. หรืออาสาสมัครท้องถิ่นในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกลุ่มประชาชนที่ผ่านการอบรมให้มีความรู้ในเรื่องการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมจากกรมศิลปากร กลุ่ม อส.มศ. เป็นกลุ่มคนที่ผลักดันเมืองโบราณเวียงลอจนเป็นที่สนใจของผู้บริหารระดับจังหวัด ทำให้ได้รับงบประมาณมาเพื่อดำเนินโครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ และแม้การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอจะประสบปัญหาหากกายตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา กลุ่มอส.มศ. ก็ยังคงรวมกลุ่มกันได้ และเป็นกลุ่มที่คอยชี้แนะให้ประชาชนยังคงเห็นถึงความสำคัญของโบราณสถาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อส.มศ. คนสำคัญในพื้นที่ คือ นายมนัส เวียงลอ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านเวียงลอ หมู่ 11 และเป็นอาสาสมัครของหลายหน่วยงาน ตลอดจนเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับในระดับอำเภอ ทั้งนี้ นายมนัส เวียงลอ ยังเป็นผู้กว้างขวาง ในกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น ทำให้ นายมนัส เวียงลอ มีโอกาสที่จะนำเสนอให้ผู้บริหารทั้งระดับท้องถิ่นตำบล อำเภอและจังหวัดให้ความสำคัญกับเมืองโบราณเวียงลอ

แม้ประชาชนจะมองภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนหน่วยงานต่างๆที่เข้ามาใช้พื้นที่เมืองโบราณเวียงลอในภาพลบบ้าง หากแต่ด้วยความที่ ยังคงมีกลุ่ม อส.มศ. และผู้นำคือ นายมนัส เวียงลอ ที่คอยกระตุ้นและนำประชาชนจัดกิจกรรมเกี่ยวกับโบราณสถาน ทำให้ประชาชนยังคงมีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอ โดยที่เห็นภาพได้ชัดเจนคือ คือ สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน ได้ประชุมหารือเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาโบราณสถาน ในปี พ.ศ. 2557 ได้ข้อสรุปว่าประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงโบราณสถานจะเป็นผู้อาสาดูแลโบราณสถาน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้สนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์

การท่องเที่ยว และรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวจึงเป็นแรงจูงใจให้ประชาชนอยากจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน หากแต่ปัจจุบันโบราณสถานยังไม่ได้อยู่ในสภาวะที่เหมาะสมสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยว และยังไม่มียุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่ดีเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ทำให้ประชาชนในชุมชนยังไม่แน่ใจว่า การท่องเที่ยวจะสามารถเกิดขึ้นได้จริง จึงไม่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเต็มที่

การรวมตัวและจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเวียงล่อ เป็นการนำผู้มีจิตอาสาสามารถร่วมกันทำงานเพื่อเป็นกลุ่มนำร่องในการใช้ประโยชน์จากโบราณสถาน การสร้างกิจกรรมเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งดึงประชาชนให้มีส่วนในท่องเที่ยวเมืองโบราณเวียงล่อ ผ่านกระบวนการต่างๆ เช่น การจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยชักชวนประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีการแบ่งสรรประโยชน์ให้แก่ผู้เข้าร่วมเป็นต้น หากแต่ว่า ณ ปัจจุบัน กลุ่มท่องเที่ยวเวียงล่อยังคงไม่มีความเข้มแข็งมากพอ และการรวมกลุ่มยังคงอยู่ในสภาวะที่หลวมอยู่ ทำให้ไม่สามารถดำเนินการและผลักดันให้การท่องเที่ยวเมืองโบราณเวียงล่อเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่นับว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดีในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในเมืองโบราณเวียงล่อ

7.4 การควบคุม (Control)

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อที่แม้จะมีงบประมาณ และมีหน่วยงานเข้ามาในพื้นที่แต่ไม่ต่อเนื่อง แต่นับว่ามีความถี่มากพอควร หากแต่การท่องเที่ยวภายในเมืองโบราณเวียงล่อยังคงไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีการบริหารจัดการที่ดี สิ่งหนึ่งที่เกิดปัญหาเป็นอันดับแรกของกระบวนการจัดการ คือ การควบคุม

แม้เมืองโบราณเวียงล่อ จะมีการจัดทำแผนแม่บท แต่แผนแม่บทที่จัดทำจากการศึกษาและมีความเหมาะสมกับโบราณสถานทั้งตามหลักวิชาการโบราณคดี หลักภูมิทัศน์วัฒนธรรม และหลักการอนุรักษ์เมืองเก่า ไม่ได้รับการผลักดันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดตั้งงบประมาณและนำแผนงาน/กิจกรรม/โครงการ ไปดำเนินการ แผนแม่บทจึงเป็นเพียงแนวนโยบายที่ไม่ถูกหยิบยกนำมาใช้ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ คือ

1. แผนแม่บทยังไม่ได้รับการนำเสนอเพื่อผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามที่แผนแม่บทกำหนดไว้
2. ไม่มีหน่วยงาน/องค์กรที่ดูแลเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อโดยตรง เพื่อกระตุ้นและผลักดันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำแผนงาน/กิจกรรม/โครงการตามแผนแม่บทไปปฏิบัติ
3. หน่วยงาน/องค์กร ดำเนินการไปตามวิสัยทัศน์ และแนวนโยบายของผู้บริหาร ซึ่งเมื่อผู้บริหารเปลี่ยน แนวนโยบายของหน่วยงาน/องค์กร บางครั้งปรับเปลี่ยนไปด้วย ทำให้ไม่เกิดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน

เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาที่ไม่มีหน่วยงาน/องค์กรที่คอยควบคุมและกระตุ้นให้มีการดำเนินการตามแผนแม่บท จังหวัดพะเยา จึงได้แต่งตั้งคณะที่ปรึกษาและคณะกรรมการเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานในเขตเมืองเวียงล่อ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา ขึ้น เป็นองค์กรส่วนกลางเพื่อดูแลและขับเคลื่อนการดำเนินการให้เป็นไปตามแผนแม่บท โดยมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1. กำหนดนโยบายและแนวทางการปฏิบัติงานโดยยึดหลักการตามแผนแม่บท
2. กำหนดมาตรฐานและควบคุมให้เกิดความคุ้มครองแก่พื้นที่อนุรักษ์
3. พิจารณาแต่งตั้งคณะทำงานฝ่ายต่างๆตามความเหมาะสม เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนทั้งด้านการอนุรักษ์และพัฒนา

4. จัดทำแผนปฏิบัติการ แผนงาน/โครงการ และผลักดันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตามบทบาทหน้าที่
5. จัดหางบประมาณในการดำเนินงานตามแผนงาน กิจกรรม/โครงการ

แม้ว่าจะมีองค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาคือคณะที่ปรึกษาและคณะกรรมการฯ หากแต่องค์กรนี้ยังไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทหน้าที่ของตนเองแต่อย่างใด อาจเพราะองค์กรดังกล่าวเป็นข้าราชการที่มีงานประจำ มีหน้าที่รับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่ของตนเอง

8. การวิเคราะห์สถานะปัจจุบันของการบริหารจัดการเมืองโบราณเวียงลอ เมื่อเทียบกับแผนแม่บทอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ

แผนแม่บทอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ แบ่งออกเป็น 3 ยุทธศาสตร์ คือ

- ยุทธศาสตร์ที่ 1 : เพิ่มมูลค่าฐานเศรษฐกิจเดิม ประกอบด้วยแผนงาน
- แผนงานด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี
 - แผนงานด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูบูรณะโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
- ยุทธศาสตร์ที่ 2 : ยุทธศาสตร์ด้านผังพื้นที่และสภาพแวดล้อม ประกอบด้วยแผนงาน
- แผนงานด้านภูมิทัศน์เมืองโบราณและอาคารสิ่งก่อสร้าง
 - แผนงานด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน
 - แผนงานด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ
- ยุทธศาสตร์ที่ 3 : ยุทธศาสตร์ด้านสังคมและชุมชน ประกอบด้วยแผนงาน
- แผนงานด้านบริการวิชาการและส่งเสริมการท่องเที่ยว
 - แผนงานด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
 - แผนงานด้านเศรษฐกิจและสังคม
 - แผนงานอำนวยการและบริหารโครงการ

แผนแม่บทอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ เป็นแผนแม่บทที่เทศบาลตำบลเวียงลอหรือองค์การบริหารส่วนตำบล ในขณะนั้น (พ.ศ. 2547) ได้ว่าจ้างที่ปรึกษาจัดทำขึ้น โดยแผนแม่บทฉบับนี้ได้ผ่านการประชาพิจารณ์จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นที่เรียบร้อยแล้ว หากแต่ ณ ปัจจุบัน การทำแผนแม่บทไปใช้ในการดำเนินการยังคงเป็นปัญหาหลัก เนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่มีให้นำแผนแม่บทไปใช้ในการปฏิบัติงานตามภารกิจหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และเมื่อวิเคราะห์ผลการดำเนินงานกิจกรรม/โครงการที่ผ่านมา ตลอดระยะเวลาที่มีแผนแม่บทอนุรักษ์และพัฒนาเวียงลอ สามารถสรุปความก้าวหน้าของการดำเนินการตามแผนได้ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่	แผนงานที่ต้องดำเนินการ	ผลการดำเนินการ ณ ปัจจุบัน
<p>ยุทธศาสตร์ที่ 1 เพิ่มมูลค่า ฐานเศรษฐกิจ เดิม</p>	<p>- แผนงานด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี กลยุทธ์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. กิจกรรมศึกษาสังเคราะห์เอกสาร 2. กิจกรรมขุดค้นศึกษาทางโบราณคดี 3. กิจกรรมศึกษา สํารวจทางโบราณคดี มานุษยวิทยาและจัดทำแผนที่วัฒนธรรมในเขต พื้นที่ตำบลล่อ - หงส์หิน 4. กิจกรรมประชุมสัมมนาเชิงวิชาการ 5. กิจกรรมจัดพิมพ์เอกสารผลการศึกษา วิเคราะห์พัฒนาการทางประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมเวียงล่อเพื่อเผยแพร่ <p>- แผนงานด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูบูรณะ โบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีการดำเนินการ บางส่วน แต่ไม่มี การจัดพิมพ์อย่าง เป็นทางการ 2. ดำเนินการขุด ค้นทางโบราณคดี เป็นส่วนมาก เหลือ เพียงโบราณสถาน ที่ตั้งอยู่บนเนินเขา และโบราณคดีที่อยู่ นอกเมืองบางแห่ง ที่ยังไม่ได้รับการขุด แต่ง ขุดค้นศึกษา ทางโบราณคดี 3. ยังไม่ดำเนินการ 4. ดำเนินการไป 1 ครั้ง หลังการขุดค้น ทางโบราณคดีเสร็จ สิ้น 5. ยังไม่ดำเนินการ

ยุทธศาสตร์ที่	แผนงานที่ต้องดำเนินการ	ผลการดำเนินการ ณ ปัจจุบัน
<p>ยุทธศาสตร์ที่ 2</p> <p>ยุทธศาสตร์ ด้านผังพื้นที่ และ สภาพแวดล้อม</p>	<p><u>กลยุทธ์</u></p> <p>1. กิจกรรมการสำรวจขึ้นทะเบียนและกัน ขอบเขตโบราณสถาน</p> <p>2. กิจกรรมสำรวจเขียนแบบเพื่อการศึกษาและ ขุดแต่งโบราณสถาน</p> <p>3. กิจกรรมการขุดแต่งและฟื้นฟูบูรณะ</p> <p>แผนงานด้านภูมิทัศน์เมืองโบราณและอาคาร สิ่งก่อสร้าง</p> <p><u>กลยุทธ์</u></p> <p>1. กิจกรรมชดเชยค่า บ้านเรือนและสิ่งปลูก สร้างในโบราณสถาน</p> <p>2. กิจกรรมปรับปรุงและฟื้นฟูภูมิทัศน์ เมือง โบราณเวียงลอ</p> <p>แผนงานด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน</p> <p><u>กลยุทธ์</u></p> <p>1. โครงการจัดทำผังเฉพาะเมืองโบราณเวียงลอ</p>	<p>1.ยังไม่ดำเนินการ แต่สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน บรรจุลงใน แผนปี 2559</p> <p>2.ดำเนินการไป แล้วบางส่วน</p> <p>3.ดำเนินการไป แล้วบางส่วน</p> <p>1.ยังไม่ดำเนินการ</p> <p>2.ดำเนินการไป แล้วและชัดเจน คือ วัดศรีปิงเมือง เพียงแห่งเดียว</p> <p>1.ยังไม่ดำเนินการ</p>
<p>ยุทธศาสตร์ที่ 3</p> <p>ยุทธศาสตร์ ด้านสังคมและ ชุมชน</p>	<p>แผนงานด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ</p> <p><u>กลยุทธ์</u></p> <p>1. กิจกรรมพัฒนาเส้นทางคมนาคมและ จัดระบบสัญญาณทางบก</p>	<p>1.ดำเนินการไป แล้วบางส่วน ไม่</p>

ยุทธศาสตร์ที่	แผนงานที่ต้องดำเนินการ	ผลการดำเนินการ ณ ปัจจุบัน
	<p>2. กิจกรรมพัฒนาเส้นทางคมนาคมและ จัดระบบสัญจรทางน้ำ</p> <p>3. กิจกรรมก่อสร้างโครงข่ายระบบไฟฟ้าและ โทรคมนาคม</p> <p>4. กิจกรรมก่อสร้างระบบประปาและน้ำใช้</p> <p>5. กิจกรรมระบบน้ำเสียและกำจัดขยะ</p> <p>แผนงานด้านบริการวิชาการและส่งเสริมการ ท่องเที่ยว กลยุทธ์ กิจกรรมพัฒนาบุคลากร</p> <p>1.โครงการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น</p> <p>2. โครงการอบรมเพิ่มประสิทธิภาพงานบริการ การท่องเที่ยว</p> <p>กิจกรรมพัฒนาการท่องเที่ยว</p> <p>1. โครงการสืบสานงานประเพณีปู่จาพญาล่อ</p> <p>2. โครงการ "เทศกาลแข่งเรือลุ่มแม่น้ำอิง"</p>	<p>เกิน ร้อยละ 30 ตามแผน</p> <p>2.ยังไม่ดำเนินการ</p> <p>3.ยังไม่ดำเนินการ</p> <p>4.ยังไม่ดำเนินการ</p> <p>5.ยังไม่ดำเนินการ</p> <p>1.อบรมแล้ว 1 ครั้ง หากแต่ไม่มีผู้ ปฏิบัติหน้าที่เป็น มัคคุเทศก์ท้องถิ่น</p> <p>2.ยังไม่ดำเนินการ</p> <p>1.ดำเนินการในทุก ปี</p> <p>2.ดำเนินการในทุก ปี</p>

ยุทธศาสตร์ที่	แผนงานที่ต้องดำเนินการ	ผลการดำเนินการ ณ ปัจจุบัน
	<p>3. โครงการก่อสร้างและปรับปรุงการจัดแสดงโบราณวัตถุและวิถีชีวิตชุมชนในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นวัดศรีปิงเมือง</p> <p>กิจกรรมด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว</p> <p>1. โครงการจัดทำฐานข้อมูลการท่องเที่ยว</p> <p>2. โครงการสัมมนาเครือข่ายการท่องเที่ยว</p> <p>3. โครงการจัดทำเอกสารและสื่อโสตทัศนวัสดุเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์</p> <p>4. โครงการก่อสร้างและติดตั้งป้ายทางป้ายบอกทาง, ป้ายโบราณสถาน</p> <p>แผนงานอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น</p> <p>กลยุทธ์</p> <p>1. กิจกรรมพัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น</p> <p>2. กิจกรรมพัฒนาการศึกษา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม</p> <p>แผนงานด้านเศรษฐกิจและสังคม</p> <p>1. กิจกรรมการพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพชีวิต</p> <p>1.1 โครงการอบรมนวดแผนโบราณ – แผนไทย</p> <p>1.2 โครงการส่งเสริมอาชีพปลูกพืชสมุนไพรพื้นบ้านและผัก- อาหาร ปลอดภัย</p> <p>1.3 โครงการอบรมการออกแบบผลิตภัณฑ์และของที่ระลึก</p>	<p>3.ดำเนินการแล้ว หากแต่ยังไม่สมบูรณ์</p> <p>1.ยังไม่ดำเนินการ</p> <p>2.ยังไม่ดำเนินการ</p> <p>3.ยังไม่ดำเนินการ</p> <p>4.ยังไม่ดำเนินการ</p> <p>1.ยังไม่ดำเนินการ</p> <p>2.ยังไม่ดำเนินการ</p> <p>1.1ยังไม่ดำเนินการ</p> <p>1.2.ยังไม่ดำเนินการ</p> <p>1.3.ยังไม่ดำเนินการ</p>

ยุทธศาสตร์ที่	แผนงานที่ต้องดำเนินการ	ผลการดำเนินการ ณ ปัจจุบัน
	<p>1.4โครงการก่อสร้างศูนย์จำหน่ายสินค้า พื้นบ้านและอาคารนวดแผนไทย</p> <p>แผนงานอำนวยการและบริหารโครงการ กลยุทธ์</p> <p>1. กิจกรรมอำนวยการและบริหารโครงการ</p> <p>1.1 โครงการก่อสร้างสำนักงานบริหาร โครงการ</p> <p>1.2 โครงการเพิ่มอัตรากำลังบุคลากร (รวม 2 อบต. จำนวน 16 คน)</p> <p>1.3 โครงการจ้างเหมาที่ปรึกษาควบคุมและ บริหารโครงการ</p> <p>2. กิจกรรมเพิ่มประสิทธิภาพบุคลากร</p> <p>2.1 โครงการอบรมเพิ่มประสิทธิภาพบุคลากร เพื่อดูแลรักษาโบราณสถานและสิ่งแวดล้อม</p> <p>2.2 โครงการทัศนศึกษาดูงานเพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพบุคลากร</p> <p>2.3โครงการจัดซื้อคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ ต่อพ่วง พร้อมระบบ</p>	<p>1.4.ยังไม่ ดำเนินการ</p> <p>1.1ยังไม่ ดำเนินการ</p> <p>1.2ยังไม่ ดำเนินการ</p> <p>1.3ยังไม่ ดำเนินการ</p> <p>2.1ยังไม่ ดำเนินการ</p> <p>2.2ยังไม่ ดำเนินการ</p> <p>2.3ยังไม่ ดำเนินการ</p>

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบแผนแม่บทอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อ และผลการดำเนินการที่ผ่านมาเกี่ยวกับเมืองโบราณเวียงล่อของหน่วยงาน องค์กรต่างๆ จะพบว่า แผนที่ได้รับการนำไปปฏิบัติมากที่สุดคือยุทธศาสตร์ที่ 1 : เพิ่มมูลค่าฐานเศรษฐกิจเดิม อันประกอบไปด้วยแผนงานด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี และแผนด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูบูรณะโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม แผนงานด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี นั้น ดำเนินการไปเกือบจะเสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้ว โดยมีการขุดค้นทางโบราณคดี ขุดแต่งโบราณสถาน เหลือเพียงโบราณสถานบางแห่งเท่านั้น ซึ่งตั้งอยู่บนเนินเขาและห่างไกลจากตัวเมืองโบราณเวียงล่อ ซึ่งยังไม่ได้รับการขุดค้นศึกษาทางโบราณคดี หากแต่แผนงานด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูบูรณะโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมนั้น ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านกฎหมาย คือ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรมและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 ซึ่งการดำเนินการใดๆกับโบราณสถาน ต้องมีรูปแบบรายการ และได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากร นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณที่ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก ในการดำเนินการ โดยงบประมาณที่สามารถนำมาดำเนินการในส่วนนี้ อาจได้มา 2 ทาง กล่าวคือ กรมศิลปากร และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่ง องค์กรบริหารส่วนจังหวัดพะเยา ได้มีการตั้งงบประมาณเพื่อดำเนินการในส่วนนี้อยู่ หากแต่เป็นไปได้อย่างล่าช้า และเพียง 2-3 แห่งต่อไปเท่านั้น จากประวัติการดำเนินการ โดยจะเห็นว่าแตกต่างจากการเข้ามาดำเนินการในช่วงแรก ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณ

เป็นอย่างมากมาย แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง นโยบายในการพัฒนาประเทศเปลี่ยนแปลงไป งบประมาณที่สนับสนุนการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงจันทน์จึงได้ลดลง และเหลือความสำคัญแค่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลักในการตั้งงบประมาณ

สำหรับยุทธศาสตร์ที่ 2 : ยุทธศาสตร์ด้านผังพื้นที่และสภาพสิ่งแวดล้อม นั้น เป็นแผนงานที่ยังไม่มีการดำเนินการแต่อย่างใด เนื่องจากต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก และมีผลกระทบโดยตรงกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หากแต่ในปี 2556 สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน ได้จัดทำโครงการเครือข่ายในพื้นที่เมืองโบราณเวียงจันทน์ มีการสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ให้กับประชาชนผู้อยู่ใกล้เคียงโบราณสถาน และมีการลงมติด่วนร่วมกันว่า ประชาชนจะไม่รื้อเข้าไปใช้ประโยชน์ในเขตโบราณสถาน เพื่อเตรียมความพร้อมในการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ในข้อนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 3 : ยุทธศาสตร์ด้านสังคมและชุมชน มีแผนงานแบ่งออกเป็น 4 แผนงาน อันได้แก่ แผนงานด้านบริการวิชาการและส่งเสริมการท่องเที่ยว แผนงานด้านอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น แผนงานด้านเศรษฐกิจและสังคม และแผนงานอำนวยการและบริหารโครงการ โดยแผนงานที่ดำเนินการมากที่สุดในยุทธศาสตร์ที่ 3 คือ แผนงานด้านบริการวิชาการและส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งจากการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเอกสาร พบว่า ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาใช้พื้นที่ความเป็นโบราณสถานของเมืองโบราณเวียงจันทน์ในการทำกิจกรรม โดยเน้นส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว หากแต่ส่วนมากเป็นการนำงบประมาณมาจัดกิจกรรมเพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง มีการประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ออกไปยังประชาชนทั่วไป โดยไม่มีการติดตามผลของการดำเนินการ จากการดำเนินการดังกล่าวข้างต้น ผลคือ มีการเผยแพร่ภาพโบราณสถาน ความสำคัญ ความน่าสนใจของโบราณสถาน กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวต่างๆ ออกสู่ประชาชน และมีประชาชนให้ความสนใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวและศึกษาดูงาน ซึ่งเมื่อ นักท่องเที่ยวเข้ามาโดยเชื่อในสื่อ และได้พบกับสภาพโบราณสถานที่ยังขาดการอนุรักษ์และพัฒนา ด้วยยังไม่มีดำเนินการในยุทธศาสตร์ที่ 1 และยุทธศาสตร์ที่ 2 ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกผิดหวังกับสิ่งที่พบเห็น ส่งผลให้ทัศนคติในทางลบกับเมืองโบราณเวียงจันทน์

จากการสัมภาษณ์และร่วมหารือเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงจันทน์ กับนายนิมิต วันไชยธนวงศ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา ได้ให้แนวคิดว่าการนำงบประมาณมาจัดกิจกรรมหรือว่าจัดงาน มีการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์อย่างมากมาย ไม่เกิดประโยชน์กับเมืองโบราณเวียงจันทน์ トラบใดที่โบราณสถานยังไม่ได้รับการดูแลให้อยู่ในสภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ได้

9. วิเคราะห์เมืองโบราณเวียงจันทน์ ตามหลักการท่องเที่ยว

เมื่อวิเคราะห์เมืองโบราณเวียงจันทน์โดยใช้หลักการท่องเที่ยว เราสามารถมองเห็นองค์ประกอบของการท่องเที่ยวของเวียงจันทน์ได้ดังนี้

- 1.1. ทรัพยากรท่องเที่ยว(Tourism Resources) เมืองโบราณเวียงจันทน์เป็นเมืองโบราณที่มีโบราณสถานอันทรงคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี รวมทั้งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน ทั้งยังเป็นตัวแทนของการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในช่วงเวลาแห่งการก่อสร้าง ภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่แสดงภูมิปัญญาการตั้งถิ่นฐานของผู้คน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ผนวกกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง กล่าวคือ ชวงนกงูง เขตห้ามล่าสัตว์ป่าห้วยผิง และฟาร์มเลี้ยงและฝึกม้า

แข่งประเภทมาราธอน ซึ่งเมื่อนำมาเชื่อมโยงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวแล้ว ทำให้อำเภอจุนเป็นอำเภอที่มีทรัพยากรท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้

- 1.2. การตลาดท่องเที่ยว(Tourism Marketing) ปัจจุบันสถานการณ์การท่องเที่ยวของเมืองโบราณเวียงลอ เมื่อวิเคราะห์โดยใช้แมทริกซ์ การเจริญเติบโต-ส่วนแบ่งตลาดของปีซีจี พบว่า เมืองโบราณเวียงลอ จัดอยู่ในระดับQUESTION MARK หรือ กลุ่มนำสงสัย ซึ่งมีส่วนแบ่งการตลาดต่ำ แต่อยู่ในอุตสาหกรรมที่มีการเจริญเติบโตสูง คือ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยปัจจุบันนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวศึกษาดูงาน เนื่องจากที่ผ่านมามีการใช้พื้นที่เมืองโบราณเวียงลอในการศึกษาวิจัยของหน่วยงานและสถานศึกษาหลายแห่ง และตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในเมืองโบราณเวียงลอ คือ การจัดแสดงแสงสีเสียงในการไหว้สาพญาลอ ทำให้มีนักท่องเที่ยวที่เคยได้ข่าวสารจากการประชาสัมพันธ์เข้ามาท่องเที่ยว แต่ด้วยการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ภาพที่สวยงามของโบราณสถาน และการจัดกิจกรรมเป็นหลัก หากแต่ในพื้นที่เมืองโบราณเวียงลอเองนั้น เมื่อไม่มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวกลับไม่มีหน่วยงานใดหรือองค์กรใดดูแลในฐานะแหล่งท่องเที่ยว ทำให้โบราณสถานมีสภาพทรุดโทรม และเมื่อนักท่องเที่ยวมาพบสภาพที่ไม่สวยงามจึงเกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ ดังนั้น การตลาดท่องเที่ยวของเมืองโบราณเวียงลอ จึงเหมาะสมที่จะเป็นการตลาดสำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ เกิดจากภายในชุมชนและขยายออกสู่ภายนอกเมื่อแหล่งท่องเที่ยวได้รับการดูแลให้เหมาะสมสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยว
- 1.3. นักท่องเที่ยว (Tourist) นักท่องเที่ยวหลักที่เข้ามาท่องเที่ยวเมืองโบราณเวียงลอ คือ กลุ่มผู้มาศึกษาดูงาน รองลงมาคือญาติและผู้ที่อยู่จกกับประชาชนในชุมชนที่มาท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลนักเรียน นักศึกษาเพื่อเข้ามาศึกษาโดยใช้เป็นเมืองโบราณเวียงลอเป็นกรณีศึกษา และจากการสัมภาษณ์ประชาชนในชุมชนพบว่า มีกลุ่มนักท่องเที่ยวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวบ้าง แต่ปีละเกินสิบคน ส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวนิยมเที่ยวโบราณสถานและธรรมชาติ ในลักษณะแบล็คแพ็ค มาคนเดียวหรือกลุ่มสองถึงสามคน แต่จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ประกอบการที่พักอาศัยซึ่งส่วนใหญ่สถานที่อยู่ในตัวอำเภอจุน พบว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ที่มาใช้บริการ คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ผ่านทางมาแวะพัก กล่าวคือ เป็นนักท่องเที่ยวที่มีความประสงค์จะเดินทางไปยังจังหวัดเชียงราย วนอุทยานภูลังกา หรือวนอุทยานภูชี้ฟ้า แต่มีความจำเป็นต้องแวะพักระหว่างทาง และจากการสัมภาษณ์ มีกลุ่มนักท่องเที่ยวบางกลุ่มได้สอบถามเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอจุน ซึ่งอยู่ระหว่างการเดินทาง แต่ส่วนใหญ่แล้วผู้ประกอบการไม่สามารถให้ข้อมูลได้ เนื่องจากไม่เคยเดินทางมาท่องเที่ยวเมืองโบราณเวียงลอ และบางท่านไม่รู้จักเมืองโบราณเวียงลอ นักท่องเที่ยวกลุ่มแวะพักจึงเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่น่าสนใจสำหรับเมืองโบราณเวียงลออีกกลุ่มหนึ่ง นอกจากนี้แล้ว กลุ่มนักท่องเที่ยวอีกกลุ่มที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังอำเภอจุนคือ กลุ่มผู้สนใจกีฬาแข่งม้า ซึ่งเดินทางมาเพื่อพักผ่อนและฝึกฝนการขี่ม้าที่ฟาร์มม้าภายในอำเภอจุน ตลอดทั้งปี โดยใช้เวลาพักอาศัยอยู่ในอำเภอจุนเป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่าหนึ่งสัปดาห์

ในการมาแต่ละครั้ง นับว่าเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงในการใช้จ่าย และเมืองโบราณเวียงลอเป็นสถานที่ที่สามารถให้กลุ่มนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ได้ฝึกและนำมาทำมาท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์เจ้าของฟาร์มม้า ได้มีแผนงานจะนำมาให้บริการในส่วนนี้ด้วยเช่นกัน

- 1.4. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว(Tourism Industry) ปัจจุบัน อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับเมืองโบราณเวียงลอ ยังไม่ก่อเกิดเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นการให้บริการที่พัก คมนาคม อาหารและอื่นๆ ส่วนใหญ่เป็นการให้บริการสำหรับประชาชนในชุมชน ยกเว้นกลุ่มผู้ประกอบการด้านที่พักให้มีจุดประสงค์ส่วนหนึ่งเพื่อนักท่องเที่ยว และผู้ที่เข้ามาทำงานในพื้นที่อำเภอจุน ไม่ได้เป็นการให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวแบบเต็มที่แต่อย่างใด หากแต่ในอนาคต อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่สำคัญที่น่าจะสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนและชุมชน คือ
 - 1.4.1 การคมนาคมขนส่ง กล่าวคือ การรับส่งนักท่องเที่ยวจากอำเภอจุนเข้ามายังเมืองโบราณเวียงลอ เนื่องจากไม่มีรถโดยสารประจำทางให้บริการ นอกจากนี้การท่องเที่ยวภายในเมืองโบราณเวียงลอ ไม่สามารถจะใช้รถยนต์เข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก จึงหากมีการให้บริการจักรยานหรือจักรยานยนต์หรือแม้เรือก็จะสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนใกล้เคียง โบราณสถานได้
 - 1.4.2 ที่พักอาศัย อาจมีการจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ภายในชุมชนเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในเทศกาลหรืองานประเพณีต่างๆที่นักท่องเที่ยวต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรม
 - 1.4.3 อาหาร ปัจจุบันภายในชุมชนใกล้เคียงโบราณสถาน ร้านอาหารหรือผู้ประกอบการให้บริการอาหารมีจำนวนน้อยเพียง 2- 3 ร้าน โดยเน้นให้บริการแก่ประชาชนในชุมชนเป็นหลัก อาจมีพัฒนาคุณภาพอาหาร และนำผลิตภัณฑ์ขึ้นชื่อของชุมชนมาประกอบอาหารให้เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น ข้าวหอมมะลิปลอดสารพิษ เป็นต้น
 - 1.4.4 ของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว ปัจจุบันเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามายังเมืองโบราณเวียงลอ ไม่สามารถหาซื้อของที่ระลึกที่บ่งบอกถึงความเป็นเมืองโบราณเวียงลอได้ ในอนาคตอาจต้องนำผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของชุมชน ผนวกกับลักษณะอันโดดเด่นของโบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

10. การวิเคราะห์เมืองโบราณเวียงลอตามหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

10.1 การท่องเที่ยวต้องตระหนักและใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายทางชีวภาพให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด

ตามหลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้ข้อให้ตระหนักและใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด สภาวะการณ์การท่องเที่ยวเมืองโบราณเวียงลอ ขณะนี้ เมืองโบราณเวียงลอมีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลายประเภททั้งทางวัฒนธรรม ธรรมชาติ กีฬาและสันทนาการ หากแต่ ยังไม่สามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ได้อย่างเหมาะสมและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เมืองโบราณเวียงลอ ไม่ได้รับการดูแล

ไม่สามารถใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ทั้งหมด มีเพียงบางแห่งเท่านั้นที่สามารถเข้าไปศึกษา และท่องเที่ยวได้ รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น เช่น เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทับพญาลอ ช่วงนักษัตร ฟาร์มม้าแข่ง นั้นยังไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ซึ่งหากสิ่งที่ควรดำเนินการก่อนอื่น ใด คือ การดูแลโบราณสถานให้มีความเหมาะสมที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว จากนั้นจึงผนวกแหล่งท่องเที่ยวอื่นเข้าด้วยกัน เชื่อมโยงให้เป็นเส้นทางท่องเที่ยว

10.2 การเคารพในสังคมและวัฒนธรรม ประเพณีของประชาชนพื้นเมือง รวมไปถึงการรู้จัก

ปรับตัวและเข้าใจถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรม ประเพณีของแต่ละชุมชน ด้วยเมืองโบราณเวียงลอ ชูความเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทำให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามา ส่วนใหญ่จะให้ความเคารพในสังคมและวัฒนธรรม ประเพณีของประชาชนในพื้นที่ ซึ่ง นับว่าเป็นการนำเสนอการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับเวียงลอ

10.3 การสร้างความเจริญ มั่งคั่งทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควรจะ

ก่อให้เกิดการกระจายของรายได้อย่างเป็นธรรมและทั่วถึงแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการท่องเที่ยว (Tourism Stakeholders) นอกจากนี้ ยังควรที่จะก่อให้เกิดการจ้างงานและการสร้างรายได้ให้กับชุมชน และท้องถิ่น รวมไปถึงการมีส่วนร่วมในการสร้างรายได้ ในท้องถิ่นด้วย

ปัจจุบัน การท่องเที่ยวในเมืองโบราณเวียงลอ ยังไม่มีระบบบริหารจัดการที่ดี ทำให้ไม่สามารถ จะสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวได้ นักท่องเที่ยวเพียงเข้ามาและออกไป ไม่มีการจับจ่ายภายใน ชุมชน ซึ่งหากในอนาคต กลุ่มท่องเที่ยวเวียงลอสามารถจัดระบบการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวภายในเมืองโบราณเวียงลอได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะสามารถก่อให้เกิดหลักการ ในข้อนี้ ด้วยกลุ่มท่องเที่ยวเป็นกลุ่มคนในชุมชน และมีนโยบายจะนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการบริหารการท่องเที่ยวภายในเมืองโบราณเวียงลอ เช่น การนำเที่ยวโดยไกด์ท้องถิ่น โดยรถยนต์ รถจักรยาน รถจักรยานยนต์และเรือ รวมทั้งนำสินค้าจากชุมชนมาจำหน่ายที่ ศูนย์ศึกษาข้อมูลเวียงลอ

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาแนวทางในการพัฒนาแนวทางในการพัฒนาและอนุรักษ์เมืองโบราณเวียงลอ อำเภोजุนจังหวัดพะเยา เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นการศึกษาโดยใช้เครื่องมือหลักคือ การสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนาม และการสัมภาษณ์ เพื่อให้ทราบถึงทัศนคติของประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เมืองโบราณเวียงลอ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ความต้องการของประชาชน ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและอนุรักษ์เมืองโบราณเวียงลอ

ผลการศึกษาพบว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีทัศนคติที่ดีต่อการดำรงอยู่ของโบราณสถาน และมีความต้องการจะนำโบราณสถานมาใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยว หากแต่สภาวะการณ์ ณ ปัจจุบัน แม้จะมีแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ แต่ยังไม่มีความเห็นหน่วยงานใดนำไปปฏิบัติ ให้แผนแม่บทสามารถขับเคลื่อนได้ และไม่มีหน่วยงานใดที่ดูแลเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอโดยตรง เมื่อวิเคราะห์เมืองโบราณเวียงลอ โดยใช้เครื่องมือต่างๆ ได้แก่ การวิเคราะห์ จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรค (SWOT ANALYSIS) การวิเคราะห์โดยใช้หลัก แมททริกซ์ การเจริญเติบโต ส่วนแบ่งตลาดของ บีซีจี (BCG Growth-Share Matrix) การวิเคราะห์กระบวนการจัดการ (Management Process) โดยใช้กระบวนการ 4 กระบวนการคือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การชี้นำ (Leading) การควบคุม (Controll) ตลอดจนแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

พบว่า เมืองโบราณเวียงลอ จัดอยู่ในระดับ QUESTION MARK หรือ กลุ่มน่าสงสัย ซึ่งมีส่วนแบ่งการตลาดต่ำ เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวยังไม่ได้รับการอนุรักษ์และพัฒนา และยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว แต่เมื่อพิจารณาจากทรัพยากรที่เมืองโบราณเวียงลอมี เมืองโบราณเวียงลอมีความเป็นไปได้อย่างมากที่จะสามารถพัฒนาและอนุรักษ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ทั้งจากความเห็นของอดีตอธิบดีกรมศิลปากร (นายบวรเวช รุ่งรุจี) อีกทั้งผู้บริหารระดับจังหวัดของจังหวัดพะเยามีความเห็นสอดคล้องกัน และมีการร่วมมือระหว่างกรมศิลปากรและจังหวัดพะเยาที่จะเข้ามาลงทุนเพื่อพัฒนาและอนุรักษ์โบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอ เมืองโบราณเวียงลอจึงมีทั้งจุดเด่นและโอกาสที่ดีในการพัฒนาและอนุรักษ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ แต่ในขณะเดียวกัน เมืองโบราณเวียงลอก็ยังมีจุดด้อยอุปสรรคที่สำคัญเช่นกัน ซึ่งหากจะทำการพัฒนาและอนุรักษ์ให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้นจำเป็นต้องเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น และนำปัญหา ตลอดจนความต้องการของชุมชน เข้ามาวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้ได้ แนวทางการพัฒนาและอนุรักษ์ให้เมืองโบราณแนวทางในการพัฒนาและอนุรักษ์เมืองโบราณเวียงลอ อำเภोजุนจังหวัดพะเยา เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นไปดังนี้

จากการพิจารณากระบวนการจัดการเมืองโบราณเวียงลอ ที่ผ่านมานี้ สามารถสรุปปัญหาที่เกิดจากการจัดการแหล่งโบราณสถานในระยะเวลาที่ผ่านมา ตลอดจนและแนวทางในการแก้ไขปัญหาและแนวทางการพัฒนาและอนุรักษ์เมืองโบราณเวียงลอดังนี้

1. แผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อ ไม่ถูกนำไปใช้โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และไม่มีการผลักดันแผนไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง สิ่งจำเป็นคือ ต้องสร้างองค์กรหรือกระตุ่นในองค์กรที่มีอยู่ทำหน้าที่ผลักดันให้หน่วยงานต่างๆดำเนินการตามภารกิจที่ระบุไว้ในแผนแม่บท
2. โบราณสถานเป็นทรัพย์สินแผ่นดินมีกฎหมายที่ดูแลและเกี่ยวข้องคือ พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 ทำให้การดำเนินใดๆต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากรและผ่านการศึกษาทางโบราณคดี จากนั้นจึงจะสามารถดำเนินการบูรณะ รวมทั้งปรับปรุงทัศนียภาพ ซึ่งการดำเนินการที่ผ่านมา กรมศิลปากรที่มีหน้าที่ดูแลอนุรักษ์โบราณสถาน ได้อนุมัติงบประมาณให้ดำเนินการในพื้นที่เมืองโบราณเวียงล่อน้อยมาก โดยงบประมาณหลักในการดำเนินการศึกษาและบูรณะที่ผ่านมาเกิดจากงบประมาณที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ตั้งงบประมาณ แม้ว่ากรมศิลปากรไม่ได้ให้ความสำคัญกับการอนุมัติงบประมาณเพื่อลงมาดำเนินการในพื้นที่เมืองโบราณเวียงล่อ หากแต่กรมศิลปากรควรเร่งรัดในส่วนที่เป็นอำนาจหน้าที่ของตนเองเพื่อเอื้อในการดำเนินของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น รูปแบบในการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถาน การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เป็นต้น
3. โบราณสถานในเมืองโบราณเวียงล่ออยู่ในเขตรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2 แห่ง คือ เทศบาลตำบลเวียงล่อ และเทศบาลตำบลหงส์หิน ซึ่งมีผู้บริหาร มีนโยบายต่างกัน ทำให้โบราณสถานไม่ได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาไปพร้อมๆกัน ดังนั้นควรมีองค์กรกลางที่ทำหน้าที่บริหารจัดการเมืองโบราณเวียงล่อโดยตรง และสามารถผลักดันให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งสองแห่ง ดำเนินการตามเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อ
4. ระยะเวลาที่ผ่านมา การจัดการภายในเมืองโบราณเวียงล่อ ไม่มีองค์กรซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อโดยตรง ทำให้การดำเนินการใดๆในพื้นที่ไม่เป็นเอกภาพ และไม่มีการควบคุมให้มีการดำเนินการเป็นไปตามแผนแม่บทที่จัดทำขึ้น ด้วยองค์กรที่มีอยู่ในปัจจุบัน ไม่มีบุคลากรที่ทำงานเต็มเวลาที่มีหน้าที่รับผิดชอบเมืองโบราณเวียงล่อโดยตรง ทำให้ไม่เกิดการดำเนินงานในเชิงรุก อาจเป็นไปได้ว่า ทั้งในองค์กรที่มีอยู่คือ คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อฯ หรือ กลุ่มท่องเที่ยวเวียงล่อ ควร มีบุคลากรที่ทำงานเต็มเวลาเกี่ยวกับเมืองโบราณเวียงล่อ หรือแม้กระทั่งการก่อตั้งองค์กรที่ทำหน้าที่ดูแลการบริหารจัดการเมืองโบราณเวียงล่อขึ้นมา ก็ได้

และเมื่อนำปัญหาที่เกิดขึ้นกับเมืองโบราณเวียงลอจากการเก็บข้อมูล ผนวกกับการสัมภาษณ์ และการเสวนากลุ่มย่อยแล้ว สามารถสรุปแนวทางการในการพัฒนาและอนุรักษ์โบราณสถานเวียงลอให้ เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้นั้น สามารถสรุปเป็นแนวทางหลักได้ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายในการวางแผนการตลาดการท่องเที่ยวของเมืองโบราณเวียงลอ

จากการสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ พบว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ที่สุดที่เข้ามาชมเมืองโบราณเวียงลอ คือ กลุ่มศึกษาดูงาน มีนักท่องเที่ยวแบบ แบล็คแพ็คบ้าง ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ แต่ปีละไม่เกินสิบคน นอกจากนี้ผู้ประกอบการด้านที่พักอาศัย ได้ให้ข้อมูลที่มีนัยยะน่าสนใจกล่าวคือ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาใช้บริการห้องพักรับนั้นเป็นนักท่องเที่ยวที่ ประสงค์จะเดินทางไปยังจังหวัดเชียงราย วนอุทยานภูสิงห์ วนอุทยานภูชี้ฟ้า แล้วแวะพักที่อำเภอจุนด้วย จะถึงอำเภอจุนเป็นเวลาเย็นพอดี หรือตามแหล่งท่องเที่ยวข้างต้นไม่มีที่พักเพียงพอ เป็นต้น และมีข้อมูลที่น่าสนใจคือ นักท่องเที่ยวบางส่วนถามถึงแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอจุน ซึ่งอาจแวะเที่ยวระหว่างทาง หากแต่ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ให้ข้อมูลตรงกันว่า อำเภอจุนไม่มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญแต่อย่างใด ส่วนหนึ่งคือไม่เคยเข้ามาท่องเที่ยวเมืองโบราณเวียงลอ และส่วนหนึ่งไม่รู้จักเมืองโบราณเวียงลอ นอกจากนี้ นักท่องเที่ยว อีกกลุ่มที่มีความน่าสนใจไม่แพ้กันคือ กลุ่มที่มีความประสงค์จะเข้ามาฝึกการขี่ม้า ซึ่งจากการสอบถาม ผู้ประกอบการพบว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เข้ามาที่อำเภอจุนตลอดทั้งปี และพักอยู่ในอำเภอจุนเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสัปดาห์หรือบางครั้งใช้เวลามากกว่าหนึ่งเดือน

เพื่อวางแผนการตลาดการท่องเที่ยวเมืองโบราณเวียงลอ นักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่สำคัญ จึงมี 4 กลุ่ม คือ

- 1.1 กลุ่มผู้มาศึกษาดูงาน ส่วนใหญ่มาเป็นกลุ่มใหญ่ ต้องการความสะดวกสบายพอสมควรในการ มาท่องเที่ยว ทั้งในเรื่องที่พัก อาหารและพาหนะสำหรับท่องเที่ยว
- 1.2 กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและท่องเที่ยว ในลักษณะแบ็คแพ็ค
- 1.3 กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปยังจุดหมายอื่นแต่แวะพักระหว่างทางที่อำเภอจุน
- 1.4 กลุ่มที่ชื่นชอบกีฬาขี่ม้าและสันทนาการ

การวางแผนเพื่อการตลาดเพื่อการท่องเที่ยว ควรมีการจัดเส้นทางท่องเที่ยวให้เหมาะสมสำหรับ เป้าหมายในแต่ละกลุ่ม โดยดูความต้องการและปัจจัยอื่นๆที่นักท่องเที่ยวมี เช่น ประเภทของแหล่ง ท่องเที่ยว ระยะเวลาในการท่องเที่ยวในอำเภอจุน และกิจกรรมที่แต่ละกลุ่มสนใจ

2. การสร้างอัตลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวของเมือง โบราณเวียงลอ ตลอดจนในอำเภอจุน

เมืองโบราณเวียงลอ ประกอบไปด้วยมรดกทางศิลปวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ มรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่จับต้องได้ คือ กลุ่มโบราณสถาน ซึ่งจากการศึกษาทางโบราณคดี พบว่า เป็นพื้นที่ซึ่งมีการอยู่อาศัยของมนุษย์มาแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยมีการขุดค้นพบโครงกระดูกมนุษย์ พร้อมเครื่องใช้ในหลุมขุดตรวจคันดินกำแพงเมือง และมีการอยู่อาศัยต่อเนื่อง โดยพบหลักฐานทาง โบราณคดีของศิลปะทวารวดี ล้านนาและรัตนโกสินทร์

เมืองโบราณเวียงลอม มีองค์ประกอบของความเป็นเมืองเก่าที่ครบถ้วน โดยมี การวางผังเมือง มีการสร้างกำแพงเมือง คูเมือง มีการเชื่อมต่อระบบบริหารจัดการน้ำภายในเมือง ซึ่งนับได้ว่าเมืองโบราณเวียงลอมสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้พัฒนาของการสร้างบ้านแปงเมืองได้เป็นอย่างดี ด้วยยังคงมีหลักฐานแสดงถึงการความเป็นเมืองเก่าอยู่นั่นเอง นอกจากนี้เมืองโบราณเวียงลอมยังแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมมนุษย์และธรรมชาติได้อย่างลงตัว หรือที่เรียกว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรม เป็นการนำภูมิปัญญาของมนุษย์มาเพื่อสร้างวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

โบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอม หากแบ่งตามสภาพที่ตั้ง จะแบ่งออกได้เป็น โบราณสถานที่ตั้งอยู่บนที่ราบ และโบราณสถานที่ตั้งอยู่บนเนินเขา เป็นศาสนสถานในศาสนาพุทธเป็นหลัก พบทั้งกลุ่มโบราณสถานที่มีอาคารเสนาสนะมากกว่าหนึ่ง กล่าวคือ มีวิหาร อุโบสถ เจดีย์และอาคารประกอบอื่นๆ ได้แก่ โบราณสถานวัดศรีชุม ประกอบด้วย ฐานเจดีย์ วิหาร อุโบสถ อาคารประกอบอีก 4 หลัง แนวกำแพงแก้ว แนวกำแพงวัด ชุมประตู่โขงและบ่อน้ำ และโบราณสถานที่มีฐานโบราณสถานเดี่ยวๆ หรือว่า เจดีย์ เช่น เจดีย์หนองห้า โบราณสถานวัดสารภีเป็นต้น แต่หากแบ่งโบราณสถานโดยใช้กำแพงเมืองคูเมืองเป็นเส้นแบ่ง จะสามารถแบ่งโบราณสถานออกได้เป็นโบราณสถานที่อยู่ภายในเมือง และโบราณสถานที่อยู่นอกเมือง โดยโบราณสถานที่อยู่ภายในเมืองมีจำนวน 10 แห่ง ได้แก่ วัดพระเจ้าเข้ากาต กู่พระแก้ว วัดมะม่วงแก้มแดง วัดร้างบริเวณศาลหลักเมือง วัดเวียงป่าสัก กู่บวกกู่ กู่หนองผ่า วัดศรีชุม กู่เกือกม้า และวัดสารภี สำหรับโบราณสถานที่อยู่นอกกำแพงเมือง จากข้อมูลการสำรวจ ณ ปัจจุบัน มีจำนวน 18 แห่ง ที่สำคัญ คือ เจดีย์หรือพระธาตุวัดศรีปิงเมือง พระธาตุหนองห้า วัดพระธาตุบุณฑาค ซึ่งเป็นกลุ่มโบราณสถานที่อยู่บนเนินเขาเตี้ยๆ มีคูน้ำคันดินล้อมรอบ นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานที่ตั้งอยู่บนเนินเขาสูง คือ โบราณสถานม่อนจันลา และโบราณสถานดอยกู่เขี้ยว

โบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอม ส่วนใหญ่เหลือเพียงส่วนฐาน มีเพียงเจดีย์วัดศรีปิงเมืองที่ค่อนข้างสมบูรณ์แต่ส่วนปลายยอดก็หักหายไป พระธาตุหนองห้า เหลือส่วนชุดฐาน วิหารและอาคารประกอบอื่นๆจากการขุดแต่งก็หลงเหลือเพียงส่วนฐานเป็นส่วนใหญ่ แต่เมื่อพิจารณาจากหลักฐานทางโบราณคดีและหลักฐานที่เป็นเอกสารที่กล่าวอ้างถึง “เวียงลอม” โบราณสถานเวียงลอมส่วนใหญ่น่าจะถูกสร้างขึ้นในช่วงอาณาจักรล้านนา เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 20 และต่อเนื่องลงมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 24

ความโดดเด่นของสิ่งก่อสร้างอาคารโบราณสถานภายในเมืองโบราณเวียงลอมที่ยังหลงเหลืออยู่ คือ การรองฐานเสาด้วยหินทรายที่มีการเจาะรูตรงกลาง ไม่พบว่ามีการก่อสร้างลักษณะเช่นนี้ในสถาปัตยกรรมทางภาคเหนือ โดยเฉพาะโบราณสถานก่ออิฐ นับว่าเป็นภูมิปัญญาเฉพาะของช่างในท้องถิ่นและช่วงเวลานี้

นอกจากสถาปัตยกรรมแล้ว ประติมากรรม เช่นพระพุทธรูปที่พบในเมืองโบราณเวียงลอม ส่วนใหญ่วัสดุที่ใช้คือ หินทราย อันเนื่องจาก บริเวณจังหวัดพะเยามีแหล่งหินทรายเนื้อดี ซึ่งการนำหินทรายมาใช้เป็นวัสดุก่อสร้างอาคารและพระพุทธรูปนั้นนิยมในช่วงที่พระยาอุชเชฐราช ซึ่งมีเชื้อสายกษัตริย์สุโขทัยแต่ภักดีต่อพระเจ้าติโลกราชมหาราช เมื่อราวต้นพุทธศตวรรษที่ 21 ทำให้ช่วงเวลาเกิดศิลปะสกุลช่างพะเยาที่ได้รับการผสมผสานระหว่างศิลปะล้านนาและศิลปะสุโขทัย

สำหรับมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ บริเวณที่ตั้งของเมืองโบราณเวียงลอม นั้นมีเรื่องเล่า ตลอดจนนิทานที่ประชาชนนำมาเชื่อมโยงกับโบราณสถาน กล่าวคือ วรรณกรรมเรื่อง “ลิลิตพระลอ” อันเป็นที่มาของ ชื่อเมืองโบราณเวียงลอม หมายถึง เมืองของพระลอกจาก “ลิลิตพระลอ” นั่นเอง นอกจากนี้ บริเวณฝั่งตำบลหงส์หิน ยังมีนิทานเรื่องเจ้าหงส์หิน ทั้งยังมีขนบธรรมเนียมประเพณี และกิจกรรมที่จัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่ ประเพณีไหว้สาพญาลอม เป็นต้น

แม้เมืองโบราณเวียงลอมจะมีโบราณสถานเป็นจำนวนมากในพื้นที่ รวมทั้งโบราณสถานรายล้อมไปด้วยธรรมชาติที่งดงาม หากแต่คงยังไม่มากพอจะให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยวเมืองโบราณ

แห่งนี้ ด้วยทำเลที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางการปกครองของจังหวัดพะเยา และแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดเด่นในอำเภอจุนและใกล้เคียงเมืองโบราณเวียงลอเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างความโดดเด่นให้กับแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอจุน ทั้งนี้ว่าเป็นสิ่งที่สร้างแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมีความต้องการเดินทางมาท่องเที่ยวอำเภอจุนและเมืองโบราณเวียงลอมากขึ้น โดยการเชื่อมโยงโบราณสถานและแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น เป็นเส้นทางการท่องเที่ยวในอำเภอจุน จังหวัดพะเยา โดยจากการศึกษาพบว่า ใกล้เคียงโบราณสถาน รวมทั้งระหว่างการเดินทางเพื่อขึ้นไปศึกษาโบราณสถานที่ตั้งอยู่บนเขา เราสามารถพบเห็นนกยูงที่อยู่ตามธรรมชาติได้ และบริเวณบ้านกัวแก้ว ประชาชนยังมีการสร้างข่วงนกยูง คือการปลูกพืชล้มลุกประเภทถั่ว ให้เป็นอาหารแก่นกยูง นับว่าเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวและผู้ชื่นชอบธรรมชาติและสัตว์ป่า รวมทั้งในตัวอำเภอจุน มีฟาร์มม้า ซึ่งเจ้าของฟาร์มเป็นแชมป์แข่งม้าประเภทมาราธอน ในการแข่งขันกีฬาแห่งชาติ หลายสมัย ฟาร์มแห่งนี้มีนักกีฬาแข่งม้าจากจังหวัดทางภาคเหนือเข้ามาฝึกฝนอยู่อย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ ม้าที่เพาะพันธุ์ที่ฟาร์มแห่งนี้ยังสามารถใช้งานเพื่อการท่องเที่ยวโบราณสถานได้อีกด้วย การเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์และความน่าสนใจเข้าไว้ด้วยกัน ประกอบกับขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นในแต่ละช่วงเวลา เช่น ประเพณีไหว้สาพญาลอ ประเพณีไหว้สาพระธาตุดูศรีจอมปิง ฯลฯ จะทำให้อำเภอจุนรวมทั้งเมืองโบราณเวียงลอ เป็นหนึ่งในเป้าหมายที่นักท่องเที่ยวต้องการเดินทางมาท่องเที่ยว หรือแม้กระทั่งนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น หรือแม้กระทั่งนักท่องเที่ยวซึ่งหยุดพักที่อำเภอจุน หยุดและท่องเที่ยวภายในอำเภอจุนและโบราณสถานเวียงลอก่อนจะเดินทางไปท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น หรือว่ามีการเพิ่มเติมอำเภอจุนและโบราณสถานเวียงลอในรายการท่องเที่ยวด้วยก็เป็นได้ เนื่องจากผลการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการด้านที่พักในอำเภอจุนพบว่า นักท่องเที่ยวที่เข้าพักอาศัยส่วนใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวที่หยุดพักระหว่างทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น เช่น วนอุทยานแห่งชาติภูชี้ฟ้า หรือ อุทยานแห่งชาติภูหลวง และนักท่องเที่ยวที่ต้องการเดินทางไปยังจังหวัดเชียงราย เป็นต้น ซึ่งนักท่องเที่ยวมีความสนใจถามถึงแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอจุน หากแต่ส่วนใหญ่ผู้ประกอบการกลับไม่ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเมืองโบราณเวียงลอในฐานะแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอจุนแต่อย่างใด ด้วยผู้ประกอบการส่วนใหญ่ไม่เคยเข้ามาท่องเที่ยวเมืองโบราณเวียงลอและไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับเมืองโบราณเวียงลอนั่นเอง

โบราณสถาน

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

+

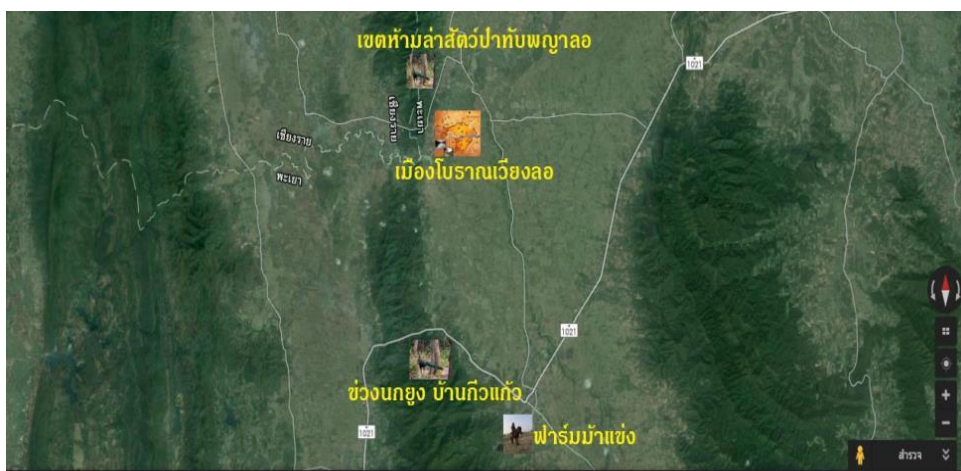

+

กีฬาและสันทนาการ

สัตว์ป่าหายาก

แผนที่แสดงการผูกโยงแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอจุน

3. พัฒนาโบราณสถานให้เหมาะสมสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยว

เมื่อศึกษาแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ พบว่า ในแผนแม่บทได้กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับแนวคิดในการอนุรักษ์โบราณยึดหลักการตามระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528 ซึ่งได้นำข้อตกลงจากกฎบัตรเวนิชมาเป็นเกณฑ์ในการออกระเบียบ เนื่องจากแผนแม่บทเป็นเพียงแนวคิดในการอนุรักษ์จากผลการศึกษา ยังขาดรูปแบบการบูรณะ และปรับภูมิทัศน์ของโบราณสถานในแต่ละแห่ง ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่สามารถขอตั้งงบประมาณเพื่อการบูรณะและปรับภูมิทัศน์ได้ จากการประชุมหารือระหว่างอธิบดีกรมศิลปากร นายอนันต์ ชูโชติ และ นายนายศุภชัย เอี่ยมสุวรรณ ผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา หัวหน้าหน่วยงานราชการและตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถึงแนวทางการพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ ได้มอบหมายให้สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน จัดทำแผนปฏิบัติการเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน รูปแบบรายการบูรณะและปรับภูมิทัศน์โบราณสถาน โดยการจัดทำรูปแบบรายการที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานนั้นยึดตามระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528 (นายไกรสิน อุ่นใจจินต์, 2559)

จากการศึกษาทางโบราณคดี พบว่า โบราณสถานภายในเมืองโบราณเวียงลอ ส่วนใหญ่เหลือเพียงส่วนฐาน การอนุรักษ์หากยึดตามหลักการอนุรักษ์ตามกฎบัตรเวนิชและประกาศกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528 ซึ่งเน้นการรักษาคุณค่าความเป็นของแท้ดั้งเดิมไว้ อันสอดคล้องกับกฎบัตรระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทำให้ไม่สามารถต่อเติมโบราณสถานให้มีความสมบูรณ์ได้ การอนุรักษ์โบราณสถานภายในเมืองโบราณเวียงลอ ส่วนใหญ่ที่ดำเนินการได้ คือ การเสริมความมั่นคงและปรับภูมิทัศน์โดยรอบ ซึ่งจากสภาพปัจจุบันมีโบราณสถานใกล้ขีดติดกับพื้นที่การเกษตร การปรับภูมิทัศน์ก็ไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มรูปแบบ กล่าวคือ ไม่สามารถขยับขยายพื้นที่โบราณสถานออกไปให้เหมาะสม เพื่อลดความเสี่ยงต่อความเสียหายของโบราณสถานได้ และไม่สามารถสร้างถนนหรือทางเท้าเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมโบราณสถานได้โดยง่าย หากแต่ การที่โบราณสถานตั้งอยู่กลางพื้นที่ทำการเกษตร โดยเฉพาะทุ่งนาข้าว กลับเป็นเสน่ห์ให้แก่โบราณสถานที่แตกต่างกันจากโบราณสถานในเมืองโบราณอื่นๆ เช่น เมืองโบราณเวียงกุมกามที่ โบราณสถานอยู่ในที่ชุมชนที่

ค่อนข้างแออัด การอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานที่เหมาะสมสำหรับโบราณเวียงลอ คือการ บูรณะและเสริมความมั่นคงตามรูปแบบที่ได้จากผลการศึกษาทางโบราณคดี ตลอดจนการวางระบบระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วมซึ่งจะสร้างความเสียหายให้แก่โบราณสถาน รวมทั้งการรักษาโบราณสถานให้อยู่ในสภาพสะอาดและเข้าถึงได้ง่าย นักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจสามารถเข้าไปศึกษาโบราณสถานได้

แต่สภาพปัจจุบันของโบราณสถาน ขาดการดูแล มีวัชพืชขึ้นปกคลุมโบราณสถาน จนไม่สามารถมองเห็นโบราณสถานได้ ซึ่งสภาพเช่นนี้ โบราณสถานจึงไม่มีความเหมาะสมจะเป็นแหล่งเรียนรู้ และแหล่งท่องเที่ยว แต่จากการสัมภาษณ์ประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงโบราณสถาน ทุกคนมีความเห็นตรงกันว่า โบราณสถานสมควรได้รับการดูแล แต่เนื่องด้วยประชาชนมีข้อจำกัดเรื่องเงินทุนและค่าใช้จ่ายจึงไม่สามารถช่วยดูแลโบราณสถานได้ แต่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา หากทางการมีงบประมาณหรือจัดกิจกรรมในวันสำคัญ ซึ่งเป็นโอกาสในการทำมาความสะอาดและดูแลโบราณสถาน ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวเสมอ

ในปี พ.ศ. 2557 สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน ได้ร่วมกับภาคีเครือข่ายจัดการประชุมเพื่อหาแนวทางในการดูแลโบราณสถาน และได้ข้อสรุปร่วมกันว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในการดูแลโบราณสถาน และประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงโบราณสถานจะเป็นผู้ช่วยดูแล ทำความสะอาด ซึ่งจากการติดตาม แนวคิดนี้ได้ผลในระดับหนึ่ง หากแต่ว่า โบราณสถานบางแห่งยังไม่ได้รับการอนุรักษ์จึงเป็นการยากที่เข้าไปดูแลได้อย่างเต็มที่ ด้วยงบประมาณที่ใช้ในการอนุรักษ์มีไม่สม่ำเสมอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งสองแห่ง คือ เทศบาลเวียงลอมีการตั้งขอประมาณเพื่ออนุรักษ์โบราณสถาน หากแต่เทศบาลตำบลหงส์หินกลับไม่มีการตั้งงบประมาณเพื่อการนี้ ทำให้โบราณสถานในเขตเมืองโบราณเวียงลอมีสภาพที่แตกต่างกัน ทั้งๆที่การท่องเที่ยวต้องมีการเชื่อมโยงโบราณสถานเข้าด้วยกันทั้งสองฝั่งน้ำอิง

ปัญหาโบราณสถานไม่ได้รับการดูแล เป็นสิ่งที่ต้องแก้ไขเป็นอันดับแรกเพื่อให้สามารถนำโบราณสถานเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานอยู่ 2 กิจกรรม คือ

1. การอนุรักษ์โบราณสถานที่ได้รับการขุดแต่งแล้ว โดยการอนุรักษ์นั้น ต้องอยู่ภายใต้ พ.ร.บ. โบราณสถานโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 ภายใต้การดูแลของกรมศิลปากร หากแต่งงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินการนั้น มีความเป็นไปได้ หลากหลายแนวทาง กล่าวคือ
 - 1.1 กรมศิลปากร จัดสรรงบประมาณผ่านมาทางสำนักศิลปากรที่ 7 น่าน
 - 1.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินการ ภายใต้การควบคุม กำกับของกรมศิลปากร
 - 1.3 องค์กรเอกชน ประชาชนบริจาค ภายใต้การควบคุม กำกับของกรมศิลปากร
2. การดูแลโบราณสถานให้สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย สะอาดไม่มีวัชพืชปกคลุม และเหมาะสมกับการเรียนรู้และเที่ยวชม

4. การสื่อความหมายและผลิตภัณฑ์สำหรับของที่ระลึก

ตามกฎบัตรระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้ให้หลักการเกี่ยวกับการสื่อความหมายไว้ว่า การสื่อความหมายจะต้องสนับสนุนให้สาธารณชนตระหนักถึงคุณค่าและนำเสนอ ความสำคัญของแหล่งโบราณสถาน วัฒนธรรม ตั้งแต่อดีตในยุคสมัยต่างๆ และในท้องที่ภูมิภาค และผู้มา เยือนควรได้รับข้อมูลของคุณค่าทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง อันเป็นตัวกำหนดลักษณะเฉพาะของมรดกทาง วัฒนธรรม

ด้วยโบราณสถานภายในเมืองโบราณเวียงลอ หลักฐานที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นซาก และฐานโบราณสถาน ซึ่งไม่สามารถที่จะบอกเล่าเรื่องราวด้วยตัวของโบราณสถานได้ มีเพียงบางแห่ง เท่านั้น เช่นเจดีย์ ซึ่งสามารถจะอธิบายลักษณะได้ด้วยลักษณะทางสถาปัตยกรรม ดังนั้น จึงมีความจำ เป็นมากที่ต้องสื่อความหมายให้นักท่องเที่ยวสามารถรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับโบราณสถานในแต่ละ แห่ง รวมทั้งประวัติศาสตร์ความสำคัญของเมืองโบราณเวียงลอ ซึ่งจะให้นักท่องเที่ยวตระหนักและเห็น ความสำคัญของโบราณสถาน และการสื่อความหมายที่เหมาะสมกับพื้นที่โบราณสถานเวียงลอ นั้น คือ มัคคุเทศก์หรือไกด์ เนื่องจากโบราณสถานอยู่ห่างไกลกันในแต่ละจุดเป็นการลำบากหากนักท่องเที่ยวจะ ท่องเที่ยวโดยลำพัง และมัคคุเทศก์ยังสามารถให้ข้อมูลโบราณสถานแต่ละแห่งรวมทั้งเล่าเกร็ดนิทานที่ เกี่ยวข้องกับโบราณสถานได้เป็นอย่างดี

ณ ปัจจุบัน องค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยาได้สร้างศูนย์ศึกษาข้อมูลเวียงลอ อยู่ภายในวัดศรีปิง เมือง และมีการจัดนิทรรศการรวมทั้งจัดแสดงโบราณวัตถุที่พบในเมืองโบราณเวียงลอ หากแต่สภาพ ปัจจุบัน โบราณวัตถุและนิทรรศการ ยังขาดความน่าสนใจ ด้วยคล้ายกับเป็นสถานที่เก็บโบราณวัตถุเท่านั้น เพื่อให้เกิดความน่าสนใจควรมีการปรับปรุงศูนย์ศึกษาข้อมูลเวียงลอ โดยใช้สื่อรูปแบบต่างๆ เรียงร้อย พัฒนาการของการสร้างเมือง ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนเข้ามาสู่สมัยประวัติศาสตร์ และความสัมพันธ์ ระหว่างโบราณสถานและชุมชนปัจจุบัน ตลอดจนนำเรื่องเล่า นิทานที่อยู่ในพื้นที่มาใช้ให้โบราณสถานมี ความน่าสนใจในแง่มุมที่แตกต่าง

นอกจากนี้ในแหล่งโบราณสถาน ซึ่งโบราณสถานไม่สามารถเล่าเรื่องราวได้เอง ควรจะมีสื่อเพื่อใช้ ในการสื่อความหมายเช่นเดียวกัน โดยอาจมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาของโบราณสถาน โบราณวัตถุที่ขุด ค้นพบ ลักษณะทางสถาปัตยกรรม หน้าที่ใช้งาน และหากเป็นไปได้อาจมีภาพสันนิษฐานรูปแบบที่สมบูรณ์ ของโบราณสถานก่อนการพังทลาย เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าใจถึงเรื่องราว ความสำคัญและลักษณะ ดั้งเดิมของโบราณสถานได้ เนื่องจากตามกฎบัตรเวนิซ และกฎบัตรอื่นๆที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน ไม่ให้มีการต่อเติมโบราณสถานนอกเหนือจากผลการศึกษา หากแต่การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบทาง ศิลปะ ก็อาจจะสามารถทำให้สันนิษฐานรูปแบบ รูปทรงของโบราณสถานได้

และเพื่อให้ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริการนักท่องเที่ยว อาจมีการเสริมผู้สื่อ ความหมายและผู้นำทางให้กับนักท่องเที่ยว โดยอาจมีการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และ โบราณสถานแต่ละแห่งแต่ประชาชน เพื่อเป็นผู้สื่อความหมายให้นักท่องเที่ยวเข้าใจโบราณสถานมากยิ่งขึ้น

สำหรับผลิตภัณฑ์และของที่ระลึกเป็นการให้บริการอีกอย่างหนึ่งที่จะสร้างให้นักท่องเที่ยวจดจำ แหล่งท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวเป็นที่รู้จัก การนำองค์ความรู้จากแหล่งโบราณคดี โบราณสถานมา ออกแบบและสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้แล้ว ตำบลเวียงลอและตำบลหงส์หิน เป็นพื้นที่ปลูก ข้าวข้าวหอมมะลิที่สำคัญ และมีชื่อเสียง เราสามารถนำผลิตภัณฑ์การเกษตรมาเป็นจุดขายหนึ่งร่วมกับ ผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบจากองค์ความรู้ทางด้านโบราณคดี จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้นำเสนอ

เกี่ยวกับการนำนักท่องเที่ยวไปเรียนรู้ประสบการณ์เกี่ยวกับผลผลิตทางการเกษตร พร้อมทั้งร่วมกิจกรรมกับประชาชนที่อยู่ใกล้เคียงโบราณสถาน เช่น การนั่งเรือ การตกปลา การจักสาน เป็นต้น

5. รูปแบบการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

เมื่อพิจารณาจากตำแหน่งที่ตั้งของเมืองโบราณเวียงลอ ตลอดจนเส้นทางการเข้าถึงแหล่งแล้วพบว่า การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวสมควรมีศูนย์ที่เป็นศูนย์กลางเพื่อประสานงานกับนักท่องเที่ยว ตลอดจนให้ข้อมูลเรื่องการท่องเที่ยวและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ซึ่ง ณ ปัจจุบัน คือ ศูนย์ศึกษาข้อมูลเวียงลอที่ตั้งอยู่ภายในวัดศรีปิงเมือง โดยศูนย์แห่งนี้ ปัจจุบันเป็นที่ทำการของกลุ่มท่องเที่ยวเวียงลอ ซึ่งริเริ่มขึ้นเพื่อเป็นองค์กรที่นำร่องในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวภายในเมืองโบราณเวียงลอ โดยประชาชนในชุมชนเป็นผู้ก่อตั้ง การให้บริการแก่นักท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ส่วนหลัก ดังนี้

5.1 การคมนาคมขนส่ง สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางโดยรถโดยสารประจำทาง จากการ

สอบถามผู้ประกอบการเดินรถในอำเภอจุน พบว่าเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงอำเภอจุน จะไม่สามารถเดินทางเข้าไปยังเมืองโบราณเวียงลอได้โดยรถประจำทาง นั้นหมายถึงจำเป็นต้องมีการว่าจ้างรถเข้ามายังเมืองโบราณเวียงลอ ซึ่งการให้บริการ ณ จุดนี้นักท่องเที่ยวจะต้องสามารถหารถเข้าไปเมืองโบราณเวียงลอได้โดยง่าย จากการประชุมเพื่อหาแนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเมืองโบราณเวียงลอร่วมกับกลุ่มท่องเที่ยวเวียงลอ ได้ข้อสรุปว่า ศูนย์ข้อมูลเวียงลอ จะเป็นศูนย์ประสานงานระหว่างนักท่องเที่ยวและประชาชนผู้มีรถยนต์และรถประเภทอื่นสำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยว กล่าวคือ ศูนย์ข้อมูลเวียงลอจะรวบรวมรายชื่อ พร้อมช่องทางติดต่อของประชาชนในชุมชนที่มีความประสงค์จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวมีความประสงค์จะใช้บริการรถจะติดต่อไปยังศูนย์ข้อมูลเวียงลอ และศูนย์จะประสานงานไปยังเจ้าของรถยนต์ นำนักท่องเที่ยวมายังศูนย์ข้อมูลเวียงลอ

สำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเมืองโบราณเวียงลอด้วยรถยนต์ส่วนตัว จะเข้ามาศูนย์ข้อมูลเวียงลอ เพื่อรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับเมืองโบราณเวียงลอ จากนั้นเมื่อมีความต้องการจะเข้าไปท่องเที่ยวยังโบราณสถาน นั้น ด้วยสภาพภูมิประเทศและที่ตั้งของโบราณสถาน นักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปท่องเที่ยวได้ ด้วยวิธีการหลัก 3 วิธี คือ การเดินเท้า การใช้จักรยาน การใช้รถจักรยานยนต์ และทางเรือ ซึ่งในส่วนนี้ ศูนย์ข้อมูลเวียงลอ ควรจะมีการทำฐานข้อมูลประชาชนในชุมชนพร้อมช่องทางติดต่อ ซึ่งมีพาหนะดังกล่าว และมีความประสงค์จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ทั้งนี้อาจนำจักรยานของประชาชนมาจอดเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว แต่หากนักท่องเที่ยวต้องการผู้นำทางพร้อมจักรยานยนต์ หรือเรือ ศูนย์ข้อมูลเวียงลอจะประสานงานไปยังเจ้าของรถจักรยานยนต์เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

5.2 ที่พัก สำหรับที่พัก อาจมีการสร้างกลุ่มโฮมสเตย์ขึ้น โดยมีกลุ่มท่องเที่ยวเวียงลอเป็นผู้ประสานงาน ซึ่งเมื่อนักท่องเที่ยวมีความประสงค์จะเข้ามาท่องเที่ยวและแจ้งความประสงค์

ว่าต้องการพักในชุมชน กลุ่มท่องเที่ยวเวียงล่อซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ศูนย์ข้อมูลเวียงล่อจะ
ประสานไปยังกลุ่มโฮมสเตย์และจัดเตรียมที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว

- 5.3 อาหาร ณ ปัจจุบัน ภายในชุมชนมีร้านที่ให้บริการอาหารแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว
เพียงสองถึงสามร้าน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากจำนวนนักท่องเที่ยว ในปัจจุบันนั้นสามารถ
รองรับนักท่องเที่ยวได้ แต่อาจมีการปรับปรุงร้านให้มีความสะอาด และมีการเพิ่มเติมอาหาร
ซึ่งเป็นอาหารพื้นถิ่นของชุมชน เช่น ข้าวที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวเป็นข้าวหอมมะลิที่ปลูก
ในชุมชน ซึ่งจะเป็นการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนไปด้วยในตัว
- 5.4 ผู้นำทางหรือผู้สื่อความหมาย เป็นอีกช่องทางหนึ่งสำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยอาจ
มีการจัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชน รวมทั้งเยาวชน เยาวชนให้สามารถเป็นผู้สื่อความหมาย
ได้

6. แนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมในการพัฒนาให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของเมือง
โบราณเวียงล่อ จากการศึกษาการบริหารจัดการของแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบที่
แตกต่างกัน

ไม่ว่าจะเป็นหลักการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหรือการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สิ่งหนึ่งที่สำคัญและ
ปรากฏอยู่ในหลักการและหัวใจของการท่องเที่ยว คือการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนการแบ่งสรร
ผลประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนและประชาชนในท้องถิ่น ปัจจุบัน การท่องเที่ยวโบราณสถานเวียงล่อ ไม่มี
ระบบการจัดการที่เหมาะสม แม้จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางผ่านและแวะพักในอำเภอจุน ตลอดจนมี
นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวโบราณสถานเวียงล่อ หากแต่เป็นการเดินทางไปกลับ ประชาชนไม่ได้
ประโยชน์จากการท่องเที่ยวแต่อย่างใด เป็นเพียงการมาเที่ยวและกลับ ด้วยชุมชนหรือประชาชนใน
ท้องถิ่นไม่มีสินค้าหรือบริการให้แก่นักท่องเที่ยว ในปี พ.ศ. 2557 สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน ได้เข้าหารือกับ
ชุมชน และได้มีการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเวียงล่อ ขึ้น วัตถุประสงค์เพื่อเป็นกลุ่มดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการ
ท่องเที่ยวในตำบลเวียงล่อและตำบลหงส์หิน ซึ่งมีโบราณสถานในเมืองโบราณเวียงล่อเป็นศูนย์กลาง

กลุ่มท่องเที่ยวเวียงล่อเป็นการรวมกลุ่มของคนที่มีความต้องการจะนำการท่องเที่ยวเข้ามาเพื่อใช้
ประโยชน์จากโบราณสถาน และจัดสรรประโยชน์ให้แก่ชุมชน โดยมีการตั้งเป้าหมายเพื่อจะพยายามนำ
ประชาชนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการการท่องเที่ยว ในทุกกระบวนการ ตั้งแต่การอนุรักษ์ การ
พัฒนา โบราณสถาน ตลอดจนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว จากการศึกษาแบบการบริหาร
จัดการแหล่งเรียนรู้ โบราณสถานที่เน้นการบริหารจัดการของชุมชนมีรูปแบบที่น่าสนใจและน่าจะนำมา
ปรับใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่เมืองโบราณเวียงล่อคือ

1. กลุ่มสหกรณ์ เขาชนาน้ำ ตำบลคลองประสงค์ อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ เขาชนาน้ำ มี
ลักษณะเป็นถ้ำ และได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยเทศบาลเมืองกระบี่ แต่ด้วย
พื้นที่เขาชนาน้ำอยู่ในเขตรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองประสงค์ จึงได้มีการ
เรียกร้องให้เทศบาลเมืองกระบี่มอบเขาชนาน้ำคืนให้ทางองค์การบริหารส่วนตำบล
คลองประสงค์ ดูแล ซึ่ง ในการดูแลนั้น ได้มีแนวคิดการระดมทุนและตั้งสหกรณ์ขึ้น มีการ
ขายหุ้นให้แก่ประชาชนในตำบลบ้านกลาง จำนวน 5,000 หุ้น หุ้นละ 100 บาท ทำให้มี

เงินทุนในการบริหารจัดการตั้งต้น 500,000 บาท กลุ่มสหกรณ์เขานวนน้ำมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลบริหารจัดการทั้งรายรับ รายจ่าย การลงทุน รวมทั้งการบริหารจัดการในด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้อง โดยคณะกรรมการมีการประชุมสรุปผลในทุกเดือน และมีการปันผลให้แก่สมาชิกในทุกสิ้นเดือนเช่นกัน ปัจจุบัน กลุ่มสหกรณ์เขานวนน้ำสามารถดำเนินการดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง หากแต่ก็ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในบางกรณี

2. กลุ่มถนนคนเดินหัวเวียงใต้ ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน การบริหารจัดการของกลุ่มถนนคนเดินหัวเวียงใต้ เกิดจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่มองเห็นศักยภาพของชุมชนหัวเวียงใต้ ซึ่งเดิมเป็นย่านการค้าของเมืองน่าน มีกลุ่มคนอาศัยอยู่หลากหลายเชื้อชาติ มาแต่เดิม เล่น คนจีน คนญวน รวมทั้งคนไทยวน บ้านหัวเวียงใต้มีบ้านไม้และตึกแถวที่มีอายุมากกว่า 50 ปี รวมทั้งมีทำเลที่ตั้งที่เหมาะสม การรวมกลุ่มของคนในชุมชน เป็นการรวมตัวโดยใช้คำว่า อาสาสมัคร คือ ไม่มีค่าตอบแทนในการเข้าร่วมแต่อย่างใด มีการจัดตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงานขึ้นเพื่อบริหารจัดการ รายได้ที่เกิดจากการดำเนินการนำมาใช้ในการพัฒนางาน เป็นค่าใช้จ่ายในการจ้างคนทำงานซึ่งเน้นเป็นคนในชุมชน และมีส่วนหนึ่งที่ถูกตั้งไว้เพื่อประโยชน์ของชุมชน อันเป็นแรงจูงใจหนึ่งเพื่อดึงคนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการทำงาน
3. หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร หอศิลป์แห่งนี้มีความน่าสนใจในการก่อตั้งและบริหารจัดการ กล่าวคือ กลุ่มศิลปินได้รวมตัวกันเพื่อต้องการสถานที่จัดแสดงงานศิลปะแขนงต่างๆ และได้นำเสนอกับกรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานครได้เห็นชอบและสร้างหอศิลป์ขึ้นในพื้นที่ใช้ประโยชน์ของกรุงเทพฯ โดยการบริหารจัดการนั้น มีการจัดตั้ง มูลนิธิขึ้นมาเพื่อเป็นองค์กรกลางในการบริหารจัดการ มีคณะกรรมการมูลนิธิหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ดูแลในแนวนโยบาย และมีฝ่ายบริหาร ซึ่งมี ผู้อำนวยการหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหาร

ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้โบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอสามารถอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ มีสิ่งที่ต้องดำเนินการ คือ

1. จัดตั้งองค์กรที่ทำงานเต็มเวลา เพื่อขับเคลื่อนการทำงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาโบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอ รวมทั้งกระตุ้นให้คณะที่ปรึกษาและคณะทำงานอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงลอ ซึ่งจังหวัดพะเยาแต่งตั้งขึ้น ทำหน้าที่และบทบาทของตนเองอย่างเต็มกำลัง รวมทั้งมีรูปแบบการบริหารองค์กรที่เหมาะสมกับสภาพชุมชน
2. โบราณสถานต้องได้รับการอนุรักษ์ ตลอดจนดูแลให้อยู่ให้สภาพที่ดี และเหมาะสมจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้

3. มีการเชื่อมโยงโบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น แหล่งชมนกยูง และฟาร์มฝึกขี่ม้า เพื่อให้อำเภอจุนเป็นจุดท่องเที่ยวสำคัญที่นักท่องเที่ยวต้องการจะเดินทางมาท่องเที่ยว รวมทั้งนักท่องเที่ยวที่ผ่านทางมาหยุดและดำเนินกิจกรรมอยู่ในอำเภอจุน รวมทั้งท่องเที่ยวโบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอ
4. มีกิจกรรมเพื่อเกิดการท่องเที่ยวในอำเภอจุนและเมืองโบราณเวียงลอ
5. นำประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความตระหนักในความสำคัญของโบราณสถาน และการจัดสรรประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม
6. สร้างสื่อสื่อความหมาย เพื่อนำมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น เรื่องเล่า นิทาน ตลอดจนประวัติศาสตร์ความสำคัญของเมืองโบราณเวียงลอสู่นักท่องเที่ยวและผู้สนใจ

อภิปรายผล

ผลการวิจัย ทำให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้น สภาพปัจจุบันของเมืองโบราณเวียงลอ โบราณสถาน ถูกทิ้งร้างไม่ได้รับการดูแลและบูรณะอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ กล่าวคือ มีเพียงโบราณสถานบางแห่งเท่านั้นที่ได้รับการบูรณะหลังการขุดแต่งศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นส่วนน้อยของโบราณสถานในเขตเมืองโบราณเวียงลอ สาเหตุที่เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ เพราะ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดูแลโบราณสถาน คือ เทศบาลตำบลหงส์หินและตำบลเวียงลอ มีนโยบายในการบริหารงานในพื้นที่ไม่เหมือนกัน ถึงแม้ว่าโบราณสถานที่ได้รับการบูรณะแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากไม่มีผู้ดูแลอย่างต่อเนื่อง โบราณสถานจึงมีวัชพืชปกคลุม โบราณสถานอยู่ในสภาวะความเสี่ยงต่อการเสียหาย จากสิ่งแวดล้อม ความชื้น นอกจากนี้นักท่องเที่ยวไม่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ และไม่สามารถเรียนรู้จากโบราณสถานได้ ทำให้นักท่องเที่ยวไม่เกิดความประทับใจและไม่อยากกลับมาแหล่งท่องเที่ยวอีกครั้ง รวมทั้งยังอาจบอกต่อไปยังผู้ที่รู้จัก ทำให้เกิดภาพลบต่อแหล่งท่องเที่ยว

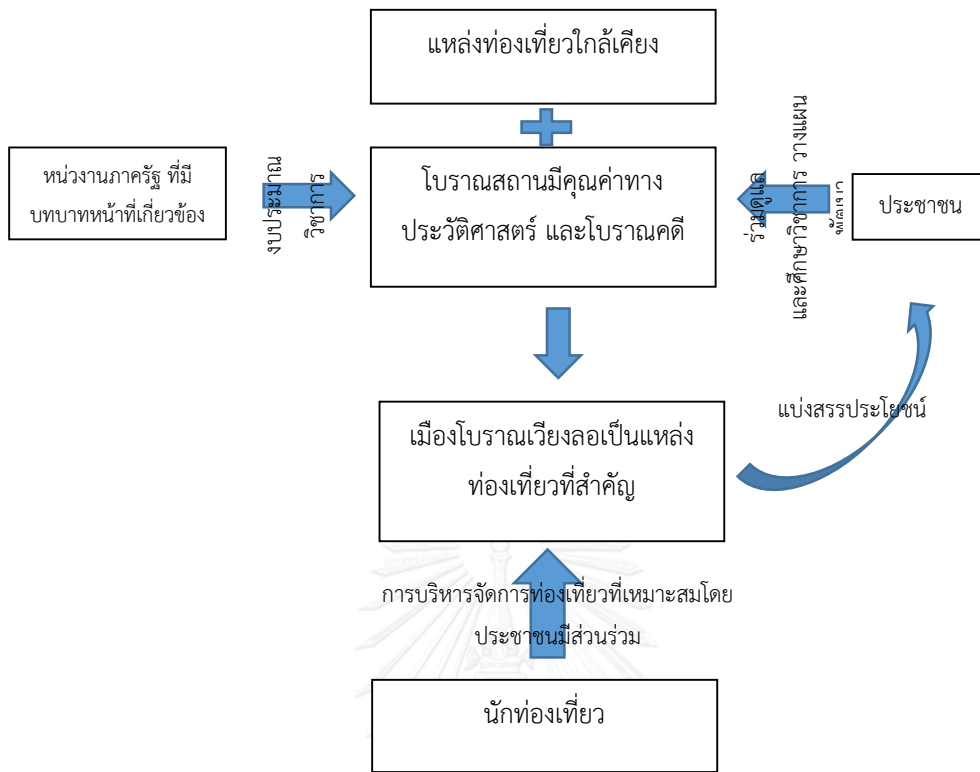
จากการศึกษาโบราณสถานที่มีลักษณะใกล้เคียงกับโบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอ เช่น โบราณสถานเวียงกุ่มกาม เวียงท่ากาน และโบราณสถานในอุทยานประวัติศาสตร์ ตลอดจนโบราณสถานที่มีความสำคัญในฐานะมรดกโลก เช่น นครวัด หรือ บุโรพุทโธ สิ่งหนึ่งที่สำคัญคือ โบราณสถานจะต้องได้รับการดูแลให้คงคุณค่าความเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ความเป็นของแท้ดั้งเดิม มีภูมิทัศน์สวยงาม สะอาด ตลอดจนมีการจัดการระบบการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ซึ่ง โบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอนั้นไม่ได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาให้มีสภาพเช่นนี้ การเปิดตัวว่า โบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอเป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นผลเสียมากกว่าผลดี สิ่งแรกที่จำเป็นต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นคือ การอนุรักษ์โบราณสถานและจัดระบบให้มีการดูแลโบราณสถานอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งโบราณสถานเวียงลอแตกต่างจากโบราณสถานที่เป็นเมืองท่องเที่ยวอื่น เช่น เวียงกุ่มกาม เวียงกุ่มกามที่ กรมศิลปากร เป็นผู้จัดงบประมาณเพื่อดูแล ทำความสะอาดอนุรักษ์โบราณสถานอย่างต่อเนื่อง จากนั้นจึงจะนำระบบบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวที่เหมาะสมมาปรับใช้

การศึกษาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมที่จะสามารถนำมาปรับใช้ที่เมืองโบราณเวียงลอนั้น ณ สภาพปัจจุบัน แม้จะมีการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวขึ้น เพื่อเป็นองค์กรขับเคลื่อนและดำเนินการด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองโบราณเวียงลอ หากแต่กลุ่มท่องเที่ยวเวียงลอ ไม่มีบุคลากร

ที่มีความรู้ในการจัดการด้านการท่องเที่ยวแต่อย่างใด ทำให้การดำเนินการไม่มีระบบแบบแผน ตลอดจนไม่มีเป้าหมาย แผนงานที่แน่ชัดในการดำเนินการ การขับเคลื่อนงานด้านการท่องเที่ยวในเวียงลอจึงยังไม่สามารถดำเนินการไปได้อย่างเต็มที่ บุคลากรของกลุ่มท่องเที่ยว ปัจจุบันเป็นอาสาสมัครที่ใช้เวลาว่างมาดูแล ศูนย์ข้อมูลและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ไม่มีค่าตอบแทนแต่อย่างใด เมื่อพิจารณารูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมสำหรับนำมาปรับใช้กับกลุ่มท่องเที่ยวเวียงลอนั้น น่าจะเป็นการ ผสมผสานระหว่างระบบการจัดการของกลุ่ม ถนนคนเดินบ้านหัวเวียงใต้ ที่จังหวัดน่าน ที่เน้นการทำงานโดยอาสาสมัคร ในระยะเริ่มแรก แต่หากมีผลการดำเนินการงานที่ดีขึ้น อาจปรับใช้การบริหารงานแบบกลุ่มสหกรณ์เขานาบน้ำ หรือแม้กระทั่งการก่อตั้งมูลนิธิเพื่อรับการสนับสนุนจากองค์กรและหน่วยงานต่างๆ เช่นที่หอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพฯก็เป็นได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

สภากาชาด ฌ ปัจจุบัน อาจจะกล่าวได้ว่า เพิ่งจะเป็นการเริ่มต้นหาแนวทางในการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเมืองโบราณเวียงลอ จำเป็นจะต้องมีการติดตามและประเมินผลที่ได้จากการดำเนินการ เช่น การปฏิบัติงานของ กลุ่มท่องเที่ยว ซึ่งขณะนี้กำลังจัดตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์เล็กๆ ภายในกลุ่มท่องเที่ยว เพื่อระดมทุนมาใช้ในการบริหารจัดการ รวมทั้งในแง่การอนุรักษ์โบราณสถาน การปรับภูมิทัศน์ให้เป็นไปตามผลการศึกษา เมื่อแหล่งท่องเที่ยวได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาแล้ว สิ่งหนึ่งที่ต้องมีต่อจากนี้ คือการสื่อความหมายให้ โบราณสถานสามารถเล่าเรื่องราวแก่นักท่องเที่ยวได้ และดึงดูดให้นักท่องเที่ยวอยากเข้ามาท่องเที่ยว และหาความรู้จากโบราณสถาน นับว่าเป็นหัวข้อการวิจัยที่น่าสนใจ และจะสามารถนำมาพัฒนาให้การท่องเที่ยวในเมืองโบราณเวียงลอมีความน่าสนใจและประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น

การบริหารจัดการเพื่อสร้างให้เมืองโบราณเวียงล่อเกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

รายชื่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ให้ข้อมูล

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล			ที่อยู่				โบราณสถาน
				เลขที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	
1	นาย	มานิตย์	อุดทา คำ	67/ 1	ลอ	จุน	พะเยา	วัดหนองผำ
2	นาย	จันทร์	อินแก้ว	44/ 4	ลอ	จุน	พะเยา	กำแพงเมือง
3	นาง	เงิน	สะสง	38/ 1	ลอ	จุน	พะเยา	กำแพงเมือง
4	นาย	ก้าน	ปวงคำ	68	ลอ	จุน	พะเยา	คูบัวกู่และ วัดท่าและ
5	นาย	ไน้ต	เนียมสุ ระ	85	ลอ	จุน	พะเยา	คูบัวกู่
6	นาย	ถาวร	เผ่า เครื่อง	60	ลอ	จุน	พะเยา	วัดหนองผำ
7	นาย	แก้ว	ตี๋มบั้น	101 /1	ลอ	จุน	พะเยา	กำแพงเมือง
8	นาง	โสธยา	สมศักดิ์	65/ 1	ลอ	จุน	พะเยา	วัดขุนาค
9	นาย	เสาร์	หลวงดี บ	146 /2	ลอ	จุน	พะเยา	กำแพงเมือง
10	นาย	สมชาย	วงค์นัน ตา	108	ลอ	จุน	พะเยา	คู่ม่อนดินแดง
11	นาย	สมหมาย	สาร พัตร	30/ 5	ลอ	จุน	พะเยา	ตระพังปู่แก้ว
12	นาย	สวัสดิ์	คำตี๋บ	62/ 1	ลอ	จุน	พะเยา	กำแพงเมือง
13	นาย	บุญตา	ยศอุป	130	ลอ	จุน	พะเยา	กำแพงเมือง
14	นาย	ชาญ	ไช่ทา	48/ 1	ลอ	จุน	พะเยา	กำแพงเมือง
15	นาย	มา	เจนใจ	128	ลอ	จุน	พะเยา	วัดศรีชุม
16	นาย	หนิต	สมศักดิ์	113 /1	ลอ	จุน	พะเยา	วัดขุนาค
17	นาย	อ่อง	สาร พัตร	67	ลอ	จุน	พะเยา	คู่เกือกม้า
18	นาย	อินทร์	ธิมาคำ	18	ลอ	จุน	พะเยา	วัดศรีชุม
19	นาย	ประสาท	สิทธิภา	71	ลอ	จุน	พะเยา	วัดหนองผำ
20	นาย	สมพล	ศรีวิชัย		ลอ	จุน	พะเยา	วัดสารภี
21	นาย	เอี่ยม	อินตะวิ กุล	21	ลอ	จุน	พะเยา	วัดป่าสัก

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล			ที่อยู่				โบราณสถาน
				เลขที่	ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	
22	นาย	ประกอบ	เวียงลอ		ลอ	จุน	พะเยา	วัดวังแก้วเตื่อ
23	นาย	สุขเวช	ไช่ทา	87	ลอ	จุน	พะเยา	คู้เกือกม้า
24	นาย	ปลั่ง	เวียงลอ	77/ 1	ลอ	จุน	พะเยา	วัดหนองผ้า
25	นาย	ประสงค์	โพธิ์ แก้ว		ลอ	จุน	พะเยา	วัดมะม่วง แก้มแดง, วัด พระเจ้าเข้า กาต
26	นาย	บุญมี	กันทา เนตร	บ้าน ปาง ป้อม (หมู่ 9)	ลอ	จุน	พะเยา	วัดวังแก้วเตื่อ
27	นาย	เฉลิมชัย	วงศ์จักร	47/ 1	ลอ	จุน	พะเยา	คู้บวักู้
28	นาง	สุพิชฌาย์	สมงอน	141	หง ส์ หิน	จุน	พะเยา	วัดบุญนาค
29	นาย	ทองคำ	นงตา	210	หง ส์ หิน	จุน	พะเยา	วัดท่าแฉะ
30	นาย	แก้วมา	ศรีคำ บุญลือ	213	หง ส์ หิน	จุน	พะเยา	วัดบุญนาค
31	นาย	พล	ชัยศรี	120	หง ส์ หิน	จุน	พะเยา	วัดวังแก้วเตื่อ
32	นาย	นคร	วงศ์จักร	119 /1	หง ส์ หิน	จุน	พะเยา	วัดวังแก้วเตื่อ
33	นาง	บัวผิน	คำอูด	319	หง ส์ หิน	จุน	พะเยา	วัดท่าแฉะ
34	นาย	ธวัชชัย	สาร พัตร					คู้เกือกม้า
35	นาย	เล็ก	สิทธิภา					วัดศรีชุม

รายชื่อ/ผู้ให้ข้อมูลในส่วนของหน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1. นายบวรเวช รุ่งรุจี อธิบดีกรมศิลปากร
2. นายนิมิต วันไชยธนวงศ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดพะเยา
3. สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดพะเยา
5. นายไกรสิน อุ่ใจจินต์ นักโบราณคดีชำนาญการพิเศษ รักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ 7 น่าน
4. นายจตุรพร เทียมทินกฤต นักโบราณคดี ชำนาญการ สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน
5. นายวิทยา ชันทยศ นายช่างโยธา ปฏิบัติงาน สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน
4. ผู้นำท้องถิ่น ประกอบด้วย กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ตำบลเวียงลอและตำบลหงส์หิน
5. ตัวแทนกลุ่ม/ฝ่าย ของเทศบาลตำบลเวียงลอและตำบลหงส์หิน

นายบวรเวช รุ่งรุจี อธิบดีกรมศิลปากร (พ.ศ. 2557)

หัวหน้าฝ่ายช่าง เทศบาลตำบลเวียงลอ

การประชุมหารือ และสัมมนาเพื่อให้ได้มาซึ่งความคิดเห็น

ประชุมหารือแลกเปลี่ยนข้อมูลกับกลุ่มท่องเที่ยวเวียงล่อ

ประชุมหารือกับตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ในตำบลเวียงล่อและตำบลหงส์หิน

ประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่อยู่ใกล้เคียงโบราณสถาน

ภาพขณะสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนาม

สัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่อยู่ใกล้เคียงโบราณสถาน

เก็บข้อมูลโบราณสถานในเขตเมืองโบราณเวียงลอ

เก็บข้อมูลฟาร์มม้า ซึ่งสามารถเชื่อมโยงเป็นแหล่งท่องเที่ยวกับเมืองโบราณเวียงลอได้

ช่วงนกยูง หนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอจุน

ทดลองนั่งเรือ เพื่อหาความเป็นไปได้ในการพัฒนาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

เก็บข้อมูลเขาชนาน จังหวัดกระบี่

เก็บข้อมูลหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพฯ

รายการอ้างอิง

H.E. Dr.SOK AN. (2012). World Heritage Area Tourism Management Plan

Unesco. Angkor. 2016, from <http://whc.unesco.org/en/list/668>

Unesco. Borobudur Temple Compounds. 2016, from

<http://whc.unesco.org/en/list/592>

เกรียงไกร เกิดศิริ. (2551). ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม / เกรียงไกร เกิดศิริ (พิมพ์ครั้งที่ 1 ed.).

กรุงเทพฯ: อูษาคเนย์.

เทศบาลตำบลท่าวังตาล. (2558). ข้อมูลเวียงกุมกาม. from

<http://thawangtan.org/%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B8%B9%E0%B8%A5%E0%B9%80%E0%B8%A7%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B8%E0%B8%A1%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A1/>

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.

(2558). เรื่องที่ ๓ การอนุรักษ์โบราณสถาน และโบราณวัตถุ.

กษมา เตรียมพิทักษ์. (2554). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟูการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อำเภอ

ปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน / กษมา เตรียมพิทักษ์ = *Community participation in*

ecotourism restoration for Pai District, Mae Hong Son Province / Kasama

Triampitak.

คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า. (2548). ยุทธศาสตร์การอนุรักษ์และ

พัฒนาเมืองเก่า พ.ศ. 2548-2552. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม.

คณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร. (2527). คู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านกายภาพ

ประเภทวัด เล่มที่ 2 วัดในภาคเหนือ กรุงเทพฯ.

จักรวิดา จันทนวารังกูร. (2554). การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์โบราณสถานเวียงลอ จังหวัดพะเยา /

จักรวิดา จันทนวารังกูร = *Landscape conservation and development guidelines*

for Wiang Lor, Payao province / Jakwida Chantanawarangkul.

ณัฐพงษ์ สายพวงแก้ว. (2554). การบริหารจัดการพื้นที่เมืองเก่าเวียงกุมกามโดยการมีส่วนร่วมของ

ชุมชน / ณัฐพงษ์ สายพวงแก้ว = *Management of the ancient town "Wiang Kum*

Kam" through community participation / Nattapong Saipoungkaew.

- นวนัฐ โอศิริ. (2551). ศิลปะในงานออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม : ค.ศ. 1920-ปัจจุบัน=Art in Landscape Architectural Design : 1920 A.D.-Present กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นายไกรสิน อุ๋นใจจินต์. (2559). แนวทางการพัฒนาโบราณสถานในเมืองโบราณเวียงลอ. In น. บุญใหญ่ (Ed.).
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2558). การจัดการด้านการตลาดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว / บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา
- Marketing management for tourism industry* (พิมพ์ครั้งที่ 2 ed.). กรุงเทพฯ: เพรินซ์ข้าหลวงพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, .
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (พิมพ์ครั้งที่ 1 ed.). กรุงเทพฯ ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. (2550). การพัฒนาเมือง/ชุมชนเมืองในแนวอนุรักษ์ เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม: เมืองเก่าภายใต้โครงการบริหารจัดการและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม เอกสารประกอบการสัมมนาโครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม: เมืองเก่าภายใต้โครงการบริหารจัดการและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม (คัดสำเนา).
- ปรัชญาพร พัฒนผล. (2554). ศึกษาการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมแม่น้ำเพชรบุรี (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม วิทยาลัยนวัตกรรม), มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปรัชมาศ ลัญชานนท์. (2554). การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ : กรณีศึกษาชุมชนในเมืองเชียงใหม่ / ปรัชมาศ ลัญชานนท์ = *Cultural heritage management by community participation in tourist-historic city : a case study of communities in Chiang Mai city / Pradchamas Lanchanon.*
- ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะจิติ. (2552). การอนุรักษ์มรดกสถาปัตยกรรมและชุมชน / ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะจิติ. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มติชนออนไลน์. (2554). "นครวัด" มรดกโลกที่กำลังเจ็บหนักจาก"โรคความเจริญ". 2558
- รุจิร ภู่อาระ, และจันทรานี สงวนนาม. (2545). การบริหารหลักสูตรในสถานศึกษา กรุงเทพฯ: บุ๊คพอยท์.

- วริศรา บุญสมเกียรติ. (2555). ศึกษาแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัด นครศรีธรรมราช : วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร วัดธาตุน้อยและโบราณสถานวัดโมคลาน. (ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว), มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง. (2547). เส้นทางท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมเชิงประวัติศาสตร์ : รายงานวิจัยฉบับ สมบูรณ์ กรุงเทพฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2555). การศึกษาสังคมไทยผ่านภูมิวัฒนธรรม. Retrieved 8 ตุลาคม 2558, 2558, from <http://www.lek-prapai.org/watch.php?id=84>
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ. (2545). องค์การและการจัดการ : ฉบับมาตรฐาน = *O&M : organization and management* (ปรับปรุงใหม่ ed.). กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- ศูนย์เพื่อการวางแผนการท่องเที่ยวและการแก้ไขปัญหาความยากจนแห่งเอเชีย. (2549). แนวทางการ วางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (1 ed.). บริษัท แสงสว่างเวิลด์เพรส จำกัด: กรุงเทพฯ.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2553). ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการ นโยบายสาธารณะ พ.ศ. สถาบันพระปกเกล้า.
- สมคิด บางโม. (2538). หลักการจัดการ (1 ed.). กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์.
- สมาคมอิโคโมสไทย. (2558a). กฎบัตรระหว่างประเทศว่าด้วยเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. from <http://www.icomosthai.org/charters/tourism.pdf>
- สมาคมอิโคโมสไทย. (2558b). กฎบัตรเวนิซ. from <http://www.icomosthai.org/charters/venice.pdf>
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม. (2549). แนวทางการจัดการภูมิ ทัศน์วัฒนธรรม [*electronic resource*]. กรุงเทพฯ : : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม แห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2554). ชุดความรู้ด้านการอนุรักษ์ พัฒนาและบริหารจัดการเมืองเก่า / กรุงเทพฯ สำนักงานนโยบายและแผน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน, บ. ธ. จ. (2547a). รายงานเบื้องต้น การขุดแต่งทางโบราณคดีวัดพระ เจ้าเข้ากาด เวียงล่อ ตำบลเวียงล่อ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา. (เอกสารอัดสำเนา).
- สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน, บ. ธ. จ. (2547b). รายงานเบื้องต้น การขุดแต่งทางโบราณคดีวัดพระ แก้ว เวียงล่อ ตำบลเวียงล่อ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา.(เอกสารอัดสำเนา), .
- สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน, บ. ธ. จ. (2547c). รายงานเบื้องต้น การขุดค้นคูเมือง - กำแพงเมือง โบราณเวียงล่อ ตำบลเวียงล่อ- ตำบลหงส์หิน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา.(เอกสารอัดสำเนา).

- สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน, บ. ธ. จ. (2547a). รายงานเบื้องต้น การขุดแต่งโบราณสถาน กู่หนองผำ ตำบลหงส์หิน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา,(เอกสารอัดสำเนา).
- สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน, บ. ธ. จ. (2547b). รายงานเบื้องต้น การขุดแต่งโบราณสถานกู่เกือกม้า ตำบลเวียงล่อ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา.(เอกสารอัด สำเนา).
- สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน, บ. ธ. จ. (2547c). รายงานเบื้องต้น การขุดแต่งโบราณสถานวัดพระธาตุ บุนนาค ตำบลหงส์หิน อำเภอจุน จังหวัดพะเยา (เอกสารอัดสำเนา).
- สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน, บ. ธ. จ. (2547d). รายงานเบื้องต้น การขุดแต่งโบราณสถานวัดศรีชุม ตำบลเวียงล่อ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา.(เอกสารอัดสำเนา).
- สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน, บ. ธ. จ. (2547e). รายงานเบื้องต้น การขุดแต่งทางโบราณคดี กู่ชะจาว อำเภอจุน จังหวัดพะเยา (เอกสารอัดสำเนา).
- สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน, บ. ธ. จ. (2547f). รายงานเบื้องต้น งานขุดแต่งโบราณสถานวัดสารภี ตำบลเวียงล่อ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา.(เอกสารอัดสำเนา), .
- สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน, บ. ธ. จ. (2547g). รายงานเบื้องต้นการขุดแต่งโบราณสถานวัดเวียงป่าสัก โครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา.(เอกสารอัดสำเนา).
- สำนักศิลปากรที่ 7 น่าน, บ. ธ. จ. (2547h). รายงานเบื้องต้นการขุดแต่งโบราณสถานวัดท่าแฉะ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา โครงการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อ อำเภอจุน จังหวัดพะเยา.(เอกสารอัดสำเนา).
- สุขศรีวงศ์, ส. (2555). การจัดการ : จากมุมมองนักบริหาร (ปรับปรุงใหม่ พิมพ์ครั้งที่ 10 ed.). กรุงเทพฯ จี. พี.ไซเบอร์พรินท์
- องค์การบริหารส่วนตำบลล่อ. (2548). แผนแม่บทอนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อ.
- องค์การบริหารส่วนตำบลล่อ. (2551). แผนแม่บท อนุรักษ์และพัฒนาเมืองโบราณเวียงล่อ จังหวัดพะเยา. จังหวัดพะเยา: องค์การบริหารส่วนตำบลล่อ.
- อรทัย ก๊กผล. (2552). การศึกษาวิจัยเพื่อยกร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ... / อรทัย ก๊กผล, ฉัตรระวี ปริสุทธิญาณ รายงานการศึกษาวิจัยการยกร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ (พิมพ์ครั้งที่ 1 ed.). นนทบุรี สถาบันพระปกเกล้า.
- อีโคโมสไทย. (2554). กฎบัตรประเทศไทย ว่าด้วยการบริหารจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม. from <http://www.icomosthai.org/>

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวสิริพัฒน์ บุญใหญ่

วัน เดือน ปี เกิด 9 สิงหาคม 2521

การศึกษา

- ระดับประถมศึกษา โรงเรียนเมืองอุบล จังหวัดอุบลราชธานี
- ระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนนารีนุกูล จังหวัดอุบลราชธานี
- ระดับปริญญาตรี ศิลปศาสตร์(โบราณคดี) มหาวิทยาลัยศิลปากร

การทำงาน

1. พ.ศ. 2545 ศึกษาวิจัยประเพณีการฝังศพสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้

2. พ.ศ. 2546 นักโบราณคดี ปฏิบัติการ สำนักงานศิลปากรที่ 7 น่าน

3. พ.ศ. 2557 นักโบราณคดี ชำนาญการ สำนักศิลปากรที่ 11 อุบลราชธานี

ผลงานการเขียนหนังสือ

พ.ศ. 2551 หนังสือ การสำรวจแหล่งก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่อำเภอเวียงสา อำเภอ นาน้อย จังหวัดน่าน

พ.ศ. 2554 ร่วมเขียนหนังสือประกอบนิทรรศการ พิพิธภัณฑสถานชาติวิถีชาวน่าน

พ.ศ. 2555 รายงานการขุดค้นศึกษากำแพงเมืองบริเวณชุมชนบ้านพญาวัต ตำบลตุ้มใต้ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน

พ.ศ. 2555 หนังสือผ้าพื้นเมือง งานหัตถศิลป์ถิ่นน่าน